

ONDERZOEKSTRAJECT

Naar een nieuw Vlaams mantelzorgbeleid

Uitgevoerd door onderzoekers van de Academie Voor De Eerste Lijn in opdracht van
het Vlaams Instituut voor de Eerste Lijn vzw

Deborah Lambotte
Nico De Witte
Patricia Vanleerberghe
Benedicte De Koker
Maja Lopez Hartmann
Emily Verté

COLOFON

TITEL	Onderzoekstraject Naar een nieuw Vlaams mantelzorgbeleid
AUTEURS	Onderzoekers verbonden aan de Academie Voor De Eerste Lijn Dr. Deborah Lambotte (HOGENT) Prof. Dr. Nico De Witte (VUB - HOGENT) Patricia Vanleerberghe (HOGENT) Dr. Benedicte De Koker (HOGENT) Dr. Maja Lopez Hartmann (KdG) Prof. Dr. Emily Verté (VUB-UA)
OPDRACHTGEVER	Vlaams Instituut voor de Eerste Lijn (VIVEL) vzw
JAAR VAN UITGAVE	2021

INHOUD

VOORWOORD	5
DEEL 1.	
Situering van het onderzoek	7
1. Doelstellingen	8
2. Een cocreatie traject	8
3. Onderzoeksfasen	8
4. Het Analytisch Hiërarchisch Proces.....	12
DEEL 2.	
Mantelzorgbeleid in Vlaanderen en Europa	19
Het mantelzorgbeleid in Vlaanderen	20
1. Definitie mantelzorg	20
2. Het mantelzorgstatuut.....	20
3. Verlof voor mantelzorg	21
4. Tegemoetkomingen voor mantelzorgers en personen met een zorg- of ondersteuningsnood	22
5. Mantelzorgattest.....	23
6. Het Vlaams Mantelzorgplan 2016-2020	24
7. Mantelzorgverenigingen.....	27
8. Eerstelijnszones en zorgraden	29
Het mantelzorgbeleid in Europa	30
1. De Europese pijler van sociale rechten.....	31
2. Eurocarers	32
3. Mantelzorgbeleid in Nederland	34
4. Mantelzorgbeleid in het Verenigd Koninkrijk.....	42
5. Mantelzorgbeleid in Frankrijk	44
Conclusie	47
DEEL 3.	
Identificatie stakeholders mantelzorgbeleid	49
1. Stakeholdersgroepen in functie van focusgroepen.....	50
DEEL 4.	
Resultaten focusgroepen	55
Focusgroep met mantelzorgers	56
1. Geïdentificeerde doelen.....	56
2. Randvoorwaarden	59

Focusgroep met verenigingen voor mantelzorgers.....	65
1. Geïdentificeerde doelen.....	65
2. Randvoorwaarden	68
Focusgroep met verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood..	74
1. Geïdentificeerde doelen.....	74
2. Randvoorwaarden	78
Focusgroep met organisaties uit de professionele zorgsector	84
1. Geïdentificeerde doelen.....	84
2. Randvoorwaarden	87
Focusgroep met beleidsmakers	93
1. Geïdentificeerde doelen.....	93
2. Randvoorwaarden	97
Focusgroep met onderzoekers.....	103
1. Geïdentificeerde doelen.....	103
2. Randvoorwaarden	106
Conclusie focusgroepen.....	110
1. Geïdentificeerde doelen.....	110
2. Randvoorwaarden	112

DEEL 5.

Resultaten enquête.....	115
Beschrijving van de deelnemers.....	116
Analyse van de doelstellingen en randvoorwaarden: aanwezigheid, inhoudelijke validering en prioritering	121
1. Doel 1: mantelzorgers erkennen en herkennen.....	122
2. Doel 2: mantelzorgers ondersteunen.....	129
3. Doel 3: een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering	137
4. Doel 4: de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren.....	144
5. Doel 5: de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren.....	151
6. Doel 6: een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren....	158

DEEL 6.

Reflecties en conclusies.....	163
Even recapituleren: wat hebben we gedaan?	164
Doelen en randvoorwaarden voor een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid.....	166
Evaluatie van de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan	169
1. Aanwezigheid van de doelen in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.....	169
2. Een discrepantie tussen deelnemersprofielen	169

Prioritering voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan	172
1. Het belang van de geïdentificeerde doelen voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.....	172
2. Het belang van de geïdentificeerde randvoorwaarden per doel voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.....	173
REFERENTIELIJST	181
LIJST VAN TABELLEN	187
LIJST VAN FIGUREN	191
LIJST VAN AFBEELDINGEN	193
BIJLAGEN	195
1. Overzicht van de thema's, actiedomeinen en acties van het Vlaams Mantelzorgplan 2016-2020.....	195

VOORWOORD

Mantelzorgers zijn de partner, familieleden, buren of vrienden die regelmatig één of meerdere zorgtaken opnemen voor een persoon met een zorg- of ondersteuningsnood. Het kan gaan om huishoudelijke taken, persoonlijke verzorging, administratie en hulp bij financiën, emotionele ondersteuning, zorgcoördinatie en -overleg, informatie opzoeken, ...

Mantelzorgers zijn onmisbaar in onze samenleving. Naar schatting 80% van de zorg en ondersteuning voor een persoon met een zorg- of ondersteuningsnood in Europa wordt verleend door mantelzorgers (Hoffman & Rodrigues, 2010). Mantelzorgers zijn vaak onzichtbaar, toch alomtegenwoordig. Verbakel et al. (2017) schatten, op basis van data uit de Europese Social Survey dat 38% van de Belgische bevolking mantelzorger is waarvan 7% intensieve mantelzorger. Ook veel jongeren zijn mantelzorger: 1 op 5 woont in bij een persoon met een langdurige ziekte of beperking, 1 op 4 van deze jongeren zorgt minstens 4u per week voor die persoon (HSBC studie 2018).

In 2016 verscheen het eerste Vlaams Mantelzorgplan 2016-2020 (Vandeurzen, 2017). Hiermee wilde de Vlaamse overheid uitvoering geven aan het Vlaams Regeerakkoord 2014-2019, dat inzet op het valoriseren en ondersteunen van mantelzorgers (Vandeurzen, 2014). Sinds 2017 heeft Vlaanderen een Expertisepunt Mantelzorg, welke één van de actiepunten is uit dat Vlaams Mantelzorgplan. Het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg streeft naar het toegankelijk maken van informatie voor mantelzorgers, het bundelen van kennis en stimuleren van kennisopbouw over mantelzorg en het sensibiliseren over en van mantelzorg(ers). Deze informatie wordt gebundeld op www.mantelzorgers.be.

Sedert 1 januari 2020 valt het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg onder Vlaams Instituut Voor de Eerste Lijn (VIVEL). VIVEL wordt sinds 1 mei 2019 erkend en gesubsidieerd door de Vlaamse Overheid als partnerorganisatie voor de eerste lijn. Als netwerkorganisatie draagt VIVEL bij aan een kwaliteitsvolle en toegankelijke zorg en ondersteuning in Vlaanderen en Brussel. Hiervoor verenigt VIVEL de gezondheids- en welzijnsactoren van de eerste lijn, de vertegenwoordigers van personen met een zorg- of ondersteuningsnood, mantelzorgers en gebruikers, de lokale besturen en de expertisecentra.

Het mantelzorgplan 2016-2020 is op haar einde gekomen. Om een nieuw Vlaams mantelzorgplan te kunnen uittekenen, is een helder en duidelijk beeld nodig over de manier waarop het Vlaams Mantelzorgplan 2016-2020 gewerkt heeft, en welke de toekomstige beleidsprioriteiten en -acties zijn.

VIVEL voerde, in opdracht van de Vlaamse Overheid en in samenwerking met onderzoekers verbonden aan de Academie Voor De Eerste Lijn, een onderzoek naar het Vlaams

mantelzorgbeleid. Het doel was om het Vlaams mantelzorgplan en -beleid te evalueren en op basis van de resultaten handvaten aan te reiken voor een nieuw Vlaams mantelzorgplan.

Het onderzoekstraject liep van oktober 2020 tot juni 2021. Dit rapport biedt een overzicht van dat participatief onderzoekstraject en haar resultaten. Diverse stakeholders van het mantelzorgbeleid, incl. mantelzorgers werden betrokken in de verschillende stappen van het onderzoek en hadden mee de controle over het traject en de resultaten.

Op basis van de lijnen die in het onderzoekstraject werden uitgezet, wordt nu een nieuw Vlaams mantelzorgplan geschreven met oog op lancering begin 2022. Ook dit traject zal participatief verlopen onder begeleiding van de onderzoekers verbonden aan de Academie Voor De Eerste Lijn.

Dr Caroline Verlinde, directeur van het Vlaams Instituut Voor de Eerste Lijn

DEEL 1.

Situering van het onderzoek

1. Doelstellingen

Voorliggend onderzoek had twee doelstellingen:

- Het evalueren van het Vlaams mantelzorgbeleid 2016-2020
- Het bepalen van toekomstige beleidsprioriteiten en acties

2. Een cocreatie traject

Over de relatie tussen onderzoek, praktijk en beleid wordt vaak lineair gedacht: vanuit een praktijk- of beleidsvraag voeren academici onderzoek en past de praktijk de onderzoeksbevindingen toe (Poortvliet, 2014). Steeds meer onderzoek naar de maatschappelijke impact van onderzoek laat zien dat dit niet werkt. Maatschappelijke impact is vooral gebaat met een continue verbinding en cocreatie tussen onderzoek, beleid en praktijk.

Het volledige onderzoekstraject van dit project was een cocreatie traject. Greenhalgh et al. (2016) spreken hier ook van participatief onderzoek. Cocreatie geeft individuen de ruimte om samen na te denken en te komen tot nieuwe kennis, visies en ideeën. Cocreatie kan ook een situatie veranderen of iets realiseren. Daarnaast creëert cocreatie een draagvlak of draagkracht.

In dit onderzoekstraject werden de stakeholders van het mantelzorgbeleid betrokken in de verschillende stappen van het onderzoekstraject. In samenwerking met de onderzoekers genereerden de stakeholders gezamenlijk kennis, die de basis vormde voor de vervolgstappen van het onderzoekstraject (Greenhalgh et al., 2016). Het onderzoek werd uitgevoerd met de stakeholders en deze stakeholders hadden mee de controle over het onderzoekstraject en de onderzoeksresultaten.

3. Onderzoeksfasen

Fasering

Deze studie kan opgedeeld worden in vier grote onderzoeksfasen (zie tabel 1): (1) voorbereiding, (2) verkenning (3) ruime bevraging en (4) validering. Het zwaartepunt van het onderzoekstraject lag in de derde fase, die van de ruime bevraging. Fase 1 en fase 2 bouwden dan ook op naar fase 3. De vierde fase kan beschouwd worden als een consolidatiefase, waarbij in online groepsinterviews met experts en via feedback van de leden van de stuurgroep de data verkregen uit de vorige fases getoetst en gevalideerd werden.

Tabel 1. Onderzoeksfasen van het onderzoekstraject

Fase		Methode	Bronnen	
1	Vorbereiding	Kwalitatief	Deskresearch	Documenten, rapporten, wetenschappelijke artikels
			Identificatie stakeholders mantelzorgbeleid	Experten Leden advies- en stuurgroep
2	Verkenning	Kwalitatief	Online focusgroepen	Experten Leden advies- en stuurgroep Stakeholders per stakeholdersgroep
3	Brede bevraging	Kwantitatief	Online enquête	Stakeholders Vlaams mantelzorgbeleid
4	Validering	Kwalitatief	Online focusgroepen	Leden advies- en stuurgroep

In de volgende onderdelen gaan we dieper in op deze vier fasen.

Fase 1 - voorbereidingsfase

De voorbereidingsfase bestond uit twee delen. Ten eerste werd een deskresearch uitgevoerd om een overkoepelend zicht te krijgen op het mantelzorgbeleid in Vlaanderen en Europa. Met deze deskresearch werden aan de hand van de grijze en witte literatuur, alsook aan de hand van websitegegevens de belangrijkste elementen uit het mantelzorgbeleid in Vlaanderen en Europa in kaart gebracht. We zoomen hierbij in op Nederland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Dit omwille van hun 1) sterk uitgewerkt mantelzorgbeleid (Eurocarers, 2020), 2) nabijheid tot België, en 3) officiële taal (wat de toegang tot, en begrijpbaarheid van, beleidsteksten faciliteert). Met het mantelzorgbeleid bedoelen we enerzijds specifiek het beleid voor mantelzorgers als doelgroep. Anderzijds gaat het ook over het algemeen zorg- en welzijnsbeleid dat impact heeft op mantelzorg. Deze informatie diende als input voor de operationalisering van de kwalitatieve en kwantitatieve vragenlijsten (fase 2 en fase 3).

Ten tweede werden de stakeholdersgroepen en stakeholders van het Vlaamse mantelzorgbeleid geïdentificeerd in functie van de afname van de focusgroepen in fase 2. Deze identificatie gebeurde in overleg met experts en met de leden van de adviesgroep. De stakeholders dienden zicht te hebben op mantelzorg en het Vlaamse mantelzorgbeleid. De verschillende stakeholdersgroepen werden ingevuld op basis van een maximale variatie steekproef (Patton, 2015). Deze heterogene doelgerichte steekproef zorgt voor zo veel mogelijk diversiteit binnen de stakeholdersgroep, wat toelaat om verschillende visies en ervaringen met betrekking tot één fenomeen, namelijk het Vlaams mantelzorgbeleid, te verzamelen.

Fase 2 – verkenningsfase

In de verkenningsfase werden kwalitatieve online focusgroepen afgenomen. Er werd één focusgroep afgenomen per stakeholdersgroep. De eerste fase van het Analytisch Hiërarchisch Proces werd toegepast, met als doel het opstellen van een beslissingsboom per stakeholdersgroep (Saaty, 1990, 2008).

Het Analytisch Hiërarchisch Proces is een methode om besluitvorming geordend te laten verlopen (Saaty, 1990, 2008). Het gaat om een getrappt systeem voor het opstellen van een boomstructuur bestaande uit:

- Doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid
→ Wat wil men bereiken?
- Criteria of randvoorwaarden die van belang zijn om de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid te bereiken
→ Waaraan moet de te maken keuze ten minste voldoen om het doel te bereiken of, wat criteria of randvoorwaarden die van belang zijn voor het doel?

Na de identificatie van de stakeholders en stakeholdersgroepen voor de online focusgroepen verliep de rekrutering via het Vlaams Instituut voor de Eerste Lijn vzw (VIVEL). De samenstelling van de online focusgroepen bestond uit een tiental vertegenwoordigers voor de stakeholdersgroep, geselecteerd op basis van een maximale variatie steekproef (Patton, 2015).

De doelstellingen van de online focusgroepen waren:

- Een beeld krijgen over het belang van een Vlaams mantelzorgbeleid en hieruit via focused coding de doelen en criteria of randvoorwaarden per stakeholdersgroep analyseren
- Ideeën genereren en inzichten verwerven met betrekking tot de doelen en criteria of randvoorwaarden van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid. Gelijkenissen en verschillen detecteren per stakeholdersgroep.
- Input voor de operationalisering van de online vragenlijst (cf. fase 3)

Fase 3 – brede bevraging van de stakeholders van het Vlaams mantelzorgbeleid

In deze fase werd een kwantitatief cross-sectioneel onderzoek uitgevoerd. Hiervoor werd een online vragenlijst ontwikkeld via Qualtrics. De doelstellingen van de online vragenlijst waren:

- Een brede bevraging van de stakeholders van het Vlaams mantelzorgbeleid
- Inzicht genereren in
 - De aanwezigheid van de geïdentificeerde doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (evaluatie)
 - De inhoudelijke validering van de geïdentificeerde randvoorwaarden per doel van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid (validering)
 - Het belang van geïdentificeerde doelen en randvoorwaarden van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (prioritering)

De rekrutering verliep via de sneeuwbal methode. De advies- en stuurgroep, alsook de deelnemers uit de verschillende focusgroepen fungeerden als sleutelfiguren en nodigden hun netwerk uit om de online vragenlijst in te vullen. Ook VIVEL droeg bij aan de verspreiding van de vragenlijst.

De vragenlijst bestond uit enkele grote delen:

1. Vragen over personalia
2. Vragen over de mate van aanwezigheid van geïdentificeerde doelen in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (evaluatie)
3. Vragen over de mate waarin geïdentificeerde randvoorwaarden de doelen kunnen bereiken (validering)
4. Vragen over het belang van geïdentificeerde doelen en randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (prioritering)

De vragenlijst werd gescreend op leesbaarheid en begripbaarheid door Wablieft. Wablieft is een Centrum voor Duidelijk Taal en verleent onder andere tekstadvies aan organisaties.

Fase 4 – valideringsfase

In de valideringsfase werden kwalitatieve online focusgroepen afgenomen met de leden van de advies- en stuurgroep. Het doel van de online focusgroepen was om de data die werden verzameld tijdens de vorige onderzoeksfases te bespreken en te valideren.

4. Het Analytisch Hiërarchisch Proces

De tweede en derde onderzoeksfase was gebaseerd op de methode van het Analytisch Hiërarchisch Proces (Saaty, 1990, 2008). Dit is een methode om besluitvorming geordend te laten verlopen. In fase 2 van het onderzoek werden boomstructuren per stakeholdersgroep opgesteld die weergaven welke doelen en randvoorwaarden per doel een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid bevat. Op basis hiervan werd een finale boomstructuur opgesteld waarbij prioriteiten werden bepaald. Fase 3 ging verder op deze boomstructuur en peilde naar de mate van aanwezigheid van de doelen in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan en het belang van de doelen en randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Tabel 2 geeft een overzicht van de vier stappen die de onderzoekers hebben gevolgd tijdens fase 2 en fase 3 van het onderzoek.

Tabel 2. Stappenplan gebaseerd op het Analytisch Hiërarchisch Proces (Saaty, 1990, 2008)

Stappen	Beschrijving	Fase onderzoek
Stap 1	Opbouw boomstructuur voor het bepalen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid	Fase 2 Online focusgroepen
Stap 2	Aanduiden van de mate van aanwezigheid van de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (cf. evaluatie)	Fase 3 Online enquête
Stap 3	Aanduiden van de mate waarin randvoorwaarden de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid kunnen bereiken (cf. validering)	Fase 3 Online enquête
Stap 4	Prioritering van doelen en randvoorwaarden van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (cf. prioritering)	Fase 3 Online enquête

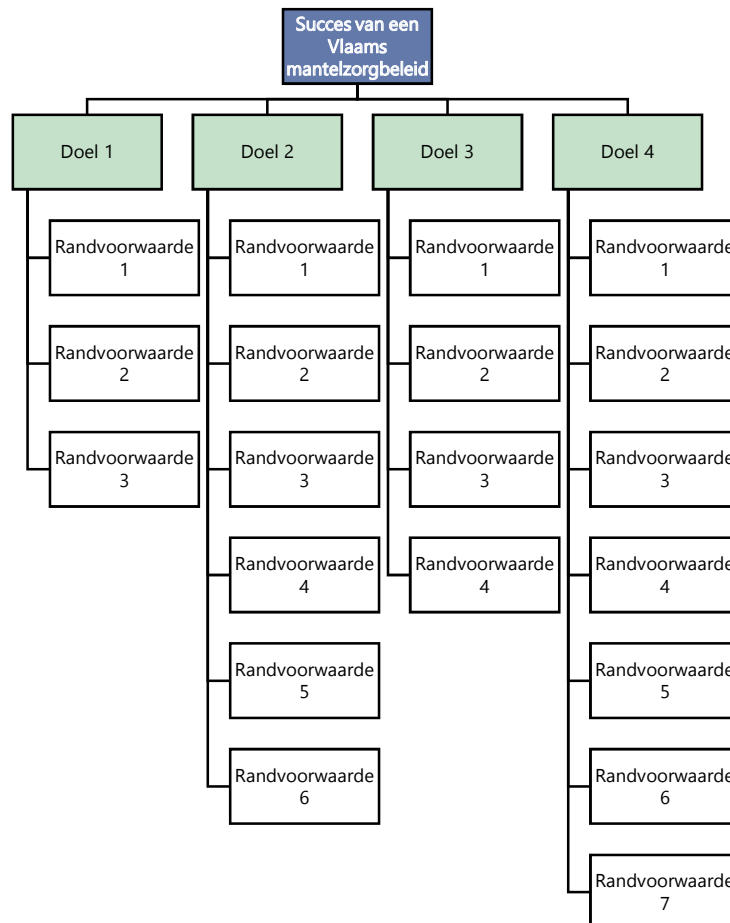
Stap 1 – kwalitatief onderzoek: opbouw boomstructuur

De structuur van de boom werd bepaald door het kwalitatief onderzoek (online focusgroepen) van fase 2. In elke focusgroep werd met de deelnemers een boomstructuur ontwikkeld. Op basis van deze input werd een finale boomstructuur ontwikkeld die de basis vormde voor de volgende stap van het onderzoekstraject, namelijk de schriftelijke bevraging.

Elke boom bestond uit drie hoofdniveaus:

1. Succes van een Vlaams mantelzorgbeleid
2. Doelen
3. Randvoorwaarden

Wat volgt in figuur 1 is een schematisch overzicht van een boomstructuur.

Figuur 1. Boomstructuur AHP (Saaty, 2008)

Stap 2 – schriftelijke bevraging: aanduiden van de mate van aanwezigheid van de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (evaluatie)

Deelnemers aan de online enquête (fase 3) kregen de vraag om de geïdentificeerde doelen uit fase 2 te beoordelen volgens aanwezigheid in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.

Deelnemers kregen vijf antwoordmogelijkheden: de antwoordmogelijkheid 'geen mening' en de likert-schaal van helemaal niet aanwezig tot zeer aanwezig. Afbeelding 1 is een weergave van de manier waarop deze vraag werd voorgesteld in de online enquête.

In welke mate is mantelzorgers erkennen en herkennen volgens u aanwezig in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan? (Vink aan)

Helemaal niet aanwezig	Eerder niet aanwezig	Eerder wel aanwezig	Zeer aanwezig	Geen mening
☐	☐	☐	☐	☐

Afbeelding 1. Vraag naar de aanwezigheid van de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan (evaluatie)

Stap 3 – schriftelijke bevraging: aanduiden van de mate waarin randvoorwaarden de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid kunnen bereiken (inhoudelijke validering)

Deelnemers aan de online enquête (fase 3) kregen de vraag om aan te geven in welke mate de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid kunnen bereikt worden door de randvoorwaarden, eveneens geïdentificeerd in fase 2. De deelnemers hadden zes antwoordmogelijkheden: van helemaal niet tot zeer veel. Afbeelding 2 is een weergave van de manier waarop deze vraag werd voorgesteld in de online enquête.

Doel: mantelzorgers erkennen en herkennen

In welke mate kunnen deze factoren ervoor zorgen dat we dit doel halen, volgens u? (Vink uw antwoord aan voor elke factor)

	Helemaal niet	Zeer weinig	Weinig	Niet weinig, niet veel	Veel	Zeer veel
Mantelzorgers identificeren en registreren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mantelzorgers en anderen sensibiliseren over mantelzorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De belangen van mantelzorgers behartigen in beleidsorganen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mantelzorg als thema opnemen in opleidingen/lessenpakket	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mantelzorgers als gelijke partner beschouwen in de zorg (in de samenwerking tussen cliënt, hulpverlener en mantelzorger)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mantelzorgers betrekken in de zorg, bijvoorbeeld hen laten deelnemen aan het multidisciplinair overleg (overleg met andere verzorgers en artsen)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mantelzorgers zelf laten kiezen welke rol ze opnemen bij de zorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mantelzorgers automatisch rechten toekennen, bijvoorbeeld financiële tegemoetkomingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Afbeelding 2. Vraag naar de mate waarin randvoorwaarden de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid kunnen bereiken (inhoudelijke validering)

Stap 4 – schriftelijke bevraging: prioritering van de doelen en randvoorwaarden van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (prioritering)

Deelnemers aan de online enquête (fase 3) kregen tot slot de vraag om de doelen en randvoorwaarden te prioriteren voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Ten eerste dienden de deelnemers de doelen volgens belangrijkheid voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan te rangschikken. Afbeelding 3 is een weergave van de manier waarop deze vraag werd voorgesteld in de online enquête.

Welke doelen vindt u belangrijk in het volgende mantelzorgplan?

Klik op een doel en versleep het naar de juiste plaats. Het doel dat u het belangrijkste vindt, komt bovenaan. Het doel dat u het minst belangrijk vindt, komt onderaan.

Hulp nodig? Bekijk dan onderstaande video.

Afbeelding 3. Vraag naar de prioritering van de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Na het rangschikken van de doelen volgens belangrijkheid, dienden de deelnemers per doel de drie belangrijkste randvoorwaarden te selecteren. Afbeelding 4 is een weergave van de manier waarop deze vraag werd voorgesteld in de online enquête.

Welke drie factoren vindt u het belangrijkste in het volgende mantelzorgplan om het doel 'geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' te bereiken?

Kies drie factoren die u links kan kiezen. Die vindt u het belangrijkste. De factor die u het belangrijkste vindt, sleept u naar het vak 'prioriteit 1'. De factor die u het tweede belangrijkste vindt, sleept u naar het vak 'prioriteit 2'. De factor die u het derde belangrijkste vindt, sleept u naar het vak 'prioriteit 3'.

Zorg altijd dat er in elk vak een factor staat.

Geïntegreerde mantelzorgbeleidsvoering is mantelzorg integreren in verschillende beleidsdomeinen.

Participatieve mantelzorgbeleidsvoering is alle belanghebbenden betrekken, bijvoorbeeld mantelzorgers, mantelzorgverenigingen, professionele hulpverleners, ...

Items	Prioriteit 1
Mantelzorg structureel verankeren in diverse beleidsdomeinen	
De verschillende rollen van mantelzorgers erkennen, bijvoorbeeld mantelzorgers als expert, mantelzorgers als medecliënt, ...	
Weten wie betrokken is bij mantelzorg en zorgen dat deze belanghebbenden kunnen overleggen en van elkaar kunnen leren	
Zorgen dat alle belanghebbenden inspraak hebben en kunnen deelnemen in het mantelzorgbeleid	
Een gericht mantelzorgbeleid door steden en gemeenten	
Administratieve vereenvoudiging voor mantelzorgers, bijvoorbeeld minder papierwerk bij het indienen van een aanvraag	
De competenties van mantelzorgers kunnen inzetten op de arbeidsmarkt	
	Prioriteit 2
	Prioriteit 3

Afbeelding 4. Prioritering van de randvoorwaarden per doel voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

DEEL 2.

Mantelzorgbeleid in Vlaanderen en Europa

Het mantelzorgbeleid in Vlaanderen

1. Definitie mantelzorg

In 2009 bood het woonzorgdecreet een definitie voor mantelzorg:

De natuurlijke persoon die vanuit een sociale en emotionele band één of meer personen met verminderd zelfzorgvermogen, niet beroepshalve maar meer dan occasioneel, helpt en ondersteunt in het dagelijkse leven.

Op 16 juni 2020 werd het Koninklijk besluit tot uitvoering van de wet van 12 mei 2014 betreffende de erkenning van de mantelzorger en de toekenning van sociale rechten aan de mantelzorger gepubliceerd.

2. Het mantelzorgstatuut

Sinds 1 september 2020 kunnen mantelzorgers een officiële erkenning aanvragen: 'het mantelzorgstatuut'. Dit statuut bestaat eigenlijk uit twee types erkenningen:

- Een algemene erkenning als mantelzorger
- Een erkenning als mantelzorger met sociaal voordeel

Het attest voor 'een algemene erkenning als mantelzorger' is na aanvraag onbeperkt geldig. Er staat geen beperking op het aantal erkende mantelzorgers dat de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood mag hebben. Om deze erkenning aan te vragen moeten de mantelzorger en de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood een beperkt aantal voorwaarden voldoen (bv. de mantelzorger biedt regelmatig hulp en/of ondersteuning op een niet-professionele basis; er is minstens één professionele zorgverlener die de mantelzorger bijstaat in de zorg; de mantelzorger is ingeschreven in het bevolkings- of vreemdelingenregister en verblijft in België). Mantelzorgers kunnen dit attest aanvragen bij hun ziekenfonds.

Het attest voor 'een erkenning als mantelzorger met sociaal voordeel' is gekoppeld aan de mogelijkheid tot het aanvragen van mantelzorgverlof bij de werkgever. Het mantelzorgverlof is enkel mogelijk voor loontrekkenden en ambtenaren en niet voor zelfstandigen of gepensioneerden. De erkenning is één jaar geldig en het aantal mantelzorgers met dit type attest is beperkt tot 3 per persoon met een zorg- of ondersteuningsnood. Om deze erkenning aan te vragen moeten de mantelzorger en de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood aan een uitgebreid aantal voorwaarden voldoen. Mantelzorgers kunnen dit attest aanvragen via de Dienst Maatschappelijk Werk van het ziekenfonds.

3. Verlof voor mantelzorg

Sinds 1 september 2020 is het dus mogelijk om als erkende mantelzorger het thematisch verlof voor mantelzorg aan te vragen bij de werkgever en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA). Met het verlof voor mantelzorg kunnen werknemers hun prestaties volledig of gedeeltelijk onderbreken om hulp of bijstand te geven aan een persoon met een zorg- of ondersteuningsnood. Het dient niet noodzakelijk te gaan om een gezins- of familielid.

Om een verlof voor mantelzorg te kunnen gebruiken, moet een werknemer erkend zijn als mantelzorger van de persoon voor wie hij/zij het verlof wil opnemen. Werknemers moeten een erkenningsaanvraag voor de toekenning van sociale rechten door middel van een verklaring op een indienen bij hun ziekenfonds die hierover een beslissing zal nemen.

Het verlof voor mantelzorg kan genomen worden via een voltijdse onderbreking, een halftijdse onderbreking of een onderbreking met 1/5^e. Sinds 1 september 2021 kunnen werknemers, per persoon met een zorg- of ondersteuningsnood, ofwel drie maanden voltijds, zes maanden halftijds of 1/5^e, een combinatie van beide vormen van vermindering of een combinatie van vermindering en volledige onderbreking verlof voor mantelzorg nemen. Werknemers hebben de mogelijkheid om de drie maanden voltijds verlof voor mantelzorg per persoon met een zorg- of ondersteuningsnood op te splitsen in periodes van één maand of een veelvoud daarvan. Ze kunnen ook de zes maanden halftijds of 1/5e verlof voor mantelzorg opsplitsen in periodes van twee maanden of een veelvoud daarvan. Ook al is een werknemer erkend als mantelzorger voor meerdere personen met een zorg- of ondersteuningsnood, het recht op de volledige schorsing bedraagt maximum zes maanden over de gehele beroepsloopbaan of maximum 12 maanden in geval van een opname in een halftijdse of 1/5 onderbreking.

Op [de website van de RVA](#) kan men meer informatie vinden over het verlof voor mantelzorg (bv. voorwaarden, onderbrekingsuitkering).

Om voor iemand te zorgen, kunnen mantelzorgers ook de generieke verlofstelsels gebruiken om de loopbaan, gedeeltelijk of volledig, voor een beperkte periode te onderbreken. Zij kunnen gebruik maken van de thematische verlopen, namelijk het ouderschapsverlof, het verlof om medische bijstand of zorgverlof en het palliatief verlof. In de privésector kunnen werkende mantelzorgers ook tijdskrediet aanvragen. Het Vlaams Zorgkrediet is er voor personeelsleden van de Vlaamse openbare sector. Personeelsleden van de openbare sector die niet tot de Vlaamse overheid behoren, kunnen een gedeeltelijk of volledige loopbaanonderbreking aanvragen. Tot slot bestaat er ook het verlof zonder wedde en verlofmogelijkheid voor zelfstandigen die mantelzorg opnemen. Op de [website van het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg](#) kan men een beknopt overzicht vinden van de

verlofmogelijkheden die worden aangeboden door de federale of Vlaams overheid om mantelzorg en werk te combineren.

Werknemers uit de privé-sector of socialprofitsector die tijdskrediet opnemen, of één van de thematische verlopen zoals het verlof voor mantelzorg, om voor iemand te zorgen, kunnen een aanmoedigingspremie aanvragen. Dat is een aanvullende uitkering van de Vlaamse overheid, bovenop de onderbrekingsuitkering van de RVA. Meer informatie over de aanmoedigingspremie voor mantelzorgers kan je [hier](#) vinden.

4. Tegemoetkomingen voor mantelzorgers en personen met een zorg- of ondersteuningsnood

Het Vlaams Regeerakkoord 2019-2024 benadrukt de regierol van lokale besturen inzake de vermaatschappelijking van de zorg en de ondersteuning aan mantelzorgers (Ruebens, 2019). Zo kunnen gemeenten mantelzorgers ondersteunen via een mantelzorgpremie. Elke gemeente is vrij om een mantelzorgpremie in te voeren en bepaalt ook zelf de voorwaarden. Zo geven sommige gemeenten een mantelzorgpremie wanneer de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood inwoont, andere gemeenten wanneer de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood recht heeft op de Vlaamse Zorgverzekering, ... Ook het bedrag bepaalt de gemeente zelf. Volgens de mantelzorgvereniging Samana (2021) heeft 75% van de gemeenten in Vlaanderen een mantelzorgpremie. De gemiddelde grootte van de premie daalde echter van € 37 per maand in 2008, naar € 26 per maand in 2020. De voorwaarden tot toekenning worden ook steeds strenger. In steeds meer gemeenten is in aanmerking komen voor een uitkering via het zorgbudget door de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood (de Vlaamse Zorgverzekering) een belangrijke voorwaarde. Verschillende gemeenten kiezen ervoor om niet in te zetten op een mantelzorgpremie maar wel op structurele ondersteuning, bijvoorbeeld door in te zetten op een mantelzorgcoach. Daarnaast bieden gemeenten ook ondersteuning aan mantelzorgers door bijvoorbeeld informatie aan te bieden over het lokale aanbod aan informele en formele zorg, interventies op te zetten tegen vereenzaming, ...

Daarnaast bestaan er tegemoetkomingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood. Deze tegemoetkomingen kunnen eventueel gebruikt worden door de personen met een zorg- of ondersteuningsnood (als ze dit willen) om mantelzorgers te vergoeden.

Het zorgbudget voor zwaar zorgbehoevenden¹ kan dienen als tussenkomst in niet-medische kosten. Hierin zijn twee tegemoetkomingen: de tegemoetkoming mantel- en thuiszorg en de tegemoetkoming voor residentiële zorg. Om in aanmerking te komen voor dit zorgbudget heeft de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood een attest nodig waaruit blijkt dat hij/zij zwaar zorgbehoevend is en moet de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood lid zijn van een zorgkas. Het zorgbudget voor zwaar zorgbehoevenden is een onderdeel van de Vlaamse sociale bescherming. Hieronder valt ook het zorgbudget voor ouderen met een zorgnood² en het zorgbudget voor personen met een handicap³. Om in aanmerking te komen voor het zorgbudget voor ouderen met een zorgnood moet de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood op het moment van de aanvraag 65 jaar of ouder zijn, een verminderde zelfredzaamheid hebben en een beperkt inkomen hebben. Om in aanmerking te komen voor het zorgbudget voor personen met een handicap moet de handicap erkend zijn bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH), en vastgesteld zijn vóór de 65^e verjaardag. Ook moet de persoon met een handicap lid zijn van een zorgkas.

Het persoonlijk assistentiebudget (PAB) en het persoonsvolgend budget (PVB) kunnen personen met een handicap gebruiken voor ondersteuning. Dit biedt hen de mogelijkheid om persoonlijk assistent(en) te betalen die dan helpen met huishoudelijke taken, persoonlijke verzorging, verplaatsingen, dagactiviteiten, ... Mantelzorgers kunnen fungeren als persoonlijk assistent. Een PAB kan enkel aangevraagd worden voor minderjarigen. Meerderjarigen kunnen een PVB aanvragen.

Daarnaast bestaan nog tal van andere tegemoetkomingen voor zorgvragers (bv. verhoogde tegemoetkoming, maximumfactuur, incontinentieforfait). Het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg biedt op hun [website](#) een overzicht van deze tegemoetkomingen.

5. Mantelzorgattest

Het mantelzorgattest verschilt van het mantelzorgstatuut. Mantelzorgers kunnen een mantelzorgattest verkrijgen na het volgen van een opleiding. Een verpleegkundige kan namelijk mantelzorgers medische B-handelingen (bv. inspuitingen, sondevoeding, wondverzorging, stomaverzorging) aanleren. Het mantelzorgattest toont aan dat een mantelzorger medische B-handelingen mag uitvoeren.

¹ Vroeger heette dit "de zorgverzekering".

² Vroeger heette dat de "tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden".

³ Dit wordt ook wel "het basisondersteuningsbudget" genoemd.

6. Het Vlaams Mantelzorgplan 2016-2020

In 2016 verscheen het Vlaams Mantelzorgplan 2016-2020 (Vandeurzen, 2017). Met het mantelzorgbeleidsplan wilde de Vlaamse overheid uitvoering geven aan het Vlaams Regeerakkoord 2014-2019, dat inzet op het valoriseren en ondersteunen van vrijwilligers en mantelzorgers (Vandeurzen, 2014).

Het mantelzorgplan somt een aantal actiedomeinen en acties op, en structureert dit onder welbepaalde thema's (Vandeurzen, 2017) (zie bijlage 1). Samengevat werkt het Vlaams mantelzorgplan aan:

1. De maatschappelijke erkenning en waardering van mantelzorgers
 - Werken aan een genuanceerde beeldvorming over mantelzorg rekening houdend met diversiteit aan mantelzorgers en mantelzorgsituaties
 - Longitudinaal onderzoek naar mantelzorgbeleving
 - Gericht onderzoek naar doelgroepen en aspecten die nog onderbelicht bleven
 - Faciliteren van de combinatie arbeid en mantelzorg en stimuleren van een mantelzorgvriendelijk ondernemingsklimaat
 - Behoud/opbouw van sociale rechten tijdens de mantelzorgperiode
 - Financiële tegemoetkomingen (zorgverzekering, mantelzorgverzekering, ...)

2. De ondersteuning van mantelzorgers zodat de draaglast beperkt wordt en hun draagkracht vergroot
 - Informeren op maat over aandoening, ziektesymptomen en het zorg- en ondersteuningsaanbod
 - Buurtgericht faciliteren van mantelzorg en mantelzorgondersteuning
 - Een leefbare omgeving en aangepaste woningen als voorwaarde voor goede mantelzorg. Ook technologie heeft hierin zijn plaats.
 - Inzetten op de kwaliteit van de relatie tussen mantelzorger en zorgvrager als hefboom voor een betere draagkracht
 - Empowerment van mantelzorgers en hen leren omgaan met ziekte en probleemgedrag via psycho-educatie, vorming, lotgenotencontact, ...
 - Inzetten op respijtzorg (oppashulp, dagopvang, kortverblijf, gezinszorg, ...) om mantelzorgers toe te laten op adem te komen en sociale relaties te onderhouden
 - Aandacht voor nazorg: de nood aan ondersteuning van mantelzorgers stopt niet bij beëindiging van de geboden zorg en ondersteuning
 - Cultuursensitief werken zodat ook mantelzorgers met een migratieachtergrond zich ondersteund weten

3. Het versterken van de samenwerking tussen informele en professionele zorg
 - (Toekomstige) professionals krijgen nodige inzichten en vaardigheden aangeleerd om systematisch rekening te houden met mantelzorgers in het gehele zorg- en ondersteuningsproces (o.a. regierol, zorgcoördinatie) en de effectieve ondersteuning van de mantelzorgers
 - Mantelzorgers worden als volwaardige zorgpartner betrokken in de zorg en ondersteuning en, bij de opstelling van integrale zorg- en ondersteuningsplannen
 - Het gebruik van methodieken en instrumenten om ondersteuningsnoden van mantelzorgers in kaart te brengen wordt aangemoedigd zodat in functie hiervan mantelzorgdoelstellingen worden behaald
 - Het ondersteunen van mantelzorg wordt opgenomen in het zorg- en ondersteuningsplan
 - Binnen zorg- en welzijnsvoorzieningen wordt het beleid naar mantelzorgers toe opgenomen in de kwaliteitscriteria

4. De (h)erkenning en ondersteuning van jonge mantelzorgers
 - Jonge mantelzorgers worden beter (h)erkend. Dit start met een brede bewustmaking over wat het betekent om op te groeien in een gezin met zorg.
 - Een betrouwbaar beeld krijgen van de prevalentie, leefsituatie en ondersteuningsbehoeften van jonge mantelzorgers
 - Inzetten op het versterken van informatie op maat bij jonge mantelzorgers
 - Ondersteuning van jonge mantelzorgers moet bijdragen tot een beter evenwicht tussen draagkracht en draaglast
 - Ouders meer bewust maken van de impact van de zorgsituatie op de ontwikkeling van kinderen
 - Jonge mantelzorgers moeten tijd en ruimte krijgen om zichzelf te ontplooien, door inzet van reguliere zorg, respijtzorg of informele zorgnetwerken
 - Een contextgerichte benadering van de zorg brengt proactief de noden en behoeften van jonge mantelzorgers mee in beeld zodat risicosituaties tijdig gedetecteerd en ondersteund kunnen worden
 - Jonge mantelzorgers moeten 'gewoon' kind kunnen zijn, maar ook hun ervaringen kunnen delen met lotgenoten in een omgeving waar ze zich begrepen voelen
 - Kinderen die een zorgrol opnemen moeten als volwaardige partner gehoord en betrokken worden bij de zorgplanning
 - Bepaalde situaties of groepen vragen bijzonder aandacht. De context waarbinnen de zorg in het gezin plaatsvindt zoals armoede, verslavings- of psychische problematiek, migratieachtergrond of eenoudergezinnen, maakt jonge mantelzorgers extra kwetsbaar.

Onderstaand schema brengt de verschillende componenten van het mantelzorgplan samen, gaande van het meest algemene en generieke, gericht naar de samenleving en alle mantelzorgers, tot de meest specifieke, individuele begeleiding (Vandeurzen, 2017).

		Generiek
(H)erkenning	Maatschappelijke beeldvorming en bewustwording, brede sensibilisering, niet problematiserend	
	Combinatie en valorisatie zorg/werk/vervangingsinkomen Zich kunnen en durven identificeren als mantelzorger, belangenbehartiging	
Onderzoek	Onderzoek effectiviteit van ondersteuning obv evidence-based en ervaringsonderzoek	
	Longitudinaal onderzoek en/of repetitief leefsituatie-onderzoek naar mantelzorg in Vlaanderen	
	Gericht onderzoek naar doelgroepen die nog onderbelicht bleven	
Informatie	Centraliseren van kennis en methodieken voor professionals	
	Opleidingen/ondersteunen van professionals en lokale actoren	
	Gecoördineerd en gecentraliseerd informatieaanbod en lokale actoren	
Ondersteuning	Materiële steun via reguliere diensten en betaalbare thuiszorg	
	Aandacht voor positieve en negatieve ervaringen, bespreekbaar maken van mantelzorgsituatie	
	Mantelzorgnetwerk betrekken in de zorg, zorgplanning en zorgcoördinatie	
	Meer aandacht voor psycho-educatie, ruimer dan zorgtaken	
	Lotgenotencontact, respijtzorg, lokale zorgnetwerken	
Detectie en interventie	Detectie van risicosituaties, 'knipperlichten'	
	Mantelzorgers met verhoogd risico op problemen krijgen gericht en tijdig informatie en worden toegeleid naar passende ondersteuning	
	Care assessment en individuele opvolging van mantelzorgers	
	Ingrijpen wanneer de situatie ernstig dreigt te worden	
		Specifiek

Het mantelzorgplan verleent een belangrijke rol aan gemeenten (Vandeurzen, 2017). Zo moeten gemeenten informatie over het lokale aanbod aan informele en formele zorg aanbieden en ondersteuning voorzien via websites, gemeentelijke brochures of lokale informatiebijeenkomsten. Daarnaast moeten gemeenten mantelzorg een bijzondere plaats verlenen in het lokaal sociaal beleid of in het uitwerken van concepten van leeftijdsvriendelijke gemeenten. Tot slot zijn gemeenten verantwoordelijk voor het toekennen van een mantelzorgpremie.

Het mantelzorgplan werkte voor de doelgroep jonge mantelzorgers een apart schema uit:

	Generiek
(H)erkenning	Maatschappelijke bewustwording rond gezinnen met zorg, plaats geven aan zorg (door jongeren) in de samenleving
	Zich kunnen en durven identificeren als jonge mantelzorger
Onderzoek	Via systematisch onderzoek zicht krijgen op prevalentie van jonge mantelzorg in Vlaanderen
	Inzicht in de leefsituatie van jonge mantelzorgers, in de aard van de zorgtaken die ze opnemen en in hun ondersteuningsbehoeften
Informatie	Bewustmaking van ouders en het beter leren inschatten wat de zorgsituatie betekent voor het kind
	Informatiekanalen en tools aangepast aan leeftijd van het kind of jongere
Ondersteuning	Materiële ondersteuning via reguliere diensten en betaalbare thuiszorg
	Aandacht en begrip voor de zorgsituatie op school Bespreekbaar maken tijdens individuele contacten met vertrouwenspersoon
	Kans bieden aan jonge mantelzorg om hun verhaal te vertellen en lotgenoten te ontmoeten
Detectie en preventie	Detectie van risicosituatie in samenwerking met jeugdwelzijn en jeugdhulpverlening
	Jongeren met verhoogd risico op problemen krijgen gericht en tijdig informatie en worden toegeleid naar passende ondersteuning
	Care assessment en individuele opvolging van jonge mantelzorgers
	Whole Family approach gesprekken van professionals met kinderen over zorgsituatie, niet enkel bij opname
	Ingrijpen wanneer de situatie ernstig dreigt te worden
	Specifiek

7. Mantelzorgverenigingen

Er zijn in Vlaanderen zes erkende mantelzorgverenigingen: [Cophoncho](#), [Liever Thuis LM](#), [Okra](#), [Ons Zorgnetwerk](#), [Samana](#) en [Steunpunt Mantelzorg](#). Deze mantelzorgverenigingen hebben de opdracht de belangen van mantelzorgers te verdedigen, bij te dragen tot een positieve beeldvorming en mantelzorgers te informeren. Zij maken deel uit van het Vlaams Mantelzorgplatform vzw en werken in alle Vlaamse provincies en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De Vlaamse mantelzorgverenigingen zijn vaak verbonden aan ziekenfondsen of thuiszorgorganisaties.

De mantelzorgverenigingen hebben een breed ondersteuningsaanbod, die decretaal zijn vastgelegd, bijvoorbeeld (Vlaamse Overheid, 2019):

- Informatiesessies en vormingsmomenten rond verschillende thema's, bijvoorbeeld over premies en tegemoetkomingen, mogelijkheden voor woningaanpassingen, respijtzorg, mogelijkheden voor thuiszorg, ...
- Lotgenotencontact, bijvoorbeeld via mantelzorgcafés of online mantelzorgontmoetingsmomenten
- Publicaties, magazines en nieuwsbrieven
- Beleidswerk in kader van belangenbehartiging
- Sensibilisering via campagnes

Naast bovenstaande erkende mantelzorgverenigingen in Vlaanderen bieden ook andere verenigingen eveneens ondersteuning aan mantelzorgers, bijvoorbeeld [ZOJONG!](#) En [Magenta](#). ZOJONG! Richt zich op jongere mantelzorgers (cf. kinderen en jongeren tot 25 jaar), Magenta op ouders van kinderen en jongeren (0 tot 25 jaar) met een handicap of een ernstige chronische ziekte. Een ander voorbeeld is Similes. [Similes](#) is een organisatie die de familie en naasten van psychisch kwetsbare mensen ondersteunt.

Allerhande verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood bieden ook ondersteuning aan naasten/mantelzorgers. Bijvoorbeeld de Kankerlijn van Kom op tegen Kanker biedt een luisterend oor, deskundig advies of een bemoedigend gesprek, en informatie over juridische, medische, psychologische en sociale aspecten van kanker. Een ander voorbeeld is de Expertisecentra Dementie. Zij sensibiliseren en maken dementie bespreekbaar in de maatschappij en ondersteunen personen met dementie en hun mantelzorgers met advies rond zorg en omkadering. Het Trefpunt Zelfhulp bundelt informatie over die brede waaier aan lotgenotengroepen en verenigingen en beschikt over een [online databank](#).

Het [Vlaams Expertisepunt Mantelzorg](#) verzamelt informatie en kennis, maar ook interessante tips, publicaties en tools rond mantelzorg in Vlaanderen en daarbuiten. Het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg werd opgericht in 2017, in een samenwerking tussen het Vlaams Mantelzorgplatform en steunpunt Mens en Samenleving. Het was één van de acties uit het Mantelzorgplan van de Vlaamse overheid. Sinds 1 januari 2020 valt het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg onder het Vlaams Instituut voor De Eerste lijn (VIVEL).

Franstalige mantelzorgers in Brussel kunnen contact opnemen met [Aidants Proches Bruxelles](#). Wallonië heeft één mantelzorgvereniging, namelijk [Aidants Proches Wallonie](#). Voor Franstalige jonge mantelzorgers bestaat [Jeunes Aidants & Proches](#).

8. Eerstelijnszones en zorgraden

Naar aanleiding van de hervorming van de eerstelijnszorg in Vlaanderen is Vlaanderen opgedeeld in zestig eerstelijnszones. Dit zijn gebieden van één of meerdere gemeentes van ongeveer 100,000 inwoners. Eerstelijnszones zijn opgericht om het werk van lokale overheden, zorg- en hulpverleners beter op elkaar af te stemmen. Een eerstelijnszone wordt gevormd door alle partners uit het zorg- en welzijnslandschap (bv. huisartsen, apothekers, psychologen, lokale dienstencentra, diensten voor thuisverpleging, diensten voor oppashulp, mantelzorgverenigingen, ...).

Elke eerstelijnszone heeft een zorgraad. De zorgraad van een eerstelijnszone heeft verschillende opdrachten op verschillende niveaus: op het niveau van de persoon met een zorg- en ondersteuningsnood en zijn zorgnetwerk, op het niveau van de buurten en wijken, op het niveau van de eerstelijnszone en op regionaal en Vlaams niveau. Omtrent mantelzorg betrekken zorgraden bijvoorbeeld mantelzorgers als volwaardige partner in de zorg en stimuleren zij de samenwerking tussen de professionele zorg- en hulpverleners en mantelzorgers. Zo voorziet de samenstelling van een zorgraad een specifieke afvaardiging van de personen met een zorg- of ondersteuningsnood en hun mantelzorgers.

Meerdere eerstelijnszones samen vormen een regionale zorgzone. In Vlaanderen vinden we 14 regionale zorgzones. Net zoals de eerstelijnszones hebben de zorgzones de opdracht om het zorg- en ondersteuningsaanbod af te stemmen op de noden van de bevolking, maar ook om de eerstelijnszorg en de gespecialiseerde zorg op elkaar af te stemmen. Een regionale zorgzone wordt aangestuurd door een regionaal zorgplatform. Deze bestaat onder andere uit een afvaardiging van de zorgraden, de palliatieve netwerken, ziekenhuizen, expertisecentra voor dementie, geestelijke gezondheidszorgnetwerken, mantelzorgverenigingen, ...

Het Vlaams Instituut voor de Eerste Lijn (VIVEL) werd opgericht, onder andere om ondersteuning te bieden aan de zorgraden. Om ervoor zorgen dat er voldoende aandacht voor mantelzorg besteed wordt binnen zorgraden kantelde het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg in VIVEL. Op Vlaams niveau vormt VIVEL ook het centraal aanspreekpunt en platform voor de dialoog tussen de eerstelijnsactoren en de overheid.

Het mantelzorgbeleid in Europa

Volgens Spasova et al. (2018) hebben Europese landen vier grote uitdagingen gemeen:

1. De toegankelijkheid en geschiktheid van formele zorg- en ondersteuningsdiensten
2. De kwaliteit van thuis- en residentiële zorg
3. De tewerkstelling van mantelzorgers
4. De financiële duurzaamheid van nationale systemen

Drie van de vier uitdagingen zijn verbonden aan mantelzorg (Spasova et al., 2018). De eerste uitdaging is verbonden aan de organisatie van de publieke formele zorg en het gebrek aan complementariteit tussen formele zorg en informele zorg. De derde uitdaging hangt samen met financiële vergoedingen, het opbouwen van sociale zekerheid, aanbieden van training en erkenning van competenties en mogelijkheden om te kunnen blijven werken (bv. flexibele regeling) voor mantelzorgers. Met betrekking tot de vierde uitdaging geven Spasova et al. (2018) aan dat mantelzorgers de financiële duurzaamheid van zorgsystemen mogelijk maken. In Portugal bijvoorbeeld, wanneer we de zorg door mantelzorgers uitrekenen in werkuren, dan komt dit neer op 2% van het Bruto Binnenlands Product (BBP), terwijl professionele zorg wordt geschat op 0,5% van het BBP. Volgens het simulatiemodel van Desmedt et al. (2016) bedraagt de economische waarde van mantelzorg in België en in het Vlaams Gewest op jaarbasis respectievelijk €22,27 miljard en €11,38 miljard.

In Europa speelt mantelzorg dus een zeer belangrijke rol in de langdurige zorg aan personen met een zorg- of ondersteuningsnood. Europese landen zetten erg in op deinstitutionalisering en vermaatschappelijking van de zorg (Zigante, 2018). Mantelzorg wordt alsmear belangrijker door het grote tekort aan professionele hulp, mede door de snel toenemende vraag naar langdurige zorg. Bovendien is in heel wat Europese landen (bv. Roemenië) mantelzorg vaak de enige mogelijke vorm van hulp voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood (bv. voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood die op het platteland wonen, waar geen adequate professionele hulp beschikbaar is).

Het sociaal beleid, waar zorgverlening onder valt, is hoofdzakelijk de verantwoordelijkheid van de Europese lidstaten. De Europese Unie ondersteunt nationale maatregelen op dit gebied via wetgeving en financiering. Het Europees Sociaal Fonds bijvoorbeeld financieert diverse projecten om mantelzorgers te ondersteunen. De Europese Unie speelt ook een belangrijke rol op vlak van informatievoorziening. Zo werd, via het EU gefinancierde project Innovage, het internetplatform [InformCare](#) opgezet, waar EU-burgers in hun eigen taal advies en informatie over mantelzorg in hun thuisland kunnen vinden.

1. De Europese pijler van sociale rechten

Het Europees Parlement, de Raad van de Europese Unie en de Europese Commissie hebben in 2017 op de top van Göteborg de Europese pijler van sociale rechten bekend gemaakt. De pijler telt twintig basisbeginselen die samen de basis vormen voor een rechtvaardige en goed functionerende arbeidsmarkt en stelsels voor sociale bescherming in Europa (Europees Parlement et al., 2017). De twintig basisbeginselen zijn onderverdeeld in drie categorieën: gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt, billijke arbeidsvoorwaarden, en sociale bescherming en inclusie. Met het actieplan voor de Europese pijler van sociale rechten worden de basisbeginselen omgezet in concrete acties en doelstellingen die de Europese Unie tegen 2030 moet halen (Europese Commissie, 2021).

Basisbeginsel 18 betreft langdurige zorg (Europees Parlement et al., 2017). Met dit basisbeginsel stelt de Europese pijler van sociale rechten dat iedereen recht heeft op betaalbare langdurige zorg van goede kwaliteit, en met name op thuiszorg en gemeenschapsgerichte diensten. Recentelijk bracht de Europese Commissie en het Europees Sociaal Beschermingscomité (2021) een rapport rond langdurige zorg in Europa uit. Dit rapport biedt een gedetailleerd overzicht van de gemeenschappelijke uitdagingen waarmee Europese landen worden geconfronteerd inzake langdurige zorg. Met betrekking tot mantelzorg concludeert het Sociaal Beschermingscomité (2021), op basis van dat rapport, de grote aanwezigheid van mantelzorgers in de zorgverlening aan personen met een zorg- of ondersteuningsnood, de economische waarde van mantelzorg, de zware belasting van de zorgverlening en uitdagingen voor mantelzorgers, alsook de nood aan adequate ondersteuning voor mantelzorgers. In de Europese pijler van sociale rechten kondigt de Europese Commissie een initiatief aan voor langdurige zorg in 2022.

Als onderdeel van de Europese pijler van sociale rechten keurde het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie (2019) richtlijnen met betrekking tot een beter evenwicht tussen werk en privéleven goed. Hierin werden minimumvoorschriften vastgelegd met betrekking tot vaderschapsverlof, ouderschapsverlof en zorgverlof, en flexibele werkregelingen voor werknemers die ouders zijn of mantelzorgers. De lidstaten hebben drie jaar de tijd om de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen aan te nemen om aan deze richtlijn te voldoen.

2. Eurocarers

[Eurocarers](#) is een organisatie die mantelzorgorganisaties en onderzoeksinstituten verenigt om, evidence-based, de belangen van mantelzorgers op Europees niveau te behartigen. Zij stelden een rapport op met tien stappen die nodig zijn om een mantelzorgvriendelijke samenleving te creëren (Eurocarers, s.d.):

1. Mantelzorgers definiëren en (h)erkennen: het voorzien van een brede definitie voor mantelzorgers in de wetgeving;
2. Mantelzorgers identificeren: mantelzorgers zijn nog steeds vaak onzichtbaar en worden onvoldoende gewaardeerd. Mantelzorgers vroegtijdig identificeren en ondersteunen draagt bij aan de volhoudtijd en draagkracht van mantelzorgers.
3. De noden van mantelzorgers evalueren: mantelzorgers moeten toegang hebben tot een overzicht aan mogelijke ondersteunende maatregelen voor hun (zorg)situatie.
4. Multisectorale partnerschappen voor geïntegreerde thuiszorgdiensten ondersteunen: gebruikers moeten toegang hebben tot een continuüm aan preventieve, curatieve, rehabilitatieve en ondersteunende interventies die aangepast zijn aan hun evolutieve noden doorheen de levensloop. Mantelzorgers moeten een centrale rol spelen bij het plannen, vormgeven en verstrekken van zorg- en ondersteuning voor henzelf alsook voor hun naaste met een zorg- of ondersteuningsnood.
5. De toegang tot informatie en advies over mantelzorg, zorg en combinatie mantelzorg met andere rollen (bv. werk, huishouden, vrije tijd) faciliteren;
6. Oog hebben voor de gezondheid van mantelzorgers en negatieve gezondheidsuitkomsten voorkomen: mantelzorgers hebben vaak een slechtere lichamelijke en mentale gezondheid wanneer zij onvoldoende ondersteund worden. Vroegtijdige signalering en ondersteuning, en preventieve maatregelen zijn van essentieel belang om de gezondheid en het welzijn van mantelzorgers op peil te houden en negatieve gezondheidsuitkomsten te voorkomen.
7. Zorgen voor respijtzorg: respijtzorg wordt aanzien als de belangrijkste en meest voorkomende vorm van ondersteuning om de zorgbelasting en stress te verminderen;
8. Mantelzorgers toegang bieden tot training en hun competenties (h)erkennen: training vergroot de levenskwaliteit, het zelfvertrouwen en de zorgcompetenties van mantelzorgers. Het erkennen van de competenties van mantelzorgers draagt ook bij tot de duurzaamheid van de Europese zorgstelsels en tot de Europese doelstellingen inzake (vrouwelijke) werkgelegenheid.
9. Armoede voorkomen en de mogelijkheid bieden tot een actief beroeps-/onderwijsleven: mantelzorgers die willen en kunnen studeren of werken, moeten daartoe in staat worden gesteld en mogen niet worden gediscrimineerd;
10. Oog hebben voor mantelzorg in alle relevante beleidsdomeinen: er is nood aan een betere strategische planning en samenwerking tussen de verschillende beleidsdomeinen om mantelzorgers adequaat te ondersteunen.

Eurocarers (2020) maakte een overzicht van het mantelzorgbeleid in Europese landen (zie afbeelding 5). Het ging na in welke mate bovenstaande stappen van een mantelzorgvriendelijke samenleving in Europese landen aanwezig zijn (cf. stap 1, 2, 3, 5, 7, 8 en 9). Hieruit kunnen we vaststellen dat de beleidsontwikkelingen inzake mantelzorg ongelijk zijn in Europese landen. In sommige Europese landen (bv. Verenigd Koninkrijk) is een beleid voor mantelzorg sterk uitgewerkt terwijl in andere Europese landen (bv. Roemenië) dergelijk mantelzorgbeleid zo goed als onbestaande is. Bijvoorbeeld, op vlak van (h)erkenning van mantelzorgers gebruiken sommige Europese landen zoals het Verenigd Koninkrijk een definitie voor mantelzorg, terwijl andere Europese landen dit niet hebben. Heel wat landen in Europa bieden ondersteuning aan mantelzorgers, bijvoorbeeld in de vorm van respijtzorg of verlofregelingen om voor een persoon met een zorg- of ondersteuningsnood te kunnen zorgen. Aan deze ondersteuningsmogelijkheden zijn voorwaarden verbonden die ook voor elk Europees land anders zijn. Op basis van het overzicht van Eurocarers (2020) kunnen we vaststellen dat Oostenrijk, België, Duitsland, Finland, Frankrijk, Ierland, Nederland, Zweden en het Verenigd Koninkrijk over een sterk uitgewerkt mantelzorgbeleid beschikken.

Meer informatie over het mantelzorgbeleid in Europa kan gevonden worden op <https://eurocarers.org/country-profiles/>.

	OFFICIAL NUMBER		UNOFFICIAL NUMBER		1 - Legal recognition of carers	2 - Identification	3 - Needs Assessment	SUPPORT TO CARE			9 - SOCIAL INCLUSION /PROTECTION		
	Number of carers	% of population with caring responsibilities	Number of carers	% of population with caring responsibilities				5 - Access to information	7 - Respite care	8 - Training	Financial compensation (direct or indirect)	Carers' leave	Pension credits
AT	290.000	3,5%	457.000	5,2%	✓	---	---	---	✓	✓	✓	✓	✓
BE	870.000	9,4%	1.965.250	17,5%	✓	✓	✗	---	✓	✓	✓	✓	✓
BG	N/A	N/A	700.000	10%	✗	✗	✗	✗	---	---	---	---	✗
CH	600.000	7,0%	1.047.168	10,8%	---	---	✗	---	---	---	---	✓	✗
CY	N/A	N/A	N/A	N/A	✗	✗	✗	---	✓	---	✗	✗	✗
CZ	281.000	2,7%	1.263.600	12%	---	---	✗	---	✗	---	---	✓	✗
DE	5.000.000	2%	2.500.000	3%	✓	---	---	---	✓	✓	✓	✓	✓
DK	20.000	0,4%	100.000	7,7%	✗	---	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓
EE	N/A	N/A	100.000	7,7%	✗	✗	✗	✓	✗	---	---	---	✗
EL	273.000	2,5%	3.665.200	34,0%	✗	✗	✗	---	✗	---	✗	---	✗
ES	7.232.310	15,3%	9.541.080	20,4%	---	---	✗	✓	✓	✓	✓	✓	---
FI	N/A	N/A	700.000	12,6%	✓	---	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
FR	8.300.000	12,4%	11.000.000	19,6%	✓	---	---	---	✓	✓	✓	✓	✓
HR	N/A	N/A	459.030	13%	✗	✗	✗	✗	---	✗	---	---	---
HU	N/A	N/A	450.000	7%	✗	✗	✗	✗	✓	✗	---	✓	✗
IE	195.263	4,1%	391.260	8%	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
IT	4.035.000	7,0%	16.119.600	26,5%	✓	✗	✗	---	✓	✓	---	---	---
LV	N/A	N/A	125.497	13,8%	✗	✗	✗	✓	✓	✓	---	---	✗
LT	N/A	N/A	236.9	8,2%	✗	✗	✗	✗	✓	✓	---	---	✗
LU	4.752	1,0%	39.396	20,1%	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
MT	N/A	N/A	35.000	14,0%	✗	✗	✗	✗	✓	✗	---	---	✓
NL	4.400.000	25,9%	N/A	N/A	---	✓	---	---	✓	✓	✓	✓	✗
NO	N/A	N/A	800.000	15,4%	✗	✗	✗	---	---	✗	✓	---	---
PL	1.214.000	3,2%	4.318.800	18,3%	✗	---	✗	✗	✗	✗	---	✓	✗
PT	1.100.000	12,5%	N/A	N/A	✓	✗	✗	---	✓	---	---	✓	✗
RO	N/A	N/A	1.580.800	8%	✗	✗	✗	✗	---	---	---	---	✗
SE	1.300.000	13,7%	N/A	N/A	✓	✓	✓	✓	✓	---	---	---	✗
SI	N/A	N/A	215.000	10,4%	✗	✗	✗	---	✗	---	---	---	✗
SK	58.000	1,1%	N/A	N/A	✗	---	✗	✗	---	✗	---	✓	✗
UK	6.500.000	10,4%	N/A	N/A	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	---	✓

Revised on Oct. 29 2020

*Groen = aanwezig; rood = afwezig; oranje = geen informatie

Afbeelding 5. Mantelzorgbeleid in Europese landen (Eurocarers, 2020)

Informatie over het mantelzorgbeleid in Europa is erg versnipperd. Europese teksten bespreken het mantelzorgbeleid 'an sich' niet. Wel vinden we versnipperde informatie over de manier waarop Europese landen mantelzorgers erkennen en ondersteunen (bv. Bouget et al., 2016; Commission Services & Economic Policy Committee, 2016, 2019). Courtin et al. (2014) proberen hieraan tegemoet te komen door, via onderzoek, het mantelzorgbeleid in Europa in kaart te brengen. De studie is echter al meer dan zes jaar oud. Daarnaast vinden we een (recenter) overzicht van het beleid voor jonge mantelzorgers in Europese landen (Leu & Becker, 2017). Volgens deze onderzoekers heeft het Verenigd Koninkrijk een sterk uitgewerkt beleid voor jonge mantelzorgers. Zo beschikken ze bijvoorbeeld over specifieke wetgeving die jonge mantelzorgers en hun familie (h)erkent, beschermt en ondersteunt. Oostenrijk, Noorwegen en Zweden verlenen ook heel wat aandacht aan jonge mantelzorgers in beleidsteksten.

Hieronder zoomen we in op het mantelzorgbeleid in Nederland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Volgens Eurocarers (2020) hebben Nederland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk een sterk uitgewerkt mantelzorgbeleid. Bovendien zijn het buurlanden van België en hun officiële taal (i.e. Frans, Nederlands, Engels) faciliteert de toegang tot, en begrijpbaarheid van, hun beleidsteksten.

3. Mantelzorgbeleid in Nederland

De rol van gemeenten in het ondersteunen van mantelzorgers

In Nederland maakt het wettelijk kader voor mantelzorgbeleid deel uit van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Het uitgangspunt van de Wmo streeft ernaar dat mensen langer thuis kunnen blijven wonen, met behulp van het eigen netwerk en eventueel met ondersteuning van de gemeente. In de Wmo staat dat gemeenten wettelijk verplicht zijn om aandacht te besteden aan de manier waarop mantelzorgers en vrijwilligers ondersteund kunnen worden (de Meijer et al., 2017). Respijtzorg is bijvoorbeeld in de Wmo opgenomen. Naast respijtzorg bieden gemeenten ook op andere manieren ondersteuning: vorming, informatie en advies, emotionele ondersteuning/counseling, ... Het ondersteuningsaanbod is voor elke gemeente verschillend.

In Nederland zijn gemeenten sinds 1 januari 2015 ook hoofdzakelijk verantwoordelijk voor onderdelen van langdurige formele zorg en ondersteuning (de Meijer et al., 2017). Sindsdien kunnen consulenten van gemeenten een keukentafelgesprek voeren. Dit is een persoonlijk gesprek dat de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood of mantelzorgers met de consulent kan hebben wanneer formele zorg en/of ondersteuning nodig is.

Daarnaast hebben gemeenten jaarlijks een bedrag in kas voor de 'waardering van mantelzorgers' (de Meijer et al., 2017). Dit is verplicht voor alle Nederlandse gemeenten en is ook geregeld in de Wmo. Elke gemeente krijgt een bedrag toegekend maar is vrij te bepalen hoe zij dit bedrag besteden. Daardoor verschilt de mantelzorgwaardering eveneens per gemeente. De ene gemeente geeft een geldbedrag of een cadeaubon, de andere gemeente schenkt bijvoorbeeld hulp bij het huishouden of organiseert een activiteit op de jaarlijkse dag van de mantelzorg.

Verlofregeling voor mantelzorgers

In Nederland bestaan er verschillende verlofregelingen voor mantelzorgers (MantelzorgNL, s.d.). Ten eerste kunnen mantelzorgers in Nederland zorgverlof aanvragen voor de verzorging van een kind, partner, ouder of andere persoon met een zorg- of ondersteuningsnood in het sociaal netwerk. Als deze persoon voor een langere tijd ernstig ziek of hulpbehoevend is, dan hebben mantelzorgers recht op langdurend zorgverlof. Mantelzorgers hebben per 12 maanden recht op maximaal zes keer het aantal uren dat zij per week werken. In overleg met de werkgever kunnen mantelzorgers de verlofuren spreiden. Mantelzorgers kunnen langdurend zorgverlof voor minstens twee weken schriftelijk aanvragen bij de werkgever. De werkgever hoeft het salaris voor de uren van het langdurig verlof niet door te betalen. Voor minder intensieve zorg kan ook kortdurend zorgverlof aangevraagd worden.

Ten tweede kunnen mantelzorgers calamiteitenverlof aanvragen. Dit verlof kunnen mantelzorgers opnemen als zij onverwachts direct vrij moeten zijn. Het verlof duurt zo lang als nodig is om de eerste zaken te regelen. Mantelzorgers kunnen het verlof opnemen na overleg met de werkgever. De werkgever kan een redelijk verzoek voor calamiteitenverlof niet weigeren. Het salaris wordt tijdens het verlof doorbetaald, tenzij dit in de collectieve arbeidsovereenkomst anders is bepaald.

Vergoeding voor mantelzorgers

In Nederland kunnen mantelzorgers geen vergoeding krijgen, met uitzondering van het persoonsgebonden budget. Met het persoonsgebonden budget (pgb) kunnen personen met een zorg- of ondersteuningsnood zelf zorg inkopen. Er zijn vier soorten persoonsgebonden budgetten:

- Pgb voor zorg kind of jongere: ouders die zorgen voor een kind of jongere met een zorg- of ondersteuningsnood kunnen een pgb voor jeugdhulp aanvragen bij hun gemeente via de Jeugdwet;
- Pgb voor volwassenen die thuis hulp nodig hebben: thuiswonende personen met een zorg- of ondersteuningsnood kunnen een pgb aanvragen bij hun gemeente via de Wet maatschappelijke ondersteuning;

- Pgb voor verpleging of verzorging langer dan één jaar: personen met een zorg- of ondersteuningsnood die langer dan één jaar verpleging en/of verzorging nodig hebben, kunnen een pgb aanvragen bij hun zorgverzekeraar. Het bedrag van dit pgb kan ook gebruikt worden voor palliatieve terminale zorg.
- Pgb voor blijvende zorg: thuiswonende personen met een zorg- of ondersteuningsnood die blijvend 24 uur per dag intensieve en langdurige zorg nodig hebben, kunnen een pgb aanvragen via de Wet langdurige zorg.

De persoon met een zorg- of ondersteuningsnood kan meerdere pgb's tegelijk ontvangen.

Programma Langer Thuis 2018-2021

Het programma Langer Thuis 2018-2021 is van start gegaan als één van de onderdelen van het Pact voor de Ouderenzorg (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018a). In het programma zijn naast het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport 20 partijen nauw betrokken (bv. MantelzorgNL, Patiëntenfederatie). Samen werken zij aan de doelstelling ouderen in hun eigen vertrouwde omgeving zelfstandig oud te kunnen laten worden met een goede kwaliteit van leven. In het programma staan drie actielijnen, één daarvan gaat over mantelzorgers en vrijwilligers in zorg en welzijn. Deze actielijn heeft drie doelstellingen:

1. Verbeteren van de maatschappelijke bewustwording over mantelzorg
2. Het ondersteuningsaanbod verbeteren en beter toegankelijk maken (incl. respijtzorg)
3. De samenwerking tussen formele en informele zorg versterken

De doelstellingen van elke actielijn werden vertaald in acties die te vinden zijn in een plan van aanpak (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018b). Voor de actielijn 'mantelzorgers en vrijwilligers in zorg en welzijn' zijn 17 acties opgesteld (zie tabel 3).

Tabel 3. Plan van aanpak actielijn 'mantelzorgers en vrijwilligers in zorg en welzijn' (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018b)

Actie	Doelstellingen en actiepunten	Looptijd	Trekker
Doel 1: Verbeteren van maatschappelijke bewustwording over mantelzorg			
1	Bewustwording in de samenleving vergroten	Campagne loopt in 2019	Mezzo, VNG
2	Organiseren van bijeenkomsten waar mantelzorgers elkaar kunnen ontmoeten en empoweren	Organisatie bijeenkomsten najaar 2018	Mezzo, VWS
3	Informeel zorg onder de aandacht brengen in welzijn- en zorgopleidingen (MBO en HBO) en in opleidingscurricula	Looptijd 2 jaar	Movisie, Vilans, opleidingen HBO en MBO
4	Informeel zorg onder de aandacht brengen bij werkgevers en werkende mantelzorgers	Eind 2018	VWS, Stichting Werk en Mantelzorg
Doel 2: Ondersteuningsaanbod verbeteren en beter toegankelijk maken (inclusief respijtzorg)			
5	Bevorderen dat binnen gemeenten structureel overleg plaatsvindt tussen de gemeente en lokale organisaties van welzijn, mantelzorgers en vrijwilligers	Nader te bepalen	VWS, VNG, Mezzo
6	Aanjagen van het aanbod respijtzorg via landelijk aanjager respijtzorg (i.s.m. Mezzo)	Start 2018, looptijd 2 jaar	VWS, VNG, Mezzo
7	Eenduidige informatieverstrekking aan mantelzorgers	2019	ZN, VNG
8	Beter inzicht in signaleren overbelasting d.m.v. concrete screeningsinstrumenten en handleidingen	Gids gereed op 10/11, Petje af portal gereed in 2019	Zorgverzekeraar, Mantelzorg-gids, Movisie
9	Meer aandacht voor overbelaste mantelzorgers en aandachtsgroepen via onderzoek SCP	Eind 2019, begin 2020	VWS, SCP
10	Verbeteren ondersteuning mantelzorger via experimenten sociale benadering dementie	Start 2018, looptijd 2 jaar	Deelnemende gemeenten, VWS
11	Vergroten kennis over en aanbod logeerszorg via pilots	Start 2019, looptijd 2 jaar	VWS, VNG
12	Ontregel de mantelzorger. Traject om via denktank te komen tot top 5 van belemmerende regels bij mantelzorg	Start 2018, looptijd half jaar, eindadvies in voorjaar 2019	ActiZ, Mezzo, VWS
Doel 3: Samenwerking formele en informele zorg versterken			
13	Samenwerking informele en formele zorg verbeteren via programma 'In voor mantelzorg 2.0'	Start 2018, looptijd tot 2021	Movisie, Vilans
14	Ondersteunen lokaal vrijwilligersbeleid	Begin 2019	Movisie, VWS, diverse gemeenten, NOV, vrijwilligersorganisaties
15	Lokale positie vrijwilligerswerk verbeteren via programma 'Samen Ouder Worden' (onder voorbehoud, i.s.m. landelijke vrijwilligersorganisaties in zorg en welzijn)	Start 2019, looptijd 4 jaar	NOV, vrijwilligersorganisaties, VNG, VWS
16	Ondersteunen van bewonersinitiatieven in zorg en welzijn	Start 2019, looptijd 1 jaar	NL Zorgt voor Elkaar, VNG, VWS
17	Het ontwikkelen van stageplekken voor aankomende zorgprofessionals binnen de informele zorg	Zie onder 3	Mezzo, VWS

Binnen het Programma Langer Thuis heeft het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu indicatoren (procesindicatoren, uitkomstindicatoren en verhalende indicatoren) uitgewerkt. De resultaten daarvan zijn gebundeld in de Monitor Langer Thuis 2020 (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2020). Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport gebruikt deze resultaten om te zien of de doelstellingen binnen het Programma Langer Thuis bereikt worden. De Monitor Langer Thuis 2020 is de tweede meting. In 2019 vond de nulmeting plaats. In 2021 zal de monitor nogmaals herhaald worden.

Hierop aansluitend heeft de Rijksoverheid volgende maatregelen ondernomen om mantelzorgers te ondersteunen:

- De Rijksoverheid zet in op het verder ontwikkelen van respijtzorg. Zo stelde Nederland in 2019 een 'landelijke aanjager respijtzorg' aan (Rijksoverheid, 2019). De aanjager zette zich in om respijtzorg te verbeteren en breder beschikbaar en bekend te maken. Hiervoor bracht de aanjager samen met gemeenten, zorgverzekeraars en zorgaanbieders in kaart wat respijtzorg precies is en hoe respijtzorg in brede zin is geregeld. Ook onderzocht de aanjager welke noden er zijn bij mantelzorgers op vlak van respijtzorg en hoe respijtzorg onder gemeenten en zorgverzekeraars wordt gebruikt. Via praktijkinterventies in vier gemeentes kon de aanjager voorstellen hoe verbeteringen in respijtzorg voor mantelzorgers bepaald en doorgevoerd kunnen worden. In januari 2020 verscheen het rapport met de onderzoeksresultaten en aanbevelingen (Ross, 2020).
Verder heeft de Rijksoverheid financiële steun voorzien voor tien gemeenten om logeertzorg te organiseren (Rijksoverheid, s.d.). Logeertzorg is een vorm van respijtzorg waarbij de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood tijdelijk in een zorginstelling verblijft. Om logeertzorg te regelen, moeten gemeenten en zorgverzekeraars samenwerken. Het pilootproject stopte in april 2020 en in mei 2020 verscheen het rapport met onderzoeksresultaten, conclusies en aanbevelingen (de Haan et al., 2020).
- De Rijksoverheid zet in op het verbeteren van de samenwerking tussen mantelzorgers, vrijwilligers en professionele zorg- en hulpverleners (Rijksoverheid, s.d.). Via het programma 'In voor mantelzorg' worden bijvoorbeeld nieuwe instrumenten ontwikkeld zoals de Mantelzorgscan. Op <https://www.invoormantelzorg.nl/instrumenten/> is een overzicht te vinden van de ontwikkelde instrumenten en tools om de samenwerking tussen mantelzorgers, vrijwilligers en professionele zorg- en hulpverleners te verbeteren. Het programma wordt uitgevoerd door de organisaties Movisie en Vilans.
- Jongeren kunnen via een vrijwilligersstage mantelzorgers voor een bepaalde periode tijdelijk helpen (Rijksoverheid, s.d.). Dit kan bijvoorbeeld tijdens een maatschappelijke diensttijd. De Maatschappelijke Diensttijd is een overheidsproject waarbij jongeren, op vrijwillige basis, gedurende een bepaalde periode een bijdrage leveren aan de samenleving.

- De Rijksoverheid organiseert samen met andere organisaties bijeenkomsten voor mantelzorgers in het land (Rijksoverheid, s.d.). Mantelzorgers kunnen daar ervaringen uitwisselen en steun bij elkaar vinden. Een voorbeeld hiervan is het project Moeder aan de Lijn.
- De Rijksoverheid moedigt werkgevers aan om mantelzorgvriendelijk te werken via de [stichting Werk en Mantelzorg](#) (Rijksoverheid, s.d.). De stichting helpt werkgevers om in de organisatie rekening te houden met mantelzorgers (bv. door het gebruik van instrumenten)
- De Rijksoverheid startte met de Denktank Ontregel de Mantelzorg (Rijksoverheid, s.d.). De denktank wil onnodige regelgeving schrappen en onduidelijke procedures vereenvoudigen. Het eindrapport dat in mei 2019 verscheen, bespreekt negen schrap- en verbeterpunten alsook vier overstijgende knelpunten (van Driesten et al., 2019). Op de website [\(Ont\)Regel de zorg](#) kunnen mantelzorgers lezen welke regels in de zorg nog aangepakt worden (Rijksoverheid, s.d.).
- De Rijksoverheid ondersteunt onderzoek naar dementie en mantelzorg (Rijksoverheid, s.d.).

Samen sterk voor mantelzorg

Mede op basis van het rapport 'Aanjager respijtzorg' van Ross (2020) hebben MantelzorgNL, de VNG, Zorgverzekeraars Nederland, VNO/NCW en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport samengewerkt om goede ondersteuning aan mantelzorgers te bieden, ieder vanuit zijn eigen taken en bevoegdheden (Rijksoverheid, 2020). 14 acties werden geformuleerd onder acht ondersteuningsnoden (zie tabel 4).

Binnen deze afspraken gaat speciale aandacht naar oudere mantelzorgers, mantelzorgers met een migratieachtergrond, werkende mantelzorgers en jonge mantelzorgers (Rijksoverheid, 2020).

Tabel 4. Overzicht van afspraken 'Samen sterk voor mantelzorg' (Rijksoverheid, 2020)

Afspraak	Doel	Wie	Wanneer
Informatieverbetering			
1. In 2020 start een landelijke en regionale campagne (in overleg en afgestemd met gemeenten) om mantelzorgers beter bewust te maken van hun situatie en hen te wijzen op lokale ondersteuningsmogelijkheden.	De mantelzorger is zich beter bewust van eigen rol en ondersteunings- mogelijkheden.	VWS i.s.m. gemeenten, VNG, MantelzorgNL	Najaar 2020, begin 2021
2. Als onderdeel van de campagne zijn 100.000 informatietassen voor mantelzorgers beschikbaar gesteld die hen beter wegwijs maakt naar lokale ondersteuning.	De mantelzorg krijgt duidelijke (lokale) informatie over ondersteuning.	VWS, gemeenten	Meerdere momenten in 2020
3. We onderzoeken of een 'mantelzorgverklaring' voor mantelzorgers voor gemeenten en andere partijen een geschikt en gewenst instrument is.	De mantelzorger ontvangt eenduidige informatie, ervaart minder regeldruk en de ondersteuning kan sneller en makkelijker geregeld worden.	MantelzorgNL, in samenspraak met gemeenten	2020/2021
Advies en begeleiding			
4. Er wordt een zelfscan met en voor gemeenten ontwikkeld waarmee een gemeente zelf kan onderzoeken of er (binnen de eigen mogelijkheden en prioriteiten) aanpassingen in het lokaal ondersteuningsaanbod nodig zijn. Ook wordt de vindbaarheid van de mantelzorgondersteuning vergroot: er komt 1 landelijke overzichtspagina van alle lokale en regionale steunpunten mantelzorg.	De mantelzorger krijgt ondersteuning die aansluit bij de vraag. De mantelzorger weet beter waar ondersteuning te vinden is.	VNG, gemeenten, MantelzorgNL, mantelzorgsteunpunten	2020/2021
5. Er wordt een adviesteam voor gemeenten samengesteld dat, op verzoek van een gemeente zelf, kan adviseren over mantelzorgondersteuning.	De mantelzorger krijgt ondersteuning die aansluit bij de vraag.	VNG, MantelzorgNL, Movisie, VWS	2020/2021
6. Zorgverzekeraars stellen een uniforme instructie op voor hun medewerkers om bij vragen over mantelzorg mensen direct door te geleiden naar het juiste ondersteuningsaanbod. Een gezamenlijke website met informatie draagt hieraan bij. Net als de "Mantelzorgtest".	De mantelzorger ontvangt eenduidige informatie en ervaart minder regeldruk.	ZN, zorgverzekeraars	2020/2021
7. VNO-NCW/MKB Nederland stelt een gezamenlijke agenda/brancheaanpak op over werk en mantelzorg en agendeert het thema in verschillende branches. Ook het gevraagde advies aan de Sociaal Economische Raad (SER) kan hieraan bijdragen.	De mantelzorger krijgt beter advies en begeleiding op de werkvloer.	Werkgevers en werknemersorganisaties	2020/2025

Emotionele steun			
8. Er worden in iedere regio (aanvullend op het bestaande aanbod van ontmoetingsmogelijkheden) ontmoetingsbijeenkomsten voor mantelzorgers georganiseerd. Het concept van "Moeder aan de lijn" is hier een mooi voorbeeld van.	Mantelzorgers voelt zich gehoord en gesteund.	WeHelpen, VWS i.s.m. gemeenten, mantelzorgsteunpunten	2020/2021
Educatie			
9. Er wordt een training ontwikkeld voor mantelzorgers (aangepast aan de behoeften van de verschillende typen mantelzorgers) om beter zicht te krijgen op wat er van hen verwacht wordt en gericht op het stimuleren van het samenspel formele/informele zorg.	Door een betere samenwerking voelt de mantelzorger zich gehoord en gesteund en weet overbelasting te voorkomen	MantelzorgNL, Movisie	2020/2021
Respijtzorg			
10. Er wordt een 'menukaart respijtzorg' opgesteld en verspreid onder alle gemeenten, zorgaanbieders, zorgprofessionals en zorgverzekeraars. De menukaart is aan te passen aan de lokale situatie.	De mantelzorger krijgt ondersteuning die beter aansluit bij de vraag.	Movisie, VWS, VNG, ZN	2020/2021
11. Er wordt gewerkt aan de verbreding van de coördinatiefuncties tijdelijk verblijf met respijtzorg waarbij zoveel mogelijk wordt aangesloten bij reeds lopende initiatieven.	De zorgvrager komt sneller op de juiste tijdelijk verblijfplek en daarmee krijgt de mantelzorger ondersteuning die beter aansluit bij de vraag.	ZN, VNG, VWS Zorgkantoren, zorg- verzekeraars en gemeenten	2020/2021
Financiën			
12. We verkennen met gemeenten hoe de mantelzorgwaardering beter ingezet kan worden. Verder gaan we met gemeenten onderzoeken hoe het instrument 'financiële tegemoetkoming' in de Wmo zo optimaal mogelijk kan worden ingezet voor mantelzorgondersteuning.	De mantelzorger voelt zich gewaardeerd.	VNG, gemeenten, Movisie	2020/2021
13. Er vindt in 2021 een verkenning plaats naar een landelijk reiskostenfonds voor mantelzorgers.	De mantelzorger wordt tegemoetgekomen in de onkosten die gemaakt worden voor het zorgen.	VWS en Financiën	2020/2021
Materiële ondersteuning			
14. We gaan stimuleren dat mogelijkheden voor o.a. e- health en domotica beter bekend worden gemaakt bij betrokken partijen.	De mantelzorger krijgt ondersteuning die beter aansluit bij de vraag.	VWS, VNG, MantelzorgNL, ZN	2020

4. Mantelzorgbeleid in het Verenigd Koninkrijk

De rol van gemeenten in het ondersteunen van mantelzorgers

Ook in het Verenigd Koninkrijk spelen gemeenten een belangrijke rol in de ondersteuning van mantelzorgers (Eurocarers, 2021). Gemeenten bieden op verschillende manieren ondersteuning: vorming, informatie en advies, emotionele ondersteuning/counseling, ... Het ondersteuningsaanbod is voor elke gemeente verschillend. Gemeenten hebben ook de opdracht gekregen mantelzorgers te ondersteunen in het zich identificeren als mantelzorger. Volgens de 'Care Act 2014' zijn gemeenten verplicht om 'carers' assessments' uit te voeren. De 'Children and Families Act 2014' maakt dit ook mogelijk voor jonge mantelzorgers. Daarnaast bestaan over het territorium nog andere wetten die ontwikkeld zijn om mantelzorgers verder te ondersteunen, bijvoorbeeld het 'Carers (Scotland) Act 2016' en het 'Social Services & Well-being (Wales) Act 2014'.

Verlofregeling voor mantelzorgers

In het Verenigd Koninkrijk is er momenteel geen verlofregeling voor mantelzorgers, met uitzondering van noodgevallen (Eurocarers, 2021). Aan het noodverlof is geen bepaalde tijdsduur verbonden noch met betrekking tot het aantal keren dat dit kan opgenomen worden. Dit wordt onderhandeld met de werkgever, alsook het feit of het salaris tijdens het verlof doorbetaald wordt.

In het Verenigd Koninkrijk bestaat het recht op flexibel werk (Eurocarers, 2021). Dit werd in 2003 geïntroduceerd voor ouders met jonge kinderen en kinderen met een beperking, en werd in 2007 uitgebreid naar mantelzorgers op arbeidsleeftijd van zorgvragers met een beperking en oudere zorgvragers. Sinds 2014 is dit recht van toepassing voor alle mantelzorgers. Op dit ogenblik kunnen alle werknemers in dienst voor minimaal 26 weken bij hun werkgever flexibel werken aanvragen. Flexibel werk kan onder meer bestaan uit wijzigingen in werkuren, -tijden of -plaats.

Vergoeding voor mantelzorgers

Niet-werkende mantelzorgers hebben naast het recht op ondersteuning bij het vinden van een betaalde job ook het recht op een vergoeding (cf. Carers Allowance) (Eurocarers, 2021). Niet elke mantelzorger komt in aanmerking voor deze vergoeding, hieraan zijn voorwaarden verbonden. Niet-werkende mantelzorgers kunnen ook op basis van de 'Carers Allowance' pensioencredieten opbouwen.

Mantelzorgplan

In Juni 2018 verscheen een nieuw mantelzorgplan 2018-2020 (Department of Health and Social Care, 2018a). In dit mantelzorgplan staan acties beschreven onder vijf thema's:

1. Zorg- en ondersteuningsdiensten ter ondersteuning van mantelzorgers
2. Werkgelegenheid en financieel welzijn
3. Ondersteuning van jonge mantelzorgers
4. (H)erkenning en ondersteuning van mantelzorgers in de bredere gemeenschap en samenleving
5. Verder onderzoek naar mantelzorg

De acties beschreven onder deze vijf thema's zijn gekoppeld aan een verantwoordelijke en een deadline. Deze acties betreffen:

- Bewustwording onder zorgprofessionals en good practices in de formele zorg
- Bewustwording onder sociaal werkers
- Ondersteuningsvoorwaarden aan het 2014 Care Act en het 2014 Children and Families Act
- Inzetten op het personaliseren van ondersteuningstrajecten voor mantelzorgers
- Mental Health Act 1983 en ondersteuning mantelzorgers
- Bedrijfspraktijken voor mantelzorgers
- Flexibel werk
- Terug aan het werk
- Financiële ondersteuning voor mantelzorgers
- Identificatie van jonge mantelzorgers
- Verbeteren van onderwijskansen en –resultaten voor jonge mantelzorgers
- Verbeteren van ondersteuningsdiensten voor jonge mantelzorgers
- Focus op transitie voor jonge mantelzorgers
- Gebruik van technologie en innovatie in de ontwikkeling van mantelzorgvriendelijke omgevingen
- Erkennen van mantelzorgers
- Focus op community engagement
- Focus op eenzaamheid bij mantelzorgers
- Inzet op onderzoek (evidence-based)

Dit mantelzorgplan werd ontwikkeld op basis van reacties van stakeholdersgroepen (Department of Health and Social Care, 2018b). Hiervoor werd door het Department van Health and Social Care een online enquête verspreid alsook vijf focusgroepen afgenomen. De onderzoeksresultaten werden voorgesteld in vijf grote thema's: de impact van mantelzorg, identificatie van mantelzorgers, informatie en advies, diensten en ondersteuning en waardering van mantelzorgers.

5. Mantelzorgbeleid in Frankrijk

De rol van departementen in het ondersteunen van mantelzorgers

De ondersteuningsdiensten in Frankrijk zijn gestructureerd via verschillende departementen (Eurocarers, 2021b). Hierin vinden we lokale informatie- en coördinatiecentra (cf. Centres Locaux d'Information et de Coordination) die informatie en counseling voorzien aan ouderen en hun mantelzorgers. Deze centra bieden ook ondersteuning in de ontwikkeling van een zorgplan, toezicht op de uitvoering van het zorgplan, coördinatie van de zorg en het inschakelen van formele zorg (bv. maatschappelijk werkers, fysiotherapeuten, verpleegkundigen). Daarnaast bestaan ook gemeenschapscentra voor sociale actie (cf. Centre Communal d'Action Sociale) die instaan voor de bevordering van sociale inclusie en de coördinatie van het sociaal beleid in de stad/gemeente.

In Frankrijk wordt op heden een nieuwe aanpak ontwikkeld (cf. Méthode d'action pour l'intégration des services d'aide et de soin dans le champ de l'autonomie) dat gericht is op het creëren van gecentraliseerde 'shops' die geïntegreerde zorg en ondersteuning aan ouderen met een zorg- en ondersteuningsnood zullen voorzien. Deze aanpak wordt uitgevoerd vanaf 2022.

In 2015 werd het recht op respijt geïntroduceerd. Respijtzorg kan hiermee financieel ondersteund worden, tot 500 euro per jaar (Eurocarers, 2021b). In Frankrijk bestaan er drie categorieën van respijtzorg: tijdelijke opvangmogelijkheden (bv. centra voor dagopvang, centra voor nachtopvang), zorg- en ondersteuningsdiensten aan huis (bv. oppashulp, maaltijden aan huis) en mogelijkheden voor de mantelzorger en de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood om speciale momenten samen door te brengen (bv. mantelzorgvakanties).

Verlofregeling voor mantelzorgers

In Frankrijk vinden we verschillende verlofregelingen voor mantelzorgers terug (Eurocarers, 2021b). Zo bestaat het zorgverlof voor werkende mantelzorgers die zorgen voor een kind met een beperking. Daarnaast bestaan er ook andere verlofregelingen voor mantelzorgers, namelijk het 'congé de proche aidant' en het 'congé de solidarité familiale'.

Het 'congé de solidarité familiale' laat werkende mantelzorgers toe om onbetaald verlof te nemen en zorg te dragen voor een familielid met een terminale ziekte voor een periode van maximaal 3 maand (verlengbaar tot 1 jaar). Gedurende deze periode kunnen mantelzorgers een dagvergoeding (cf. allocation journalière d'accompagnement à domicile) krijgen, betaald

door de sociale zekerheid. Dit type zorgverlof kan ook flexibel ingezet worden, bijvoorbeeld deeltijds.

Met het 'congé de proche aidant' kunnen mantelzorgers aan hun werkgever vragen hun beroepsactiviteiten tijdelijk te onderbreken om hun naaste met een zorg- of ondersteuningsnood te zorgen. Dit onbetaald verlof kan tot 3 maand duren en kan verlengd worden. Dit type zorgverlof kan ook flexibel ingezet worden, bijvoorbeeld deeltijds.

In Frankrijk worden flexibele werkuren sterk aangemoedigd. Zo kunnen bijvoorbeeld aanvragen voor deeltijds werk voor een periode van 6 maanden tot 1 jaar verlengd worden tot 3 jaar.

Mantelzorgplan

In oktober 2019 lanceerde de Franse regering een nationale strategie ter ondersteuning van mantelzorgers (Eurocarers, 2021b). De strategie wordt ondersteund door een driejarig budget van 400 miljoen euro (inclusief 105 miljoen euro voor respijtzorg). Om de twee jaar komt een comité samen dat toezicht houdt op de uitvoering van de strategie.

De strategie bestaat uit zes prioriteiten (Philippe, 2020):

1. Isolement van mantelzorgers doorbreken en dagelijkse ondersteuning bieden
2. Ontwikkelen van sociale rechten voor mantelzorgers en administratiebelasting verlichten
3. Professionele en persoonlijke verantwoordelijkheden in balans houden
4. Mogelijkheid tot respijtzorg verder ontwikkelen en diversifiëren
5. Focus op de gezondheidsbehoeften van mantelzorgers
6. Ondersteuning van jonge mantelzorgers

Onder deze zes prioriteiten vinden we 17 acties (Philippe, 2020):

- Invoeren van een nationale telefoonlijn voor mantelzorgers (tegen 2020)
- Ontwikkeling van een netwerk van opvangcentra voor mantelzorgers (tegen 2020)
- Ontwikkeling van een digitaal platform (tegen 2022)
- Diversificatie en implementatie van ondersteuningsmogelijkheden door professionals en peers (tegen 2022)
- Mantelzorgverlof voor werknemers, zelfstandigen, ambtenaren en vergoede werklozen (tegen 2020)
- Mantelzorgverlof dat onmiddellijk kan genomen worden bij de start van een contract (tegen 2020)
- Mantelzorgverlof dat niet meer meetelt in de berekening van werkloosheidsuitkering (verlaging van uitkering voorkomen) (tegen 2019)

- Automatische erkenning van het mantelzorgverlof in het opbouwen van pensioenrechten, zonder formaliteiten (tegen 2020)
- Versoepeling van het ouderschapsverlof en ouderschapsuitkering (tegen 2020)
- Het faciliteren van carrièrepaden voor mantelzorgers die gedurende lange tijd zijn gestopt met werken om voor hun naaste te zorgen (tegen 2021)
- Ondersteuning van mantelzorger als één van de thema's in de verplichte onderhandelingen in ondernemingen en als criterium in de corporate social responsibility van ondernemingen (tegen 2020)
- Versterking en diversificatie van respijtzorg (2020-2022)
- Inzicht in de risicofactoren in de gezondheid van mantelzorgers (via enquête) (2020)
- Implementatie van een "mantelzorgreflex" in de professionele zorg (2020)

Conclusie

Zowel in Vlaanderen als in verschillende Europese landen krijgt mantelzorg een belangrijke plaats in het beleid. Ook de Europese Unie heeft aandacht voor de ondersteuning van mantelzorgers.

Het zorg- en welzijnsbeleid, waar mantelzorg onder valt, is hoofdzakelijk de verantwoordelijkheid van de Europese lidstaten. De Europese Unie biedt ondersteuning, onder andere via informatievoorziening, wetgeving en financiering. Een belangrijke Europese ontwikkeling voor mantelzorgers was de goedkeuring van de minimumvoorschriften voor vaderschapsverlof, ouderschapsverlof en zorgverlof, en flexibele werkregelingen voor werknemers die ouders zijn of mantelzorgers (Europees Parlement, & de Raad van de Europese Unie, 2019). De conclusies op basis van het recente rapport⁴ naar de uitdagingen op vlak van langdurige zorg in Europa erkennen het belang van mantelzorgers en de nood aan ondersteuning voor deze informele zorgverleners (Sociaal Beschermingscomité, 2021). In de Europese pijler van sociale rechten kondigt de Europese Commissie een initiatief aan voor langdurige zorg in 2022.

In de Europese landen zien we dat de beleidsontwikkelingen inzake mantelzorg ongelijk zijn (Eurocarers, 2020). Sommige Europese landen (bv. Verenigd Koninkrijk) hebben een sterk uitgewerkt mantelzorgbeleid terwijl dit in andere Europese landen (bv. Roemenië) zo goed als onbestaande is. In deel 2 keken we naar het mantelzorgbeleid in het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Nederland. We stellen een aantal overeenkomsten maar ook verschillen vast met het Vlaams mantelzorgbeleid.

Lokale overheden spelen een belangrijke rol in de ondersteuning van mantelzorgers. Zoals in Vlaanderen, bieden lokale overheden in Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk op verschillende manieren ondersteuning aan mantelzorgers (bv. informatievoorziening, counseling, organisatie van professionele zorg en ondersteuning). In elk land/regio is dit anders georganiseerd. Zo werkt Frankrijk bijvoorbeeld met lokale informatie- en coördinatiecentra (cf. Centres Locaux d'Information et de Coordination). Lokale besturen in Vlaanderen en Nederland hebben een grote regierol ontvangen in de ondersteuning aan mantelzorgers. Zij zijn bijvoorbeeld vrij om al dan niet een mantelzorgpremie in te voeren of specifieke vormen van structurele ondersteuning op te zetten. In Nederland en het Verenigd Koninkrijk kunnen mantelzorgers ook terecht bij lokale overheden voor een behoefteanalyse.

Zowel Vlaanderen, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk biedt ondersteuningsmaatregelen aan voor werkende mantelzorgers. Werkende mantelzorgers

⁴ (Europese Commissie & Europees Sociaal Beschermingscomité, 2021)

kunnen gebruik maken van verschillende verloven om zorg te kunnen dragen aan een naaste met een zorg- of ondersteuningsnood. Ook bieden deze landen/regio's financiële tegemoetkomingen aan mantelzorgers. De inhoud van hiervan, alsook de voorwaarden, zijn in elk land/regio verschillend.

Tot slot beschikken Vlaanderen, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk over een mantelzorgplan met de actiepunten ter ondersteuning van mantelzorgers. Hierin vinden we gemeenschappelijke thema's, bijvoorbeeld faciliteren van het samenspel formele en informele zorg, verdere ontwikkeling van respijtzorg en ondersteuningsmaatregelen voor werkende mantelzorgers. Ook zetten deze landen/regio's verder in op wetenschappelijk onderzoek naar mantelzorg om evidence-based maatregelen te kunnen ontwikkelen. Vlaanderen, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk vermelden in hun mantelzorgplan specifieke doelgroepen (bv. jonge mantelzorgers, mantelzorgers met een migrateachtergrond). Zo is het beleid naar jonge mantelzorgers op heden reeds sterk uitgewerkt in het Verenigd Koninkrijk. Zij hebben bijvoorbeeld specifieke wetgeving voor deze groep mantelzorgers. In de Vlaamse, Nederlandse en Franse beleidsteksten is er een toenemende aandacht voor jonge mantelzorgers.

We zien uiteraard ook verschillen in mantelzorgthema's. Bijvoorbeeld werkt Nederland en Frankrijk aan het verkleinen van de administratieve belasting voor mantelzorgers. Vlaanderen, Nederland en het Verenigd Koninkrijk streeft naar sensibilisering van mantelzorgers, maar ook van professionele zorg- en hulpverleners.

DEEL 3.

Identificatie stakeholders mantelzorgbeleid

1. Stakeholdersgroepen in functie van focusgroepen

Er werden zes stakeholdersgroepen geïdentificeerd in functie van de afname van focusgroepen. De stakeholders binnen elke stakeholdersgroep dienden zicht te hebben op mantelzorg en het Vlaamse mantelzorgbeleid. De verschillende stakeholdersgroepen werden ingevuld op basis van een maximale variatie steekproef (Patton, 2015).

Mantelzorgers

De rekrutering van de mantelzorgers voor deelname aan de focusgroepen verliep via de verenigingen voor mantelzorgers en de eerstelijnszones. Bij de selectie van de mantelzorgers werd rekening gehouden met een aantal socio-demografische kenmerken (geslacht, leeftijd, migratieachtergrond) en hun socio-economische status. 9 mantelzorgers werden uitgenodigd voor deelname aan de focusgroepen. 7 mantelzorgers namen uiteindelijk deel.

Tabel 5. Deelnemers mantelzorgers focusgroepen

Deelnemer	Geslacht	Leeftijd	Migratie-achtergrond	Werksituatie
R1	Vrouw	/	Nee	Betaalde job
R2	Vrouw	/	Nee	Betaalde job
R3	Vrouw	33	Ja	Betaalde job
R4	Vrouw	/	Nee	Student
R5	Man	75	Nee	Gepensioneerd
R6	Man	66	Nee	Gepensioneerd
R7	Man	62	Nee	Ziekte-uitkering
/	<i>Vrouw</i>	<i>53</i>	<i>Ja</i>	<i>Betaalde job</i>
/	<i>Vrouw</i>	<i>22</i>	<i>Nee</i>	<i>Student</i>

Verenigingen voor mantelzorgers

Zowel de erkende als de niet-erkende verenigingen voor mantelzorgers namen deel aan de online focusgroepinterviews. Elke vereniging werd door één deelnemer vertegenwoordigd.

Tabel 6. Deelnemers van de verenigingen voor mantelzorgers focusgroepen

Deelnemer	Verenigingen voor mantelzorgers
R1	Steunpunt Mantelzorg
R2	Liever Thuis LM
R3	Samana
R4	Ons Zorgnetwerk
R5	OKRA, trefpunt 55+
R6	Coponcho
R7	Magenta
R8	ZoJong!

Verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood en hun naasten

De rekrutering van de verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood voor deelname aan de focusgroepen verliep via VIVEL. 10 verenigingen werden uitgenodigd voor deelname aan de focusgroepen. 8 verenigingen namen uiteindelijk deel. Elke vereniging werd door één deelnemer vertegenwoordigd.

Tabel 7. Deelnemers van de verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood en hun naasten focusgroepen

Deelnemer	Doelgroep
R1	Personen met een handicap
R2	Personen met dementie
R3	Personen met kanker
R4	Eerstelijnszone
R5	Ouderen
R6	Personen met een migratieachtergrond
R7	Gezinnen
R8	Personen met psychische problemen
/	<i>Patiëntenverenigingen en zelfhulpgroepen</i>
/	<i>Mensen in armoede</i>

Organisaties uit de professionele zorgsector

De rekrutering van de organisaties uit de professionele zorgsector voor deelname aan de focusgroepenverloop via VIVEL. 8 organisaties werden uitgenodigd en namen deel aan de focusgroepen. Elke organisatie werd door één deelnemer vertegenwoordigd.

Tabel 8. Deelnemers organisaties uit de professionele zorgsector focusgroepen

Deelnemer	Sector
R1	Thuisverpleegkunde
R2	Gezinszorg
R3	Mutualiteit
R4	Ziekenhuizen, geestelijke gezondheidszorg, ouderenzorg
R5	VAPH-instelling
R6	Personen met een handicap
R7	Centrum Algemeen Welzijnswerk
R8	Huisartsen

Beleidsmakers

De rekrutering van de beleidsmakers voor deelname aan de focusgroepen verliep via VIVEL. 9 beleidsmakers werden uitgenodigd voor deelname aan de focusgroepen. 8 beleidsmakers namen uiteindelijk deel. Alle beleidsmakers zijn actief in het domein welzijn en volksgezondheid.

Tabel 9. Deelnemers beleidsmakers focusgroepen

Deelnemer	Beleidsniveau
R1	Federaal
R2	Vlaams
R3	Vlaams
R4	Vlaams
R5	Vlaams
R6	Lokaal
R7	Lokaal
R8	Lokaal
/	<i>Lokaal</i>

Onderzoekers

Een aantal onderzoekers werden uitgenodigd voor deelname aan de focusgroepen omwille van hun ruim expertise in het thema 'mantelzorg'. 4 onderzoekers werden uitgenodigd voor deelname aan de focusgroepen. 3 onderzoekers namen uiteindelijk deel.

Tabel 10. Deelnemers onderzoekers focusgroepen

Deelnemer	Expertise
R1	Sociale gerontologie (kwetsbaarheid, vroegdetectie zorgproblemen, huisvesting, eenzaamheid, ...) Mantelzorg in de thuis- en residentiële zorg ICT in de zorg
R2	Mantelzorg (jonge mantelzorgers, beleving lockdown, ...) Triadisch werken Interprofessionele zorg
R3	Mantelzorg (sociale steun, mantelzorginterventies, ...) Kwetsbare ouderen Persoonsgerichte zorg
/	<i>Sociale gerontologie (politieke en sociale participatie van ouderen, ouderenmishandeling, huisvesting, ...)</i> <i>Buurtgerichte zorg</i>

DEEL 4.

Resultaten

focusgroepen

Focusgroep met mantelzorgers

1. Geïdentificeerde doelen

Mantelzorgers hebben samen, in consensus, een boomstructuur opgesteld die het succes bepaalt van een Vlaams mantelzorgbeleid. De deelnemers hebben met name zes doelen bepaald die allen kunnen beschouwd worden als beleidsprioriteiten:

1. Mantelzorgers (h)erkennen
2. Mantelzorgers ondersteunen
3. De combinatie mantelzorg met vrije tijd faciliteren
4. De combinatie mantelzorg met werk faciliteren
5. De combinatie mantelzorg met studeren faciliteren
6. Administratieve vereenvoudiging

Om succesvol te zijn moet het Vlaams mantelzorgbeleid inzetten op de (h)erkenning van mantelzorgers. De deelnemers geven aan dat mantelzorgers zich erkend en gewaardeerd moeten voelen. Op heden zijn er nog steeds mantelzorgers die niet weten dat zij mantelzorger zijn. Ook krijgen mantelzorgers soms de boodschap dat zij geen mantelzorger zijn terwijl dit wel het geval is. Een deelnemer getuigde:

"Mij is er steeds gezegd geweest, aangezien ik geen mantelzorgpremie trek omdat hij [zorgvrager] een PVB-budget heeft, dat ik officieel geen mantelzorger ben. Ik voel mij absoluut mantelzorger, ondertussen ook voor mijn hoogbejaarde vader sinds anderhalf jaar. Ook daar, opnieuw heb ik te horen gekregen dat hij geen recht heeft op de premie. Dus ik voel mij absoluut mantelzorger, maar toch heb ik die erkenning niet. Dat is mij destijds door mijn mutualiteit ook gezegd geweest: Aangezien u geen premie heeft, bent u ook geen mantelzorger".

Om succesvol te zijn moet het Vlaams mantelzorgbeleid vervolgens inzetten op het ondersteunen van mantelzorgers. Voor de deelnemers is het belangrijk om voldoende ondersteuning ter beschikking te hebben over het hele zorgtraject.

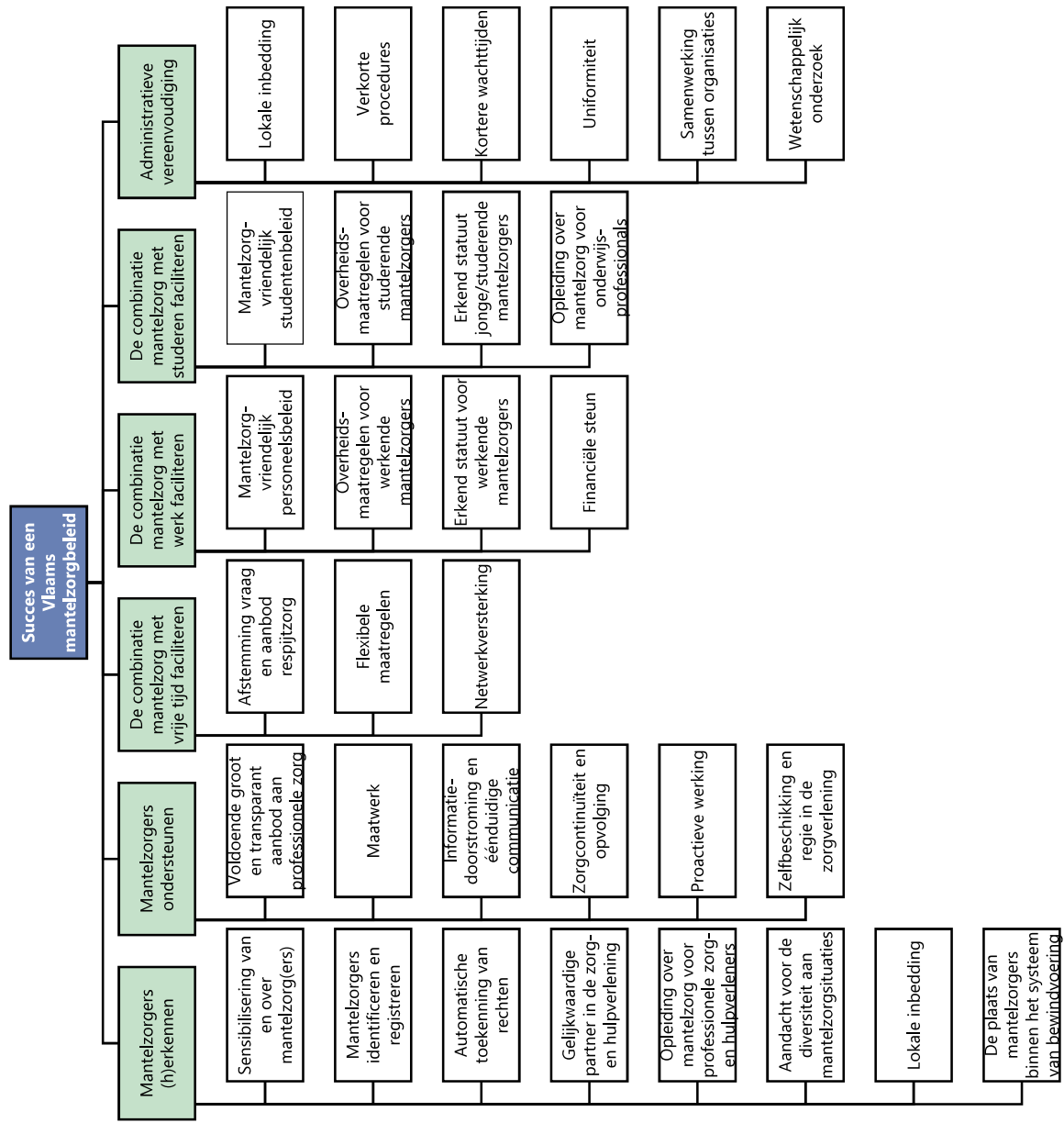
De derde, vierde en vijfde doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid gaat over het faciliteren van de combinatie mantelzorg met andere rollen, met name vrijetijd, werk en studeren.

De laatste doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid is administratieve vereenvoudiging. De deelnemers merken op dat ze in hun rol als mantelzorger vaak geconfronteerd worden met lange, complexe procedures. De deelnemers geven ook aan dat

ze hun weg niet altijd vinden naar de gepaste hulp en ondersteuning. Een deelnemer vertelde:

"Ik zou jullie een boek kunnen schrijven over de uren en uren die ik met administratie en in contact met overheden heb moeten doorbrengen, om dan uit een wirwar van maanden en maanden van aanvragen, uiteindelijk tot niets kwam omdat dan bleek dat ik er toch geen recht op had. Dat is verschrikkelijk frustrerend".

Voor elk van de hoofddoelen werden diverse randvoorwaarden bepaald die noodzakelijk zijn om deze doelen te behalen. Onderstaand overzicht geeft deze randvoorwaarden per doel schematisch weer (figuur 2).

Figuur 2. Schematisch overzicht boomstructuur mantelzorgers

2. Randvoorwaarden

Om het doel 'mantelzorgers (h)erkennen' te behalen, identificeerden de deelnemers acht randvoorwaarden:

- **Sensibilisering van en over mantelzorg(ers)**

Zowel bij mantelzorgers zelf als bij de professionals die in contact komen met mantelzorgers (bv. leerkrachten, professionele zorg- en hulpverleners) en bij de bredere bevolking is de term 'mantelzorg(er)', volgens de deelnemers, onvoldoende ingeburgerd. De deelnemers geven aan dat sensibilisering dan ook broodnodig is om het doel 'mantelzorgers (h)erkennen' te behalen. Hierbinnen moet er voldoende aandacht gaan naar de rijkheid en de diversiteit aan mantelzorgsituaties, alsook naar de positieve aspecten van mantelzorg.

- **Mantelzorgers identificeren en registreren**

De deelnemers geven aan dat mantelzorgers moeten geïdentificeerd en geregistreerd worden via een volwaardig statuut.

- **Automatische toekenning van rechten**

De deelnemers benadrukken het belang van een volwaardig statuut voor mantelzorgers, verbonden aan een financiële tegemoetkoming. De zorgsituatie is namelijk, volgens de deelnemers, vaak financieel zeer belastend. Bovendien helpt dit in de (h)erkenning van de rol als mantelzorger voor de mantelzorgers zelf. Een deelnemer vertelde: *"Voor mij gaat identificatie samen met een statuut mantelzorg, want dan gaat die zich automatisch identificeren als mantelzorger. Ik ben mezelf mantelzorger gaan noemen op het moment dat ik de mantelzorgpremie kreeg"*.

- **Gelijkwaardige partner in de zorg- en hulpverlening**

In de zorg voor hun naaste benadrukken de deelnemers dat professionele zorg- en hulpverleners mantelzorgers onvoldoende benaderen als volwaardige partner in de zorgverlening. Een deelnemer vertelde:

"In overleg wordt er ook vaak voorbij gegaan aan de mening van de mantelzorger of wordt er te weinig of niet geluisterd naar de expertise die de mantelzorger heeft binnen de zorg. Er is heel wat expertise en die moeten we op een gelijkwaardige manier kunnen delen binnen een gelijkwaardige erkenning met de professionelen".

- **Opleiding over mantelzorg voor professionele zorg- en hulpverleners**

Deelnemers stellen de houding van sommige professionele zorg- en hulpverleners in vraag, met name hun omgang met mantelzorgers maar ook met de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood. Volgens de deelnemers is er bijvoorbeeld een gebrek aan dienstbaarheid, respect en empathie. Om hier verandering in mogelijk te maken, is volgens de deelnemers, een grote rol weggelegd in de opleidingen van toekomstige professionele zorg- en hulpverleners en in vormingen voor huidige professionele zorg- en hulpverleners.

- **Aandacht voor de diversiteit aan mantelzorgsituaties (diverssensitief)**

Volgens de deelnemers verloopt de (h)erkenning van mantelzorgers veel moeilijker bij sommige mantelzorggroepen, bijvoorbeeld bij jonge mantelzorgers, mantelzorgers van

zorgvragers met psychische problemen en mantelzorgers met een lage socio-economische status. Een deelnemer gaf aan: *"Ik vind dat ook heel belangrijk, vooral ook als minderjarige want dan is dat nog minder vanzelfsprekend, als je als jong meisje van 13 jaar bij de psychiater komt van je papa, die neemt je niet serieus"*.

- **De plaats van mantelzorgers binnen het systeem van bewindvoering**

In bepaalde kantons is men, volgens de deelnemers, systematisch overgegaan tot het aanstellen van advocaten als bewindvoerders in plaats van mantelzorgers, waardoor de verantwoordelijkheid voor heel het financiële gebeuren bij de advocaat terecht komt. Mantelzorgers werden zelfs het recht van bewindvoering ontzegd. Deelnemers geven aan dat er in België een bescherming moet komen voor mantelzorgers en dat hun rechten ook gerespecteerd worden.

Om het doel '**mantelzorgers ondersteunen**' te behalen, identificeerden de deelnemers zes randvoorwaarden:

- **Voldoende groot en transparant aanbod aan professionele zorg**

De deelnemers benadrukken het belang van een voldoende groot en transparant aanbod aan professionele zorg. Het aanbod is, volgens de deelnemers, niet voldoende ontwikkeld zodat alle mantelzorgers hierin oplossingen kunnen vinden. Een deelnemer vertelde: *"Kinderen [jonge mantelzorgers] ondersteunen, uitnodigen om eventueel ook met lotgenoten en een psycholoog te praten. Dat bestaat amper"*.

- **Maatwerk**

Het bestaand zorg- en ondersteuningsaanbod vertrekt, volgens de deelnemers, onvoldoende vanuit de persoonlijke noden van mantelzorgers.

- **Informatiedoorstroming en éénduidige communicatie**

De deelnemers geven aan dat mantelzorgers er vaak alleen voor staan bij het zoeken naar hulp en ondersteuning. Er is nood aan een efficiëntere informatiedoorstroming van professionele zorg- en hulpverleners naar de mantelzorgers toe. Professionele zorg- en hulpverleners zijn bovendien zelf niet altijd voldoende op de hoogte over de ondersteuningsmogelijkheden voor mantelzorgers. Hierdoor ontvangen mantelzorgers vaak foute informatie. Een deelnemer getuigde:

"Ik heb al heel dikwijls meegemaakt in mijn eigen verhaal dat de mensen niet op de hoogte zijn van bepaalde rechten of mogelijkheden voor je kind. Dan moet je zelf nog een keer gaan zoeken en in het beste geval vind je dat en kan je met die informatie naar het ziekenfonds stappen en hopelijk weten zij wat zij moeten doen, maar dikwijls gebeurt het dat zij het zelf ook niet weten. Of de verkeerde informatie geven. Of zeggen dat je daar geen recht op hebt, maar blijkt dat je daar dan wel recht op hebt".

De deelnemers geven aan dat het ziekenhuis een plaats moet zijn waar alle informatie voor mantelzorgers moet gecentraliseerd zijn. Daar start vaak het zorgtraject van de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood. Op heden verwijzen ziekenhuizen, volgens de deelnemers, mantelzorgers onvoldoende door en verlenen ziekenhuizen onvoldoende informatie aan mantelzorgers.

- **Zorgcontinuïteit en opvolging**

Het is belangrijk dat de ondersteuning aan mantelzorgers mogelijk is vanaf de start van het zorgtraject en dat mantelzorgers doorverwezen worden naar potentiële zorgorganisaties. Een deelnemer vertelde:

"Wij kwamen thuis van het ziekenhuis met een zorgkindje en wij stonden er helemaal alleen voor en gaven 24 uur medische zorg. Op dat moment was er geen verpleegkundige of kon niemand ons wegwijs maken in het zorgtraject of het aanbod. Ik vind dat een heel belangrijk werkpunt: zodra er wordt gestart met mantelzorg, dat er dan ook een vangnet of een aanbod is van het beschikbare netwerk in de buurt, dat dat dan ook wordt ingezet. Want het is er, ik weet dat het er is. Maar ik heb er bijvoorbeeld zelf een jaar en half over gedaan om bij de juiste personen terecht te komen".

Daarnaast geven de deelnemers aan dat de informatie over de (mantel)zorgsituatie onvoldoende doorstroomt naar de verschillende professionele zorg- en hulpverleners. Volgens de deelnemers moeten er kanalen of richtlijnen zijn die ervoor zorgen dat de informatie kan doorstromen en waarmee de betrokken professionele zorg- en hulpverleners verder aan de slag kunnen.

- **Proactieve werking**

De deelnemers geven aan dat de toegang tot en het gebruik van informatie en ondersteuning afhankelijk is van de inspanningen van mantelzorgers. Bovendien zijn er veel organisaties waar mantelzorgers informatie kunnen krijgen maar deze worden niet altijd gevonden. Organisaties benaderen, volgens de deelnemers, mantelzorgers onvoldoende proactief. Een deelnemer getuigde:

"Als mantelzorger kunnen wij ons niet herinneren dat er ook maar enige instantie is geweest die uit eigen initiatief naar ons is toegestapt om te vragen hoe het zit. Maar gelukkig zijn wij mensen die ons plan kunnen trekken. Ik stel mij heel dikwijls de vraag: mensen die in een gelijkaardige situatie als wij zitten, maar minder mondig zijn en minder hun plan kunnen trekken, voor dergelijke mensen moet dat een ramp zijn".

- **Zelfbeschikking en regie in de zorgverlening**

Nog te dikwijls nemen professionele zorg- en hulpverleners de hulp over, in plaats van ondersteuning te bieden waar nodig is. De deelnemers geven aan dat er meer 'samen' in plaats van 'voor' moet gewerkt worden, waarbij mantelzorgers duidelijk kunnen aangeven welke rol en taken zij wensen op te nemen. Een deelnemer gaf aan:

"Er moet een betere samenwerking of deelnemer komen. Heel dikwijls is het een wij-zij verhaal en daar loopt het in onze persoonlijke ervaring dikwijls mis. Het is niet omdat wij hulp vragen, dat ons alles uit handen genomen moet worden. Wij willen het voor het zeggen hebben en dat missen wij".

Om het doel 'de combinatie mantelzorg met vrijetijd faciliteren' te behalen, identificeerden de deelnemers drie randvoorwaarden:

- **Afstemming vraag en aanbod respijtzorg**

Volgens de deelnemers is het bestaand aanbod aan respijtzorg onvoldoende op maat en flexibel. Een deelnemer vertelde:

"Als ik er een dag op uit wil, dan kan dat niet. Dat is onmogelijk. Met alle instanties die er zijn, gaat dit niet, want er gaat misschien eerst een afspraak gemaakt moeten worden, of een studie gemaakt moeten worden waar we inpassen en zo, en dan ga je misschien een paar maanden een paar uur op wandel kunnen gaan".

De deelnemers stellen ook de inzet van mobiele teams voor. Vaak moet de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood, voor respijtzorg, tijdelijk naar een instelling. Met een mobiel team kan de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood thuis verder geholpen worden terwijl de mantelzorg er even tussen uit is.

- **Flexibele maatregelen**

De andere mogelijke ondersteuningsvormen van organisaties die de combinatie mantelzorg met andere rollen kan faciliteren, zijn volgens de deelnemers eveneens onvoldoende flexibel. Voor de deelnemers bestaan er te weinig ondersteuningsmogelijkheden voor mantelzorgers om de combinatie mantelzorg met andere rollen te faciliteren. Een deelnemer gaf aan:

"Ik wil even oppikken over de opvang thuis, dit wordt verzorgd door de mutualiteiten, maar voor ons waren dat maar dertig dagen op een jaar en dat was niet genoeg voor ons, en er was ook niet voldoende flexibiliteit om daarvan af te stappen of om daar wat uitgebreider naar te kijken. Dat bestaat maar enkel in gevallen van nood, niet op maat en vrij algemeen. Het mag ook wat uitgebreider en flexibeler".

- **Netwerkversterking**

Deze randvoorwaarde gaat voor de deelnemers over de connecties maken met de sociale omgeving, de buurt en het verenigingsleven waardoor mantelzorgers even op adem kunnen komen en kunnen blijven deelnemen aan het maatschappelijk leven, zichzelf kunnen ontplooiën en op een andere manier betekenis kunnen krijgen. De deelnemers spraken hier ook van een tweede mantel.

Om het doel 'de combinatie mantelzorg met werk faciliteren' te behalen, identificeerden de deelnemers vier randvoorwaarden:

- **Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid**

Ondernemingen moeten, volgens de deelnemers, aandacht hebben voor werkende mantelzorgers en flexibele maatregelen invoeren om de combinatie mantelzorg met werk te faciliteren. Dit kan bijvoorbeeld door thuiswerk mogelijk te maken of flexibele werkuren in te voeren.

- **Overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers**

Op heden voorziet de overheid verschillende maatregelen voor werkende mantelzorgers. De mantelzorgers geven echter aan dat deze maatregelen onvoldoende uitgebreid en flexibel

zijn. Een deelnemer vertelde: *“Wij moesten met z’n twee aan het werk gaan, liefst voltijds, wij hadden geen opvangmogelijkheden, onze verlofstelsels waren opgebruikt en de zorg was er nog steeds. Wij wisten niet meer wat te doen”*.

- **Erkend statuut voor werkende mantelzorgers**

De deelnemers spreken van een erkend statuut voor de (h)erkenning van werkende mantelzorgers. Dit statuut kan bijdragen aan het faciliteren van een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid en een beter begrip van werkgevers.

- **Financiële steun**

De deelnemers benadrukken hoe zwaar de zorgsituatie financieel kan zijn, zeker wanneer de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood zware zorgnoden heeft. Daarbovenop ervaren werkende mantelzorgers, die omwille van de zorgverlening het werk moeten verminderen of stoppen, een extra financieel verlies. De financiële tegemoetkomingen die op heden bestaan voor mantelzorgers zijn voor de deelnemers verwaarloosbaar. Een deelnemer voegde hier aan toe:

“Als ik hoor naar de ontwikkeling van een contextvergoeding, het betalen van de mantelzorger, heb ik destijds met veel spijt kennis genomen, lang geleden, dat men het basisondersteuningsbudget (BOB) heeft stopgezet, terwijl die 300 euro naast de verhoogde kinderbijslag of tegemoetkoming en andere dingen binnen de ziekteverzekering, dat dat toch een belangrijk element was in het draagbaar maken van deels een stuk van je werk stopzetten, en anderzijds de zorgvraag kunnen opnemen eerder dan ze te verplaatsen naar duurder respijtzorg of andere zorg. Die BOB was een heel belangrijk gegeven, wat ontnomen is van de mantelzorgers”.

Om het doel ‘**de combinatie mantelzorg met studeren faciliteren**’ te behalen, identificeerden de deelnemers vier randvoorwaarden:

- **Mantelzorgvriendelijk studentenbeleid**

De deelnemers stellen dat er meer begrip moet zijn vanuit scholen naar jonge mantelzorgers. Mantelzorg moet, volgens de deelnemers, van jongs af mee in het lesplan genomen worden, zowel in het kleuter-, lager, als middelbaar onderwijs, en op hogescholen en universiteiten. Scholen moeten maatregelen opzetten om de combinatie zorg met studeren te faciliteren.

- **Overheidsmaatregelen voor jonge/studerende mantelzorgers**

De deelnemers geven aan dat ook de overheid een rol kan spelen in de ondersteuning van jonge/studerende mantelzorgers.

- **Erkend statuut voor jonge/studerende mantelzorgers**

Om de (h)erkenning van de jonge mantelzorgers te faciliteren, stellen de deelnemers een erkend statuut voor jonge/studerende mantelzorgers voor in alle onderwijsvormen en -lagen. Via dit statuut kunnen jonge mantelzorgers maatregelen gebruiken die de combinatie zorg met studeren faciliteren.

- **Opleiding over mantelzorg voor onderwijsprofessionals**

Ook opleidingen binnen het domein van onderwijs (bv. lerarenopleiding) moet, volgens de deelnemers, meer oog hebben voor mantelzorgers. Een deelnemer vertelde: *"Ik denk dat begrijpelijk veel leerkrachten ook nog de visie over mantelzorg hebben als iets zoals de zorg voor een grootouder of voor een broer of zus met een beperking"*. Voor de deelnemers is er ook een grote rol weggelegd voor de CLB's.

Om het doel '**administratieve vereenvoudiging**' te behalen, identificeerden de deelnemers zes randvoorwaarden:

- **Lokale inbedding**

Voor de deelnemers is het belangrijk om lokaal, zelfs buurtgericht, zorg en ondersteuning te kunnen gebruiken. Daarnaast merken de deelnemers op dat er verschillen zijn tussen gemeenten, met name de voorwaarden om in aanmerking te komen voor de mantelzorgpremie, en dat de rol van lokale instanties in het ondersteunen van mantelzorgers onduidelijk is.

- **Verkorte procedures**

De procedures voor aanvragen zijn, volgens de deelnemers, op heden vaak zeer complex.

- **Kortere wachttijden**

De deelnemers spreken ook over de lange wachttijden, wat ook een financiële impact kan hebben. Zo vertelde een deelnemer:

"Een factuur van de kinesist die je dadelijk moet betalen, maar die pas na drie maanden wordt terugbetaald. Dat is iedere keer een hap uit het budget, en budget is heel belangrijk want je werkt niet fulltime, je hele tijd gaat naar de zorg omdat je mantelzorger bent".

- **Uniformiteit**

De deelnemers geven aan dat mantelzorgers regelmatig in aanraking komen met regels en voorwaarden die elkaar tegenspreken. Een deelnemer vertelde: *"We zitten met de administratie en het ongelooflijke kluwen aan wetten en regels die elkaar soms verschrikkelijk tegenspreken. Daar hebben we ook ervaring mee gehad: we hadden er geen recht op omdat twee wetten elkaar tegenspreken"*.

- **Samenwerking tussen instellingen**

De deelnemers benadrukken dat de verschillende instellingen moeten samenwerken. Enkel dankzij deze samenwerking kan de administratieve last verkleind worden. Een deelnemer gaf aan:

"De huidige administratie mag vereenvoudigd worden want het wordt veel te ingewikkeld gemaakt voor een heel simpele handeling. De weg vinden in de administratie. Met een goede communicatie tussen de verschillende instellingen, geraken we veel verder. Nu moet je voor iedere instelling een apart formulier invullen".

- **Wetenschappelijk onderzoek**

Voor de deelnemers is er nood aan wetenschappelijk onderzoek om te kunnen nagaan waar en op welke manier administratieve vereenvoudiging voor mantelzorgers mogelijk is.

Focusgroep met verenigingen voor mantelzorgers

1. Geïdentificeerde doelen

Experten werkzaam binnen verenigingen voor mantelzorgers hebben samen, in consensus, een boomstructuur opgesteld die het succes bepaalt van een Vlaams mantelzorgbeleid. De deelnemers hebben met name zes doelen bepaald die allen kunnen beschouwd worden als beleidsprioriteiten:

1. Mantelzorgers bereiken via sensibilisering
2. Mantelzorgers erkennen en waarderen
3. De kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren
4. Mantelzorgers versterken
5. Een geïntegreerd en transversaal mantelzorgbeleid voeren
6. Mantelzorgers ondersteunen

Om succesvol te zijn moet het Vlaams mantelzorgbeleid ten eerste inzetten op sensibilisering en genuanceerde beeldvorming. Dit doel gaat voor de deelnemers over de term 'mantelzorger' ruim bekend maken in de maatschappij. Op deze manier worden ook mantelzorgers bereikt, sensibilisering zorgt er namelijk voor dat mantelzorgers zich herkennen als mantelzorger. Dit is tegenwoordig nog niet altijd het geval. Een deelnemer legde uit: *"Het gaat in de eerste plaats over die onzichtbare groep die er is, te kunnen bereiken. Het is een hele grote groep, een heel diverse groep. Heel veel mantelzorgers weten namelijk niet dat ze mantelzorger zijn"*. Binnen sensibilisering is het voor de deelnemers belangrijk om mantelzorgers in hun diversiteit te bereiken, daarom is een genuanceerde beeldvorming over mantelzorg noodzakelijk.

Om succesvol te zijn moet het Vlaams mantelzorgbeleid vervolgens inzetten op het erkennen en waarderen van mantelzorgers. Mantelzorgers moeten zich erkend en gewaardeerd voelen, niet enkel in hun rol als zorgverlener maar in al hun verschillende rollen. Erkenning en waardering moet komen van de verschillende stakeholders betrokken in mantelzorg. Zo gaf een deelnemer aan:

"Mantelzorgers dromen van meer erkenning en waardering, vooral door de overheid. Maar ook door de professionele sector. Mantelzorgers worden graag meer erkend door de diensten die aan huis komen en door andere diensten, maar ook door familie en de zorgbehoevende zelf".

Een derde doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid is volgens de deelnemers het verzekeren van de kwaliteit van leven van mantelzorgers. Hieronder hoort volgens hen de balans zorg-werk-leven/zorg-school-leven. Het gaat om het evenwicht tussen draagkracht en draaglast, waarbij ondersteuning wordt geboden vanuit de zorgrol van mantelzorgers.

Ten vierde moet een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid volgens de deelnemers mantelzorgers versterken. Hier gaat het om veerkrachtversterking. Dit doel is volgens de deelnemers sterk verweven aan de derde doelstelling, doch als aparte doelstelling geformuleerd. Het versterken van mantelzorgers bevat namelijk voor de deelnemers interventies die breder gaan dan het faciliteren van de kwaliteit van leven van mantelzorgers. Een deelnemer gaf aan:

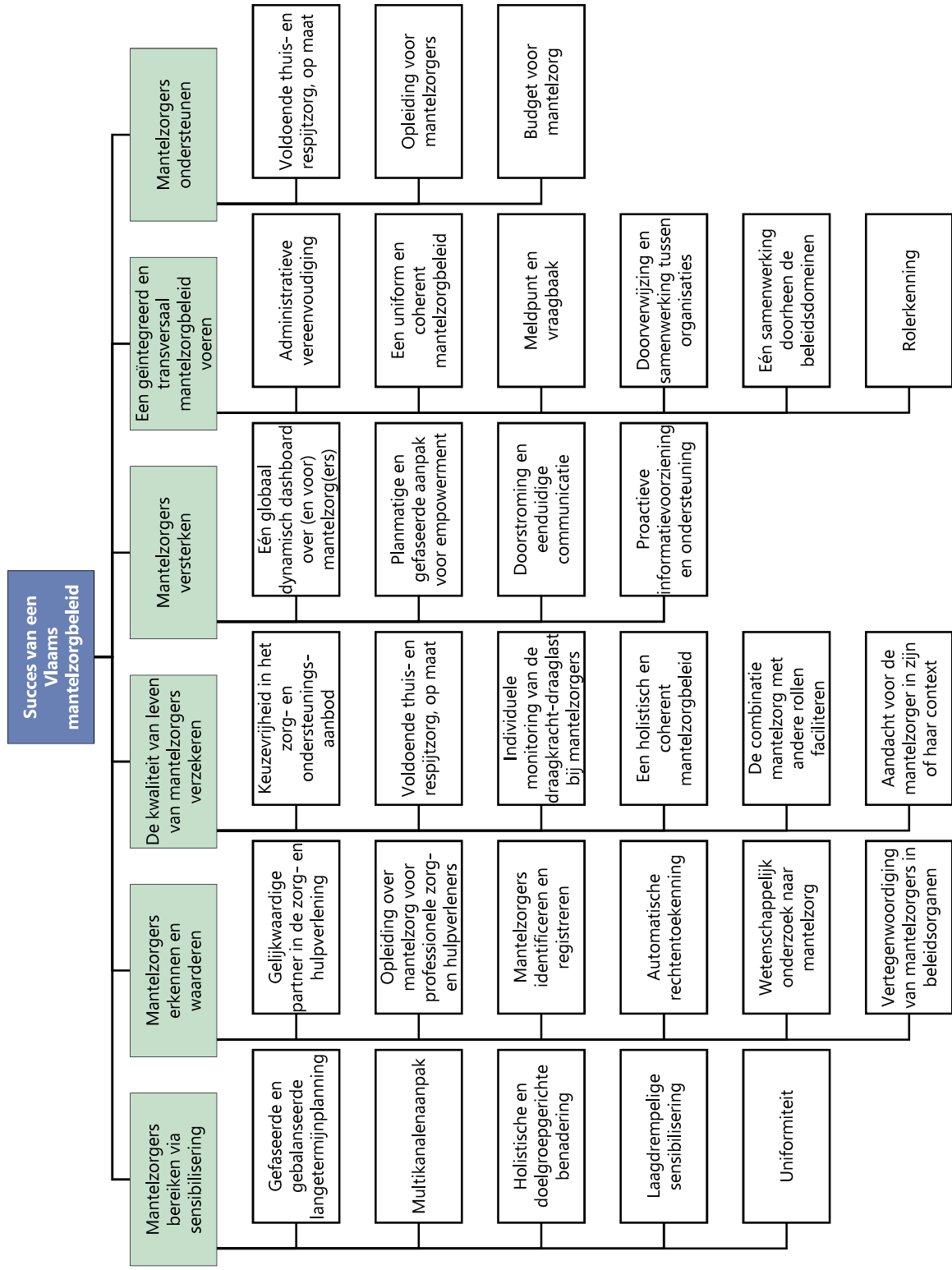
"Ik denk dat het faciliteren van kwaliteit van leven één van de mechanismen is om mantelzorgers te versterken, maar bij het versterken van mantelzorgers kan je nog andere dingen bedenken. Het is breder. ... Het is hoe je het opneemt, maar ik zie naast kwaliteit van leven ook nog andere dingen die mantelzorgers kunnen versterken".

Voor de deelnemers is het hanteren van een geïntegreerde en transversale aanpak in mantelzorgbeleidsvoering een belangrijke doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid. Een geïntegreerde en transversale mantelzorgbeleidsvoering gaat, voor de deelnemers, over ontschotting tussen de diverse beleidsniveaus. Voor de deelnemers is het Belgisch politiek systeem zeer ingewikkeld en gefragmenteerd. Dit zorgt ervoor dat elke mantelzorger niet dezelfde rechten heeft. Zo vertelde een deelnemer:

"Elke gemeente heeft een apart beleid. Vlaanderen heeft een apart beleid. En dan hebben we ook nog een federaal beleid. Die versnippering maakt dat mantelzorgers – ondanks het feit dat ze in dezelfde situatie zitten – geen beroep kunnen doen op dezelfde rechten. Elk individu moet dezelfde rechten kunnen benutten in Vlaanderen, niet alleen qua administratie en tegemoetkoming, maar ook qua toegang tot dagverzorgingscentra, respijtzorg, ... Ook dat is niet voor iedereen hetzelfde. Niet in elke gemeente is er een dagverzorgingscentrum of een nachtopvang".

De laatste doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid, mantelzorgers ondersteunen, heeft betrekking op het voorzien van voldoende professionele zorg-ondersteuning voor mantelzorgers en het faciliteren van gedeelde zorg.

Voor elk van de hoofddoelen werden diverse randvoorwaarden bepaald die noodzakelijk zijn om deze doelen te behalen. Onderstaand overzicht geeft deze randvoorwaarden per doel schematisch weer (figuur 3).

Figuur 3. Schematisch overzicht boomstructuur verenigingen voor mantelzorgers

2. Randvoorwaarden

Om het doel 'mantelzorgers bereiken via sensibilisering' te behalen, identificeerden de deelnemers vijf randvoorwaarden:

- **Gefaseerde en gebalanceerde langetermijnplanning**

Deze randvoorwaarde heeft betrekking op de manier waarop sensibiliseringscampagnes van en over mantelzorg(ers) moeten opgezet worden. Voor de deelnemers is het belangrijk om een strategie te ontwikkelen over de manier waarop mantelzorg onder de aandacht wordt gebracht, zowel op korte als op lange termijn, in verschillende stappen.

- **Multikanalen-aanpak**

Mantelzorg in beeld brengen, vraagt, volgens de deelnemers, voor een systematische aanpak met multimediale campagnes (cf. multikanalen-aanpak). Een deelnemer vertelde: *"Daarnaast had ik ook nog dat we bij die maatschappelijke sensibilisering echt wel gebruik moeten maken van verschillende kanalen/manieren om te informeren, waarin de media ook een belangrijke is: zowel geschreven als tv-programma's, maar evengoed de sociale media"*.

- **Holistische en doelgroepgerichte benadering**

Deze randvoorwaarde bestaat uit twee aspecten. Ten eerste vinden de deelnemers het belangrijk binnen sensibilisering om mantelzorg te belichten in al haar aspecten. Er moet oog zijn voor diverse mantelzorgvoorbeelden, mantelzorg binnen verschillende doelgroepen, zowel positieve als negatieve aspecten van mantelzorg, ... Een deelnemer vertelde: *"Je hebt de mantelzorger die veel taken opneemt, maar de buur is een even waardevolle vorm"*. Ten tweede is het voor de deelnemers belangrijk om binnen sensibilisering niet enkel ruim te sensibiliseren maar ook doelgroepgericht: mantelzorgers, professionele zorg- en hulpverleners, ...

- **Laagdrempelige sensibilisering**

Voor de deelnemers is het belangrijk om zo laagdrempelig mogelijk te sensibiliseren. Dit om ook kwetsbare (onzichtbare) mantelzorgers te kunnen bereiken.

- **Uniformiteit**

Voor de deelnemers zijn er belemmerende factoren die de beeldvorming met betrekking tot mantelzorg beïnvloeden. Deze belemmerende factoren hebben te maken met regelgeving. Zo gaf een deelnemer aan:

"Het feit dat er een mantelzorgstatuut is. Mensen geven soms aan dat ze bij zwaarbehoevenden mantelzorger zijn. Dat is heel verwarrend voor mensen. Mensen denken als ze zo een statuut hebben of als de zorgbehoevende voor een zorgbudget in aanmerking komt, dat ze dan pas mantelzorger zijn".

Om het doel 'mantelzorgers erkennen en waarderen' te behalen, identificeerden de deelnemers zes randvoorwaarden:

- **Gelijkwaardige partner in de zorg- en hulpverlening**

Voor de deelnemers gaat gelijkwaardigheid om het erkennen van mantelzorgers als volwaardige zorgpartner. De deelnemers verwijzen hierbij naar het SOFA model waar mantelzorgers vier rollen kunnen hebben in de samenwerking met professionele zorg- of hulpverleners: mantelzorgers als partner in de zorg, mantelzorgers als hulpvrager, mantelzorgers als persoonlijke relatie met de zorgvrager en mantelzorgers als expert. Een deelnemer merkte op: *"Er bestaan heel wat inschalingssystemen voor de zorgbehoevenden, maar de mantelzorger wordt niet mee ingeschaald terwijl hij eigenlijk de cruciale partner is in die zorg"*.

- **Opleiding over mantelzorg voor professionele zorg- en hulpverleners**

Om die gelijkwaardigheid te realiseren, is, volgens de deelnemers, opleiding nodig voor professionele zorg- en hulpverleners. Dit zou eraan bijdragen om beter samen te werken.

- **Mantelzorgers identificeren en registreren**

Op heden bestaat het mantelzorgstatuut. Op deze manier kunnen mantelzorgers erkenning aanvragen. Echter zijn hieraan, volgens de deelnemers, weinig voordelen aan gekoppeld waardoor mantelzorgers dit niet ervaren als een volwaardige erkenning. Een deelnemer vertelde: *"Nu met corona heb je nog een bewijs, maar moest er geen corona zijn, weet ik niet wat ik moet zeggen tegen de mantelzorgers aan de telefoon, waarom ze dat moeten aanvragen want daar hangt niets aan vast"*. Mantelzorgers registreren in functie van erkenning is slechts wenselijk wanneer dit gepaard gaat met specifieke rechten, voordelen of tegemoetkomingen. Hierbij spreken de deelnemers ook van **automatische rechtentoekenning**.

Echter houdt registratie ook een gevaar in. Door registratie ontstaan er twee groepen mantelzorgers: erkende mantelzorgers die voldoen aan de voorwaarden en niet-erkende mantelzorgers. Volgens een deelnemer *"moeten we ook zorg dragen voor de mantelzorgers die niet aan de voorwaarden voldoen om erkend te worden. Dat zijn namelijk ook waardevolle mantelzorgers"*.

- **Wetenschappelijk onderzoek naar mantelzorg**

De deelnemers geven aan om verder in te zetten op onderzoek naar mantelzorg, bijvoorbeeld naar de economische waarde van mantelzorg. Ook gericht onderzoek voeren naar doelgroepen (bv. mantelzorgers in kansarmoede) en aspecten die nog onderbelicht blijven, is belangrijk om mantelzorgers te blijven erkennen en waarderen en evidence-based maatregelen te ontwikkelen.

- **Vertegenwoordiging van mantelzorgers in beleidsorganen**

Voor de deelnemers is het belangrijk dat de stem van mantelzorgers blijvend doorstroomt naar beleid, op elk niveau.

Om het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' te behalen, identificeerden de deelnemers zes randvoorwaarden:

- **Keuzevrijheid in het zorg- en ondersteuningsaanbod**

De deelnemers benadrukken dat mantelzorgers de mogelijkheid moeten hebben om te kunnen kiezen welke zorg- en/of ondersteuningstaken zij wensen op te nemen.

Mantelzorgers mogen zich niet gedwongen voelen om bepaalde hulp te bieden. Er moet een alternatief zijn. Een deelnemer stelde: *"Dit vind ik heel belangrijk: dat het niet iets is wat ons opgedrongen wordt. Bij gebrek aan alternatieven, professionele hulp, leggen we het maar bij mantelzorgers en bij burenen".* De deelnemers spreken hier ook van 'ont-moeten'.

- **Voldoende thuis- en respijtzorg, op maat**

Om de kwaliteit van leven van mantelzorgers te verzekeren, is er voldoende thuis- en respijtzorg nodig. Een deelnemer benadrukte dat deze laagdrempelig en betaalbaar moet zijn: *"Want er kan een ruim aanbod zijn, maar als het niet betaalbaar is, kunnen mensen niet kiezen".* Voor de deelnemers moet het ondersteuningsaanbod ook voldoende afgestemd zijn aan de noden van mantelzorgers (maatwerk) en flexibel ingezet kunnen worden.

- **Individuele monitoring van de draaglast-draagkracht bij mantelzorgers**

Om de kwaliteit van leven van mantelzorgers te kunnen verzekeren, moet men, volgens de deelnemers, oog hebben voor de balans tussen draaglast en draagkracht en ondersteuning bieden om deze balans in evenwicht te houden of te brengen.

- **Eén holistisch en coherent mantelzorgbeleid**

Kwaliteit van leven is een multidimensionaal concept dat niet enkel gerelateerd is aan de mantelzorgrol. Denk maar aan werk, studeren, gezinsleven, vrijetijd, ... Om mantelzorgers te kunnen ondersteunen in al hun levensdomeinen moet, volgens de deelnemers, voldoende aandacht gaan naar mantelzorg in de verschillende beleidsdomeinen.

- **De combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren**

Het faciliteren van de combinatie mantelzorg met andere rollen (bv. werk, studeren) kan, volgens de deelnemers, bijvoorbeeld door het uitrollen/verspreiden van good practices. Een deelnemer vertelde:

"Als we dat concreet bekijken voor een student, is het mantelzorgstatuut – wat nu sommige hogescholen invoeren – één van de eerste stappen dat een heel groot voordeel zou kunnen betekenen. Het uitrollen van good practices die er nu zijn voor jonge mantelzorgers, zou al een eerste goede stap kunnen zijn".

- **Aandacht voor de mantelzorg in zijn of haar context**

Om de kwaliteit van leven van mantelzorgers te verzekeren, is het voor de deelnemers nodig om mantelzorgers te ondersteunen waarbij rekening wordt gehouden met hun context/achtergrond. Voor de deelnemers mogen we niet te veel in hokjes denken in de ondersteuning van mantelzorgers. Een deelnemer gaf aan:

"Iemand met een migratieachtergrond kan even goed in een sandwichgeneratie zitten. Het gaat om aandacht voor de context. Het feit dat die niet alleen staat, dat die bepaalde kenmerken en een bepaald rugzakje heeft. En in een bepaalde situatie zit".

Om het doel 'mantelzorgers versterken' te behalen, identificeerden de deelnemers vier randvoorwaarden:

- **Eén globaal dynamisch dashboard over (en voor) mantelzorg(ers)**

Om mantelzorgers te versterken is het voor de deelnemers belangrijk om de noden van mantelzorgers te kunnen detecteren en in kaart te kunnen brengen. Op basis hiervan moet het ondersteuningsaanbod worden afgestemd. De deelnemers spreken van één assessment zodat voor iedereen op een evenwaardige manier de noden in kaart gebracht kunnen worden. In deze assessment is er ook aandacht voor het evolutief karakter van noden, vandaar dynamisch. Een deelnemer gaf aan:

"Met de aanwezigheid van de mantelzorgers denkt men soms dat er geen professionele zorg nodig is. Men stelt zich niet de vraag of de mantelzorgers dat wel aankan. Het is niet omdat er mantelzorg is dat die mantelzorgers dat per sé aankan. In die zin vind ik die inschaling wel een belangrijke".

- **Planmatige en gefaseerde aanpak voor empowerment**

Deelnemers geven aan dat, wanneer het gaat om mantelzorgers versterken, men niet kan stoppen bij de identificatie van noden maar daar verder moet op gebouwd worden. Vandaar een planmatige en gefaseerde aanpak.

- **Doorstroming en eenduidige communicatie**

Volgens de deelnemers is er op heden reeds een divers ondersteuningsaanbod. Echter merken ze dat deze ondersteuningsmogelijkheden nog te weinig doorstromen naar mantelzorgers. Ook professionele zorg- en hulpverleners zijn op heden te weinig op de hoogte van de ondersteuningsmogelijkheden voor mantelzorgers. Volgens de deelnemers is er binnen de organisatie van de (thuis)zorg te weinig ruimte om mantelzorg volledig ter harte te nemen. Een deelnemer stelde:

"Als een maatschappelijk werkster geen tijd heeft om met die noden iets te doen, dan gebeurt er niets mee. Een verpleegkundige heeft geen ruimte voor aandacht aan de mantelzorgers... Je moet de systemen er ook op organiseren om dat mogelijk te maken. Anders kan je dat die mensen ook niet verwijten dat ze al bij de volgende patiënt dienen te zijn, en geen oog hebben voor mantelzorgers".

Slechts wanneer professionele zorg- en hulpverleners tijd en ruimte krijgen om de noden, behoeften en wensen van mantelzorgers te capteren, kunnen zij ook holistisch werken.

- **Een proactieve en outreachende informatievoorziening en ondersteuning**

Om mantelzorgers te kunnen versterken, geven de deelnemers aan dat een proactieve en outreachende informatievoorziening en ondersteuning noodzakelijk is. Eén deelnemer bijvoorbeeld vertelde sterk in te zetten op vroegtijdige zorgplanning om een aantal situaties proactief te behandelen.

Om het doel 'een geïntegreerd en transversaal mantelzorgbeleid voeren' te behalen, identificeerden de deelnemers vijf randvoorwaarden:

- **Administratieve vereenvoudiging**

Volgens de deelnemers is de huidige administratieve last voor mantelzorgers zeer groot, mede door de complexe regelgeving en de vele procedures. Voor één deelnemer gaat administratieve vereenvoudiging ook over proactieve informatievoorziening. Deze deelnemer vertelde:

"Ik merk bijvoorbeeld als ons ledenblaadje uitkomt, dat wij de twee weken daarop, heel wat vragen hebben op basis van de zaken die erin vermeld staan. Dat mantelzorgers meer informatie willen over die zaken. Dat je eerst moet informeren, en dat op basis daarvan de vragen komen".

- **Een uniform coherent mantelzorgbeleid**

Deze randvoorwaarde gaat over het bestaan van gemeentelijke verschillen in het lokaal mantelzorgbeleid, voornamelijk betreffende de mantelzorgpremie. Bovendien wordt het lokaal mantelzorgbeleid door veel mantelzorgers als bijzonder complex ervaren. Een deelnemer gaf aan:

"Ik had een mantelzorger aan de lijn en die zei dat hij zijn mantelzorgpremie niet kon krijgen omdat hij een bijkomend bewijs moest leveren. Hij moest het statuut aanvragen. Je ziet dat als de overheid een aantal zaken in het leven roept, dat gemeenten nadenken en bijkomende bewijslasten vragen".

Deelnemers stellen de regierol van steden en gemeenten in vraag voor het uitkeren van de mantelzorgpremie en stellen vast dat deze beter uitgegeven wordt door de Vlaamse overheid.

- **Meldpunt en vraagbaak**

In elke gemeente moet volgens de deelnemers een meldpunt aanwezig zijn voor mantelzorgers. Hier kunnen mantelzorgers dan terecht voor informatie, klachten, ...

- **Doorverwijzing en samenwerking**

Geïntegreerde mantelzorgbeleidsvoering is voor de deelnemers slechts mogelijk wanneer de verschillende organisaties met een ondersteuningsaanbod voor mantelzorgers elkaar kennen, samenwerken en naar elkaar doorverwijzen. Een deelnemer vertelde: *"Wij werken met een supportgroep, maar wij weten niet wat de specifieke uitdagingen zijn voor mantelzorgers bij autisme bijvoorbeeld. Dan verwijzen wij door naar de ziekte- of handicapspecifieke ondersteuningsgroepen".*

- **Eén samenwerking doorheen de beleidsdomeinen**

De deelnemers geven aan dat een mantelzorgbeleid niet alleen de aangelegenheid is van zorg en gezondheid, maar ook van werk, onderwijs, ... Het hanteren van een gemeenschappelijke aanpak tussen de diverse beleidsniveaus is voor de deelnemers een belangrijke doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid. Dit niet alleen op het niveau van de deelstaten maar ook federaal.

- **Rolerkenning**

Voor de deelnemers vraagt een geïntegreerde beleidsvoering ook om een holistische benadering van de mantelzorg, waarbij er aandacht is voor de verschillende levensdomeinen en rollen van mantelzorgers.

Om het doel '**mantelzorgers ondersteunen**' te behalen, identificeerden de deelnemers drie randvoorwaarden:

- **Voldoende thuis- en respijtzorg, op maat**

Het aanbod aan thuis- en respijtzorg moet, volgens de deelnemers, voldoende groot zijn maar ook op maat van de individuele mantelzorgers.

- **Opleiding voor mantelzorgers**

De deelnemers merken op dat mantelzorgers soms zeer zorgspecifieke taken uitoefenen maar hier niet noodzakelijk voldoende voor zijn opgeleid. Een deelnemer stelde:

"Wij zien dat nu heel hard in de sector handicap met de persoonsgebonden budgetten, dat daar ook een keuze is dat je betaald wordt voor de zorg voor je familie. Dat is de realiteit. Maar daar is geen opleiding voor voorzien".

- **Budget voor mantelzorg**

Voor de deelnemers moet er budget voorzien worden voor mantelzorgers. Zij merken op dat sommige mantelzorgers het financieel zwaar hebben ten gevolge van de mantelzorg en vragende partij zijn voor een volwaardige vergoeding.

Focusgroep met verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood

1. Geïdentificeerde doelen

Experten werkzaam binnen verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood hebben samen, in consensus, een boomstructuur opgesteld die het succes bepaalt van een Vlaams mantelzorgbeleid. De deelnemers hebben met name vijf doelen bepaald die allen kunnen beschouwd worden als beleidsprioriteiten:

1. Mantelzorgers bereiken via sensibilisering
2. Mantelzorgers erkennen en waarderen
3. Mantelzorgers als gelijkwaardige zorgpartner
4. Toegankelijke ondersteuning voor mantelzorgers
5. De combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren

Om succesvol te zijn, moet het Vlaams mantelzorgbeleid ten eerste inzetten op sensibilisering en genuanceerde beeldvorming. Dit doel gaat voor de deelnemers over mantelzorg op de kaart zetten via de media. Aangezien mantelzorg zeer breed en divers is, is het belangrijk voor de deelnemers om te werken aan een genuanceerde beeldvorming over mantelzorg(ers). Voor de deelnemers gaat sensibilisering in eerste instantie over het faciliteren van de herkenning van de rol als mantelzorg(er) en niet zozeer in de term 'mantelzorg(er)'. Volgens de deelnemers is 'mantelzorg(er) zijn' geen gekend begrip en niet alle mantelzorgers herkennen zich daarin. Zo vertelde een deelnemer:

"Mensen die zorgen voor iemand met een psychische aandoening erkennen zich vaak niet in die term 'mantelzorg(er)'. Die beschouwen zich niet als mantelzorg(er) maar zijn het wel. En dat heeft met veel dingen te maken, bijvoorbeeld iemand met een psychische aandoening heeft niet altijd ziekte-inzichten en is dus ook niet altijd vragende partij voor mantelzorg".

Om succesvol te zijn moet het Vlaams mantelzorgbeleid vervolgens inzetten op maatschappelijke erkenning en waardering. De deelnemers vinden het belangrijk dat mantelzorgers zich erkend en gewaardeerd voelen. Voor de deelnemers moet deze erkenning breder opgevat worden dan wat op heden het geval is. Een deelnemer stelde: *"Mantelzorg moet breed erkend worden. Er zijn zoveel verschillende vormen van mantelzorg of voor verschillende groepen. Ik vind dat het beleid zich nu vaak nog focust op oudere zorgbehoevenden. Dat zou veel breder moeten".*

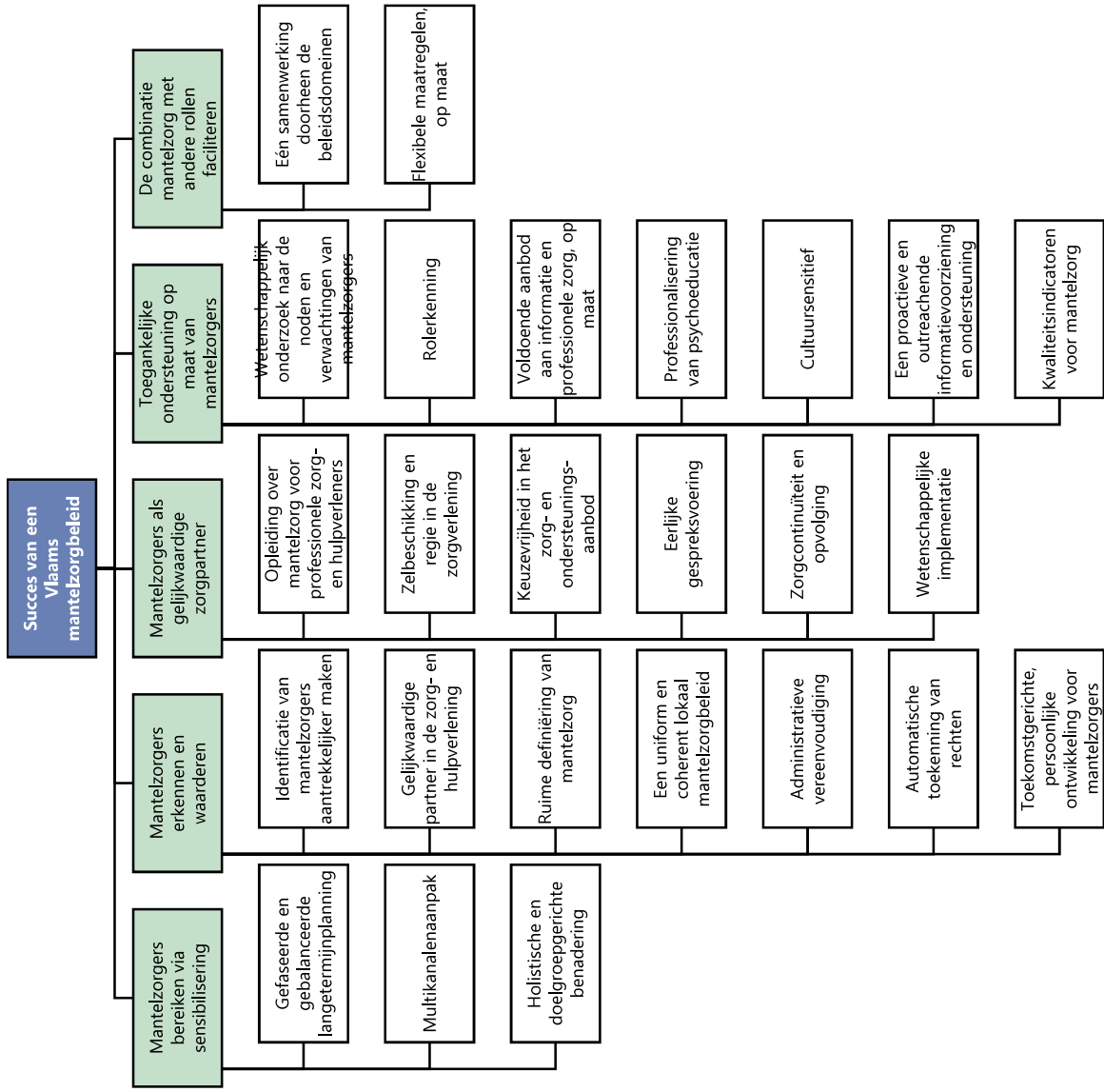
Voor de deelnemers is het benaderen van mantelzorgers als gelijkwaardige zorgpartner een belangrijke doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid. De deelnemers merken op dat professionele zorg- en hulpverleners weinig praktische kennis hebben over hoe zij moeten omgaan met mantelzorgsituaties. Professionele zorg- en hulpverleners moeten mantelzorgers betrekken als essentiële actor in de zorgverlening. Een deelnemer vertelt:

"Betrek de mantelzorgers die aanwezig zijn, want weet dat je als zorgpersoneel slechts voor een beperkte periode in de doorlooptijd van een zorgtraject aanwezig bent. Ga verbintenis aan met de aanwezige mantelzorgers om te zorgen dat er een volledig zorgtraject aanwezig is, ook op langere termijn".

Het vierde doel van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid voor de deelnemers betreft toegankelijke ondersteuning op maat van mantelzorgers. De deelnemers geven aan dat alle mantelzorgers gebruik moeten kunnen maken van het zorg- en ondersteuningsaanbod, zowel voor zichzelf als voor de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood. Het zorg- en ondersteuningsaanbod moet dus laagdrempelig/bereikbaar zijn alsook financieel betaalbaar. Een deelnemer geeft aan: *"Het moet voor iedereen logischer zijn om ondersteuning te vragen. Dat is vaak net het probleem. Als je niet aan bepaalde voorwaarden voldoet, krijg je die ondersteuning niet omdat je niet in een bepaalde categorie zit".*

Het vijfde doel betreft het faciliteren van de combinatie mantelzorg met andere rollen. Deze doelstelling gaat over de balans zorg-werk-leven, zorg-school-leven maar ook de verbondenheid met andere domeinen zoals wonen.

Voor elk van de hoofddoelen werden diverse randvoorwaarden bepaald die noodzakelijk zijn om deze doelen te behalen. Onderstaand overzicht geeft deze randvoorwaarden per doel schematisch weer (figuur 4).

Succes van een Vlaams mantelzorgbeleid

Mantelzorgers bereiken via sensibilisering

Gefaseerde en gebalanceerde langetermijnplanning

Multikanalenaanpak

Holistische en doelgroepgerichte benadering

Mantelzorgers erkennen en waarderen

Identificatie van mantelzorgers aantrekkelijker maken

Gelijkwaardige partner in de zorg- en hulpverlening

Ruime definiëring van mantelzorg

Mantelzorgers als gelijkwaardige zorgpartner

Opleiding over mantelzorg voor professionele zorg- en hulpverleners

Zelbeschikking en regie in de zorgverlening

Keuzevrijheid in het zorg- en ondersteuningsaanbod

Toegankelijke ondersteuning op maat van mantelzorgers

Wetenschappelijk onderzoek naar de noden en verwachtingen van mantelzorgers

Professionalisering van psychoeducatie

Voldoende aanbod aan informatie en professionele zorg, op maat

Professionalisering van psychoeducatie

Cultuursensitief

Een proactieve en outreachende informatievoorziening en ondersteuning

Rolerkenning

Kwaliteitsindicatoren voor mantelzorg

De combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren

Eén samenwerking doorheen de beleidsdomeinen

Flexibele maatregelen, op maat

Figuur 4. Schematisch overzicht boomstructuur verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood

2. Randvoorwaarden

Om het doel 'mantelzorgers bereiken via sensibilisering' te behalen, identificeerden de deelnemers drie randvoorwaarden:

- **Gefaseerde en gebalanceerde langetermijnplanning**

Deze randvoorwaarde gaat over de wijze waarop mantelzorg in de media moet verschijnen. De deelnemers benadrukken het belang om hiervoor een strategie te ontwikkelen, zowel op korte als op lange termijn, in verschillende fasen. Een deelnemer legde uit:

"De verwijzing die hier op zijn plaats is in de beeldvorming rond allerlei thema's, is afkomstig van Baldwin Van Gorp die twee dingen doet. Hoe komt het thema in de Vlaamse media? Welke frames/beelden komen daar naar boven? Het tweede is het benoemen van counterframes om dat beeld te nuanceren".

- **Multikanalen-aanpak**

Voor de deelnemers is het belangrijk, wanneer mantelzorg in beeld wordt gebracht, om verschillende kanalen te gebruiken (bv. televisie, radio, kranten).

- **Holistisch en doelgroepgericht**

Deze randvoorwaarde bestaat voor de deelnemers uit twee aspecten. Ten eerste moet het thema 'mantelzorg' zeer breed onder de aandacht komen, waarin diverse aspecten worden belicht: diverse mantelzorgvoorbeelden, positieve aspecten van mantelzorg, mantelzorg binnen verschillende groepen, ... Dit draagt ook bij aan een genuanceerde beeldvorming van en over mantelzorg(ers). Ten tweede is het niet enkel nodig om ruim te sensibiliseren maar ook doelgroepgericht: mantelzorgers, professionele zorg- en hulpverleners, ... Een deelnemer gaf aan:

"In de eerste plaats naar de verschillende types mantelzorgers, of over de verschillende rollen van mantelzorgers, zodat alle soorten mantelzorgers zich daarin kunnen herkennen. Ook diegenen die nu vaak zeggen: Ik doe dat gewoon. Maar het is ook belangrijk om een campagne te voeren naar zorgverleners, dat die meer aandacht hebben voor mantelzorgnoden".

Om het tweede doel 'mantelzorgers erkennen en waarderen' te bereiken, hebben de deelnemers zeven randvoorwaarden bepaald:

- **Identificatie van mantelzorgers aantrekkelijker maken**

Voor de deelnemers is er op heden voor mantelzorgers nog geen logische stap om zich te identificeren als mantelzorgers. Dit terwijl identificatie wel belangrijk is in kader van mantelzorgondersteuning.

- **Gelijkwaardige partner in de zorg- en hulpverlening**

Mantelzorgers worden vandaag de dag, volgens de deelnemers, onvoldoende door professionele zorg- en hulpverleners betrokken als volwaardige zorgpartner. De deelnemers verwijzen hierbij naar het triadisch werken en de erkenning van de vier rollen van mantelzorgers (cf. het SOFA-model). Een deelnemer gaf aan:

"In het begin van het traject, nog voor de behandeling, moeten de naasten van de patiënt er ook op worden aangesproken. Je gaat dan met hen al meteen in gesprek over mogelijke zorgtaken of ondersteuning die ze zouden kunnen bieden aan de patiënt. Maar ook wat het allemaal bij hen teweeg kan brengen. Zo ga je de mensen ook al wat erkenning geven en herkennen als iemand die bepaalde zorgtaken opneemt. Dat zou dan echt geïntegreerd moeten worden in de zorg".

- **Ruime definiëring van mantelzorg**

De deelnemers geven aan hoe belangrijk het is om een brede definitie te gebruiken voor mantelzorg, net om de veelheid en diversiteit aan mantelzorgsituaties te vatten. Een deelnemer vertelde:

"Ik verwijst naar het mantelzorgverlof dat nu ook bestaat, waar ook in de definitie gekeken wordt naar het aantal uren zorg dat je levert. Ik denk dat je daar vanaf moet en moet gaan naar een brede definitie, zodat iedereen die zorg verleent zich kan (h)erkennen als mantelzorger".

- **Een uniform en coherent lokaal mantelzorgbeleid**

Mantelzorgers moeten de mogelijkheid krijgen om elkaar te ontmoeten. Door elkaar te ontmoeten, gaan mantelzorgers hun eigen rol beter kunnen inschatten. In het ontmoeten spelen gemeenten, volgens de deelnemers, een zeer belangrijke rol. Echter is het lokaal mantelzorgbeleid vandaag de dag voor veel mantelzorgers weinig zichtbaar en mislopen zij zo erkenning en ondersteuning.

- **Administratieve vereenvoudiging**

De deelnemers geven aan dat de huidige administratieve last voor mantelzorgers zeer groot is. Een deelnemer vertelde:

"Heel vaak moet je heel de administratieve molen door, terwijl dat net één van de dingen is waar mensen enorm over klagen: ze moeten zoveel administratie doen in functie van de zorgpersoon om zorg te verlenen, maar ook om zelf ondersteuning te krijgen. Ik denk dat het eenvoudiger en automatischer moet".

- **Automatische toekenning van rechten**

Met een automatische toekenning van rechten hoeven mantelzorgers geen aanvragen tot rechten meer in te dienen of hiertoe formulieren in te vullen. Onder deze randvoorwaarde valt voor de deelnemers niet alleen het automatisch toekennen van financiële rechten maar ook zorggarantie.

- **Toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling voor mantelzorgers**

Deze randvoorwaarde gaat over de vraag 'Wat na mantelzorg' en heeft betrekking op het geven van mogelijkheden aan mantelzorgers om hun competenties in te zetten op de arbeidsmarkt. De deelnemers benadrukken dat dit een keuze moet zijn van de deelnemer zelf en mag dus geen verwachting of verplichting zijn.

Mantelzorgers benaderen als gelijkwaardige zorgpartner werd als belangrijke randvoorwaarde genoemd binnen het doel 'maatschappelijke erkenning en waardering'. Door de deelnemers werd het eveneens aangehaald als een belangrijke doelstelling van een succesvol mantelzorgbeleid. Om dit doel te bereiken hebben de deelnemers vijf randvoorwaarden bepaald:

- **Opleiding over mantelzorg voor professionele zorg- en hulpverleners**

Volgens de deelnemers zijn professionele zorg- en hulpverleners onvoldoende opgeleid om mantelzorgers te benaderen als volwaardige zorgpartner. Er moet meer aandacht komen naar mantelzorg in (zorg)opleidingen alsook vormingen georganiseerd worden voor zorgpersoneel.

- **Zelfbeschikking en regie in de zorgverlening**

De deelnemers benadrukken hoe belangrijk het is dat mantelzorgers kunnen kiezen welke taken/rollen zij opnemen als mantelzorg. Mantelzorg kan niet als vanzelfsprekend aanzien worden en uitgeput worden vooraleer gestart wordt met professionele zorg. Het is voor de deelnemers belangrijk om mantelzorg los te koppelen van de besparingsretoriek.

Professionele zorgverleners moeten uitnodigend zijn ten aanzien van de potentiële mantelzorg die kan ingezet worden in het zorgtraject, maar tegelijk niet veroordelend zijn wanneer de potentiële mantelzorg niet ingaat op het geven van zorg aan zijn/haar naaste. Naast de participatie van de mantelzorg, moet er ook participatie mogelijk zijn van de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood (cf. triadisch werken).

Deelnemers benadrukken dat er voor deze randvoorwaarde een voldoende groot ondersteuningsaanbod moet zijn. *"Want als je geen beroep kan doen op professionele zorg, moet je het wel zelf doen en is het ook geen vrije keuze"*, gaf een deelnemer aan. Het is dan ook noodzakelijk dat de wachtlijsten worden weggewerkt zodat mantelzorgers **keuzevrijheid hebben in het zorg- en ondersteuningsaanbod**. Ook moet het ondersteuningsaanbod voldoende gekend zijn bij de mantelzorgers.

- **Eerlijke gespreksvoering**

Professionele zorg- en hulpverleners moeten, volgens de deelnemers, eerlijke gesprekken voeren met mantelzorgers over de zorgverlening. Voor sommige mantelzorgers is de zorg aan een naaste vanzelfsprekend. Bijvoorbeeld bij mantelzorgers met een migratieachtergrond is mantelzorg in veel situaties een evidente verplichting. Maar dat wil niet zeggen dat het goed is voor de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood. Zo gaf een deelnemer aan:

"Ook weten wat er verwacht wordt en daar een eerlijk gesprek over hebben. Afhankelijk van de zorgzwaarte ook aangeven dat het wel heel zwaar gaat worden, bijvoorbeeld bij dementie. Het is ook zo dat mensen niet goed kunnen inschatten hoe zwaar het gaat worden".

- **Zorgcontinuïteit en opvolging**

Gezien het dynamische karakter van zorg moet er continuïteit gegarandeerd worden. De professionele zorg- en hulpverleners dienen de situatie op te volgen en met mantelzorgers in gesprek blijven gaan. Mantelzorgers moeten vanaf de start en over het hele zorgtraject

betrokken worden. De deelnemers geven hier het voorbeeld van het ontslagbeleid in het ziekenhuis; willen mantelzorgers goed en tijdig de zorg kunnen plannen en opnemen, dan moeten zij vroeg betrokken en ondersteund worden. De deelnemers zien hier ook een belangrijke taak voor huisartsen. Tot op heden kennen huisartsen, volgens de deelnemers, het aanbod onvoldoende en hebben zij ook te weinig oog voor mantelzorg. Een deelnemer stelde: *"Ik zou dat proberen in die zorgpaden en in die professionele richtlijnen in te zetten, zodat zorgverleners, artsen, verpleegkundigen weten dat als ze die patiëntengroep behandelen ze het gesprek moeten aangaan met de mantelzorgers"*.

Hiervoor is het opbouwen van een vertrouwensband zeer belangrijk. Volgens een deelnemer is *"vandaag de zorg er wel niet echt goed op georganiseerd om dat te kunnen garanderen. Patiënten en mantelzorgers zien vaak heel veel verschillende zorgverleners die op verschillende momenten heel belangrijk zijn en dan weer verdwijnen"*. In dit kader stelde een deelnemer de opzet voor van één aanspreekpunt voor mantelzorgers: *"Je zou ervoor moeten zorgen dat mantelzorgers van in het begin met dezelfde persoon in contact staan en dat die relatie blijft duren over het hele proces heen"*.

- **Wetenschappelijke implementatie**

Deelnemers geven aan dat de overheid afgelopen jaren geïnvesteerd heeft in de ontwikkeling van instrumenten om mantelzorgers als volwaardige zorgpartner te betrekken in de zorg (bv. Samenspraakfiche). Deze instrumenten moeten meer gepromoot en verspreid worden onder de professionele zorg- en hulpverleners.

Om het vierde doel '**toegankelijke ondersteuning op maat van mantelzorgers**' hebben de deelnemers zes randvoorwaarden geïdentificeerd:

- **Wetenschappelijk onderzoek naar de noden en verwachtingen van mantelzorgers**

Voor de deelnemers is het belangrijk om de noden, wensen en verwachtingen van mantelzorgers in kaart te blijven brengen. Op basis hiervan kan het zorg- en ondersteuningsaanbod afgestemd worden.

- **Rolerkenning**

Mantelzorgers kunnen verschillende rollen opnemen in de zorgverlening en in zeer diverse zorgsituaties hulp bieden aan een naaste. Het ondersteuningsaanbod voor mantelzorgers moet de verschillende rollen dekken en oog hebben voor de diversiteit binnen mantelzorg. Een deelnemer vertelde:

"Er zijn mantelzorgers die echt bepaalde zorgtaken willen opnemen en je moet ervoor zorgen dat ze dat ook goed kunnen doen. En dan ten tweede denk ik dat mantelzorgers ook hun eigen psychosociale noden en problemen hebben en dat er daar ook laagdrempelige ondersteuning voor moet worden geboden".

- **Voldoende aanbod aan informatie en professionele zorg, op maat**

Voor de deelnemers moet het ondersteuningsaanbod voldoende groot zijn, op maat van de individuele mantelzorger. Een deelnemer merkte op dat er heel veel ondersteunende maatregelen zijn voor volwassen mantelzorgers maar veel minder voor jonge mantelzorgers.

Er is ook nood aan flexibiliteit binnen het zorg- en ondersteuningsaanbod. Een deelnemer vertelde: *"Dat er ondersteuning is elk uur, ook tijdens het weekend en de vakantieperiodes. We zien daar vaak nu een gebrek aan"*. Ook moet het aanbod breed gekend zijn onder de mantelzorgers. Maar informatie op maat is ook nodig. Een deelnemer gaf aan: *"Dat er geen algemene informatie wordt gegeven, maar dat men luistert naar de cliënt/mantelzorger die voor de dienstverlener staat of zit"*.

- **Professionalisering van psycho-educatie**

De deelnemers geven aan dat de mogelijkheden voor psycho-educatie op heden onvoldoende ontwikkeld en verspreid zijn. Een deelnemer stelde vast: *"De ambitie was geformuleerd om voor psycho-educatie, de voorbeelden die er zijn, te verzamelen. Laat ons dat professionaliseren, laat ons daar ruimer bekendheid aan geven. Voor zover ik weet, is daar nooit iets mee gebeurd"*.

- **Cultuursensitief**

Het is belangrijk om aandacht te hebben voor de culturele, religieuze en sociale achtergrond van de mantelzorger om deze op een toegankelijke manier te ondersteunen. Professionele zorg- en hulpverleners moeten, volgens de deelnemers, rekening houden met de culturele achtergrond van mantelzorgers wanneer zij hulp willen bieden of willen doorverwijzen. Een deelnemer vertelde: *"Het heeft geen zin, denk ik, dat een ziekenfonds een mantelzorger informeert over een dagcentrum, dat de mantelzorger naar dat dagcentrum gaat en dat het dagcentrum zegt: Sorry, wij werken niet met anderstalige gezinnen"*.

- **Een proactieve en outreachende informatievoorziening en ondersteuning**

Deze randvoorwaarde is voor de deelnemers sterk verbonden aan de vroegdetectie van noden van mantelzorgers. Door deze aanpak kunnen mantelzorgers informatie ontvangen op het juiste moment over het aanbod dat beschikbaar is. Ook hiervoor kan er lokaal, volgens de deelnemers, veel gebeuren maar ook in ziekenhuizen, bij ziekenfondsen, ... In dit kader spreken de deelnemers ook van niet-evidente sleutelfiguren. Volgens de deelnemers komen weinig mantelzorgers terecht bij professionele zorg- en hulpdiensten. Het inzetten van niet-evidente sleutelfiguren geeft de mogelijkheid om in contact te komen met kwetsbare mantelzorgers (bv. mantelzorgers in kansarmoede). Een deelnemer gaf aan:

"Ik heb zo het idee dat mantelzorgers pas in beeld komen bij de zorgverleners als ze al heel ver staan. En dan in negatieve zin, als ze psychologisch beginnen te crashen of eraan onderdoor gaan en dan echt alarmsignalen rondsturen, wat dan bij de zorgverleners terecht komt. Dat kan niet de bedoeling zijn. Maar dat is vandaag de dag wel een beetje de manier van werken. Dat is geen verwijt naar de zorgprofessionals, maar dit is toch wel problematisch".

- **Kwaliteitsindicatoren voor mantelzorg**

Om de kwaliteit van de zorgverlening voor mantelzorgers te verhogen, stellen de deelnemers voor om kwaliteitsindicatoren te ontwikkelen. Deze indicatoren betreffen de tevredenheid van mantelzorgers en de wijze waarop mantelzorgers hun betrokkenheid ervaren. Wel moet men oppassen dat het geen afvinkverhaal door de inspectie wordt, noch dat het verankerd

wordt in de wetgeving. De bedoeling is om een positieve dynamiek te ontwikkelen. Een deelnemer gaf aan:

"Vinden mantelzorgers dat ze genoeg betrokken zijn? Moest dat een indicator zijn, zou dat een positieve stimulans kunnen geven in de sector. Zeker als zorginstanties zich op dat terrein gaan vergelijken. Dat is misschien beter dan een strikte normering via wetgeving proberen af te dwingen, op te stellen of te gaan controleren".

Om het doel '**de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren**' te bereiken, bepaalden de deelnemers twee randvoorwaarden:

- **Eén samenwerking doorheen de beleidsdomeinen**

Voor de deelnemers is het belangrijk om het mantelzorgbeleid niet enkel te bekijken als een thema binnen zorg en gezondheid, maar ook binnen wonen, werk, onderwijs, ... Een deelnemer gaf een voorbeeld: *"Hoe kan je zonder procedures van vijf jaar eventjes bij elkaar wonen zonder dat je belastingvoordelen verliest omdat je dan plots samenwoont. Dat soort dingen, vind ik wel belangrijk. Verder kijken dan welzijn alleen".* Om dit te realiseren, is samenwerking tussen de verschillende beleidsdomeinen noodzakelijk. De deelnemers spreken hier van het voeren van een transversaal mantelzorgbeleid, tussen de andere departementen – Vlaams en federaal – maar ook binnen welzijn. Een deelnemer vertelde: *"We hebben het nu over het mantelzorgplan maar er is ook een nieuw dementieplan in wording. Er is een ouderenbeleidsplan in wording. Worden die allemaal een beetje aan elkaar geknoopt?"*

- **Flexibele maatregelen, op maat**

Om de combinatie van zorgtaken met andere rollen op te nemen (bv. werk), moeten mantelzorgers maatregelen vlot en flexibel kunnen gebruiken.

Focusgroep met organisaties uit de professionele zorgsector

1. Geïdentificeerde doelen

Experten werkzaam binnen de professionele zorgsector hebben samen, in consensus, een boomstructuur opgesteld die het succes bepaalt van een Vlaams mantelzorgbeleid. De deelnemers hebben met name zes doelen bepaald die allen kunnen beschouwd worden als beleidsprioriteiten:

1. Mantelzorgers bereiken via sensibilisering
2. Mantelzorgers erkennen en waarderen
3. Mantelzorgers ondersteunen
4. Een proactief mantelzorgbeleid voeren
5. De combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren
6. Een geïntegreerd en transversaal mantelzorgbeleid voeren

Om succesvol te zijn, moet het Vlaams mantelzorgbeleid ten eerste inzetten op het bereiken van mantelzorgers via sensibilisering. De deelnemers geven aan dat het concept 'mantelzorg' breder gekend moet gemaakt worden dan wat nu het geval is. Er moeten verschillende informatiecampagnes ontwikkeld worden, onder andere naar mantelzorgers en het bredere zorgnetwerk, zodat mantelzorgers zich als mantelzorger herkennen. Een deelnemer vertelde: *"Niet iedereen zegt van zichzelf dat die mantelzorger is. Het is niet omdat je geen statuut hebt, dat je wel mantelzorger kan zijn"*.

Voor de deelnemers is de erkenning en waardering van mantelzorgers een belangrijke doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid. Mantelzorgers moeten zich erkend voelen in hun rol als zorgverlener. Dit door verschillende stakeholders: professionele zorg- en hulpverleners, werkgevers, ... Een deelnemer gaf aan:

"Hoe kan je ervoor zorgen dat je naar de werkgever toe als mantelzorger wel zaken kan vragen? Alles begint met het feit dat je een vorm van erkenning hebt. Als je naar je baas toe gaat en zegt: Ik moet voor mijn moeder zorgen, kan je baas daar alleen maar begrip voor opbrengen".

Een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid zet vervolgens in op het ondersteunen van mantelzorgers. Dit om de draaglast van mantelzorgers te verkleinen en de draagkracht te verhogen. De deelnemers benadrukken het belang van een evenwichtige balans draaglast-draagkracht. Een deelnemer gaf aan:

"Je merkt dat mensen vaak heel veel doen. We hebben dat gezien bij de doelgroep die wij hebben bevraagd, mensen gaan door – en zeker in de coronatijd – en ze zijn blijven doorgaan, maar er wordt te weinig stilgestaan bij wat de draagkracht van de mantelzorgers is. Daarbij komt als die mantelzorger uitvalt, dat je dan in een heel preciaire situatie terechtkomt. (...) Als de mantelzorger uitvalt, zit je plots in een situatie die voorheen geolied liep en dan catastrofaal geworden is".

Beide dimensies mogen volgens de deelnemers niet afzonderlijk gezien worden. Een deelnemer legde uit:

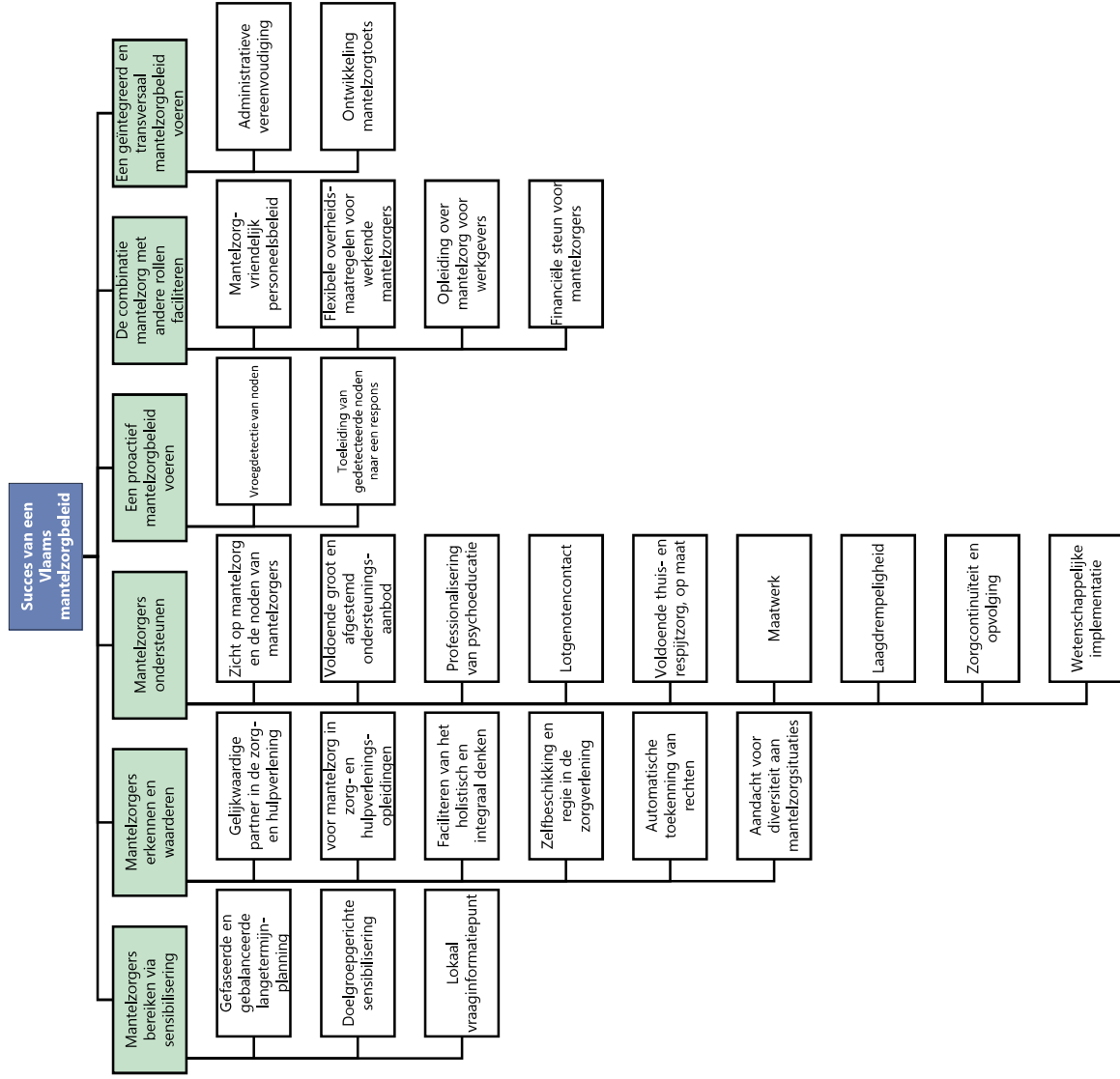
"We moeten ook wel bedenken dat we soms de draagkracht kunnen verhogen net door eerder te werken op het verminderen van de draaglast eerst, en dan pas te werken aan de draagkracht. Soms kan je mantelzorgers overspoelen met informatie, maar zitten die zo diep dat hoe simpel mogelijk je het ook wil aanbrengen, dit niet binnenkomt op dat moment".

Om succesvol te zijn, moet het Vlaams mantelzorgbeleid vervolgens inzetten op het faciliteren van de combinatie mantelzorg met andere rollen. De deelnemers vinden het belangrijk dat mantelzorgers, naast hun rol als mantelzorger, ook andere rollen (bv. werk) verder kunnen vervullen.

Voor de deelnemers is het voeren van een proactief mantelzorgbeleid ook een belangrijke doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid. Voor de deelnemers gaat dit doel over het voorkomen dat de draagkracht overschreden wordt en er problemen ontstaan.

Tot slot is een succesvol mantelzorgbeleid voor de deelnemers het voeren van een geïntegreerd en transversaal mantelzorgbeleid. Dit doel gaat over de koppeling tussen de verschillende beleidsdomeinen, binnen het domein zorg en welzijn, op Vlaams niveau en op Federaal niveau. Een deelnemer vertelde: *"We moeten maatregelen hebben voor de groep personen maar ook voor de zorgverleners zelf. Het moet werkbaar zijn voor de zorgverleners en de overheid moet daar zijn beleid op afstemmen".*

Voor elk van de hoofddoelen werden diverse randvoorwaarden bepaald die noodzakelijk zijn om deze doelen te behalen. Onderstaand overzicht geeft deze randvoorwaarden per doel schematisch weer (figuur 5).

Figuur 5. Schematisch overzicht boomstructuur organisaties uit de professionele zorgsector

2. Randvoorwaarden

Om het doel '**mantelzorgzorgers bereiken via sensibilisering**' te bereiken, hebben de deelnemers drie randvoorwaarden bepaald:

- **Gefaseerde en gebalanceerde langetermijnplanning**

Er is, volgens de deelnemers, nood aan een duidelijk plan van aanpak, zowel op korte als op lange termijn. Een deelnemer gaf aan:

"Eerste voorwaarde is dat er een duidelijk plan van aanpak is over de vier niveaus van de quadruple aim. Hoe gaan we dat doen en wie doet wat? Ik denk dat dat belangrijk is. Een tweede ding is dat een informatiecampagne repetitief moet zijn".

- **Doelgroepgerichte sensibilisering**

Voor de deelnemers is het belangrijk om niet enkel ruim te sensibiliseren maar ook doelgroepgericht: mantelzorgers, het sociaal netwerk van mantelzorger, ...

- **Lokaal informatiepunt**

De deelnemers geven aan dat er nood is aan een lokaal informatiepunt dat goed gestimuleerd en geïnformeerd moet worden om over mantelzorg de juiste informatie te kunnen delen en de mensen tot initiatief te kunnen aanzetten. Voor de deelnemers zou dit bijvoorbeeld vorm kunnen krijgen binnen de eerstelijnszones.

Om het tweede doel '**mantelzorgers erkennen en waarderen**' te bereiken, hebben de deelnemers zes randvoorwaarden bepaald:

- **Gelijkwaardige partner in de zorg- en hulpverlening**

Deelnemers benadrukken dat mantelzorgers als een volwaardige zorgpartner in de zorgverlening moeten betrokken worden. Dat gebeurt op dit moment onvoldoende. Professionele zorg- en hulpverleners moeten, volgens de deelnemers, aandacht hebben voor de mantelzorger als zorgverlener maar ook als potentiële zorgvrager. Zo vertelde een deelnemer:

"De huidige evolutie is dat we een soort vier-eenheid hebben: zorgnoden, zorgplan, zorgoverleg en zorgcoördinatie. Dat zijn vier facetten van hetzelfde gegeven en in dat gegeven moet de mantelzorger een centrale, aanspreekbare rol hebben in twee richtingen: hij moet kunnen aangesproken worden, maar hij moet in al die vier facetten zijn plaats zien te vinden. Ik denk dat dat heel belangrijk is. Niet alleen in een overleg die mantelzorger tevoorschijn toveren, maar ook als er zorgvragen zijn, moet die er zijn".

Een deelnemer geeft echter aan dat er ook wel aandacht moet zijn voor de wijze waarop de mantelzorger verder in gesprek en in overleg blijft gaan met de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood. De mantelzorger is namelijk vaak betrokken omwille van de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood, niet omwille van zichzelf.

- **Aandacht voor mantelzorg in zorg- en hulpverleningsopleidingen**

De deelnemers vragen om in (zorg)opleidingen meer aandacht te hebben voor mantelzorg en het aanleren van vaardigheden om samen te kunnen werken met mantelzorgers. Ook moeten er vormingen hierrond georganiseerd worden voor het zorgpersoneel.

- **Faciliteren van het holistisch en integraal denken**

Voor de deelnemers is het opleiden van toekomstige en huidige professionele zorg- en hulpverleners niet voldoende. De deelnemers stellen vast dat er op heden onvoldoende ruimte en budget voorhanden is om als professionele zorg- of hulpverlener mantelzorgers te (h)erkennen en te ondersteunen. Een deelnemer gaf aan:

"Wij stellen vast dat daar waar huisartsen en huisartsenpraktijk door de wet worden gefinancierd, het helemaal niet mogelijk maakt om mantelzorg- en patiëntvriendelijk te werken in die praktijken. Wij moeten daarin een shift hebben. Wij moeten andere mogelijkheden krijgen om dat gefinancierd te krijgen en te doen. Vandaar die verpleegkundigen in de huisartsenpraktijk en de pilootprojecten die daarrond lopen, dat zijn echt schoentrekkers die dat mantelzorgbeleid in de huisartsenpraktijken kunnen doen inkantelen".

- **Zelfbeschikking en regie in de zorgverlening**

Voor de deelnemers is het belangrijk dat mantelzorg een keuze blijft. Mantelzorgers moeten kunnen kiezen of ze al dan niet mantelzorg willen opnemen, en binnen mantelzorg welke taken en verantwoordelijkheden.

- **Automatische toekenning van rechten**

Deelnemers geven aan dat er heel wat mogelijkheden en maatregelen bestaan om mantelzorgers te ondersteunen. Professionele zorg- en hulpverleners zijn niet altijd onderlegd en het kan zeer lang duren eer mantelzorgers krijgen waar ze recht op hebben. Daarom moet dit volgens de deelnemers deels geautomatiseerd worden. Een deelnemer gaf aan: *"Er bestaat veel qua materiaal om te ondersteunen, maar je moet je weg wel vinden. Die rechten zouden een stukje automatisch moeten worden toegekend".*

- **Aandacht voor de diversiteit aan mantelzorgsituaties (diverssensitief)**

Naast de religieuze en culturele diversiteit geven de deelnemers aan dat het mantelzorgbeleid aandacht moet hebben voor de diversiteit aan mantelzorgprofielen (bv. jonge mantelzorgers, oudere mantelzorgers, mantelzorgers van personen met een psychiatrische zorg- of ondersteuningsnood, mantelzorgers van personen met een verstandelijke beperking), zorgsituaties (bv. thuiszorg, residentiële setting) en relaties tussen mantelzorg en persoon met een zorg- of ondersteuningsnood (bv. partner, dochter, vriend, buur).

Om het doel 'mantelzorgers ondersteunen' (in functie van het verkleinen van de draaglast en het vergroten van de draagkracht) te behalen, hebben de deelnemers negen randvoorwaarden bepaald:

- **Zicht op mantelzorg en de noden van mantelzorgers**

Het is voor de deelnemers belangrijk om inzicht te hebben in de mantelzorgsituatie en de noden van mantelzorgers. Op basis hiervan kan ondersteuning afgestemd worden. De deelnemers spreken binnen deze randvoorwaarde ook van het monitoren van de balans draaglast-draagkracht.

- **Voldoende groot en afgestemd ondersteuningsaanbod**

Om de draaglast van mantelzorgers te kunnen verkleinen en hun draagkracht te vergroten, is er, volgens de deelnemers, nood aan een voldoende groot ondersteuningsaanbod, afgestemd op de noden van mantelzorgers.

- **Professionalisering van psycho-educatie**

De deelnemers geven aan dat deze vorm van ondersteuning verder moet ontwikkeld en uitgerold worden in Vlaanderen. Zo stelde een deelnemer: *"Afhankelijk van de thematiek zie je daar wel verschillen in Vlaanderen. Voor dementie is dat goed uitgerold. Voor NHA bestaan er dergelijke tools. Ook voor andere doelgroepen, maar die zijn nog zo niet gekend of uitgerold"*.

- **Lotgenotencontact**

Voor de deelnemers is de organisatie van lotgenotencontact zeer belangrijk voor de balans draaglast-draagkracht. Volgens de deelnemers hebben organisaties niet altijd voldoende tijd en ruimte om dit te organiseren. Ook hebben mantelzorgers niet altijd de kans om hieraan deel te nemen. Een deelnemer gaf aan:

"Je kan zoveel geld gaan uitgeven om lotgenotencontact te organiseren, maar als mantelzorgers de kans niet hebben omdat ze nog steeds moeten zorgen om daar naartoe te gaan, wordt het probleem uiteindelijk niet opgelost. Dus er moet ook wel echt naar dat kader gekeken worden. Zijn alle mogelijkheden geschept om ervoor te zorgen dat mantelzorgers echt wel de kansen krijgen om te kunnen deelnemen aan die initiatieven".

Om dit te realiseren is samenwerking met andere organisaties, volgens de deelnemers, cruciaal.

De deelnemers geven aan dat de organisatie van lotgenotencontact ook anders kan. Een deelnemer bijvoorbeeld organiseert online groepsmomenten met mantelzorgers. Deze deelnemer gaf aan: *"Wat wij zien is dat ze gewoon informatie met elkaar uitwisselen. Dus echt peer counseling en wij zien dat dat goed werkt. Wij modereren die groep, maar gaan dat wel van een stuk op afstand bekijken"*.

- **Voldoende thuis- en respijtzorg, op maat**

Voor de deelnemers is het belangrijk dat mantelzorgers uitzicht kunnen hebben op respijtzorg, dat het aanbod groot genoeg is en dat ze hier gebruik van kunnen maken wanneer dit nodig is. Zo maakte een deelnemer duidelijk:

"Er bestaat respijtzorg, maar veel mantelzorgers durven niet terug even adem te happen. Die denken dat ze continu 100% moeten inzetten. Die mensen aanleren dat ze ook een dag voor

zichzelf mogen nemen, een weekend op vakantie mogen gaan en dat er ondertussen iets anders kan gebeuren en dat dat normaal is".

- **Maatwerk**

De deelnemers geven aan dat mantelzorgers niet moet passen in de werking van organisaties maar dat organisaties de ondersteuning moeten bieden waar mantelzorgers nood aan hebben. Hiervoor is samenwerking tussen organisaties noodzakelijk. Een deelnemer gaf aan:

"Dat is één van de grote problemen van nachtzorg. Iemand die bijvoorbeeld eens naar de opera wil gaan, dat gaat niet, want de nachtzorg moet de uren volgen van de dienst. Die komt om negen uur, maar de opera begint om half acht. Dat gaat dus niet en dat is een heel vervelend probleem".

- **Laagdrempeligheid**

Mantelzorgers moeten op een vlotte en eenvoudige manier toegang krijgen tot maatregelen, informatie, hulp, ... Een deelnemer stelde: *"Ik zie laagdrempeligheid vooral in het feit dat de mantelzorger/persoon in zorgnood zich welkom voelt in de zorgvorm waarin hij terecht komt".*

- **Zorgcontinuïteit en opvolging**

De deelnemers benadrukken dat mantelzorgers consequent moeten benaderd worden waarbij er voortgebouwd wordt op wat reeds besproken is. Een deelnemer gaf aan: *"We zien dat heel vaak bij mensen met een handicap. Mensen die daar mantelzorger zijn, worden daar heel vaak mee geconfronteerd, dat ze dingen opnieuw moeten vertellen waardoor ze soms dingen niet vertellen".* De deelnemers geven aan dat er nood is aan een platform waarmee men toegang kan hebben tot het netwerk van een persoon met een zorg- of ondersteuningsnood. Daar is op heden een gebrek aan. Een deelnemer illustreerde deze leemte in het huisartsendossier:

"De eerste insteek is dat in een huisartsendossier de linken naar alles wat met mantelzorg te maken heeft, ontbreekt. We kunnen een mantelzorger niet noteren in een patiëntendossier. En wij kunnen over die mantelzorger ook helemaal geen nota maken of een draagkracht bespreken of dergelijke meer. We kunnen dit ook niet meegeven als we mensen doorverwijzen. Je kan niet zeggen dat dat de aanspreekpersoon is of de begeleider".

De deelnemers zien ICT als een belangrijke tool om continuïteit te kunnen verzekeren. Binnen deze randvoorwaarde stelde een deelnemer ook een 'campagnon de route' voor. Dit is een soort trajectbegeleider, een persoon die ten allen tijden aanwezig is, waar mantelzorgers op kunnen terugvallen en waarmee er een vertrouwensband is.

- **Wetenschappelijke implementatie**

De deelnemers geven aan dat er verschillende instrumenten bestaan om de balans draaglast-draagkracht te meten (bv. Prisma), alsook om de noden van mantelzorgers in kaart te brengen. Er bestaan ook heel wat good practices, bijvoorbeeld rond ondersteuning op maat aan mantelzorgers. Het Vlaams mantelzorgbeleid moet, volgens de deelnemers, pilootprojecten mogelijk maken alsook bestaande instrumenten en good practices verder uitrollen.

Om een **proactief mantelzorgbeleid** te kunnen voeren, bepaalden de deelnemers twee randvoorwaarden:

- **Vroegdetectie van noden**

De deelnemers geven aan dat er meer moet ingezet worden op preventie en vroegdetectie. Professionele zorg- en hulpverleners moeten problemen of signalen kunnen herkennen die zouden kunnen leiden tot een zorg- of ondersteuningsvraag.

- **Toeleiding van gedetecteerde noden naar een respons**

Wanneer problemen of noden gedetecteerd worden, moeten professionele zorg- en hulpverleners ook de mogelijkheid hebben om dit door te geven. Een deelnemer vertelde:

"Wanneer je zo een situatie hebt waarin een verpleegkundige je alert maakt om te kijken naar draagkrachtmogelijkheden, moeten zij ook weten dat ze mogelijkheden om te schakelen hebben. Ze moeten weten dat ze ergens terecht kunnen en ze moeten ook de mogelijkheid hebben om dit te melden".

Om het vijfde doel '**de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren**' te behalen, identificeerden de deelnemers vier randvoorwaarden:

- **Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid**

De deelnemers geven aan dat een onderneming rekening moet houden met de specifieke noden van werknemers die tevens mantelzorgers zijn. Een deelnemer vertelde bijvoorbeeld hoe een tijdelijke herschikking van taken en verantwoordelijkheden de combinatie mantelzorg en werk kan faciliteren. De deelnemers stellen vast dat er werkzaamheden en sectoren zijn waar het minder evident is om een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid uit te werken.

- **Flexibele overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers**

De overheid voorziet maatregelen voor werkende mantelzorgers (bv. mantelzorgverlof). Deze maatregelen zijn, volgens de deelnemers, onvoldoende flexibel voor mantelzorgers om te kunnen inspelen op onvoorziene situaties.

- **Opleiding over mantelzorg voor werkgevers**

De deelnemers geven aan dat ondernemingen opleidingen moeten krijgen rond het creëren van een mantelzorgvriendelijk werkklimaat. Deze opleidingen moeten toegankelijk en gratis zijn. Een deelnemer vertelde:

"Ik denk dat Ons Zorgnetwerk een project heeft waarbij ze naar bedrijven toestappen over hoe je een mantelzorgvriendelijk klimaat kan creëren. Maar dat is betalend dacht ik. Het is een good practice die kan worden gebruikt maar doordat het betalend is, gaat daar voor een bedrijf een drempel opzitten. Je moet dan al wel heel erg overtuigd zijn".

- **Financiële steun voor mantelzorgers**

De deelnemers benadrukken dat het financieel plaatje van zorg voor mantelzorgers een knelpunt kan zijn. Verschillende gebeurtenissen kunnen mantelzorgers extra financieel kwetsbaar maken, bijvoorbeeld wanneer zij minder of stoppen met werken en dus inkomensverlies hebben. Een deelnemer gaf aan:

"Bij zware, complexe zorgsituaties, kan een goede mantelzorg het verschil maken. Dan is het heel dikwijls zo dat het financiële plaatje van de zorg het knelpunt wordt. Wanneer je kan overgaan tot een zeer intensieve mantelzorg in een zorgsituatie, moet men ook aan die extra financiële onkosten tegemoet komen".

Om een **geïntegreerd en transversaal mantelzorgbeleid** te kunnen voeren, bepaalden de deelnemers twee randvoorwaarden:

- **Administratieve vereenvoudiging**

De deelnemers benadrukken de grote administratieve last waar mantelzorgers vaak mee geconfronteerd worden. Dit kan, volgens de deelnemers, vereenvoudigd worden wanneer de verschillende beleidsdomeinen een gemeenschappelijke aanpak gebruiken en samenwerken.

- **Ontwikkeling mantelzorgtoets**

De deelnemers geven aan dat de beleidsmaatregelen een mantelzorgtoets zouden moeten doorstaan, naar analogie met de armoedetoets.

Focusgroep met beleidsmakers

1. Geïdentificeerde doelen

Experten werkzaam binnen de beleidssector hebben samen, in consensus, een boomstructuur opgesteld die het succes bepaalt van een Vlaams mantelzorgbeleid. De deelnemers hebben met name zeven doelen bepaald die allen kunnen beschouwd worden als beleidsprioriteiten:

1. Mantelzorgers zichtbaar maken en (h)erkennen
2. Toegankelijk ondersteuning voor mantelzorgers
3. De kwaliteit van (mantel)zorg bewaken
4. Betrokkenheid en participatie van stakeholders
5. Mantelzorgers versterken
6. De kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren
7. Een evidence-based mantelzorgbeleid voeren

Om succesvol te zijn, moet het Vlaams mantelzorgbeleid ten eerste inzetten op mantelzorgers zichtbaar maken en (h)erkennen. De deelnemers geven aan dat mantelzorg zichtbaar moet worden in de samenleving en dat de rol van mantelzorgers moet (h)erkend worden door de verschillende stakeholders betrokken bij mantelzorg, inclusief door mantelzorgers zelf.

Een tweede doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid is het bieden van toegankelijke ondersteuning aan mantelzorgers. De deelnemers verwijzen naar de zeven B's om toegankelijkheid te conceptualiseren: bruikbaarheid, beschikbaarheid, betaalbaarheid, bereikbaarheid, begrijpbaarheid en betrouwbaarheid.

Een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid zet vervolgens in op kwaliteit van (mantel)zorg. Zorgverlening staat voor de deelnemers voor de zorg die is verleend door mantelzorgers, maar ook door andere professionele zorg- en hulpverleners, waarbij de mantelzorger dan betrokken is.

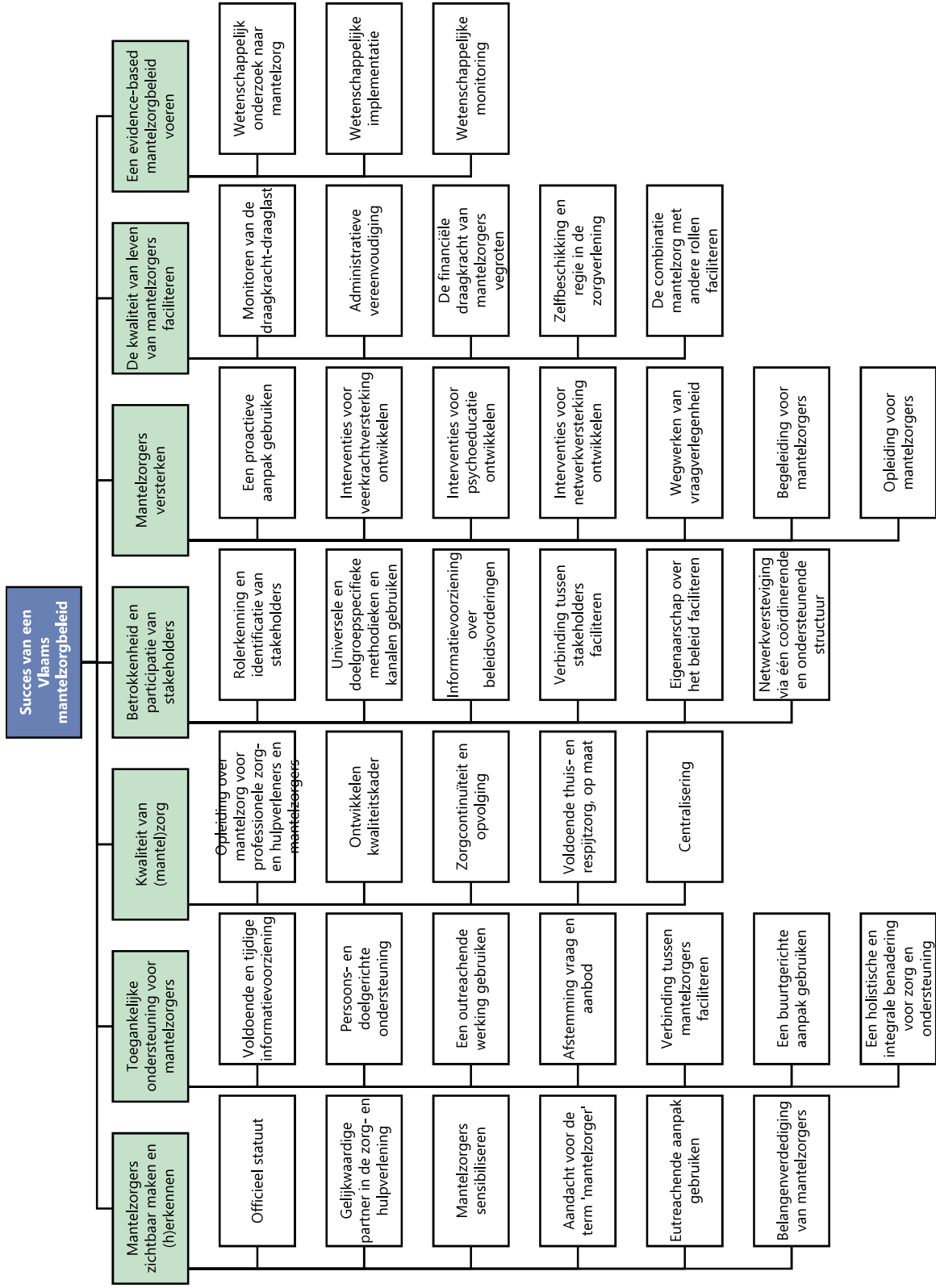
De vierde doelstelling, betrokkenheid en participatie van alle stakeholders, gaat over mantelzorgbeleidsvoering. De deelnemers benadrukken enerzijds de zichtbaarheid van mantelzorgers in het beleid via betrokkenheid en participatie. Anderzijds trekken de deelnemers dit open naar alle stakeholders betrokken bij mantelzorg.

Een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid zet vervolgens in op het versterken van mantelzorgers. Dit doel gaat voor de deelnemers op het verhogen van zelf- en samenredzaamheid (met behulp van het eigen netwerk).

Een zesde doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid is volgens de deelnemers het garanderen van de kwaliteit van leven van mantelzorgers. Dit doel is, volgens de deelnemers sterk verweven aan de vijfde doelstelling, doch als aparte doelstelling geformuleerd.

Tot slot zet een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid in op het voeren van een evidence-based mantelzorgbeleid. Dit gaat voor de deelnemers over het voorzien van een wetenschappelijke onderbouw voor beleidsvoering. Het gaat hierbij niet enkel over het opstarten van nieuwe studies maar evenzeer over het valideren en breed verspreiden van bestaande tools en instrumenten (cf. wetenschappelijke implementatie).

Voor elk van de hoofddoelen werden diverse randvoorwaarden bepaald die noodzakelijk zijn om deze doelen te behalen. Onderstaand overzicht geeft deze randvoorwaarden per doel schematisch weer (figuur 6).

Figuur 6. Schematisch overzicht boomstructuur beleidsmakers

2. Randvoorwaarden

Om het doel 'mantelzorgers zichtbaar maken en (h)erkennen' te bereiken, hebben de deelnemers zes randvoorwaarden bepaald:

- **Officieel statuut**

De deelnemers geven aan dat aan het statuut mantelzorg verder moet gewerkt worden. Een deelnemer stelde zich bijvoorbeeld de vraag in welke mate het statuut bescherming biedt voor mantelzorgers wanneer er iets mis mocht lopen in de informele zorgverlening.

- **Gelijkwaardige partner in de zorg- en hulpverlening**

Volgens de deelnemers hebben professionele zorg- en hulpverleners onvoldoende aandacht voor de expertise en de verschillende rollen van mantelzorgers (partner, expert, ...).

Bovendien kunnen professionele zorg- en hulpverleners de (h)erkenning van de rol als mantelzorger door mantelzorgers zelf faciliteren. Een deelnemer gaf aan:

"Dat hulpverleners mantelzorgers de mogelijkheid geven om zich kenbaar te maken. Een mantelzorger rolt daar vanzelf in. Hij zal zich niet als mantelzorger bestempelen, zal zich ook niet meteen aansluiten bij organisaties of op zoek gaan naar hulp. We hopen dat te bereiken natuurlijk maar ik denk wel dat het eerste alarmpunt moet zijn, wanneer de mantelzorger op één of andere manier aangeeft hulp nodig te hebben op welk vlak dan ook, dat hij dan erkend wordt en hij dan aangesproken wordt".

- **Mantelzorgers sensibiliseren**

Sensibilisering moet voor de deelnemers gericht zijn naar de diverse betrokkenen binnen mantelzorg. Hierbinnen moet er aandacht gaan naar het waarderen van mantelzorgers.

- **Aandacht voor de term 'mantelzorger'**

De deelnemers geven aan dat niet iedereen zich herkent als mantelzorger (bv. ouders van kinderen met een handicap). Ook deze groepen moeten bereikt worden. De deelnemers stellen dat men moet kunnen spelen met de invulling van de term om (h)erkenning te faciliteren. Een deelnemer gaf aan: *"Maar ik weet dat Magenta nu ook de term mantelouder gelanceerd hebben om daarin ook weer meer associaties in te creëren".*

- **Een outreachende aanpak gebruiken**

Deze randvoorwaarde gaat over de detectie van kwetsbare groepen. De deelnemers stellen vast dat op heden specifieke (kwetsbare) mantelzorgers niet bereikt worden. De deelnemers stellen voor om brugfiguren in te zetten om ook die mantelzorggroepen te detecteren. Een deelnemer benadrukte het belang van het creëren van een vertrouwensband:

"Vooral de vertrouwensband met de mensen die mee de boodschap gaan verkondigen. Dat is belangrijk. We merken binnen de gemeenschappen dat het heel gesloten is dat de zorg door de familie wordt opgenomen, maar dat het dan niet volstaat om met een brochure af te komen. Er is een band nodig met iemand die al in die gemeenschappen zit om het concept duidelijk te maken en dan te kijken naar realisatie en een warme overdracht om het wat te ontsluiten".

- **Belangenverdediging van mantelzorgers**

Mantelzorgers moeten, volgens de deelnemers, een stem hebben bij het beleid.

Om het doel 'toegankelijke ondersteuning voor mantelzorgers' te bereiken, hebben de deelnemers zes randvoorwaarden bepaald:

- **Voldoende en tijdige informatievoorziening**

De deelnemers geven aan dat mantelzorgers voldoende en tijdig moeten geïnformeerd worden over de hulp- en ondersteuningsmogelijkheden. Hiervoor is er, volgens de deelnemers, nood aan een fysieke informatieplek en vraagbaak. De deelnemers verwijzen hierbij naar een 'open huis', een plaats die toegankelijk is en waar mantelzorgers naartoe kunnen voor informatie. Voor één deelnemer gaat deze randvoorwaarde over vroegtijdige zorgplanning. Deze deelnemer gaf aan:

"Nu bestaat dat woord voor een palliatieve setting, maar eigenlijk moet dat heel ver naar voren worden getrokken op het moment dat mensen geconfronteerd worden met zorg geven aan, dat ze een plan maken: Hoe kan ik dat doen? Waar kan ik naartoe als het straks nodig is? Hoe houd ik mezelf staande in dit hele traject".

- **Persoons- en doelgerichte ondersteuning**

De deelnemers benadrukken het belang van te vertrekken vanuit de noden van mantelzorgers. Dit impliceert dat er oog moet zijn voor een heterogene aanpak. Een deelnemer gaf hierbij aan: *"Het gaat over verschillende mogelijkheden creëren voor verschillende soorten mantelzorgers"*. Een deelnemer merkte echter op dat, in een triadisch netwerk, de noden en doelen van mantelzorgers kunnen verschillen van de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood, en dat professionele zorg- en hulpverleners hier rekening mee moeten houden.

- **Een outreachende werking gebruiken**

Een outreachende werking is volgens de deelnemers noodzakelijk om vroegtijdig informatie en ondersteuning aan te bieden, alsook om moeilijk te bereiken mantelzorgers te bereiken.

- **Afstemming vraag en aanbod**

De deelnemers gaven aan dat de noden van mantelzorgers in kaart moeten gebracht worden om op basis hiervan het zorg- en ondersteuningsaanbod te kunnen afstemmen.

- **Verbinding tussen mantelzorgers faciliteren**

Voor de deelnemers moet het contact tussen mantelzorgers gefaciliteerd worden (bv. via intervisiemomenten) zodat zij ook steun kunnen vinden bij elkaar.

- **Een buurtgerichte aanpak gebruiken**

Om toegankelijke ondersteuning aan mantelzorgers te kunnen bieden, is nabijheid zeer belangrijk. Daarom stelden zij een buurtgerichte aanpak voor in de ondersteuning van mantelzorgers.

- **Een holistische en integrale benadering voor zorg en ondersteuning**

Voor de deelnemers is het belangrijk om een brug te slaan tussen zorg en welzijn. Zorg en ondersteuning moet voor de deelnemers integraal benaderd worden.

Om het doel '**kwaliteit van (mantel)zorg**' te bereiken, hebben de deelnemers vijf randvoorwaarden bepaald:

- **Opleiding over mantelzorg voor professionele zorg- en hulpverleners en mantelzorgers**

De deelnemers geven aan dat zowel professionele zorg- en hulpverleners als mantelzorgers moeten opgeleid worden. Mantelzorgers moeten zich competent voelen. Een deelnemer zei hierbij: *"Dat de handelingen die ze stellen, dat ze daar wel degelijk een opleiding voor hebben gehad en dat ze daar competent voor zijn"*. Daarnaast moeten ook de professionele zorg- en hulpverleners opgeleid worden om oog te hebben voor mantelzorgers en om triadisch te kunnen werken.

- **Ontwikkeling kwaliteitskader**

De deelnemers benadrukken het belang van het ontwikkelen van een kwaliteitskader met kwaliteitsindicatoren voor het (volledig) triadisch zorgtraject.

- **Zorgcontinuïteit en opvolging**

Er is, volgens de deelnemers, op heden nood aan een vlotte overgang van de ene zorg op de andere zorg. Een deelnemer vertelde:

"Als iemand van het ziekenhuis naar huis gaat, dat er dan een vlotte doorstroom is. Dat het aanbod wat thuis wordt geboden ook aansluit op de vragen die vanuit het ziekenhuis ook aangeboden worden. Of als er een nieuwe zorgverlener in het netwerk komt".

- **Voldoende thuis- en respijtzorg, op maat**

De deelnemers geven aan dat er voldoende mogelijkheden moeten zijn tot respijtzorg. Als de mogelijkheid er niet is om op iets terug te vallen, dan gaat, volgens de deelnemers, de kwaliteit van de mantelzorg achteruit.

- **Centralisering**

De deelnemers benadrukken het tegengaan van versnippering, zowel in het zorg- en ondersteuningsaanbod, als in de effectieve zorgverlening zelf. Een deelnemer gaf aan:

"Dat er geen twintig hulpverleners over de vloer moeten komen terwijl er soms dingen wat makkelijker kunnen opgenomen worden door iemand anders. Bijvoorbeeld een poetsdienst die niet enkel komt om te poetsen, soms wordt daar heel eng mee omgegaan, maar die toch ook wel wat andere taken van bijvoorbeeld een gezinszorg kan doen, zonder dat daar effectief die gezinszorg nodig is".

Binnen deze randvoorwaarde spreken de deelnemers ook over het belang van een centraal figuur, een soort van vertrouwenspersoon die mee in heel het zorgtraject loopt zodat er niet altijd andere personen moeten ingeschakeld worden.

Om het doel '**betrokkenheid en participatie van stakeholders**' te bereiken, hebben de deelnemers zes randvoorwaarden bepaald:

- **Rolerkenning en identificatie van stakeholders**

De deelnemers geven aan dat men in kaart moet brengen wie de stakeholders van het mantelzorgbeleid (kunnen) zijn. Belangrijk is om aandacht te hebben voor de diversiteit in

alle stakeholdersgroepen. Een deelnemer vertelde: *"Je hebt ook een differentiatie bij mantelzorgers zelf. Voor jonge mantelzorgers ligt dat anders dan bij de volwassen mantelzorgers"*. Aansluitend bij die diversiteit geven de deelnemers aan dat er ook representativiteit moet zijn. Dit gaat over het zoveel mogelijk nastreven dat een stem vanuit verschillende hoeken vertolkt kan worden.

- **Universele en doelgroepspecifieke methodieken en kanalen gebruiken**

Door de diversiteit aan stakeholders en stakeholdersgroepen stellen de deelnemers het gebruik van verschillende methodieken en kanalen voor (bv. via overleg, belangenbehartiging, social media). Het gebruik van verschillende methodieken en kanalen kan een goede doorstroom verzekeren en dus een gelaagde betrokkenheid realiseren. Een deelnemer besprak de participatieladder in het betrekken van stakeholders binnen beleidsvoering:

"Ik denk daarbij ook aan de participatieladder waarin je verschillende groepen kunt betrekken en waar je van puur geïnformeerd raken naar bevragen tot dat gedreven eigenaarschap. Ik versta dat ook onder die lagen. Dat je bij de verschillende groepen kijkt hoe je die kan benaderen en betrekken en op welke manier".

- **Informatievoorziening over beleidsvorderingen**

De deelnemers geven de nood aan om de verschillende stakeholders voldoende te informeren over de vorderingen van beleid.

- **Verbinding tussen stakeholders faciliteren**

Deze randvoorwaarde gaat over het samenbrengen van de verschillende stakeholders en het faciliteren van kennisuitwisseling en samenwerking. Dit gaat ook over krachtenbundeling. Volgens de deelnemers is één stem waar iedereen zich achter schaaft soms krachtiger dan vijf of zes stemmen. Een deelnemer vertelde: *"Betrokkenheid in de hele breedte. Niet één iemand, maar allemaal, zodat we elkaar ook kunnen vinden, doorverwijzen, aanspreken"*.

- **Eigenaarschap over het beleid faciliteren**

Deze randvoorwaarde gaat over het creëren van een gevoel van verantwoordelijkheid over het beleid voor alle betrokkenen. De deelnemers geven aan dat de stakeholders zich eigenaar moeten voelen van het mantelzorgplan en daarmee aan de slag willen gaan, eender welke rol ze daarin spelen.

- **Netwerkversteving via één coördinerende en ondersteunende structuur**

De deelnemers stellen vast dat er binnen het mantelzorgbeleid veel gebeurt. Veel dingen gebeuren echter naast elkaar. Via een coördinerende en ondersteunende structuur kunnen zulke dingen opgevolgd en samengebracht worden.

Om het doel '**mantelzorgers versterken**' te bereiken, hebben de deelnemers acht randvoorwaarden bepaald:

- **Een proactieve aanpak gebruiken**

Voor de deelnemers is het belangrijk dat mantelzorgers op de toekomstige zorgverlening voorbereid zijn, dat ze weten waar ze terecht kunnen wanneer zij nood hebben aan zorg-

en/of ondersteuning. Een deelnemer gaf aan: *“Op de toekomst voorbereid zijn, weten waar je terecht kunt als de nood daar is. Je netwerk in kaart hebben. Terugvallen kunnen vallen op personen en instanties”*.

- **Interventies voor veerkrachtversterking ontwikkelen**

De deelnemers benadrukken het belang van het opzetten van interventies voor het versterken van de veerkracht van mantelzorgers.

- **Interventies voor psycho-educatie ontwikkelen**

Om mantelzorgers te kunnen versterken, is het voor de deelnemers nodig om de mogelijkheden voor psycho-educatie verder te professionaliseren en af te stemmen met de diversiteit aan mantelzorgers en mantelzorgsituaties.

- **Interventies voor netwerkversterking ontwikkelen**

Deelnemers benadrukken het belang van het in kaart brengen van het netwerk van de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood en zijn/haar mantelzorger(s), zodat de mantelzorgers hier ook op kunnen terug gevallen indien nodig. De deelnemers spreken hier ook van het voorzien van een vangnet. Deze randvoorwaarde gaat ook over het versterken van de relatiekwaliteit met zowel de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood als met het volledig netwerk.

- **Wegwerken van vraagverlegenheid**

Volgens de deelnemers durven mantelzorgers hulp binnen het ruimer informeel netwerk maar ook bij professionele zorg- en hulpverleners niet altijd vragen. Die vraagverlegenheid moet weggewerkt worden.

- **Begeleiding van mantelzorgers**

De deelnemers geven aan dat sommige mantelzorgers begeleiding nodig hebben en bij iemand moeten terecht kunnen wanneer ze vastzitten met zichzelf.

- **Opleiding voor mantelzorgers**

Om de zelfredzaamheid van mantelzorgers te vergroten, is er nood aan opleiding, bijvoorbeeld rond hoe het systeem werkt.

Om het doel **‘de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren’** te bereiken, hebben de deelnemers vijf randvoorwaarden bepaald:

- **Monitoren van de draaglast-draagkracht**

De deelnemers geven aan dat het belangrijk is om de balans draagkracht-draaglast bij mantelzorgers te bewaken. Dit zowel individueel als aan de hand van onderzoek.

- **Administratieve vereenvoudiging**

Volgens de deelnemers is er nood aan het vereenvoudigen van de administratie en moet er gezorgd worden voor een minimale bureaucratie voor mantelzorgers.

- **Financiële draagkracht van mantelzorgers vergroten**

Het financieel kostenplaatje van de zorgsituatie kan zwaar doorwegen bij mantelzorgers. Voor de deelnemers moeten mantelzorgers voldoende financieel ondersteund worden.

- **Zelfbeschikking en regie in de zorgverlening**

Deze randvoorwaarde gaat over het hebben en behouden van de eigen regie door mantelzorgers in de zorgverlening.

- **De combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren**

De deelnemers benadrukken het voorzien van voldoende mogelijkheden zodat mantelzorgers de combinatie zorgverlening met andere activiteiten (bv. vrijetijdsactiviteiten, werk, huishouden, studies) kunnen verder zetten. Op vlak van vrijetijd vertelde een deelnemer: *"Een aangepast vrijetijdsaanbod voor mantelzorgers vanuit de vaststelling of de signalen die we hier vaak krijgen van mantelzorgers, dat ze niet altijd terecht kunnen in het huidige vrijetijdsaanbod omdat ze dit bijvoorbeeld niet samen met de zorgvrager kunnen doen"*.

Om het doel '**een evidence-based mantelzorgbeleid voeren**' te bereiken, hebben de deelnemers drie randvoorwaarden bepaald:

- **Wetenschappelijk onderzoek naar mantelzorg**

Volgens de deelnemers is er nood aan exploratief en praktijkgericht onderzoek dat afgestemd is op elkaar. Hiervoor stellen de deelnemers voor om een onderzoeksagenda te bepalen via een denktank of een coördinerende structuur/entiteit. Deze randvoorwaarde gaat ook over het bedenken van innoverende oplossingen en het afstemmen van onderzoek naar mantelzorg tussen verschillende onderzoekspartners in België.

- **Wetenschappelijke implementatie**

Er is rond mantelzorg en triadisch werken al heel wat bestaand materiaal. Voor de deelnemers is het ook belangrijk om de kennis, good practices, ... te capteren, te verduurzamen en te delen/verspreiden.

- **Wetenschappelijke monitoring**

De deelnemers benadrukken het belang van een structurele monitoring van de leefsituatie van mantelzorgers.

Focusgroep met onderzoekers

1. Geïdentificeerde doelen

Onderzoekers met expertise in mantelzorg hebben samen, in consensus, een boomstructuur opgesteld die het succes bepaalt van een Vlaams mantelzorgbeleid. De deelnemers hebben zes doelen bepaald die allen kunnen beschouwd worden als beleidsprioriteiten:

1. Maatschappelijke zichtbaarheid van en over mantelzorg(ers)
2. Mantelzorgers erkennen en waarderen
3. Toegankelijke ondersteuning op maat voor mantelzorgers
4. Vroegdetectie van noden in mantelzorgsituaties en van mantelzorgers
5. Mantelzorgers als volwaardige zorgpartner
6. Een geïntegreerd en transversaal mantelzorgbeleid voeren

Om succesvol te zijn moet het Vlaams mantelzorgbeleid ten eerste inzetten op een maatschappelijke zichtbaarheid van mantelzorg(ers). De deelnemers zijn het erover eens dat er nood is aan een breed maatschappelijk draagvlak waarbij mantelzorg als iets positief aanzien wordt. Een deelnemer vertelde:

"Dat aan een breder publiek een positief beeld wordt getoond in beeldvorming, campagnes, media of weet ik veel wat. Dat het brede publiek dit niet ziet als de overbelaste mantelzorger maar iemand die iets positiefs doet en zorg verleent. Iemand die maatschappelijk een belangrijke rol heeft".

Een tweede doelstelling van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid is volgens de deelnemers het erkennen en waarderen van mantelzorgers. Hierbij moet er aandacht zijn voor de verschillende rollen van mantelzorgers: mantelzorgers als personen met een persoonlijke zorg- of ondersteuningsnood, mantelzorgers als individueel zorgverlener, mantelzorger als lid van een zorgnetwerk, ...

Om succesvol te zijn moet het Vlaams mantelzorgbeleid vervolgens inzetten op toegankelijke ondersteuning op maat voor mantelzorgers. Deze doelstelling gaat over voldoende professionele zorg en ondersteuning voor mantelzorgers alsook over de manier waarop het zorg- en ondersteuningsaanbod wordt aangeboden.

Vroegdetectie van noden werd door de deelnemers bepaald als vierde doel van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid. Dit doel gaat over het vroegtijdig detecteren van al dan niet geuite noden, behoeften en risicosituaties van mantelzorgers. Een deelnemer vertelde: *"Dat je je voelsprietten uitzet en ruikt, voelt, ziet, – alles wat je maar kan gebruiken – om vast te stellen of er iets aan de hand is".* Deelnemers spreken ook over vroegdetectie van noden in

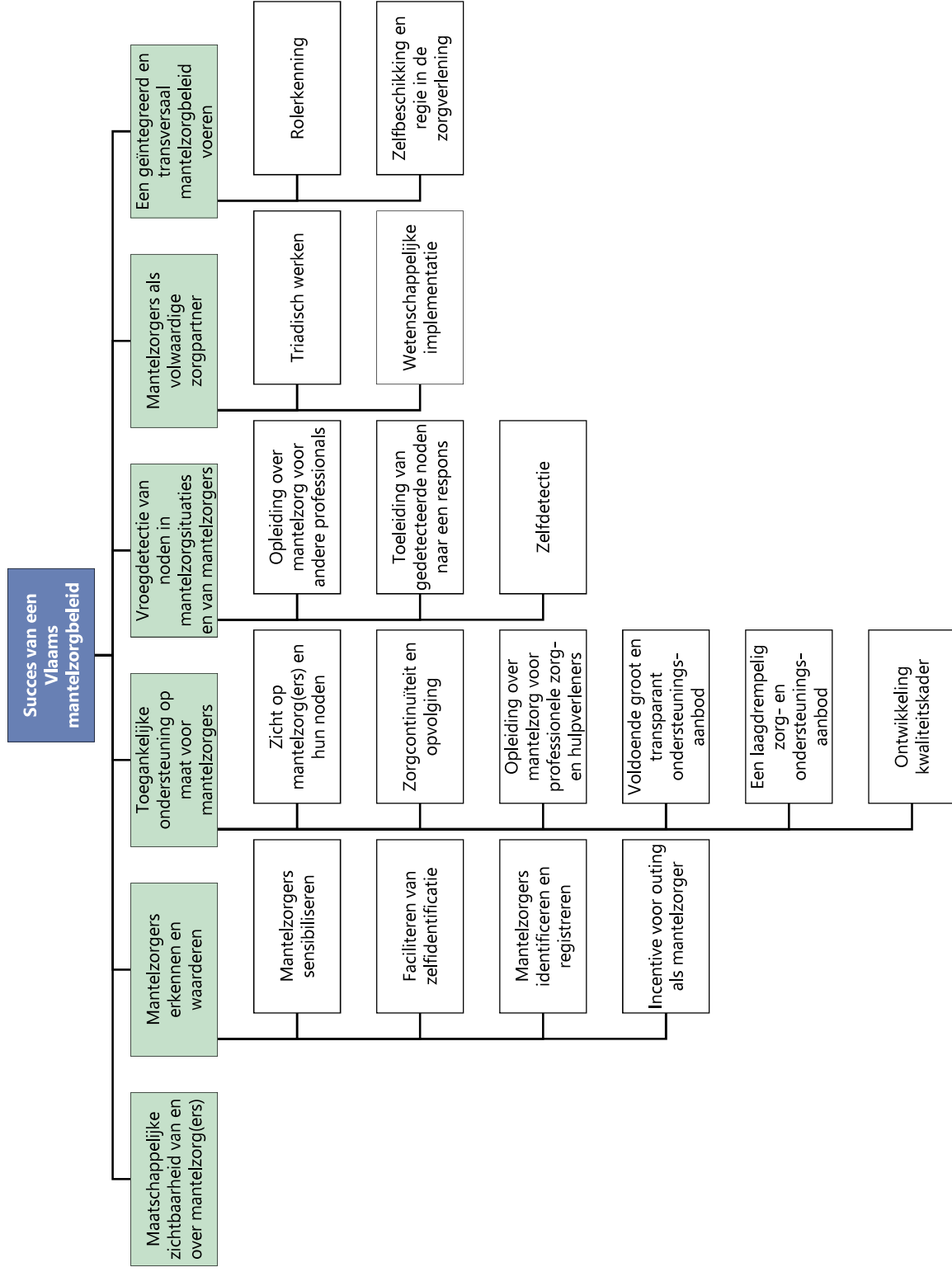
mantelzorgsituaties om te voorkomen dat de aanpak te individualistisch wordt. Een deelnemer gaf hierbij aan: "Het gaat vaak om een groep of netwerk van mantelzorgers die samen iets doen. De cliënt zit ook in dat netwerk".

Een vijfde doel van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid is volgens de deelnemers het benaderen van mantelzorgers als volwaardige zorgpartner. Voor de deelnemers gaat dit doel over de verbinding tussen informele en formele zorg, het opbouwen van een persoonsgerichte relatie, waarbij de mantelzorger volwaardig lid is van het zorgteam. Dit doel gaat voor de deelnemers verder dan het louter samenwerken. Het gaat ook over verbinding, wat voor de deelnemers zorgt voor onderlinge versterking. Een deelnemer stelde:

"Beleidsmatig betekent dit dat je het mantelzorgbeleid vorm gaat geven in de beleidsplannen van een thuiszorgdienst. Dat is ook mantelzorgbeleid, maar niet enkel schrijven over de mantelzorger maar ook wat onze dienst kan betekenen. Hoe gaan we communicatie delen met mantelzorgers vanuit onze organisatie?"

Het laatste doel van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid is geïntegreerde en transversale mantelzorgbeleidsvoering. Voor de deelnemers is het belangrijk om het mantelzorgbeleid breed te benaderen en aandacht te hebben voor de raakvlakken met andere beleidsdomeinen (bv. werk, wonen, mobiliteit). Een deelnemer vertelde: *"Parkeren wordt zo duur. En de mantelzorger die dan per dag in de stad € 25 moet betalen om daar zorg te kunnen verlenen bij de ouder of zo. Dat er vanuit die domeinen ook ondersteuning geboden kan worden".*

Voor elk van de hoofddoelen werden diverse randvoorwaarden bepaald die noodzakelijk zijn om deze doelen te behalen. Onderstaand overzicht geeft deze randvoorwaarden per doel schematisch weer (figuur 7).

Figuur 7. Schematisch overzicht boomstructuur onderzoekers

2. Randvoorwaarden

Voor het doel 'maatschappelijke zichtbaarheid' te bereiken, werden geen randvoorwaarden bepaald.

Om het tweede doel 'mantelzorgers erkennen en waarderen' te bereiken, hebben de deelnemers vier randvoorwaarden bepaald:

- **Mantelzorgers sensibiliseren**

Deze randvoorwaarde gaat voor de deelnemers over het kenbaar maken van mantelzorg naar verschillende stakeholders: mantelzorgers zelf, de sociale omgeving van mantelzorgers (familieleden, vrienden, ...), professionele zorg- en hulpverleners, onderwijs, arbeidsmarkt, ... Voor de deelnemers is toegankelijke en laagdrempelige informatievoorziening hierin zeer belangrijk.

- **Faciliteren van zelfidentificatie**

Het is voor de deelnemers belangrijk dat mantelzorgers zich realiseren dat ze mantelzorger zijn. Hiervoor is een brede en toegankelijke omschrijving van mantelzorg nodig. De deelnemers verwijzen naar het aanvragen van het mantelzorgstatuut, waar een aantal voorwaarden aan verbonden zijn. Hierdoor worden mantelzorgers uitgesloten. Een deelnemer vertelde:

"Dat gaat over dat mantelzorgers van zichzelf weten dat ze mantelzorgers zijn. Daar is een goede omschrijving voor nodig: wat is het nu het verlenen van mantelzorg? Ik merk vaak dat mantelzorgers minimaliseren wat ze doen: Ik ben geen mantelzorger, ik help wat en dat is normaal dat ik dat doe. Maar als ze zichzelf al niet herkennen of erkennen als mantelzorger, gaan ze die stap niet zetten om zich officieel als mantelzorger te gaan registreren. Ik denk laagdrempeligheid en een duidelijke omschrijving van wat mantelzorg dan juist is. Ik denk als je gaat kijken wie officieel geregistreerd is als mantelzorger, dekt dat niet de lading van alle mantelzorgers die er zijn".

- **Mantelzorgers identificeren en registreren**

Volgens een deelnemer "is er nu wel een registratiesysteem met bepaalde voorwaarden, maar blijktbaar zijn er redenen waarom mensen daar niet voor kiezen". De deelnemers benadrukken het belang van deze registratie en stellen dat hier nog belangrijke inspanningen nodig zijn. Binnen deze randvoorwaarde spreken de deelnemers ook van het uitbouwen van een universeel systeem voor de (h)erkenning van mantelzorgers.

Om de (h)erkenning van mantelzorgers mogelijk te maken, is er voor de deelnemers nood aan een toegankelijke en laagdrempelige administratie en een goed uitgebouwde IT-infrastructuur.

- **Incentive voor "outing" als mantelzorger in het systeem**

Een belangrijke randvoorwaarde opdat mantelzorgers zich kenbaar maken, is het creëren van meerwaarde. Een deelnemer vertelde: "Er is een mogelijkheid om je als mantelzorger te registreren bij de ziekenfondsen. Dat gebeurt heel weinig. Waarom? Op dit moment hebben ze

er ook nog niet zo heel veel aan, denk ik". Volgens de deelnemers moeten mantelzorgers een meerwaarde zien in het zich registreren.

Om het derde doel '**toegankelijke ondersteuning op maat voor mantelzorgers**' hebben de deelnemers zes randvoorwaarden geïdentificeerd:

- **Zicht op mantelzorg(ers) en hun noden**

Zodat professionele zorg- en hulpverleners mantelzorgers goed kunnen ondersteunen, is het voor de deelnemers belangrijk om eerst de verleende zorg door mantelzorgers en professionele zorg- en hulpverleners in kaart te brengen en, indien nodig, een noden- en behoefteanalyse uit te voeren.

- **Zorgcontinuïteit en opvolging**

De deelnemers onderlijnen het dynamische karakter van (mantel)zorg. Daarom moet er aandacht zijn voor continuïteit en opvolging. Een deelnemer vertelde:

"We mogen niet altijd van het negatieve uitgaan dat mantelzorgers noden hebben. Nee, als alles goed gaat en blijft, dan blijven we eraf. Maar wel in kaart brengen wat die persoon doet en regelmatig gaan herevalueren of die persoon dat nog altijd doet en doet hij dat goed. Op welk moment kunnen we ondersteuning bieden".

- **Opleiding over mantelzorg voor professionele zorg- en hulpverleners**

Professionele zorg- en hulpverleners hebben specifieke vaardigheden nodig om mantelzorgers adequaat te kunnen ondersteunen: gesprekstechnieken, een vertrouwensrelatie kunnen opbouwen, ... Hiervoor is het voorzien van opleiding en vorming belangrijk. Een deelnemer gaf aan:

"Vanuit de juiste mensen en professionalisering. Ik denk om juist de ondersteuningsnoden in kaart te brengen dat je eerst de mantelzorger goed gaat moet kennen. Dat eerst het vertrouwen in de relatie opgebouwd moet worden voordat je geheel aan noden in kaart gaat kunnen brengen".

- **Een voldoende groot en transparant ondersteuningsaanbod**

Er is, volgens de deelnemers, nood aan een voldoende groot ondersteuningsaanbod dat voldoende transparant is. De deelnemers benadrukken het voorzien van de brede waaier aan ondersteuning: psychosociaal, materieel, administratief, praktisch, ... Het ondersteuningsaanbod moet ook voldoende transparant zijn zodat mantelzorgers ook zelf hun weg hierin kunnen vinden.

- **Een laagdrempelige zorg- en ondersteuningsaanbod**

Voor de deelnemers moet de ondersteuning voor mantelzorgers zo laagdrempelig mogelijk georganiseerd worden, zodat de stap klein is om ondersteuning aan te nemen of op te zoeken. Laagdrempeligheid gaat voor de deelnemers over verschillende aspecten: financieel, administratief, geografisch, ...

- **Ontwikkeling kwaliteitskader**

De deelnemers geven aan dat er met het vorige mantelzorgplan onvoldoende is gemeten waar er hiaten zitten in de ondersteuning voor mantelzorgers, wat er goed loopt en wat er

nog meer moet uitgebouwd worden. Daarnaast spreken de deelnemers ook over het inbouwen van kwaliteitscriteria.

Om het doel '**vroegdetectie van noden in mantelzorgsituaties en van mantelzorgers**' te bereiken, bepaalden deelnemers drie randvoorwaarden:

- **Opleiding over mantelzorg voor andere professionals**

Professionele zorg- en hulpverleners maar ook anderen professionals (bv. niet-evidente sleutelfiguren) die in aanraking komen met mantelzorgers moeten, volgens de deelnemers, voldoende opgeleid zijn om mantelzorgnoden vroegtijdig te detecteren. Voor de deelnemers heeft deze randvoorwaarde ook te maken met het beschikken over voldoende communicatievaardigheden om iets te kunnen detecteren.

- **Toeleiding van gedetecteerde noden naar een respons**

De deelnemers stellen dat wanneer een nood is gedetecteerd, hier ook iets mee moet gedaan worden. Ook hier moet er aandacht zijn voor laagdrempeligheid. Een deelnemer vertelde:

"Als een poetsvrouw opmerkt dat er iets niet in orde is en er een nood is, moet dit signaal op een heel gemakkelijke manier doorgegeven worden zodat het niet verloren gaat. Als het proces te moeilijk is om dit via verschillende kanalen te melden of een rapport schrijven enzovoort, wordt het niet altijd gedaan".

- **Zelfdetectie**

Het is voor de deelnemers belangrijk om mantelzorgers ook bewust te maken van de eigen beleving van de zorg en hun noden. Het gaat hier voor de deelnemers over het faciliteren van de bewustwording bij de mantelzorgers en hun netwerk, mantelzorgers en hun netwerk de mogelijkheid geven om hun eigen beleving in te schatten en hun eigen noden te kunnen verwoorden.

Om het doel '**mantelzorgers als volwaardige zorgpartner**' te bereiken, identificeerden de deelnemers twee randvoorwaarden:

- **Triadisch werken**

Professionele zorg en hulpverleners kunnen, volgens de deelnemers, mantelzorgers als volwaardige zorgpartner benaderen via het triadisch werken. Hierbinnen kunnen mantelzorgers zowel actor zijn in het zorg- en ondersteuningstraject van de persoon met een zorg-of ondersteuningsnood als diegenen zijn die zelf zorg en ondersteuning nodig heeft.

- **Wetenschappelijke implementatie**

De deelnemers geven aan dat er verschillende instrumenten bestaan voor professionele zorg- en hulpverleners om mantelzorgers als volwaardige zorgpartner te betrekken in de zorgverlening. Deze instrumenten moeten meer gepromoot en verspreid worden onder de professionele zorg- en hulpverleners.

Om het doel 'een geïntegreerd en transversaal mantelzorgbeleid voeren' te bereiken, werden twee randvoorwaarden bepaald:

- **Rolerkenning**

Mantelzorgers mogen in het mantelzorgbeleid niet enkel benaderd worden als zorgverleners of zorgvragers. Er moet ook aandacht zijn voor hun andere rollen, zoals hun rol als burger, werknemer, student, partner, dochter, ... Zo gaf een deelnemer aan: *"Maar mantelzorgers hebben ook recht op vrije tijd. Dat vind ik ook een belangrijke en behoort ook tot hun rollen"*. Hiervoor moeten de verschillende beleidsdomeinen een gemeenschappelijke visie en aanpak ontwikkelen.

- **Zelfbeschikking en regie in de zorgverlening**

Voor de deelnemers mag mantelzorg geen verplichting zijn. Een deelnemer gaf aan: *"Het mantelzorgbeleid wil niet zeggen dat het formele moet afgebouwd worden. Integendeel. Het moet uw informele zorg versterken. Voor die situatie waarbij er geen mantelzorger beschikbaar is of waar de mantelzorger (even) niet ter beschikking is"*.

Conclusie focusgroepen

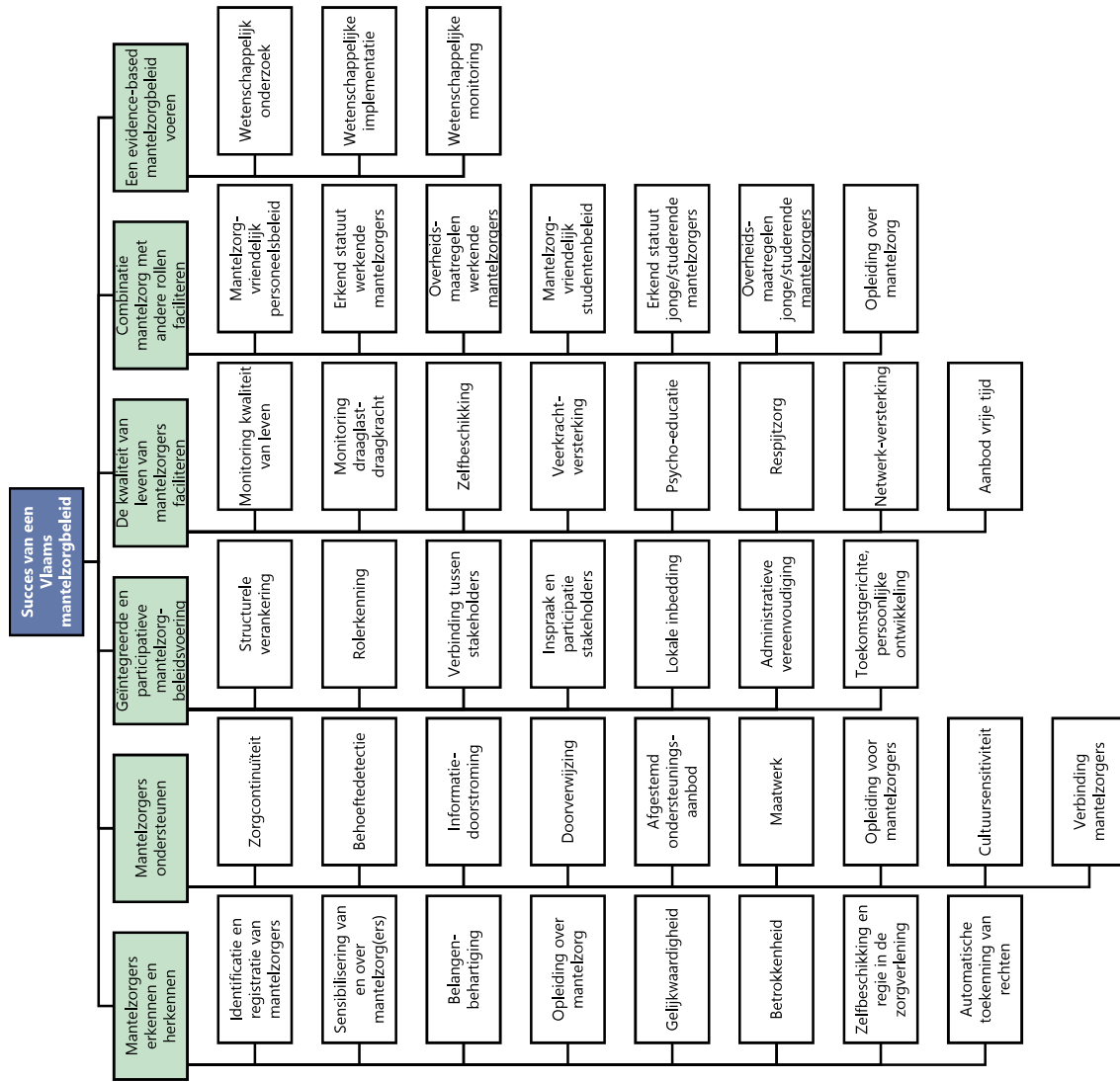
1. Geïdentificeerde doelen

Op basis van de zes focusgroepen met stakeholders van het Vlaams mantelzorgbeleid werd aan de hand van thematische analyse een boomstructuur ontwikkeld die de basis vormde voor de volgende fase van het onderzoekstraject, namelijk de brede bevraging van de stakeholders van het Vlaams mantelzorgbeleid via een online enquête.

De input van de experten stakeholders werden inhoudelijk geclusterd. Op basis hiervan werden zes doelen voor een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid geïdentificeerd:

1. Mantelzorgers erkennen en herkennen
2. Mantelzorgers ondersteunen
3. Een geïntegreerd en participatief mantelzorgbeleid voeren
4. De kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren
5. De combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren
6. Een evidence-based mantelzorgbeleid voeren

Voor elk van de hoofddoelen werden, op basis van de zes focusgroepen met stakeholders van het Vlaams mantelzorgbeleid, diverse randvoorwaarden geïdentificeerd die noodzakelijk zijn om deze doelen te behalen. Onderstaand overzicht geeft deze randvoorwaarden per doel schematisch weer (figuur 8).

Figuur 8. Schematisch overzicht algemene boomstructuur enquête

2. Randvoorwaarden

Om het doel '**mantelzorgers erkennen en herkennen**' te bereiken, werden acht randvoorwaarden bepaald:

- Identificatie en registratie: identificatie van mantelzorgers en registratie
- Sensibilisering: sensibilisering van (en over) mantelzorg(ers)
- Belangbehartiging: belangenbehartiging en vertegenwoordiging van mantelzorgers (in beleidsorganen)
- Opleiding over mantelzorg: mantelzorg integreren in opleidingen/vormingen/lessenpakket
- Gelijkwaardigheid: mantelzorgers als gelijkwaardige partner beschouwen in de zorg (via triadisch werken)
- Betrokkenheid: mantelzorgers betrekken in de zorgverlening (bv. via MDO en zorgplan)
- Zelfbeschikking en regie in de zorgverlening: zelfregie over mantelzorg en keuzevrijheid over de eigen zorgrol
- Automatische toekenning van rechten: mantelzorgstatuut verbonden aan bv. financiële tegemoetkomingen

Om het doel '**mantelzorgers ondersteunen**' te bereiken, werden negen randvoorwaarden bepaald:

- Zorgcontinuïteit: garanderen van de continuïteit/opvolgen van het zorgproces
- Behoeftendetectie: vroegdetectie van noden en behoeftenidentificatie
- Informatiedoorstroming: informatiedoorstroming en eenduidige communicatie
- Doorverwijzing: correcte verwijzing, toeleiding en toewijzing naar ondersteuning
- Afgestemd ondersteuningsaanbod: voldoende groot en transparant, kwaliteitsvol zorg- en ondersteuningsaanbod
- Maatwerk: persoonsgerichte aanpak
- Opleiding van mantelzorgers
- Cultuursensitiviteit: cultuursensitieve zorgverlening
- Verbinding tussen mantelzorgers: ontmoeting, kennisoverdracht tussen mantelzorgers (bv. via lotgenotencontact, peer counseling)

Om het doel '**geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering**' te bereiken, werden zeven randvoorwaarden bepaald:

- Structurele verankering: structurele verankering van mantelzorg in diverse beleidsdomeinen
- Rolerkenning: erkenning van de verschillende rollen van mantelzorgers
- Verbinding tussen stakeholders: identificatie van, en overleg tussen de verschillende stakeholders van het mantelzorgbeleid, kennisuitwisseling tussen de verschillende stakeholders

- Inspraak en participatie van de verschillende stakeholders
- Lokale inbedding: gericht mantelzorgbeleid door lokale besturen
- Administratieve vereenvoudiging: verschillen wegwerken, verkorte procedures, ...
- Toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling: competenties van mantelzorgers kunnen inzetten op de arbeidsmarkt

Om het doel '**kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren**' te bereiken, werden acht randvoorwaarden bepaald:

- Individuele monitoring kwaliteit van leven aan de hand van tools en instrumenten
- Individuele monitoring draaglast-draagkracht aan de hand van tools & instrumenten
- Zelfbeschikking: behouden van eigen regie en zelfbeschikking in de zorgverlening
- Veerkrachtversterking: interventies voor veerkrachtversterking
- Psycho-educatie: professionalisering van psycho-educatie
- Respijtzorg: afgestemd aanbod aan respijtzorg en opvang
- Netwerkversterking: interventies voor netwerkversterking
- Faciliteren van het vrije tijdsaanbod

Om het doel '**Combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren**' te bereiken, werden zeven randvoorwaarden bepaald:

- Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid: mantelzorgvriendelijke, flexibele maatregelen op de werkvloer, geïnitieerd door de werkgever
- Erkend statuut werkende mantelzorgers
- Overheidsmaatregelen werkende mantelzorgers: ondersteuningsaanbod werkende mantelzorgers, geïnitieerd door de overheid
- Mantelzorgvriendelijk studentenbeleid: mantelzorgvriendelijke, flexibele maatregelen in de onderwijsomgeving, geïnitieerd door de onderwijsinstelling
- Erkend statuut jonge/studerende mantelzorgers
- Overheidsmaatregelen jonge/studerende mantelzorgers: ondersteuningsaanbod jonge/studerende mantelzorgers, geïnitieerd door de overheid
- Opleiding over mantelzorg: werkgevers, onderwijs, ...

Om het doel '**een evidence-based mantelzorgbeleid ontplooiën**' te bereiken, werden drie randvoorwaarden bepaald:

- Wetenschappelijk onderzoek: denktank/coördinerende structuur voor een evidence-based, wetenschappelijk mantelzorgbeleid
- Wetenschappelijke implementatie: verduurzaming en borging van kennis en projecten
- Wetenschappelijke monitoring: structurele monitoring van de effecten van beleidskeuzes op de leefsituatie van mantelzorgers

DEEL 5.

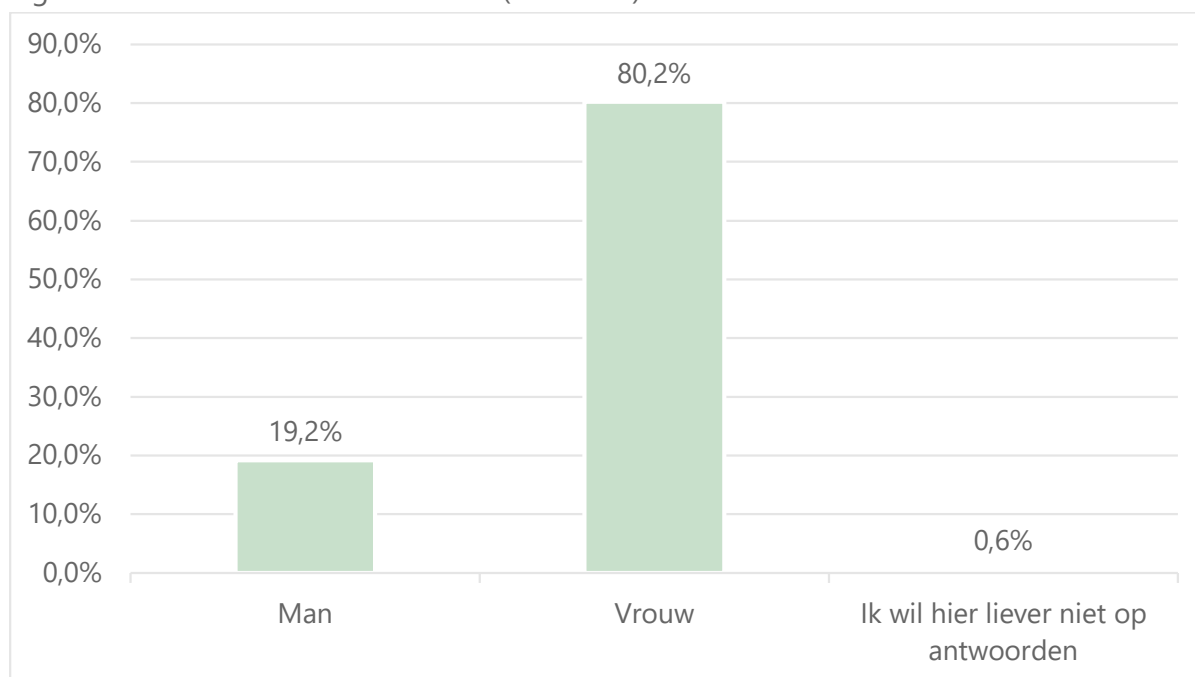
Resultaten enquête

Zoals reeds hoger vermeld staat, bestond de volgende fase uit het verspreiden van een online enquête, die ontwikkeld werd op basis van de resultaten van de focusgroepen. De enquête werd opengesteld tussen 11 maart 2021 en 22 april 2021.

Beschrijving van de deelnemers

We vroegen naar het geslacht van de deelnemers. We legden de deelnemers 4 antwoordmogelijkheden voor: man, vrouw, andere, wil ik niet op antwoorden.

Figuur 9. Geslacht van de deelnemers (N = 1045)

Bij de deelnemers waren 80,2% vrouwen en 19,2% mannen.

De deelnemers konden aangeven tot welk profiel ze behoorden. Meer specifiek werd gevraagd of ze mantelzorger, professionele zorg- of hulpverlener, beleidsambtenaar, beleidsmaker, werkzaam in een mantelzorgvereniging, werkzaam in een vereniging voor personen met een zorgnood, onderzoeker of andere waren. In tabel 11 worden de resultaten van deze vraag weergegeven. Deelnemers konden meerdere antwoordmogelijkheden aanduiden.

Tabel 11. Profiel van de deelnemers

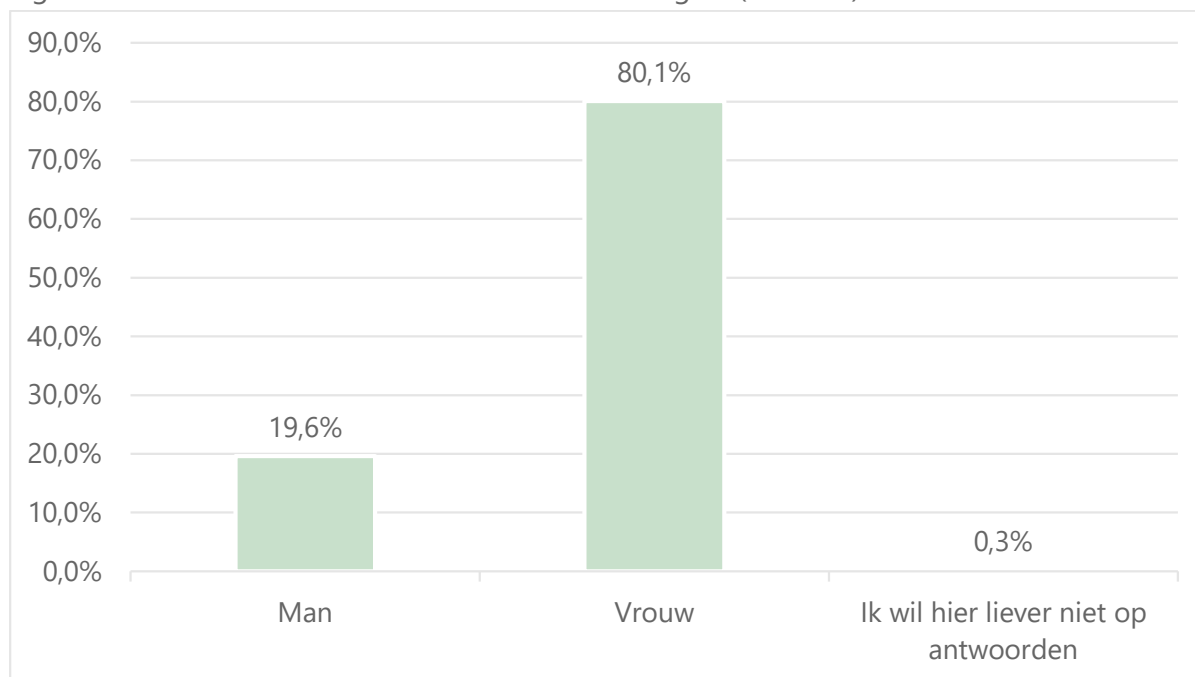
Type deelnemer	N	%
Mantelzorger	669	60,8
Professionele zorg- of hulpverlener	375	34,1
Beleidsambtenaar	47	4,3
Beleidsmaker	26	2,4
Werkzaam in een mantelzorgvereniging	36	3,3
Werkzaam in een vereniging voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood	42	3,8
Onderzoeker	28	2,5
Andere	49	4,6

Het grootste gedeelte van de deelnemers aan het onderzoek waren mantelzorgers (60,8%). Professionele zorg- of hulpverleners vertegenwoordigden iets meer dan één derde van het totaal aantal deelnemers (34,1%). Alle andere types kwamen tussen 4,3% (beleidsambtenaar) of 2,4% (beleidsmaker) voor. Bij diegenen die andere ingevuld hebben (4,6%), was de grootste groep niet georganiseerde vrijwilligers of vrijwilligers die lid waren van een andere organisatie dan vermeld in de vraag.

Sommige deelnemers vulden verschillende functies in. Bijvoorbeeld was 19,6% van de mantelzorgers ook professionele zorg- of hulpverlener (N = 131).

Profiel mantelzorgers

Figuur 10. Geslacht van de deelnemende mantelzorgers (N = 668)

Het grootste gedeelte van de mantelzorgers waren vrouwen (80,1%).

We vroegen de deelnemende mantelzorgers bijkomende informatie om zich verder te identificeren. In tabel 12 kunnen deze resultaten teruggevonden worden. Deelnemers konden meerdere antwoordmogelijkheden aanduiden.

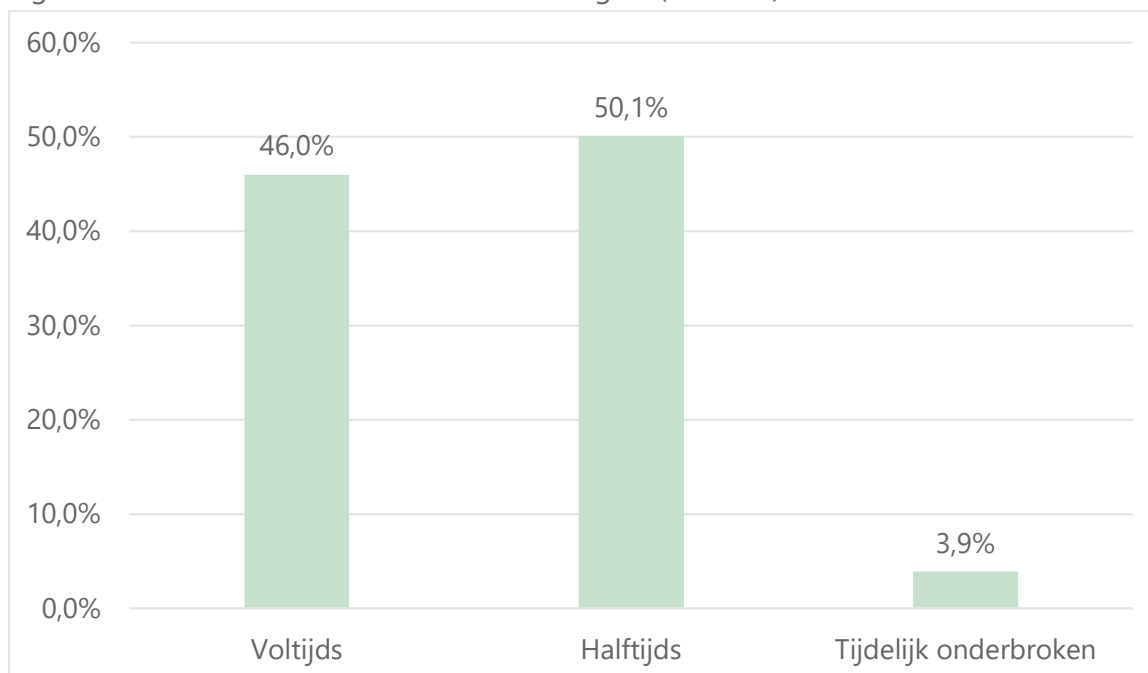
Tabel 12. Kenmerken van de deelnemende mantelzorgers

Kenmerken	N	%
Ik heb een migratieachtergrond	6	0,9
Ik heb het moeilijk om mijn rekeningen te betalen	16	2,4
Ik heb een job	365	54,6
Ik studeer	20	3,0
Geen van bovenstaande	268	40,1

In totaal hebben 6 mantelzorgers aangegeven een migratieachtergrond te hebben. Exact 16 mantelzorgers gaven aan dat ze problemen hebben met het betalen van rekeningen. Iets meer dan de helft van de mantelzorgers gaven aan een job te hebben en 20 deelnemers waren studerende mantelzorgers.

Aangezien meer dan de helft van de deelnemers aangaven mantelzorgers te zijn en bovendien een job te hebben, gingen we na welk werkregime de mantelzorgers hadden.

Figuur 11. Profiel van de werkende mantelzorgers (N = 363)

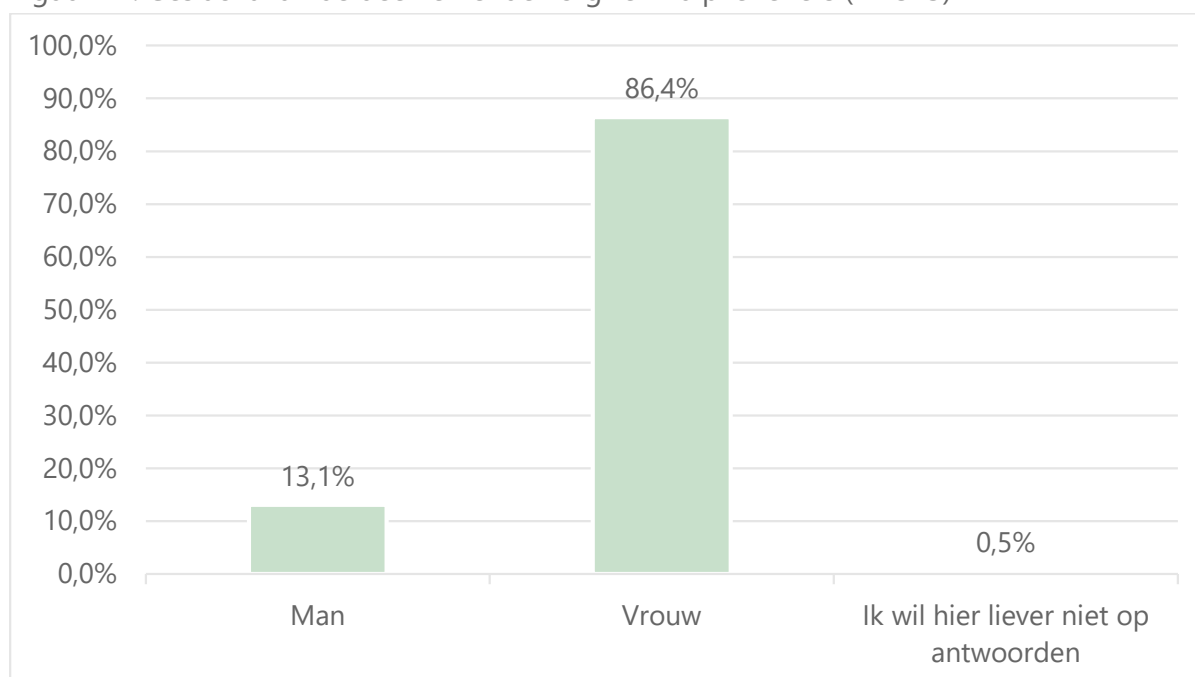

Exact 46% van de mantelzorgers werkte voltijds en de helft werkte deeltijds (50,1%). Het volume deeltijds werk dat werd opgenomen varieert van 10 uur per week tot 36 uur per week. Tenslotte stellen we nog vast dat 3,9% van de werkende mantelzorgers aangaf dat hun werkregime tijdelijk onderbroken was (bv. door technische werkloosheid of loopbaanonderbreking).

Profiel professionele zorg- en hulpverleners

We gingen na wat het profiel van de zorg- en hulpverleners was. In figuur 12 wordt het geslacht van hen weergegeven.

Figuur 12. Geslacht van de deelnemende zorg- en hulpverleners (N=375)

Het grootste gedeelte van de deelnemers die aangaven tot de professionele zorg- en hulpverleners te behoren, waren vrouwen (86,4%).

We gingen na tot welke zorgsector de professionele zorg- en hulpverleners behoorden.

Tabel 13. Type zorgsector (N = 352)

Type zorgsector	N	%
Thuiszorg/ambulante zorg	134	38,1
Ziekenhuis	29	8,2
Residentiële instelling	67	19,0
Dagverzorgingscentrum	11	3,1
Diensten voor geestelijke gezondheidszorg	6	1,7
Andere	105	29,8

De grootste groep professionele zorg- en hulpverleners (38,1%) kwam uit de thuiszorg en ambulante zorg. De tweede grootste groep zijn deelnemers die andere aangevinkt hadden (29,8%), waarbij de grootste groep aangaf te werken op een dienst maatschappelijk werk van een ziekenfonds of OCMW of een lokaal dienstencentrum. Daarnaast gaven 67 deelnemers aan te werken in een residentiële instelling (19%). Exact 8,2% van de deelnemers werkte in de ziekenhuissector en 3,1% werkte in een dagverzorgingscentrum. Tenslotte stellen we op basis van tabel 13 ook vast dat 1,7% van de deelnemers actief was binnen de diensten voor geestelijke gezondheidszorg.

Analyse van de doelstellingen en randvoorwaarden: aanwezigheid, inhoudelijke validering en prioritering

We legden de deelnemers de zes doelstellingen voor. We vroegen hen om hun prioritering aan te geven. Met andere woorden, binnen de zes doelen werd gevraagd het doel dat zij het belangrijkste vonden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan op één te zetten, het op één na belangrijkste op twee, ... (cf. prioritering)

Vervolgens vroegen we de deelnemers in welke mate zij de mening toegedaan waren dat de doelen aanwezig zijn in de uitvoering van het actuele Vlaams mantelzorgplan (cf. evaluatie).

Tenslotte boden we de deelnemers ook een reeks van randvoorwaarden aan per doel, waarvan we de deelnemers vroegen 1) in welke mate ze denken dat de randvoorwaarden kunnen bijdragen aan het realiseren van het doel (cf. inhoudelijke validering) en 2) op welke randvoorwaarden prioritair moet worden ingezet in het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (cf. prioritering).

In wat volgt worden de analyses in deze volgorde per doel besproken.

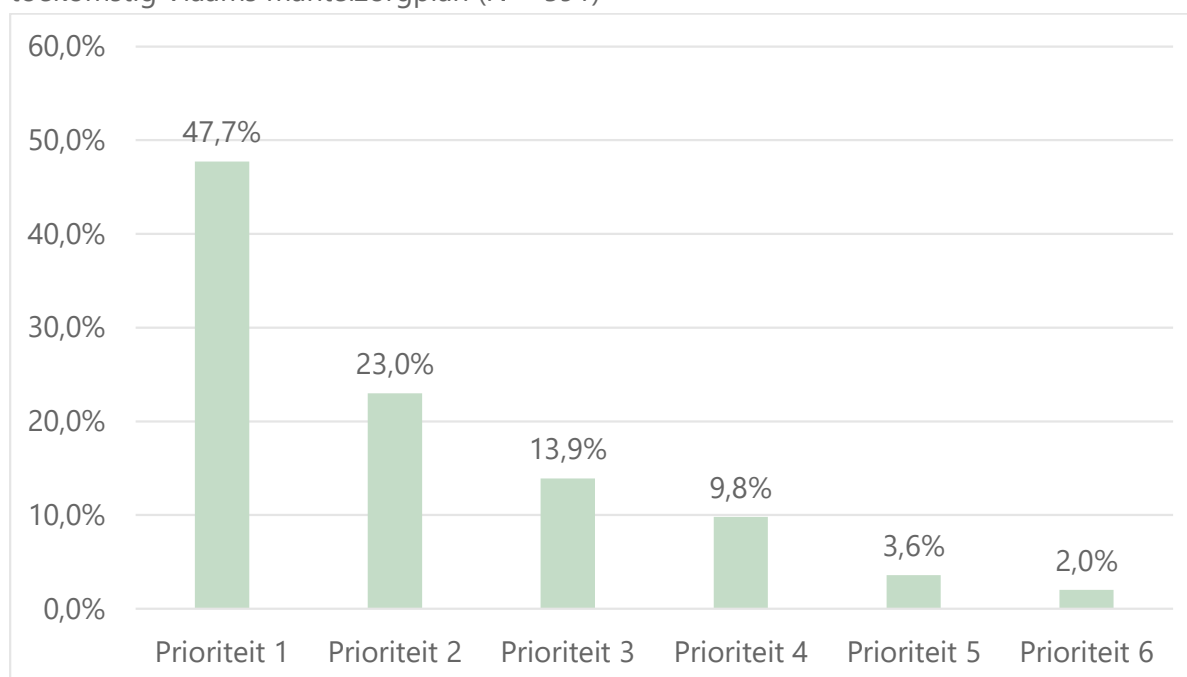
In de komende resultaten worden ook subanalyses gevoerd per deelnemersprofiel. Drie groepen worden met elkaar vergeleken: de mantelzorgers (N = 669), de professionele zorg- en hulpverleners (N = 242) en de anderen (bestaande uit de beleidsambtenaars, beleidsmakers, deelnemers werkzaam in een mantelzorgvereniging of in een vereniging voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood, onderzoeker en andere deelnemers) (N = 190). Voor deze subanalyses werden de antwoorden van de deelnemers die behoorden tot verschillende groepen enkel in rekening gebracht bij één groep. Zo werden de antwoorden van mantelzorgers die eveneens aangaven professionele zorg- of hulpverlener te zijn of eveneens tot een ander profiel te behoren enkel geteld bij de groep van mantelzorgers. De antwoorden van professionele zorg- of hulpverleners die eveneens aangaven tot een ander profiel te behoren, werden enkel geteld binnen de groep van professionele zorg- of hulpverleners.

1. Doel 1: mantelzorgers erkennen en herkennen

Het eerste doel dat we bespreken is 'mantelzorgers erkennen en herkennen'.

Prioritering van het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 13. Prioritering van het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 591)

Deze doelstelling werd in bijna de helft van de gevallen als prioriteit 1 benoemd voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (47,7%). De doelstelling werd door 23% van de deelnemers op prioriteit 2 benoemd en door 13,9% van de deelnemers op prioriteit 3.

Tabel 14. Prioritering van het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 591) (%)

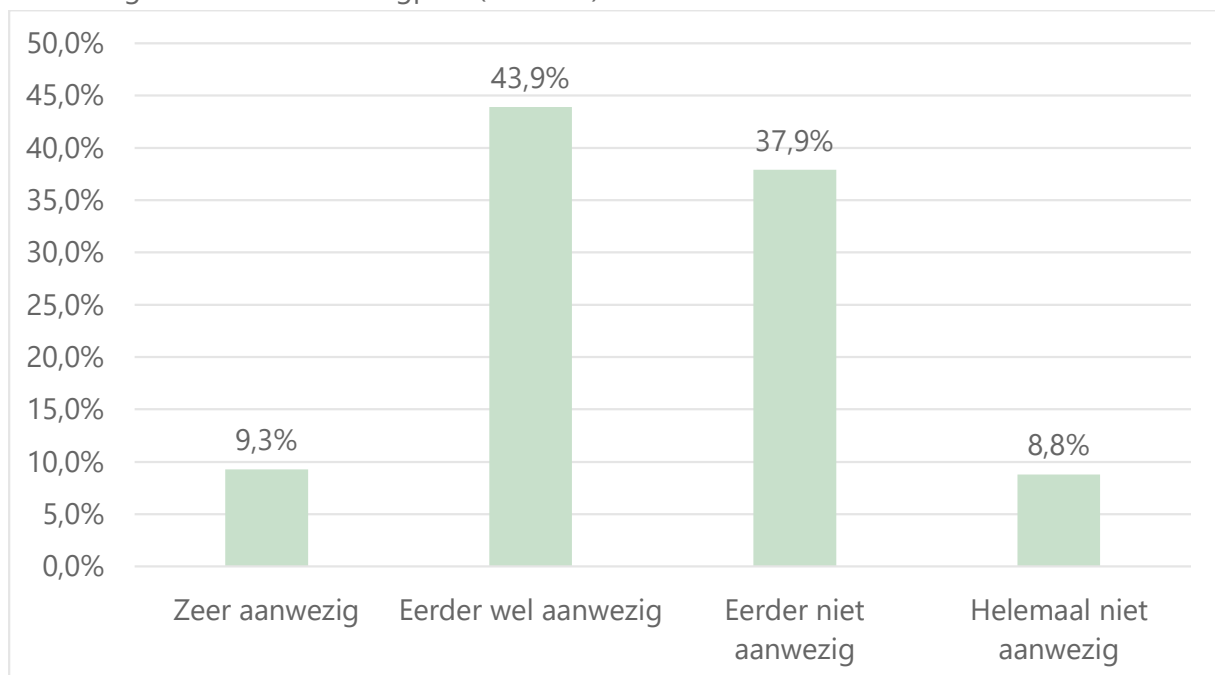
	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Prioriteit 1	48,5	43,8	50,7
Prioriteit 2	22,4	24,6	23,3
Prioriteit 3	13,7	15,4	12,3
Prioriteit 4	8,8	12,3	11,0
Prioriteit 5	4,6	1,5	1,4
Prioriteit 6	2,1	2,3	1,4

Kijken we naar deze prioritering in functie van het profiel van de deelnemers, dan zien we dat deze doelstelling door de mantelzorgers (48,5%) en anderen (50,7%) vaker als prioriteit 1 wordt benoemd voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan dan door de professionele zorg- en hulpverleners (43,8%). Meer professionele zorg- en hulpverleners (24,6%) benoemden deze doelstelling als prioriteit 2 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan dan mantelzorgers (22,4%) en anderen (23,3%). Dit zien we ook voor prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan: 15,4% professionele zorg- en hulpverleners benoemden deze doelstelling als prioriteit 3 tegenover 13,7% mantelzorgers en 12,3% anderen.

Evaluatie: aanwezigheid van het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan

We vroegen de deelnemers in welke mate zij het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' aanwezig zien in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.

Figuur 14. Aanwezigheid doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 783)

Bekijken we figuur 14, dan zien we dat iets meer dan de helft van de deelnemers de mening toegedaan is dat dit doel eerder wel tot zeer aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (53,2%). Anderzijds zien we ook dat een 46,7% van de deelnemers vinden dat dit doel eerder niet tot helemaal niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.

Tabel 15. Aanwezigheid doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 783) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Zeer aanwezig	6,1	16,2	14,9
Eerder wel aanwezig	38,7	58,1	47,9
Eerder niet aanwezig	42,7	24,6	35,1
Helemaal niet aanwezig	12,5	1,2	2,1

Bekijken we de perceptie van de aanwezigheid van deze doelstelling in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan in functie van het profiel van de deelnemers, dan zien we grote verschillen. Volgens 44,8% van de mantelzorgers is dit doel eerder wel tot zeer aanwezig in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan, terwijl dit volgens 74,3% van de professionele zorg- en hulpverleners en 62,8% van de anderen eerder wel tot zeer aanwezig is. Voor de meeste mantelzorgers is dit doel eerder tot helemaal niet aanwezig in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (65,2%).

Inhoudelijke validering: noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de realisatie van het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen'

De noodzakelijke randvoorwaarden om het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' te bereiken, zijn terug te vinden in onderstaande tabel.

Tabel 16. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de erkenning en herkenning van mantelzorgers volgens deelnemersprofiel (%)

	Totaal	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Identificatie en registratie	71,0	73,2 (3)	66,3	66,3
Sensibilisering	74,4	72,1	78,5	80,4
Belangenbehartiging	83,0 (1)	81,8 (1)	85,3 (3)	85,9 (1)
Opleiding over mantelzorg	70,1	67,2	76,7	75,0
Gelijkwaardigheid	76,9 (3)	72,9	85,3 (2)	84,8 (2)
Betrokkenheid	76,7	72,7	85,9 (1)	83,7 (3)
Zelfbeschikking en regie in de zorgverlening	77,9 (2)	77,0 (2)	78,5	81,5
Automatische toekenning van rechten	70,5	73,1	59,5	75,0

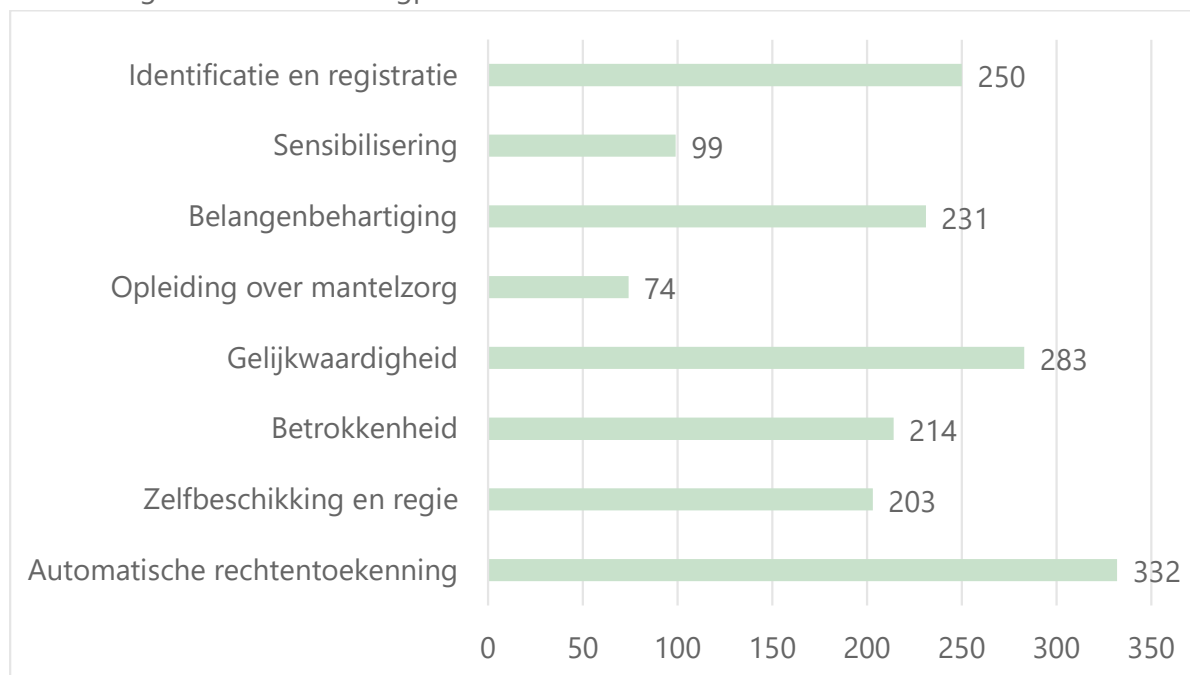
Bekijken we de globale cijfers, dan zien we dat alle randvoorwaarden als noodzakelijk aanzien worden door minstens 7 op 10 deelnemers om het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' te realiseren.

De randvoorwaarde die volgens de meeste deelnemers (zeer) veel kan bijdragen aan de (h)erkenning van mantelzorgers is het behartigen van de belangen van mantelzorgers (83%). Meer dan 80% van zowel de mantelzorgers, professionele zorg- en hulpverleners als anderen gaven aan dat belangenbehartiging veel tot zeer veel kan bijdragen aan de realisatie van het doel. De tweede vaakst aangeduide randvoorwaarde die (zeer) veel kan bijdragen aan het doel is, volgens de deelnemers, zelfbeschikking en regie. Exact 77,9% van alle deelnemers vinden dat deze randvoorwaarde een belangrijke bijdrage kan leveren aan de realisatie van het doel. Iets meer anderen (81,5%) gaven aan dat deze randvoorwaarde (zeer) veel kan bijdragen aan de realisatie van het doel dan mantelzorgers (77%) en professionele zorg- en hulpverleners (78,5%). Op de derde plaats vinden we gelijkwaardigheid terug (76,9%). Opmerkelijk is dat dit lager ingeschat wordt door mantelzorgers (72,9%) dan door professionele zorg- en hulpverleners (85,3%) en anderen (84,8%). Professionele zorg- en hulpverleners (85,9%) en anderen (83,7%) vinden trouwens ook vaker dat betrokkenheid (zeer) veel kan bijdragen aan de realisatie van het doel dan mantelzorgers (72,7%).

Alles bij elkaar kunnen alle randvoorwaarden voor minstens 70,1% van de deelnemers veel tot zeer veel bijdragen aan het bereiken van de (h)erkenning van mantelzorgers. Binnen de drie deelnemersprofielen zijn wel grote verschillen terug te vinden. Zo zien we bijvoorbeeld dat meer mantelzorgers (73,1%) en anderen (75,0%) dan professionele zorg- en hulpverleners (59,5%) het automatisch toekennen van rechten zien als een voorwaarde die (zeer) veel kan bijdragen aan de realisatie van het doel. Opleiding over mantelzorg wordt vaker bij de professionele zorg- en hulpverleners (76,7%) en anderen (75,0%) dan bij de mantelzorgers (67,2%) gezien als een voorwaarde die (zeer) veel kan bijdragen aan de realisatie van het doel. Ook belangrijk om op te merken is dat identificatie en registratie van mantelzorgers op de derde plaats staat bij de mantelzorgers (zesde plaats voor alle deelnemers) terwijl deze randvoorwaarde op respectievelijk de zevende en achtste plaats staat bij de professionele zorg- en hulpverleners en anderen.

Prioritering: belangrijkheid van randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 15. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

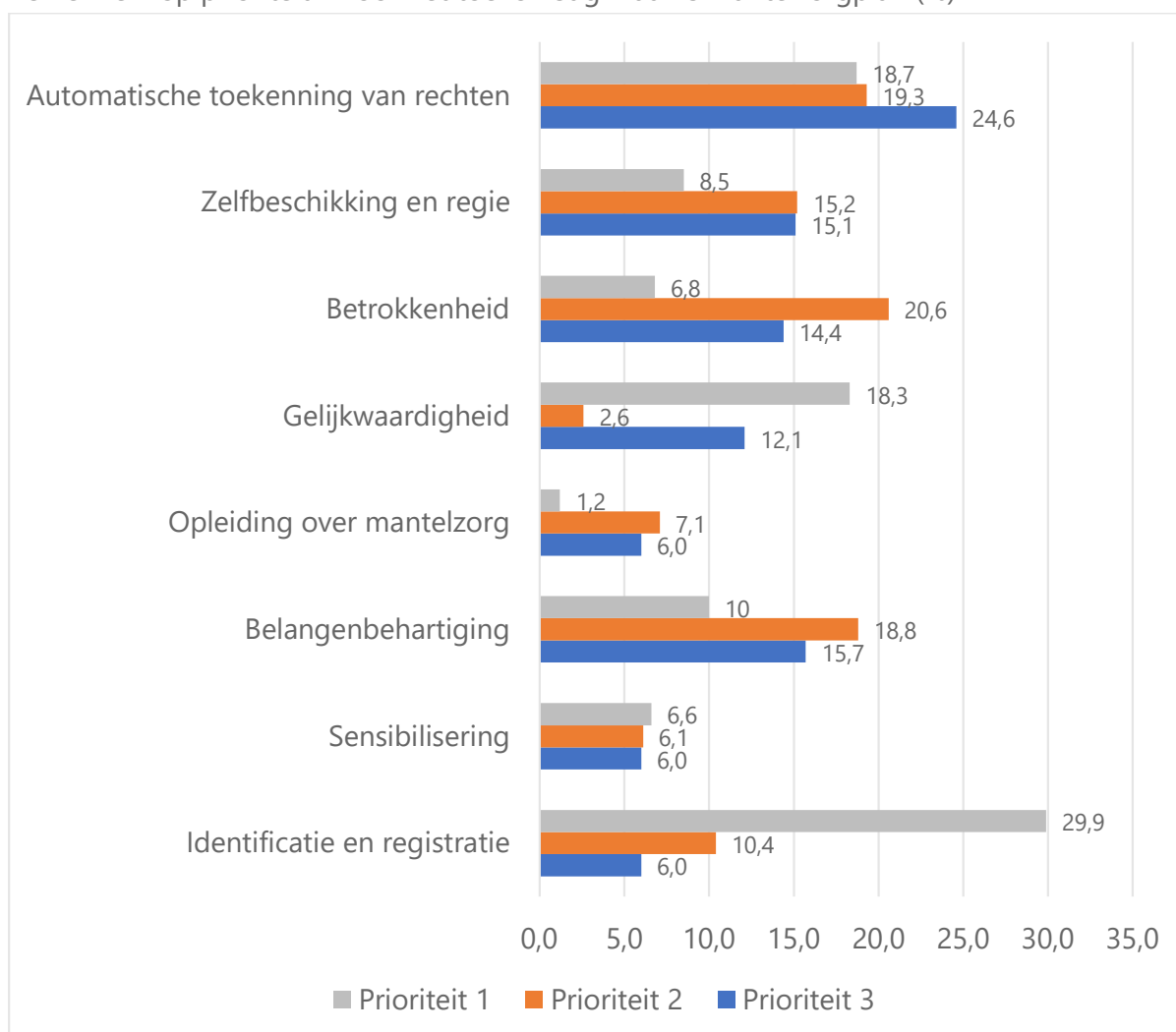
Het automatisch toekennen van rechten werd het meest aantal keer als prioriteit 1 t.e.m. 3 gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, gevolgd door gelijkwaardigheid en identificatie en registratie van mantelzorgers.

Tabel 17. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Identificatie en registratie	172 (2)	50	28
Sensibilisering	55	27	17
Belangenbehartiging	165 (3)	42	24
Opleiding over mantelzorg	43	15	16
Gelijkwaardigheid	162	81 (1)	40 (1)
Betrokkenheid	128	54	32 (3)
Zelfbeschikking en regie	125	60 (2)	18
Automatische rechtentoekenning	242 (1)	55 (3)	35 (2)

Bekijken we de prioriteiten binnen de mantelzorgers dan zien we dat het automatisch toekennen van rechten ook het meest aangeduid werd als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, gevolgd door identificatie en registratie en belangenbehartiging. Bij de professionele zorg- en hulpverleners werd gelijkwaardigheid het frequentst gescoord binnen de top 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, gevolgd door zelfbeschikking en regie en het automatische toekennen van rechten. Bij de anderen zien we gelijkwaardigheid als meest frequent gescoorde randvoorwaarde binnen prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, gevolgd door het automatisch toekennen van rechten en betrokkenheid.

Tabel 18. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%)

Het identificeren en registreren van mantelzorgers werd over alle randvoorwaarden heen door de deelnemers in 29,9% van de gevallen een prioriteit 1 gegeven voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. De andere randvoorwaarden die als prioriteit 1 het vaakst gescoord werden door de deelnemers zijn het automatisch toekennen van rechten (18,7%) en gelijkwaardigheid (18,3%).

Tabel 19. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (%)

Identificatie en registratie	Mantelzorgers	31,9 (1)
	Professionals	25,0 (1)
	Anderen	28,6 (1)
Sensibilisering	Mantelzorgers	5,8
	Professionals	7,0
	Anderen	10,0
Belangenbehartiging	Mantelzorgers	11,0
	Professionals	7,8
	Anderen	8,6
Opleiding over mantelzorg	Mantelzorgers	1,1
	Professionals	0,8
	Anderen	2,9
Gelijkwaardigheid	Mantelzorgers	17,3 (3)
	Professionals	20,3 (2)
	Anderen	20,0 (2)
Betrokkenheid	Mantelzorgers	5,2
	Professionals	12,5
	Anderen	4,3
Zelfbeschikking en regie	Mantelzorgers	6,3
	Professionals	15,6 (3)
	Anderen	7,1
Automatische toekenning van rechten	Mantelzorgers	21,4 (2)
	Professionals	10,9
	Anderen	18,6 (3)

Mantelzorgers plaatsten het vaakst identificatie en registratie van mantelzorgers, het automatisch toekennen van rechten en gelijkwaardigheid op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Namelijk het identificeren en registreren van mantelzorgers werd over alle randvoorwaarden heen door de mantelzorgers in 31,9% van de gevallen een prioriteit 1 gegeven voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Dit geldt voor 21,4% van de mantelzorgers wat betreft het automatisch toekennen van rechten en 17,3% van de mantelzorgers betreft gelijkwaardigheid.

Voor de professionele zorg- en hulpverleners is dit respectievelijk identificatie en registratie van mantelzorgers (25%), gelijkwaardigheid (20,3%) en zelfbeschikking en regie (15,6%).

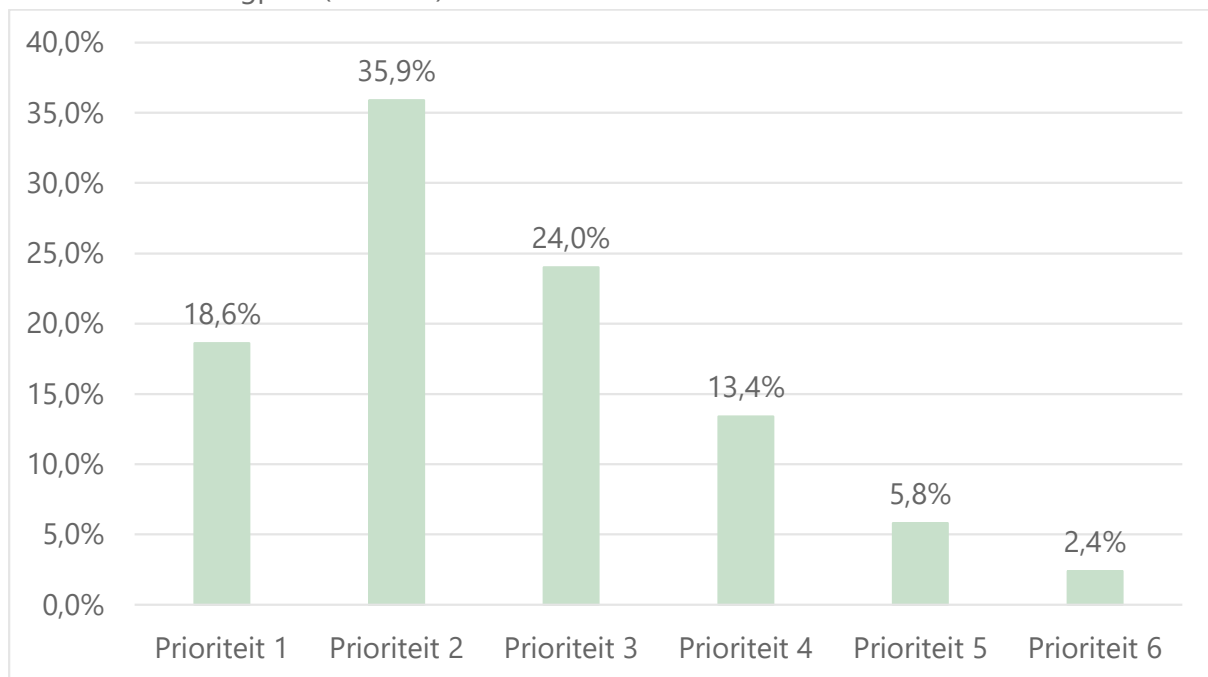
Voor de anderen is dit identificatie en registratie van mantelzorgers (28,6%), gelijkwaardigheid (20,0%) en het automatisch toekennen van rechten (18,6%).

2. Doel 2: mantelzorgers ondersteunen

Het tweede doel dat we bespreken is 'mantelzorgers ondersteunen'.

Prioritering van het doel 'mantelzorgers ondersteunen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 16. Prioritering van het doel 'mantelzorgers ondersteunen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 591)

Mantelzorgers ondersteunen werd in 18,6% van de gevallen als prioriteit 1 gezien voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, in 35,9% van de gevallen als prioriteit 2 en in 24% van de gevallen als prioriteit 3.

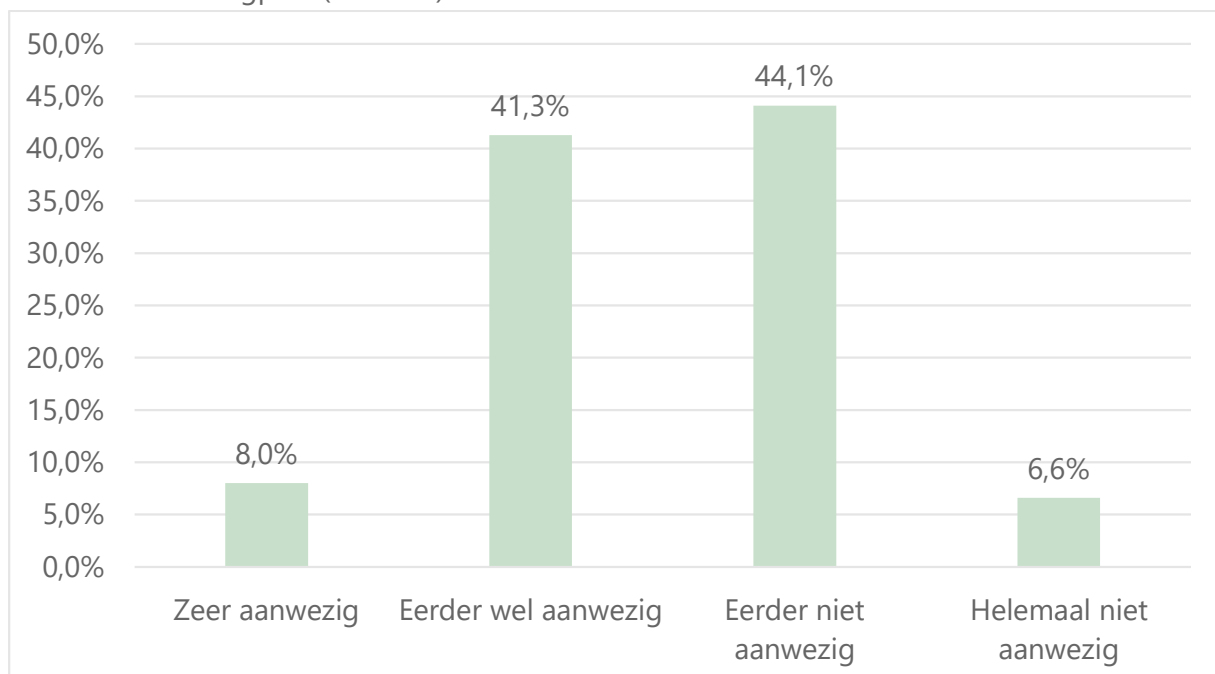
Tabel 20. Prioritering van het doel 'mantelzorgers ondersteunen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 591) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Prioriteit 1	20,6	16,9	11,0
Prioriteit 2	36,9	33,1	35,6
Prioriteit 3	22,9	26,9	24,7
Prioriteit 4	11,9	15,4	17,8
Prioriteit 5	4,9	6,9	8,2
Prioriteit 6	2,8	0,8	2,7

Kijken we naar deze prioritering in functie van het profiel van de deelnemers, dan zien we dat meer mantelzorgers dit doel plaatsten op prioriteit 1 (20,6%) en prioriteit 2 (36,9%) voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, in vergelijking met de professionele zorg- en hulpverleners (16,9% op prioriteit 1 – 33,1% op prioriteit 2) en anderen (11% op prioriteit 1 – 35,6% op prioriteit 2). Meer professionele zorg- en hulpverleners (26,9%) dan mantelzorgers (22,9%) en anderen (24,7%) benoemden deze doelstelling op prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.

Evaluatie: aanwezigheid van het doel ‘mantelzorgers ondersteunen’ in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan

Figuur 17. Aanwezigheid doel ‘mantelzorgers ondersteunen’ in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 678)

Over alle deelnemers heen zien we een tweedeling. Ongeveer de helft van de deelnemers vindt dat dit doel eerder wel tot zeer aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgbeleid (49,3%). Iets meer dan de helft van de deelnemers is de mening toegedaan dat dit eerder niet tot helemaal niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgbeleid (50,7%).

Tabel 21. Aanwezigheid doel 'mantelzorgers ondersteunen' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 678) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Zeer aanwezig	4,7	14,9	16,2
Eerder wel aanwezig	36,2	56,0	46,3
Eerder niet aanwezig	50,2	29,1	32,4
Helemaal niet aanwezig	8,9	0,0	4,1

Bekijken we de aanwezigheid van dit doel in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan volgens de groep deelnemers, dan zie we een totaal ander beeld. Bijna 60% van de mantelzorgers vindt dat dit doel eerder niet of helemaal niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan. Bij de professionele zorg- en hulpverleners is dit 29,1% en bij de anderen is dit 36,5%.

Inhoudelijke validering: noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de realisatie van het doel 'mantelzorgers ondersteunen'

De noodzakelijke randvoorwaarden om het doel 'mantelzorgers ondersteunen' te bereiken, zijn terug te vinden in onderstaande tabel.

Tabel 22. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de ondersteuning van mantelzorgers volgens deelnemersprofiel (%)

	Totaal	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Zorgcontinuïteit	81,5	78,2	87,8 (2)	89,0 (1)
Vroegtijdige behoefte detectie	82,6 (3)	80,1	87,8 (2)	87,8 (3)
Informatiedoorstroming	82,8 (2)	81,0 (2)	87,1	85,4
Doorverwijzing	85,0 (1)	82,9 (1)	89,8 (1)	89,0 (1)
Afgestemd ondersteuningsaanbod	82,5	80,5 (3)	87,1	85,4
Maatwerk	80,2	78,2	83,7	85,4
Opleiding voor mantelzorgers	53,1	49,7	56,5	67,1
Cultuursensitiviteit	63,2	58,8	72,8	72,0
Verbinding tussen mantelzorgers	58,8	52,2	69,4	78,0

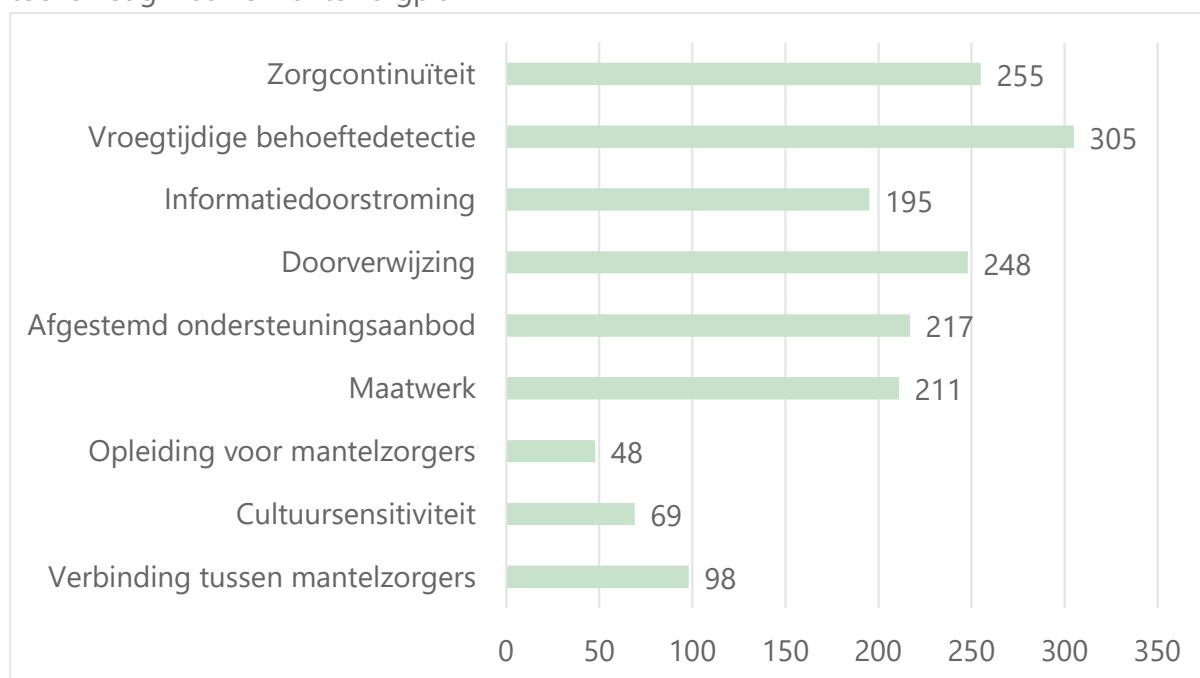
Bekijken we de globale cijfers, dan zien we dat het opleiden van mantelzorgers, het verbinden van mantelzorgers en cultuursensitiviteit minder als noodzakelijk aanzien worden om het doel 'mantelzorgers ondersteunen' te realiseren. We moeten echter opmerken dat voor deze drie randvoorwaarden, de professionele zorg- en hulpverleners en anderen dit

vaker percipiëren als een noodzakelijke randvoorwaarde om het doel te behalen dan de mantelzorgers.

De randvoorwaarden die voor de meeste deelnemers (zeer) veel kunnen bijdragen aan de realisatie van dit doel zijn doorverwijzing, informatiedoorstroming en vroegtijdige behoefte detectie. Bekijken we de inhoudelijke validering volgens deelnemersprofiel, dan zien we dat de randvoorwaarde die volgens de meeste deelnemers in alle groepen (zeer) veel kan bijdragen de realisatie van het doel doorverwijzing is. Voor mantelzorgers staat informatiedoorstroming op de tweede plaats (81%), terwijl dit voor professionele zorg- en hulpverleners zorgcontinuïteit (81,8%) en vroegtijdige behoefte detectie (87,8%) is. Bij de anderen staat doorverwijzing (89,0%) zoals gezegd op de eerste plaats, gedeeld met zorgcontinuïteit (89%). Op de derde plaats bij mantelzorgers staat een afgestemd ondersteuningsaanbod (80,5%) en bij anderen vroegtijdige behoefte detectie (87,8%).

Prioritering: belangrijkheid van randvoorwaarden voor het toekomstig mantelzorgplan

Figuur 18. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

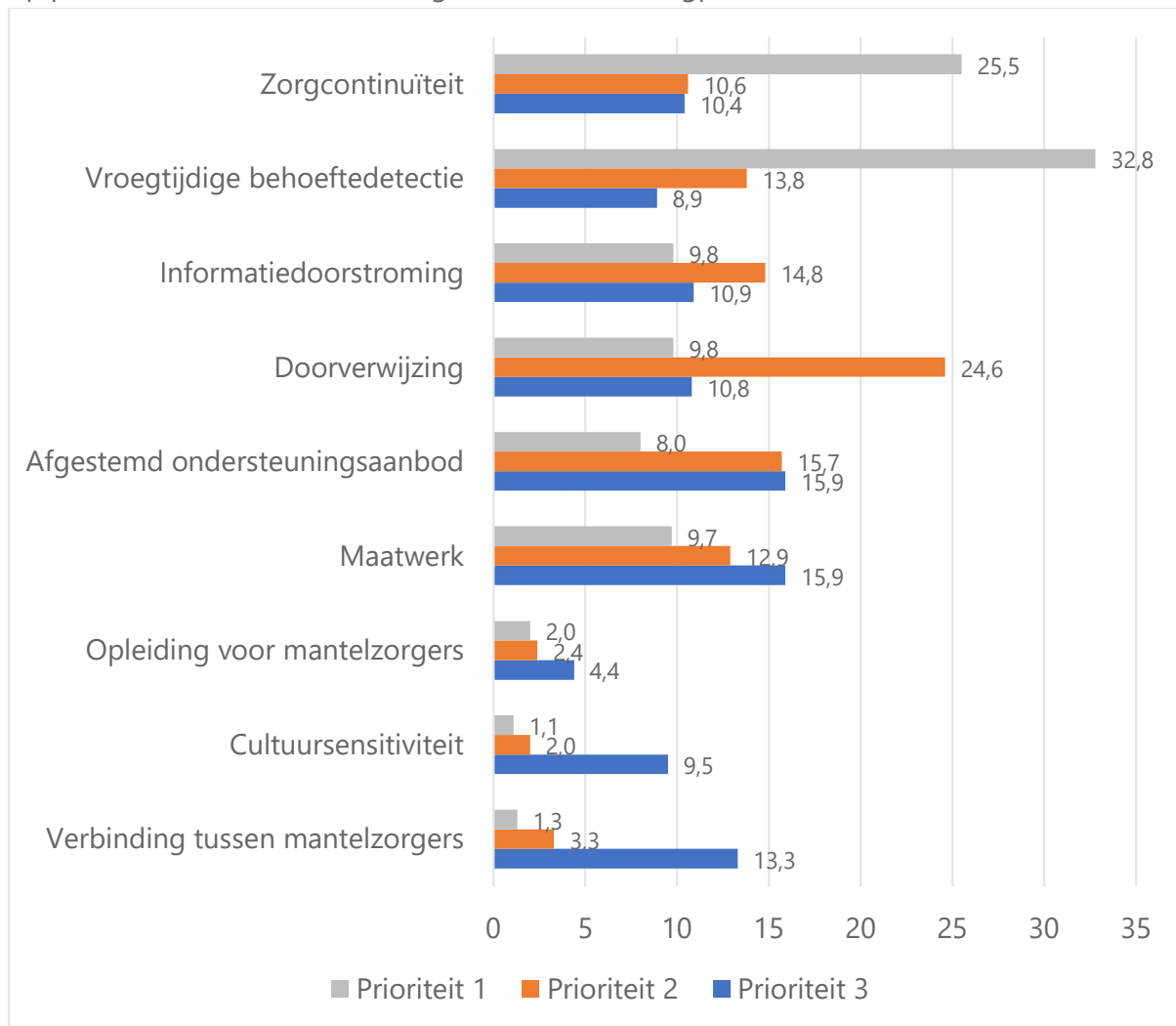
Globaal genomen wordt vroegtijdige behoefte detectie het meest in de top drie gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, gevolgd door zorgcontinuïteit en doorverwijzing.

Tabel 23. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Zorgcontinuïteit	161 (3)	57 (2)	37 (2)
Vroegtijdige behoefte detectie	197 (1)	67 (1)	41 (1)
Informatiedoorstroming	132	40	23
Doorverwijzing	174 (2)	40	34 (3)
Afgestemd ondersteuningsaanbod	138	56 (3)	23
Maatwerk	135	56 (3)	20
Opleiding voor mantelzorgers	28	14	6
Cultuursensitiviteit	44	17	8
Verbinding tussen mantelzorgers	64	25	9

Bij de mantelzorgers werd vroegtijdige behoefte detectie ook het meest in de top drie gescoord voor het toekomstig mantelzorgplan, gevolgd door doorverwijzing en zorgcontinuïteit. Bij de professionele zorg- en hulpverleners is dit respectievelijk vroegtijdige zorgdetectie, zorgcontinuïteit en een afgestemd ondersteuningsaanbod en maatwerk. Bij de anderen werd vroegtijdige behoefte detectie het meest in de top drie gescoord, gevolgd door zorgcontinuïteit en doorverwijzing.

Figuur 19. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%)

Vroegtijdige behoefte detectie werd over alle randvoorwaarden heen door de deelnemers in 32,8% van de gevallen een prioriteit 1 gegeven voor het toekomstig mantelzorgplan. De andere randvoorwaarden die als prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan het vaakst gescoord werden, zijn zorgcontinuïteit (25,5%) en informatiedoorstroming (9,8%) en doorverwijzing (9,8%).

Tabel 24. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel

Zorgcontinuïteit	Mantelzorgers	25,4 (2)
	Professionals	24,2 (2)
	Anderen	28,4 (2)
Vroegtijdige behoefte detectie	Mantelzorgers	31,8 (1)
	Professionals	33,1 (1)
	Anderen	37,3 (1)
Informatiedoorstroming	Mantelzorgers	11,2 (3)
	Professionals	7,3
	Anderen	7,5
Doorverwijzing	Mantelzorgers	10,9
	Professionals	8,1 (3)
	Anderen	7,5
Afgestemd ondersteuningsaanbod	Mantelzorgers	7,0
	Professionals	9,7
	Anderen	10,4 (3)
Maatwerk	Mantelzorgers	9,2
	Professionals	1,4
	Anderen	4,5
Opleiding voor mantelzorgers	Mantelzorgers	2,0
	Professionals	2,4
	Anderen	1,5
Cultuursensitiviteit	Mantelzorgers	1,4
	Professionals	0,0
	Anderen	1,5
Verbinding tussen mantelzorgers	Mantelzorgers	1,1
	Professionals	1,6
	Anderen	1,5

Mantelzorgers plaatsten het vaakst vroegtijdige behoefte detectie (1), zorgcontinuïteit (2) en informatiedoorstroming (3) op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Namelijk vroegtijdige behoefte detectie werd over alle randvoorwaarden heen door de mantelzorgers in 31,8% van de gevallen een prioriteit 1 gegeven voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Dit geldt voor 25,4% van de mantelzorgers wat betreft zorgcontinuïteit en 17,3% van de mantelzorgers wat betreft informatiedoorstroming.

Volgens de professionele zorg- en hulpverleners en de anderen werd vroegtijdige behoefte detectie (33,1% voor de professionele zorg- en hulpverleners – 37,3% voor de anderen) eveneens het meest als prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan gescoord, gevolgd door zorgcontinuïteit (24,2% voor de professionele zorg- en hulpverleners

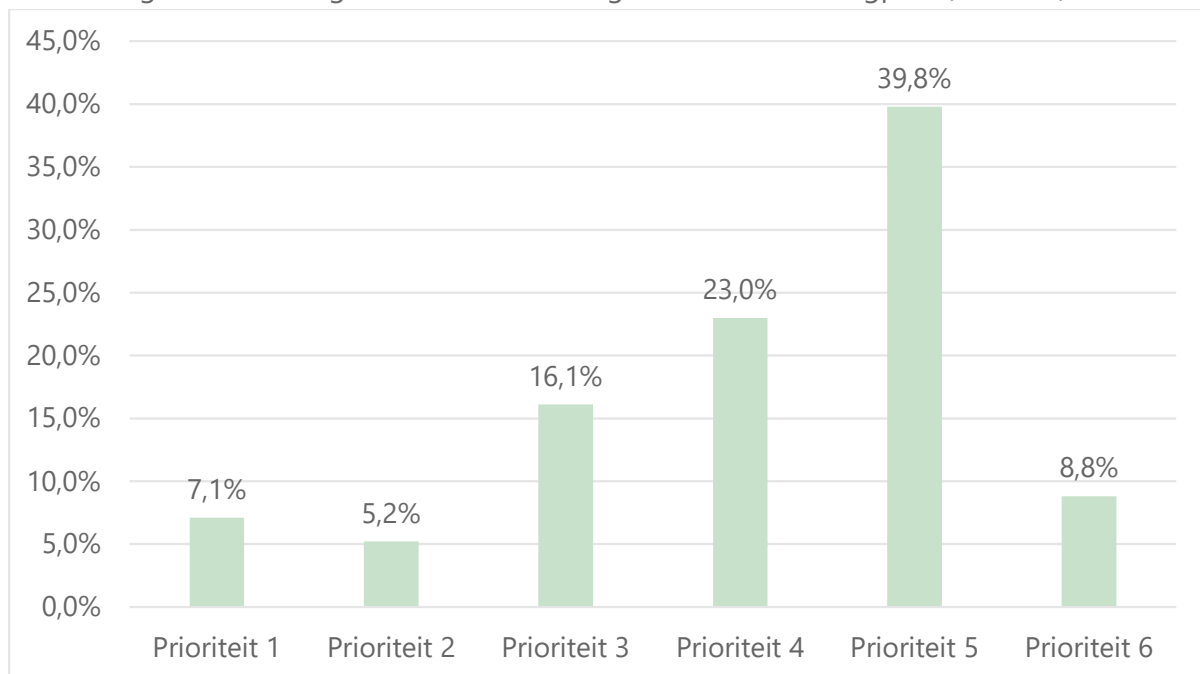
en 28,4% voor de anderen). Bij de professionele zorg- en hulpverleners staat doorverwijzing op 3 (8,1%). Bij de anderen is dit een afgestemd ondersteuningsaanbod (10,4%).

3. Doel 3: een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering

Het derde doel dat we bespreken is 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering'.

Prioritering van het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 20. Prioritering van het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 591)

De doelstelling 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' werd door de deelnemers voornamelijk als vijfde prioriteit gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (39,8%). De doelstelling werd ook door 23% van de deelnemers op prioriteit 4 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan geplaatst.

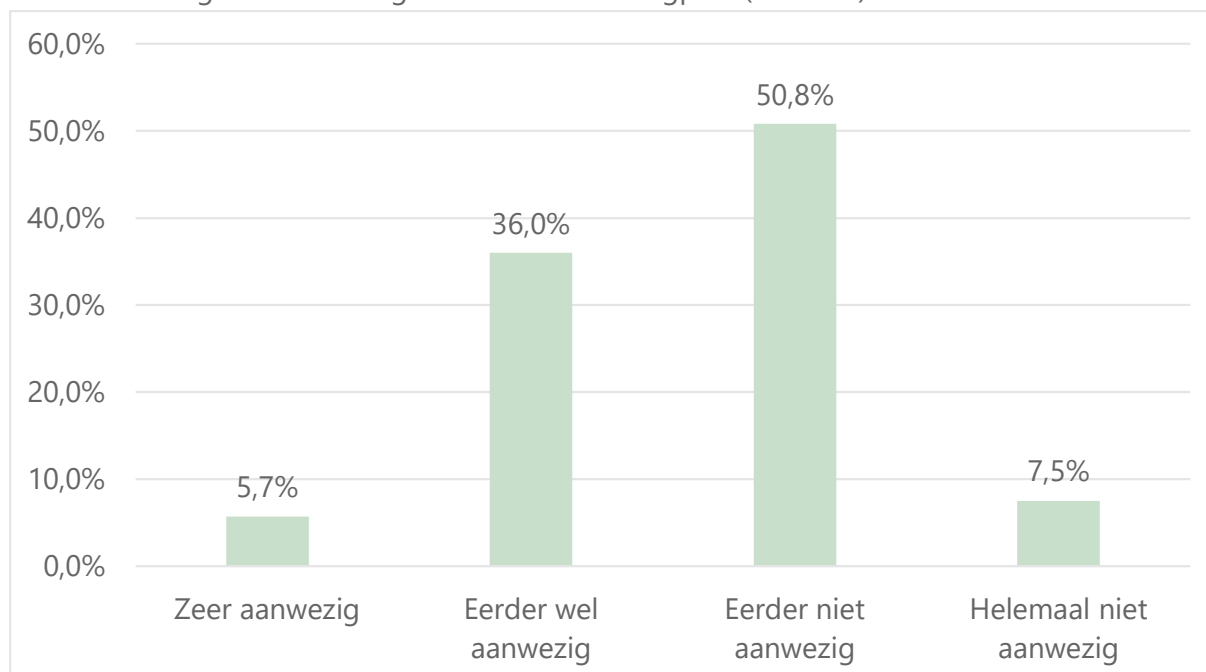
Tabel 25. Prioritering van het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 591) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Prioriteit 1	7,0	6,2	9,6
Prioriteit 2	4,9	5,4	6,8
Prioriteit 3	17,0	11,5	19,2
Prioriteit 4	23,2	22,3	23,3
Prioriteit 5	39,2	43,8	35,6
Prioriteit 6	8,8	10,8	5,5

Over de verschillende deelnemersprofielen heen zien we dat de doelstelling 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' voornamelijk als vijfde prioriteit gescoord werd voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Iets meer professionele zorg- en hulpverleners plaatsten dit doel op prioriteit 5 (43,8%), in vergelijking met de mantelzorgers (39,2%) en de anderen (35,6%).

Evaluatie: aanwezigheid van het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan

Figuur 21. Aanwezigheid doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 583)

Net geen 60% van de deelnemers is de mening toegedaan dat dit doel eerder niet tot helemaal niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.

Tabel 26. Aanwezigheid doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 583) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Zeer aanwezig	4,7	8,9	5,7
Eerder wel aanwezig	32,2	45,5	42,9
Eerder niet aanwezig	53,9	42,0	47,1
Helemaal niet aanwezig	9,2	3,6	4,3

Bekijken we de antwoorden per deelnemersprofiel, dan zien we dat mantelzorgers (63,1%) in ruimere mate vinden dat dit doel niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan terwijl dit voor 51,4% van de anderen en 45,6% van de professionele zorg- en hulpverleners het geval is. Voor 54,4% professionele zorg- en hulpverleners en 48,6% anderen is het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' eerder tot zeer aanwezig in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan, tegenover 36,9% mantelzorgers.

Inhoudelijke validering: noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de realisatie van het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering'

De noodzakelijke randvoorwaarden om het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' te bereiken, zijn terug te vinden in onderstaande tabel.

Tabel 27. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering volgens deelnemersprofiel (%)

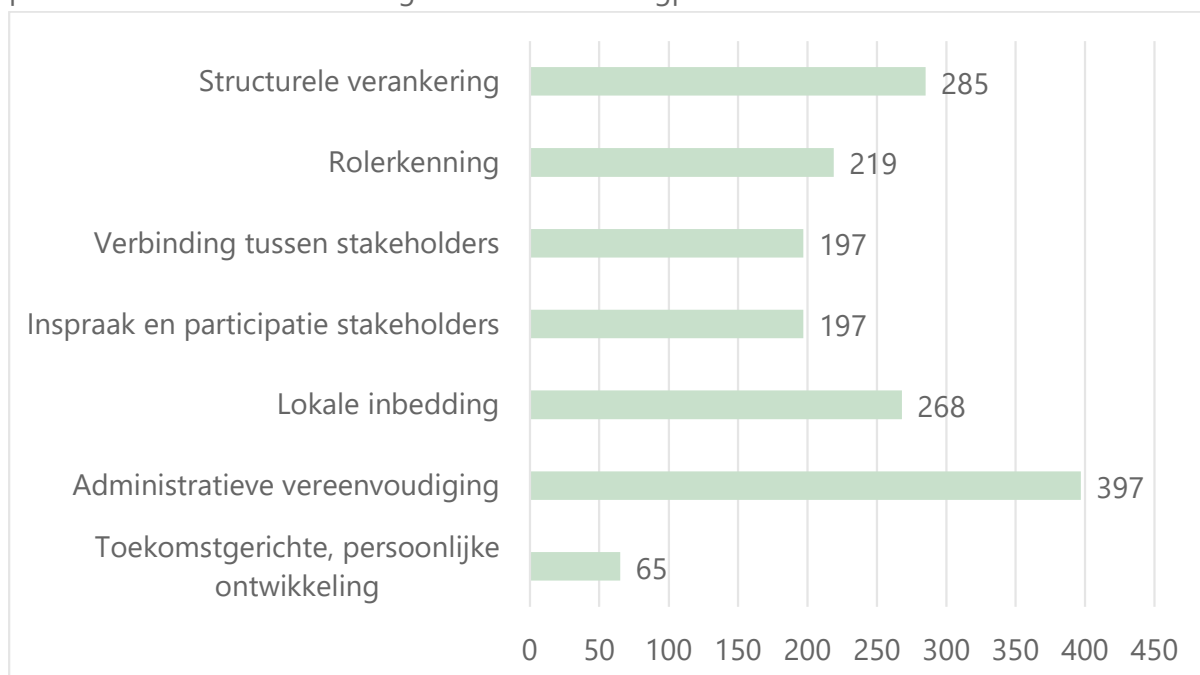
	Totaal	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Structurele verankering	75,0 (3)	74,2	75,2	78,9
Rolerkenning	70,4	70,8	66,0	76,3
Verbinding tussen stakeholders	77,3	74,0	83,7 (1)	84,2 (3)
Inspraak en participatie stakeholders	74,7	74,5 (3)	73,8	77,6
Lokale inbedding	78,7 (2)	77,7 (2)	78,0 (3)	85,5 (2)
Administratieve vereenvoudiging	83,3 (1)	83,3 (1)	79,4 (2)	90,8 (1)
Toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling	47,5	48,8	37,6	59,2

Bekijken we de globale cijfers, dan zien we dat toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling voor mantelzorgers minder als noodzakelijk aanzien wordt om het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' te realiseren. We moeten echter opmerken dat voor deze randvoorwaarde, de mantelzorgers (48,8%) en anderen (59,2%) dit vaker percipiëren als een noodzakelijke randvoorwaarde om het doel te behalen dan de professionele zorg- en hulpverleners (37,6%).

De randvoorwaarden die voor de meeste deelnemers (zeer) veel kunnen bijdragen aan het bereiken van het doel zijn voor administratieve vereenvoudiging, lokale inbedding en structurele verankering. De randvoorwaarde die volgens de meeste mantelzorgers (83,3%) en anderen (90,8%) (zeer) veel kan bijdragen aan een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering is administratieve vereenvoudiging. Voor de mantelzorgers (77,7%) en de anderen (85,5%) staat lokale inbedding op de tweede plaats, terwijl dit voor de professionele zorg- en hulpverleners (79,4%) administratieve vereenvoudiging is. Bij de mantelzorgers staat inspraak en participatie van stakeholders op de derde plaats (74,5%). Bij de professionele zorg- en hulpverleners (78,0%) is dit lokale inbedding en bij de anderen (84,2%) is dit verbinding tussen stakeholders.

Prioritering: belangrijkheid van randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 22. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

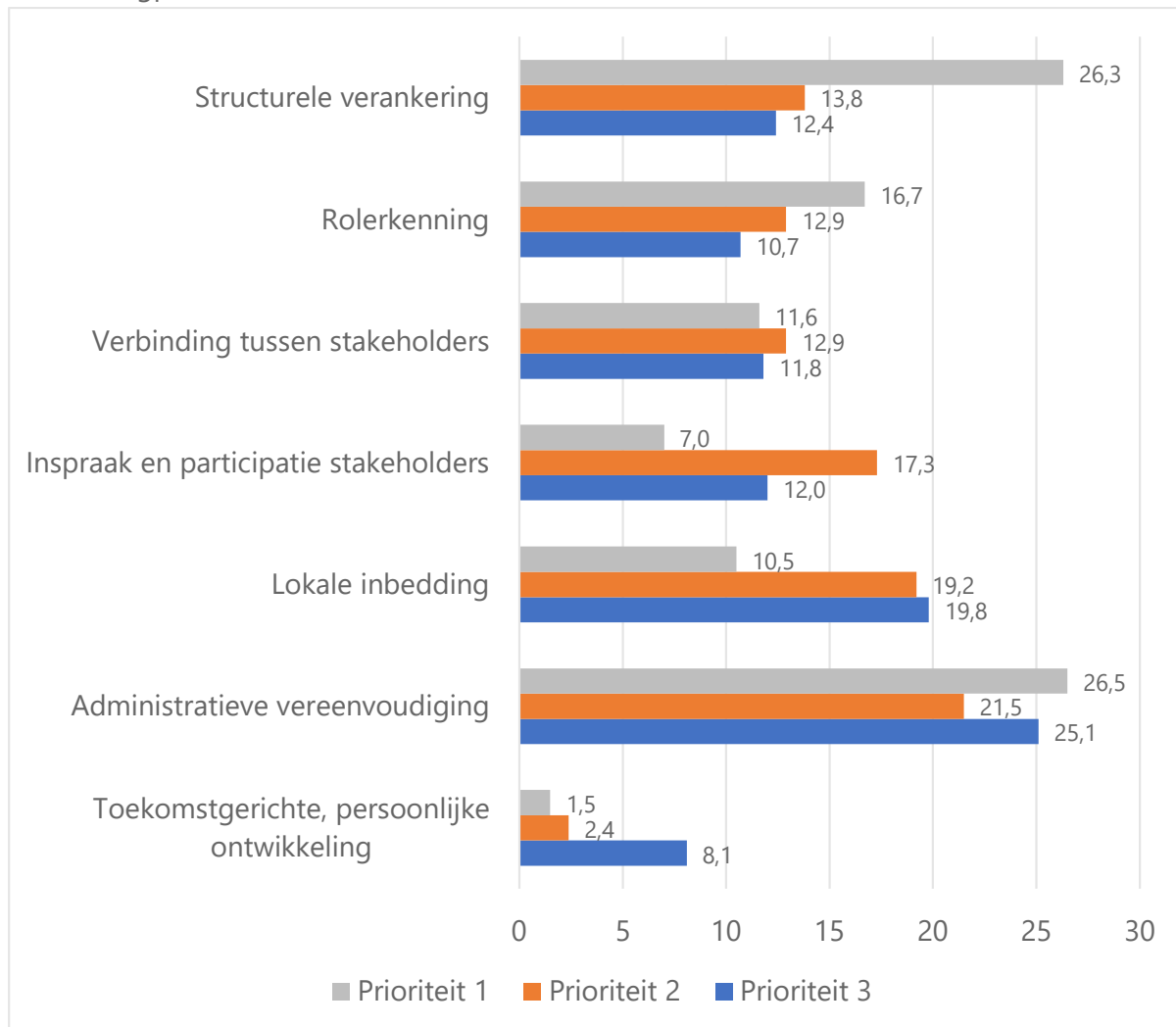
Globaal genomen wordt administratieve vereenvoudiging het meest in de top drie gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, gevolgd door structurele verankering en lokale inbedding.

Tabel 28. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel ‘een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering’ werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Structurele verankering	285 (2)	191 (2)	58 (3)
Rolerkenning	219	147	49
Verbinding tussen stakeholders	197	122	53
Inspraak en participatie stakeholders	197	119	46
Lokale inbedding	268 (3)	176 (3)	60 (2)
Administratieve vereenvoudiging	397 (1)	265 (1)	87 (1)
Toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling	65	45	12

De top drie is ongeveer dezelfde over mantelzorgers, professionele zorg- en hulpverleners en anderen heen. Voor de drie groepen werd administratieve vereenvoudiging het vaakst aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Bij de professionele zorg- en hulpverleners staat lokale inbedding op de tweede plaats en structurele verankering op plaats drie. Bij de anderen zien we dezelfde top drie voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan als bij de mantelzorgers.

Figuur 23. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%)

Administratieve vereenvoudiging werd over alle randvoorwaarden heen door de deelnemers in 26,5% van de gevallen een prioriteit 1 gegeven voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. De andere randvoorwaarden die als prioriteit 1 het vaakst gescoord werden zijn structurele verankering (26,3%) en rolerkenning (16,7%).

Tabel 29. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel

Structurele verankering	Mantelzorgers	24,4 (2)
	Professionals	25,4 (1)
	Anderen	37,9 (1)
Rolerkenning	Mantelzorgers	18,0 (3)
	Professionals	18,0 (3)
	Anderen	7,6
Verbinding tussen stakeholders	Mantelzorgers	11,0
	Professionals	14,8
	Anderen	9,1 (3)
Inspraak en participatie stakeholders	Mantelzorgers	5,6
	Professionals	10,7
	Anderen	7,6
Lokale inbedding	Mantelzorgers	11,2
	Professionals	7,4
	Anderen	12,1
Administratieve vereenvoudiging	Mantelzorgers	27,5 (1)
	Professionals	23,8 (2)
	Anderen	25,8 (2)
Toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling	Mantelzorgers	2,2
	Professionals	0,0
	Anderen	0,0

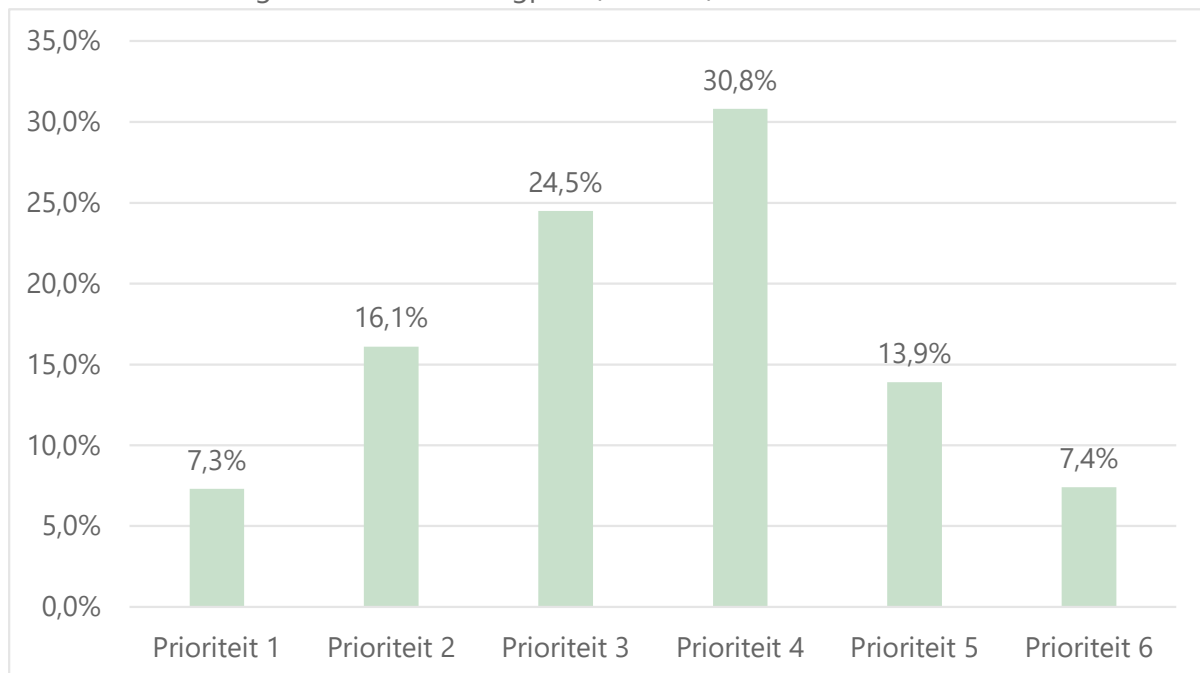
Mantelzorgers plaatsten het vaakst administratieve vereenvoudiging (1), structurele verankering (2) en rolerkenning (3) op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Namelijk administratieve vereenvoudiging werd over alle randvoorwaarden heen door de mantelzorgers in 27,5% van de gevallen een prioriteit 1 gegeven voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Dit geldt voor 24,4% van de mantelzorgers wat betreft structurele verankering en 18,0% van de mantelzorgers wat betreft rolerkenning. Volgens zowel de professionele zorg- en hulpverleners (25,4%) als de anderen (37,9%) werd structurele verankering het vaakst aangeduid als prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, gevolgd door administratieve vereenvoudiging (23,8% voor de professionele zorg- en hulpverleners – 25,8% voor de anderen). Bij de professionele zorg- en hulpverleners staat rolerkenning (18,0%) op 3, bij de anderen is dit verbinding tussen stakeholders (9,1%).

4. Doel 4: de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren

Het vierde doel dat we bespreken is 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren'.

Prioritering van het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 24. Prioritering van het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 591)

De doelstelling 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' werd door de deelnemers voornamelijk als vierde prioriteit gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (30,8%). De doelstelling werd ook door 24,5% van de deelnemers op prioriteit 3 gescoord.

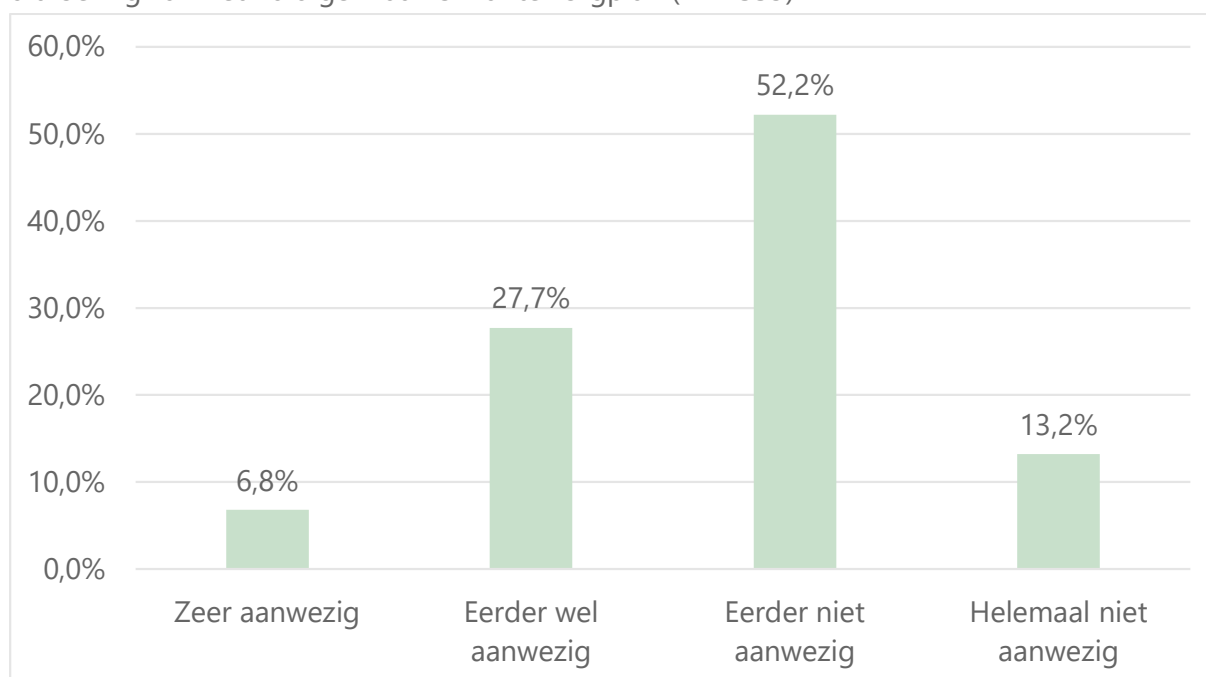
Tabel 30. Prioritering van het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 591) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Prioriteit 1	7,0	6,2	9,6
Prioriteit 2	15,5	17,7	16,4
Prioriteit 3	24,0	25,4	26,0
Prioriteit 4	33,2	26,2	26,0
Prioriteit 5	13,9	16,2	9,6
Prioriteit 6	6,4	7,7	12,3

De doelstelling 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' werd over de verschillende deelnemersprofielen heen voornamelijk als vierde prioriteit gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Iets meer mantelzorgers (33,2%) plaatsten dit doel op prioriteit 4 in vergelijking met de professionele zorg- en hulpverleners (26,2%) en anderen (26%). 26% van de anderen plaatsten dit doel ook op prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, tegenover 24% mantelzorgers en 25,4% professionele zorg- en hulpverleners.

Evaluatie: aanwezigheid van het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan

Figuur 25. Aanwezigheid doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 559)

Bijna twee derde van de deelnemers is de mening toegedaan dat dit doel eerder niet tot helemaal niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.

Tabel 31. Aanwezigheid doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 559) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Zeer aanwezig	4,5	10,9	13,2
Eerder wel aanwezig	23,4	40,9	30,9
Eerder niet aanwezig	55,6	44,5	45,6
Helemaal niet aanwezig	16,5	3,6	10,3

Bekijken we de antwoorden volgens deelnemersprofiel, dan zien we dat mantelzorgers in ruimere mate vinden dat dit doel niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan (72,1%) terwijl dit voor 55,9% van de anderen en 48,1% van de professionele zorg- en hulpverleners het geval is.

Inhoudelijke validering: noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de realisatie van het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren'

De noodzakelijke randvoorwaarden om het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' te bereiken, zijn terug te vinden in onderstaande tabel.

Tabel 32. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan het verzekeren van de kwaliteit van leven van mantelzorgers volgens deelnemersprofiel (%)

	Totaal	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Monitoring kwaliteit van leven	64,3	64,2	64,0	65,8
Monitoring draaglast-draagkracht	80,6 (3)	78,5	85,3 (3)	83,6 (2)
Zelfbeschikking	81,5 (2)	80,9 (2)	83,1	82,2
Veerkrachtversterking	82,6 (1)	80,9 (2)	86,8 (2)	84,9 (1)
Psycho-educatie	67,0	64,2	69,9	78,1
Respijtzorg	78,3	90,4 (1)	87,7 (1)	78,3
Netwerkversterking	75,2	72,8	77,9	83,6 (2)
Vrijtijdsaanbod voor mantelzorgers	52,7	49,4	54,4	68,5

Bekijken we de globale cijfers, dan zien we dat een vrijetijdsaanbod voor mantelzorgers minder als noodzakelijk aanzien wordt om het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' te realiseren. We moeten echter opmerken dat voor deze randvoorwaarden, de anderen (68,5%) dit vaker percipiëren als een noodzakelijke randvoorwaarde om het doel te bereiken dan de mantelzorgers (49,4%) en professionele zorg- en hulpverleners (54,4%).

De randvoorwaarden die voor de meeste deelnemers (zeer) veel bijdragen aan het bereiken van dit doel zijn veerkrachtversterkend werken, zelfbeschikking en het monitoren van de draaglast-draagkracht. Voor de mantelzorgers komt daar echter respijtzorg bij, waarbij zelfs de meeste mantelzorgers van oordeel zijn dat deze randvoorwaarde (zeer) veel bijdraagt aan de realisatie van het doel (90,4%). Ook voor de professionele zorg- en hulpverleners komt deze randvoorwaarde op de tweede plaats (87,1%).

Prioritering: belangrijkheid van randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 26. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan per doelgroep

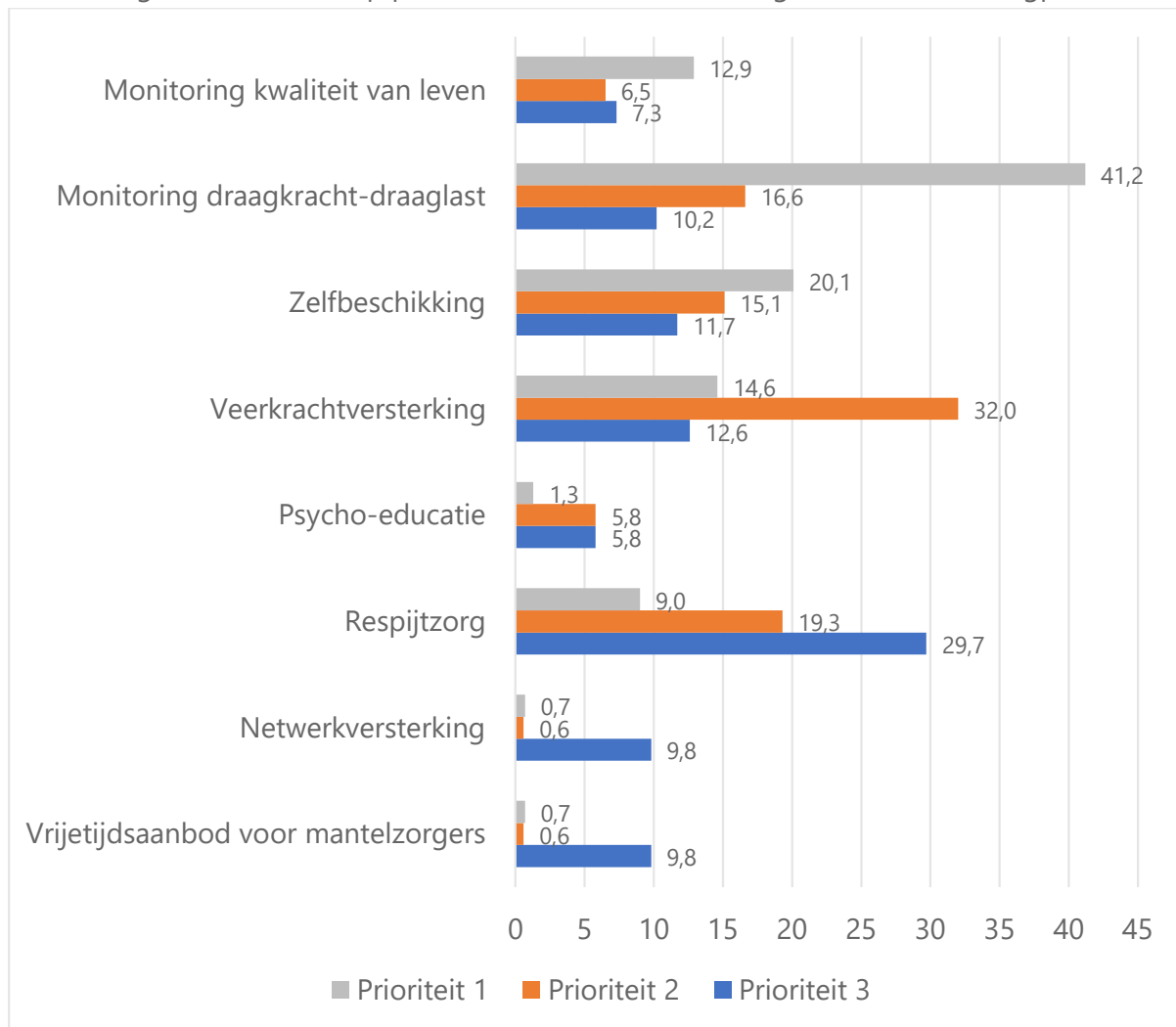
Globaal genomen wordt het monitoren van de draagkracht-draaglast het meest in de top drie gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, gevolgd door veerkrachtversterking en respijtzorg.

Tabel 33. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan per doelgroep volgens deelnemersprofiel (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Monitoring kwaliteit van leven	101	20	22
Monitoring draaglast-draagkracht	237 (1)	87 (1)	40 (1)
Zelfbeschikking	172	56	23
Veerkrachtversterking	212 (2)	69 (3)	35 (3)
Psycho-educatie	47	13	9
Respijtzorg	186 (3)	83 (2)	40 (1)
Netwerkversterking	56	23	13
Vrijetijdsaanbod voor mantelzorgers	37	12	10

De top drie is min of meer dezelfde over mantelzorgers, professionele zorg- en hulpverleners en anderen heen. Voor de drie groepen werd het monitoren van de draaglast-draagkracht het vaakst aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Veerkrachtversterking staat het vaakst op plaats 2 bij de mantelzorgers en op plaats 3 bij de professionele zorg- en hulpverleners en de anderen. Respijtzorg staat het vaakst op plaats 3 bij de mantelzorgers, op plaats 2 bij de professionele zorg- en hulpverleners en op plaats 1 bij de anderen.

Figuur 27. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%)

Het monitoren van de draaglast-draagkracht werd over alle randvoorwaarden heen door de deelnemers in 41,2% van de gevallen als prioriteit 1 gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Zelfbeschikking en het monitoren van de kwaliteit van leven werden ook vaak als prioriteit 1 gescoord, met percentages van 20,1% en 12,9% respectievelijk.

Tabel 34. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (%)

Monitoring kwaliteit van leven	Mantelzorgers	13,4 (3)
	Professionals	6,6
	Anderen	21,9 (2)
Monitoring draagkracht-draaglast	Mantelzorgers	37,9 (1)
	Professionals	49,6 (1)
	Anderen	43,8 (1)
Zelfbeschikking	Mantelzorgers	22,2 (2)
	Professionals	17,4 (2)
	Anderen	14,1
Veerkrachtversterking	Mantelzorgers	13,7
	Professionals	16,5 (3)
	Anderen	15,6 (3)
Psycho-educatie	Mantelzorgers	1,4
	Professionals	1,7
	Anderen	0,0
Respijtzorg	Mantelzorgers	10,5
	Professionals	7,4
	Anderen	3,1
Netwerkversterking	Mantelzorgers	0,3
	Professionals	0,0
	Anderen	0,0
Vrijtijdsaanbod voor mantelzorgers	Mantelzorgers	0,6
	Professionals	0,8
	Anderen	1,6

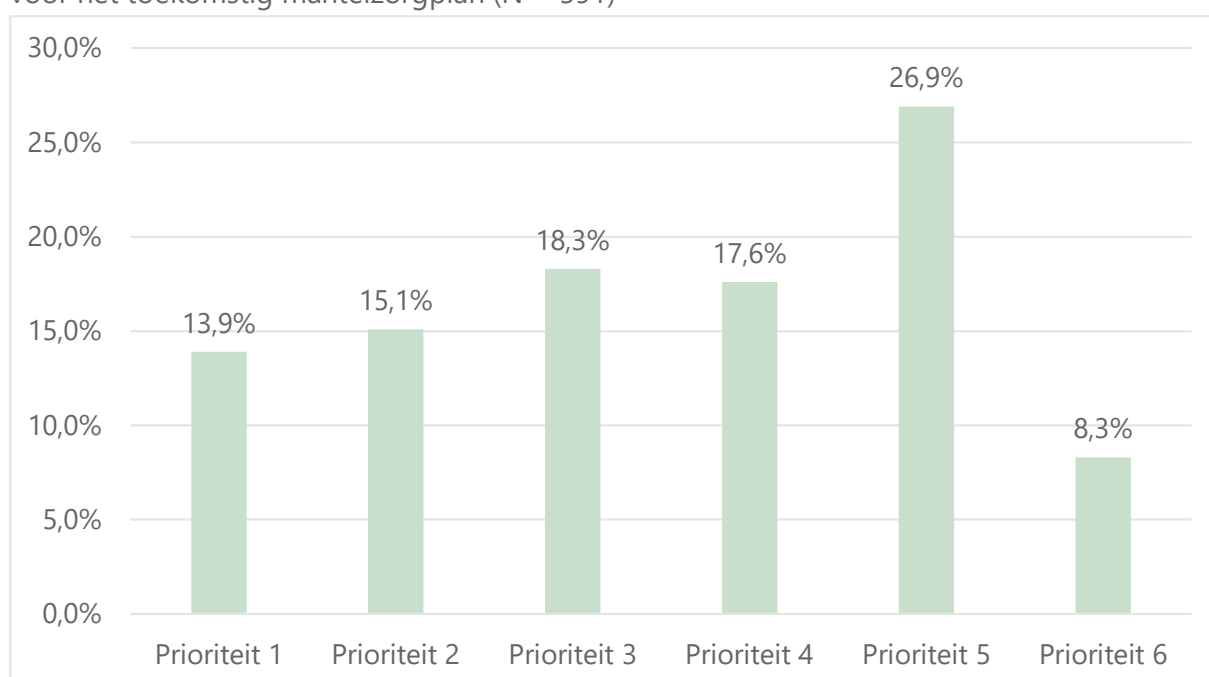
Het monitoren van de draaglast-draagkracht werd over alle randvoorwaarden heen door de mantelzorgers in 37,9% van de gevallen een prioriteit 1 gegeven voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Dit geldt door de professionele zorg- en hulpverleners in 49,6% van de gevallen en door de anderen in 43,8% van de gevallen. Op de tweede plaats staat zelfbeschikking, respectievelijk werd deze randvoorwaarde door mantelzorgers in 22,2% van de gevallen, door professionele zorg- en hulpverleners in 17,4% van de gevallen en anderen in 21,9% van de gevallen een prioriteit 1 gegeven voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Op de derde plaats staat voor de mantelzorgers het monitoren van de kwaliteit van leven (13,4%), voor de professionele zorg- en hulpverleners (16,5%) en de anderen (15,6%) veerkrachtversterking.

5. Doel 5: de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren

Het vijfde doel dat we bespreken is 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren'.

Prioritering van het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 28. Prioritering van het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' voor het toekomstig mantelzorgplan (N = 591)

De doelstelling 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' werd door de deelnemers voornamelijk als vijfde prioriteit gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (26,9%).

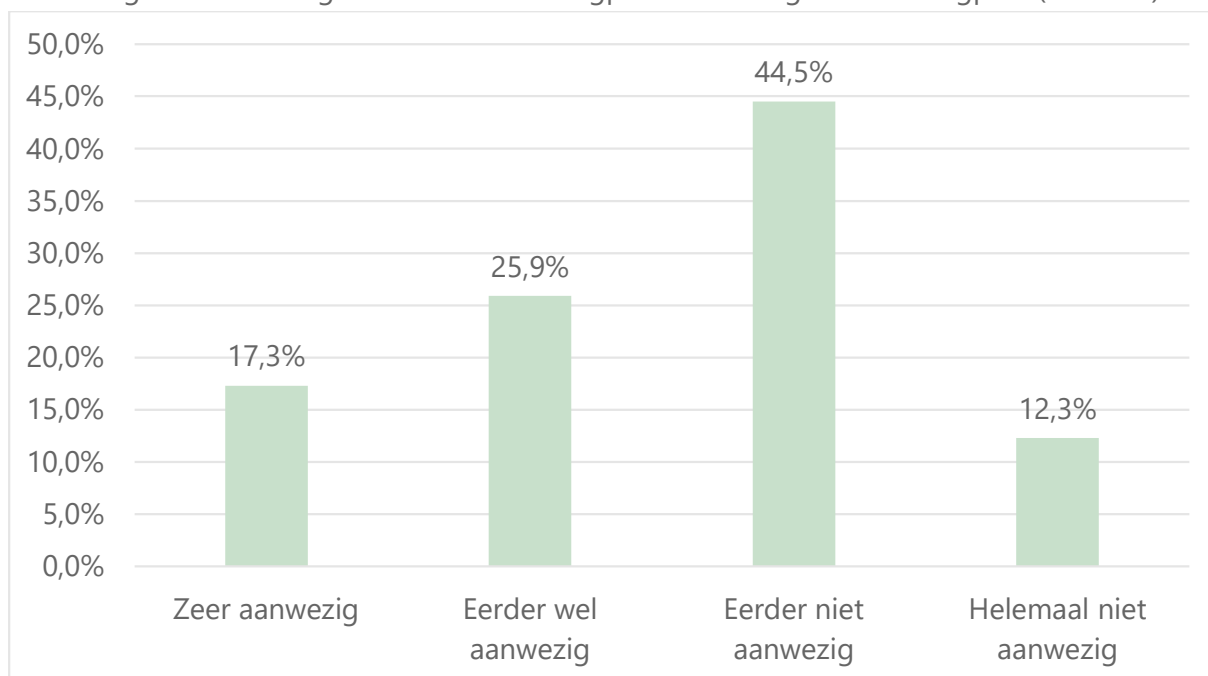
Tabel 35. Prioritering van het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' voor het toekomstig mantelzorgplan volgens deelnemersprofielen (N = 591) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Prioriteit 1	12,1	20,8	11,0
Prioriteit 2	16,2	14,6	9,6
Prioriteit 3	18,8	19,2	13,7
Prioriteit 4	17,3	19,2	16,4
Prioriteit 5	26,5	22,3	37,0
Prioriteit 6	9,0	3,8	12,3

De doelstelling 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' werd over de verschillende deelnemersprofielen heen voornamelijk als vijfde prioriteit gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Iets meer anderen (37%) plaatsten dit doel op prioriteit 5, in vergelijking met de mantelzorgers (26,5%) en de professionele zorg- en hulpverleners (22,3%).

Evaluatie: aanwezigheid van het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan

Figuur 29. Aanwezigheid doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan het huidige mantelzorgplan (N = 595)

Exact 56,8% van de deelnemers vindt dat dit doel eerder niet tot helemaal niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.

Tabel 36. Aanwezigheid doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 595) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Ze er aanwezig	15,1	22,9	19,7
Eerder wel aanwezig	23,6	33,6	24,2
Eerder niet aanwezig	46,0	37,4	50,0
Helemaal niet aanwezig	15,3	6,1	6,1

Bekijken we de antwoorden volgens deelnemersprofiel, dan zien we dat mantelzorgers in ruimere mate vinden dat dit doel niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (61,3%). Bij de professionele zorg- en hulpverleners en de anderen is 43,5% en 56,1% respectievelijk deze mening toegedaan. 56,5% van de professionele zorg- en hulpverleners geeft aan dat dit doel eerder wel tot zeer aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.

Inhoudelijke validering: noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de realisatie van het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren'

De noodzakelijke randvoorwaarden om het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' te bereiken, zijn terug te vinden in onderstaande tabel.

Tabel 37. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan het faciliteren van de combinatie mantelzorg met andere rollen (%)

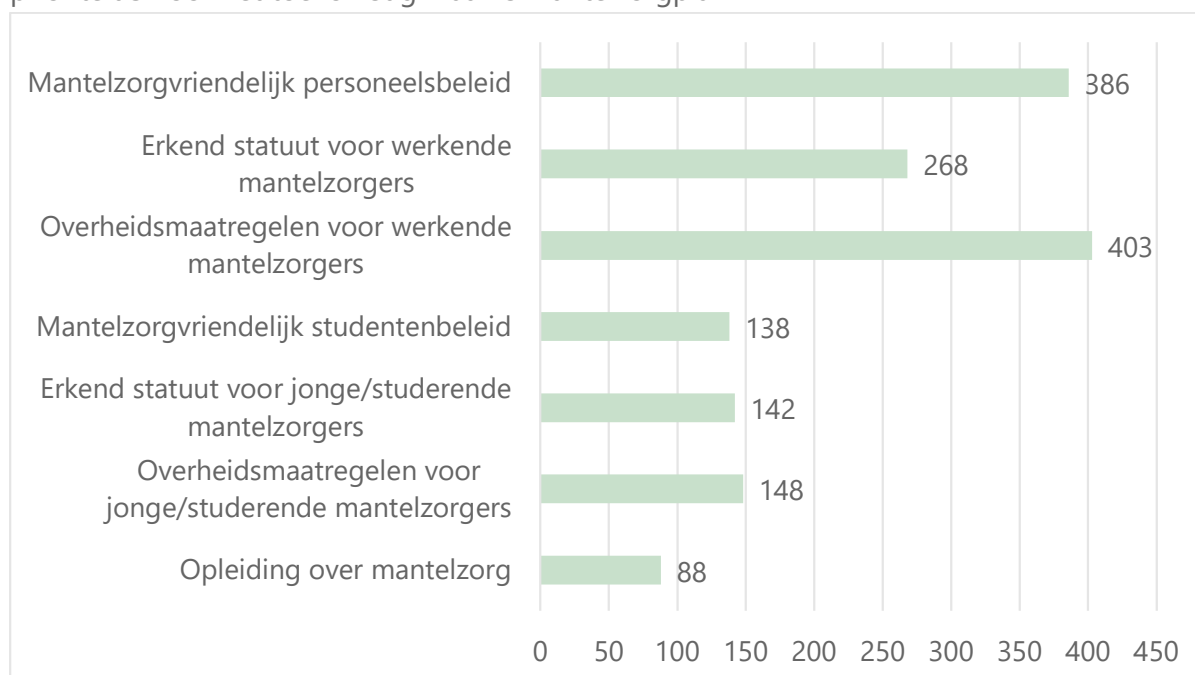
	Totaal	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid	74,7 (3)	70,9 (3)	79,9 (2)	86,3 (1)
Erkend statuut voor werkende mantelzorgers	67,9	69,2	61,9	71,2
Overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers	76,9 (1)	73,3 (2)	83,6 (1)	84,9 (2)
Mantelzorgvriendelijk studentenbeleid	71,9	69,9	72,4	82,2
Erkend statuut voor jonge/studerende mantelzorgers	70,8	71,1	65,7	78,1
Overheidsmaatregelen voor jonge/studerende mantelzorgers	75,0 (2)	73,8 (1)	75,4 (3)	80,8 (3)
Opleiding over mantelzorg	56,3	56,0	49,3	71,3

Bekijken we de globale cijfers, dan zien we dat opleiding over mantelzorg minder als noodzakelijk aanzien wordt om het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' te realiseren. We moeten echter opmerken dat voor deze randvoorwaarde, de anderen (71,3%) dit vaker percipiëren als een noodzakelijke randvoorwaarde om het doel te bereiken dan de mantelzorgers (56%) en de professionele zorg- en hulpverleners (49,3%).

De randvoorwaarden die voor de meeste deelnemers (zeer) veel kunnen bijdragen aan het bereiken van dit doel zijn overheidsmaatregelen voor werkende en studerende mantelzorgers en een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid. Er zijn weinig verschillen tussen de deelnemersprofielen.

Prioritering: belangrijkheid van randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 30. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

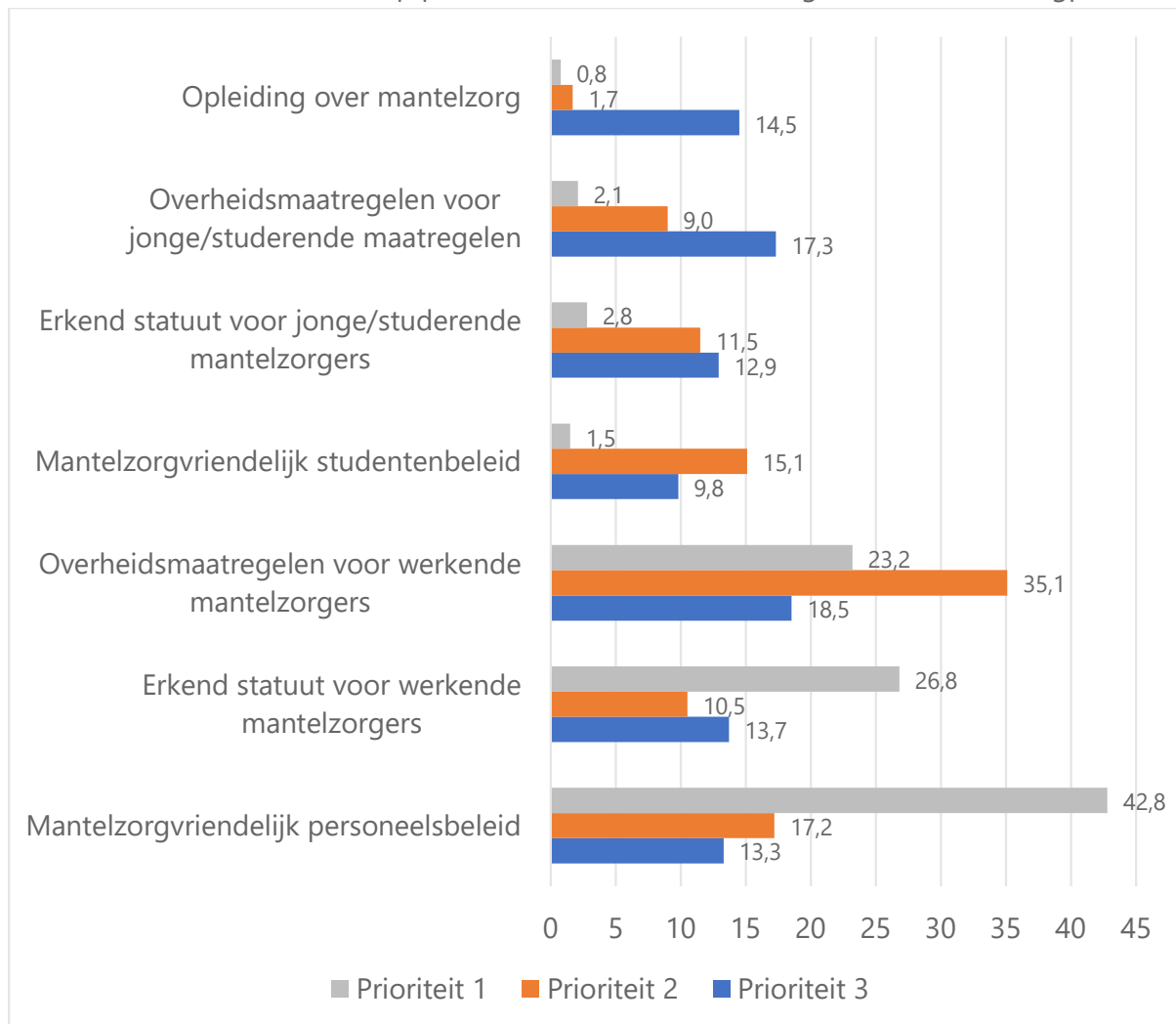
Globaal genomen wordt overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers het meest in de top drie gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, gevolgd door een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid en een erkend statuut voor werkende mantelzorgers.

Tabel 38. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan per deelnemersprofiel

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid	386 (2)	256 (2)	84 (2)
Erkend statuut voor werkende mantelzorgers	268 (3)	201 (3)	47 (3)
Overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers	403 (1)	259 (1)	97 (1)
Mantelzorgvriendelijk studentenbeleid	138	71	41
Erkend statuut voor jonge/studerende mantelzorgers	142	94	31
Overheidsmaatregelen voor jonge/studerende mantelzorgers	148	95	35
Opleiding over mantelzorg	88	53	22

Wanneer we naar de mantelzorgers en de professionele zorg- en hulpverleners kijken, dan zien we dat overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers, een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid en een erkend statuut voor werkende mantelzorgers het meest in de top drie wordt gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Anderen zien overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers, een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid en een mantelzorgvriendelijk studentenbeleid het meest in de top drie voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.

Figuur 31. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%)

Een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid werd over alle randvoorwaarden heen door de deelnemers in 42,8% van de gevallen als prioriteit 1 gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Een erkend statuut voor mantelzorgers en overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers werden ook vaak als prioriteit 1 gescoord, met percentages van 26,8% en 23,2% respectievelijk.

Tabel 39. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' op prioriteit 1 per deelnemersprofiel

Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid	Mantelzorgers	39,7 (1)
	Professionals	48,3 (1)
	Anderen	50,0 (1)
Erkend statuut voor werkende mantelzorgers	Mantelzorgers	32,2 (2)
	Professionals	15,8 (3)
	Anderen	17,7 (3)
Overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers	Mantelzorgers	21,3 (3)
	Professionals	28,3 (2)
	Anderen	24,2 (2)
Mantelzorgvriendelijk studentenbeleid	Mantelzorgers	2,0
	Professionals	1,7
	Anderen	3,2
Erkend statuut voor jonge/studerende mantelzorgers	Mantelzorgers	3,2
	Professionals	2,5
	Anderen	1,6
Overheidsmaatregelen voor jonge/studerende mantelzorgers	Mantelzorgers	0,9
	Professionals	2,5
	Anderen	3,2
Opleiding over mantelzorg	Mantelzorgers	0,9
	Professionals	0,8
	Anderen	0,0

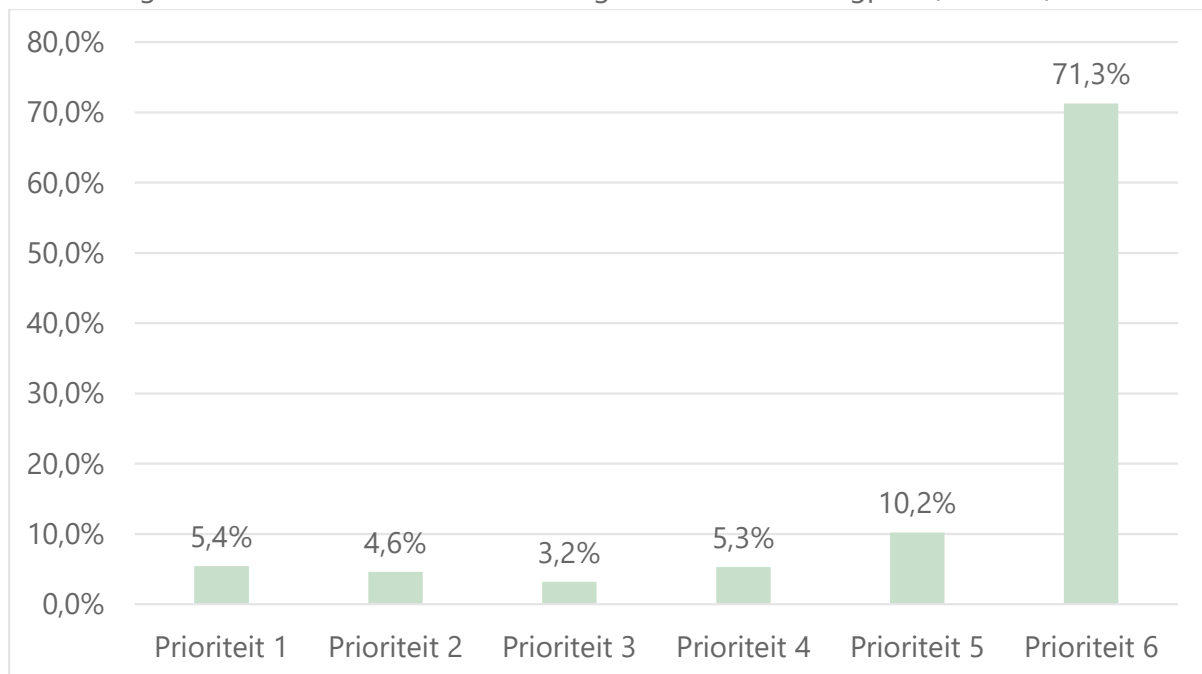
Bekijken we tabel 39, dan zien we duidelijk dat een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid, een erkend statuut voor werkende mantelzorgers en overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers als heel belangrijk naar boven komen voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, zowel voor mantelzorgers, professionele zorg- en hulpverleners en anderen.

6. Doel 6: een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren

Het zesde doel dat we bespreken is 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren'.

Prioritering van het doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Figuur 32. Prioritering van het doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 589)

De doelstelling 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' werd voornamelijk als zesde prioriteit gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (71,2%).

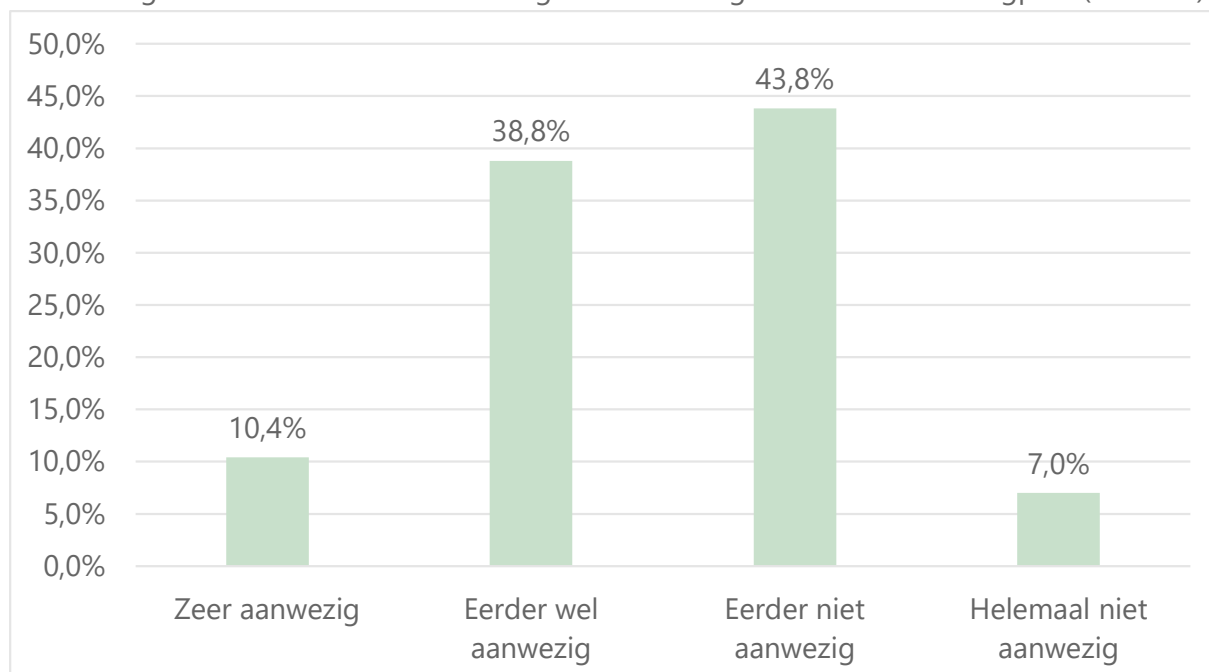
Tabel 40. Prioritering van het doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofielen (N = 589) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Prioriteit 1	4,9	5,4	8,5
Prioriteit 2	4,1	4,6	7,0
Prioriteit 3	3,6	1,5	4,2
Prioriteit 4	5,7	4,6	4,2
Prioriteit 5	10,8	9,2	8,5
Prioriteit 6	70,9	74,6	67,6

De doelstelling 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' werd over de verschillende deelnemersprofielen heen voornamelijk als zesde prioriteit gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Iets meer professionele zorg- en hulpverleners (74,6%) plaatsten dit doel op prioriteit 6, in vergelijking met de mantelzorgers (70,9%) en de professionele zorg- en hulpverleners (67,6%).

Evaluatie: aanwezigheid van het doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan

Figuur 33. Aanwezigheid doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 443)

Exact 50,8% van de deelnemers vindt dat dit doel eerder niet tot helemaal niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.

Tabel 41. Aanwezigheid doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofielen (N =443) (%)

	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Zeer aanwezig	7,7	14,1	19,0
Eerder wel aanwezig	37,7	41,2	41,4
Eerder niet aanwezig	47,7	41,2	27,6
Helemaal niet aanwezig	7,0	3,5	12,1

Bij de mantelzorgers zien we dat 54,7% vindt dat dit doel eerder niet tot helemaal niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan. Kijken we naar de professionele zorg- en hulpverleners, dan zien we dat daar 55,3% de mening toegedaan is dat dit doel eerder wel tot zeer aanwezig is. Bij de anderen denkt 60,4% dat dit doel eerder wel tot zeer aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgbeleid.

Inhoudelijke validering: noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de realisatie van het doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren'

Tabel 42. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan het voeren van een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid (%)

	Totaal	Mantelzorgers	Professionals	Anderen
Denktank vormgeving wetenschappelijk onderzoek	82,4	83,8	78,9	81,4
Implementatie wetenschappelijke kennis over mantelzorg	86,3	87,0	84,0	86,8
Effect van beleidskeuze opvolgen op de kwaliteit van leven van mantelzorgers	88,8	89,0	87,9	89,1

De randvoorwaarde die voor de meeste deelnemers (zeer) veel kan bijdragen aan het bereiken van dit doel is het opvolgen van de beleidskeuzes op de kwaliteit van leven van mantelzorgers, gevolgd door de implementatie van wetenschappelijke kennis en het vormen van een denktank voor de vormgeving van wetenschappelijk onderzoek. Deze prioritering zet zich door over de drie groepen heen.

Prioritering: belangrijkheid van randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Doordat slechts drie randvoorwaarden zijn geïdentificeerd voor dit doel, kon geen prioritering gevraagd worden aan de deelnemers.

DEEL 6.

Reflecties en conclusies

Even recapitulieren: wat hebben we gedaan?

De doelstelling van dit onderzoekstraject was het evalueren van het Vlaams mantelzorgplan 2016-2020 in functie van de ontwikkeling van een nieuw Vlaams mantelzorgplan. Het onderzoekstraject was een participatief onderzoek met stakeholders van het mantelzorgbeleid. De bedoeling was om in cocreatie toekomstige strategische doelen en beleidsprioriteiten te bepalen. Het resultaat van dit onderzoekstraject is geen verhaal over maar door de stakeholders van het mantelzorgbeleid. Zij waren namelijk betrokken in de verschillende onderzoeksfases van het traject.

In een voorbereidingsfase werd een deskresearch uitgevoerd om een overkoepelend zicht te krijgen op het mantelzorgbeleid in Vlaanderen en Europa. Ook werden de stakeholders en stakeholdersgroepen van het Vlaams mantelzorgbeleid geïdentificeerd in functie van deelname aan focusgroepen. 6 stakeholdersgroepen werden hiervoor geïdentificeerd: mantelzorgers, verenigingen voor mantelzorgers, verenigingen voor personen met een zorg- en ondersteuningsnood, professionele zorgsector, beleidsmakers en onderzoekers.

De afname van de focusgroepen behoort tot de verkenningsfase. Hier werd, op basis van het Analytisch Hiërarchisch Proces van Saaty (1990, 2008), per stakeholdersgroep een beslissingsboom met doelen en randvoorwaarden voor een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid gegenereerd, welke input leverde voor de operationalisering van een enquête voor een kwantitatief onderzoek.

Het kwantitatief, cross-sectioneel, onderzoek liet een brede bevraging van de stakeholders van het Vlaams mantelzorgbeleid toe. Hier namen maar liefs 1073 deelnemers aan deel, waarvan de helft van de deelnemers mantelzorgers waren en één derde professionele zorg- en hulpverleners. Andere deelnemers waren bijvoorbeeld professionals werkzaam in een vereniging voor gebruikers en mantelzorgers of een vereniging voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood, beleidsmakers, beleidsambtenaars, onderzoekers en vrijwilligers⁵. Met de vragenlijst vroegen we de deelnemers om de doelen, geïdentificeerd op basis van de focusgroepen, te beoordelen in functie van hun plaats in de uitvoering van het actuele Vlaams mantelzorgplan, de geïdentificeerde randvoorwaarden per doel te valideren en een prioritering te geven van de geïdentificeerde doelen en randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.

⁵ In de analyses werden drie groepen met elkaar vergeleken: de mantelzorgers, de professionele zorg- en hulpverleners en de anderen (bestaande uit de beleidsambtenaars, beleidsmakers, deelnemers werkzaam in een mantelzorgvereniging of in een vereniging voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood, onderzoeker en andere deelnemers).

Als laatste, in de valideringsfase, werden de geanalyseerde resultaten voorgelegd aan de advies- en stuurgroep alsook aan een aantal werkveldorganisaties ter validering. Hun bevindingen zijn verwerkt in dit hoofdstuk.

Doelen en randvoorwaarden voor een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid

De zes doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid, geïdentificeerd door de stakeholders van het mantelzorgbeleid op basis van de focusgroepen, zijn mantelzorgers erkennen en herkennen, mantelzorgers ondersteunen, een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering, de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren, de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren en een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren. Deze stakeholders identificeerden eveneens randvoorwaarden welke nodig zijn om de doelen te behalen. Met de enquête werd aan de bredere stakeholdersgroep gevraagd deze randvoorwaarden te valideren. We kunnen, op basis van deze resultaten, concluderen dat de geïdentificeerde randvoorwaarden, bijdragen aan het bereiken van hun doel. Tabel 43 voorziet een overzicht van de geïdentificeerde randvoorwaarden per doel voor een succesvol Vlaams mantelzorgplan volgens de stakeholders van het mantelzorgbeleid.

We stellen vast dat deze doelen en randvoorwaarden eveneens voorkomen in de tien stappen naar een mantelzorgvriendelijke samenleving, opgesteld door Eurocarers (s.d.). Deze 10 stappen zijn:

- Stap 1: mantelzorgers definiëren en (h)erkennen
- Stap 2: mantelzorgers identificeren
- Stap 3: de noden van mantelzorgers evalueren
- Stap 4: multisectorale partnerschappen voor geïntegreerde thuiszorgdiensten ondersteunen
- Stap 5: de toegang tot informatie en advies over mantelzorg, zorg en combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren
- Stap 6: oog hebben voor de gezondheid van mantelzorgers en negatieve gezondheidsuitkomsten voorkomen
- Stap 7: zorgen voor respijtzorg
- Stap 8: mantelzorgers toegang bieden tot training en hun competenties (h)erkennen
- Stap 9: armoede voorkomen en de mogelijkheid bieden tot een actief beroeps-/onderwijsleven
- Stap 10: oog hebben voor mantelzorg in alle relevante beleidsdomeinen

Bijvoorbeeld sluiten stap 1 en stap 2 aan bij het doel 'mantelzorgers (h)erkennen'. Stap 3 kunnen we terug vinden onder randvoorwaarden van het doel 'mantelzorgers ondersteunen' en onder de randvoorwaarden met betrekking tot individuele monitoring, onder het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren'. Stap 4 vinden we terug onder randvoorwaarden van het doel 'mantelzorgers ondersteunen' alsook als randvoorwaarde 'zelfbeschikking en regie' onder het doel 'mantelzorgers (h)erkennen'. Stap 5 sluit aan bij het

doel 'mantelzorgers ondersteunen' en het doel 'De combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren'. Stap 6 vinden we eveneens terug onder verschillende doelen, namelijk 'mantelzorgers ondersteunen' en 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren'. Stap 7 is een randvoorwaarde van het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren'. Tot slot sluiten stap 8 en stap 10 aan bij het doel 'geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' en vinden we stap 9 terug onder het doel 'faciliteren van de combinatie mantelzorg met andere rollen'.

Tabel 43. Overzicht van de geïdentificeerde randvoorwaarden per doel voor een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid volgens de stakeholders van het mantelzorgbeleid

Mantelzorgers erkennen en herkennen	Mantelzorgers ondersteunen	Een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering	De kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren	De combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren	Een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren
Identificatie en registratie	Zorgcontinuïteit	Structurele verankering	Monitoring kwaliteit van leven	Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid	Wetenschappelijk onderzoek
Sensibilisering	Vroegtijdige behoefte detectie	Rolerkenning	Monitoring draaglast-draagkracht	Erkend statuut voor werkende mantelzorgers	Wetenschappelijke implementatie
Belangenbehartiging	Informatiedoorstroming	Verbinding tussen stakeholders	Zelfbeschikking	Overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers	Wetenschappelijke monitoring
Opleiding over mantelzorg	Doorverwijzing	Inspraak en participatie stakeholders	Veerkrachtversterking	Mantelzorgvriendelijk studentenbeleid	
Gelijkwaardigheid	Afgestemd ondersteuningsaanbod	Lokale inbedding	Psycho-educatie	Erkend statuut voor jonge/studerende mantelzorgers	
Betrokkenheid	Maatwerk	Administratieve vereenvoudiging	Respijtzorg	Overheidsmaatregelen voor jonge/studerende mantelzorgers	
Keuzevrijheid	Opleiding voor mantelzorgers	Toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling	Netwerkversterking	Opleiding over mantelzorg	
Automatische toekenning van rechten	Cultuursensitiviteit		Vrijtijdsaanbod voor mantelzorgers		
	Verbinding tussen mantelzorgers				

Evaluatie van de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan

1. Aanwezigheid van de doelen in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan

Opvallend is dat deze zes doelen duidelijk te vinden zijn onder de actiedomeinen van het huidige Vlaams mantelzorgplan. De zes doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid tonen aan dat de noden die in 2016 werden geïdentificeerd nog steeds actueel zijn en het nieuwe mantelzorgplan kan uitgetekend worden op basis van de geleverde inspanningen van afgelopen jaren.

We vroegen de deelnemers in welke mate de zes doelen aanwezig waren in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan. Wat betreft het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' en 'mantelzorgers ondersteunen' vindt ongeveer de helft van de deelnemers dat dit doel eerder wel tot zeer aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan, met percentages van 53,2% en 49,3% respectievelijk. Voor de overige doelen vindt de meerderheid van de deelnemers dat deze eerder niet tot helemaal niet aanwezig zijn in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan. Zo vindt 58,3% van de deelnemers dat een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering eerder niet tot helemaal niet aanwezig is in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan. Dit percentage is 65,4% voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren', 56,8% voor het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' en 65,4% voor het doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren'.

2. Een discrepantie tussen deelnemersprofielen

Wanneer we deze evaluatie bekijken in functie van het profiel van de deelnemers, dan zien we hoofdzakelijk een discrepantie tussen het perspectief van de mantelzorgers enerzijds, en het perspectief van de professionele zorg- en hulpverleners en anderen anderzijds.

Met name, voor het merendeel van de mantelzorgers zijn de verschillende doelen van een succesvol mantelzorgbeleid eerder niet tot helemaal niet aanwezig in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan, wat niet het geval is bij de professionele zorg- en hulpverleners en de anderen. Meer dan 60% van de mantelzorgers geeft aan dat de doelen 'mantelzorgers erkennen en herkennen', 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' en 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren'

eerder niet tot helemaal niet aanwezig zijn in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan. Zelfs 72,1% van de mantelzorgers is deze mening toegedaan voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren'. Iets minder mantelzorgers, doch de meerderheid, oordeelt dat de doelen 'mantelzorgers ondersteunen' en 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' eerder niet tot helemaal niet aanwezig zijn in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan.

De meerderheid van de professionele zorg- en hulpverleners vindt dat de doelen eerder wel tot zeer aanwezig zijn in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan. Zo is 74,3% deze mening toegedaan voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' en 70,9% voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen'. Volgens iets meer dan de helft van de professionele zorg- en hulpverleners zijn de overige doelen (een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering, de kwaliteit van leven van mantelzorgers faciliteren, de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren en een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerde mantelzorgbeleidsvoering) eerder wel tot zeer aanwezig in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan, met percentages van 54,4%, 51,8%, 56,5% en 55,3% respectievelijk.

Bij de anderen zien we iets genuanceerdere resultaten. Net zoals bij de professionele zorg- en hulpverleners geeft meer dan 60% van de anderen aan dat doelen 'mantelzorgers erkennen en herkennen' (62,8%), 'mantelzorgers ondersteunen' (62,5%) en 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleidsvoering' (60,4%) eerder wel tot zeer aanwezig zijn in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan. Iets minder anderen, doch de meerderheid, oordeelt dat de doelen 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering', 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' en 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' eerder niet tot helemaal niet aanwezig zijn in de uitvoering van het Vlaams huidige mantelzorgplan, met percentages van 51,4%, 55,9% en 56,1% respectievelijk.

Deze verschillen kunnen deels te verklaren zijn door de manier waarop de deelnemers evalueren. De professionals onder de groep 'anderen' alsook de professionele zorg- en hulpverleners geven eerder een beoordeling op populatieniveau terwijl mantelzorgers eerder op individueel niveau beoordelen. De resultaten kunnen ook beïnvloed zijn door de mate van kennis over het huidige Vlaams mantelzorgplan. De deelnemende mantelzorgers aan dit onderzoek kunnen mogelijks onvoldoende op de hoogte zijn van huidige Vlaams mantelzorgplan. Vervolgonderzoek is echter vereist om na te gaan waarom deze verschillen tussen deelnemersprofielen bestaan.

De resultaten tonen aan dat de mantelzorgacties van het huidige Vlaams mantelzorgplan wel degelijk een bepaald effect hebben gehad onder de stakeholders. Afgelopen jaren werden namelijk verschillende acties opgezet die gelinkt kunnen worden aan de realisatie van

bovenstaande doelen. Denk maar bijvoorbeeld aan de jaarlijkse Dag van de Mantelzorg op 23 juni of het actieonderzoek over de samenwerking tussen de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood, professionele zorg- en hulpverleners en mantelzorgers⁶. Zo werd ook het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg⁷ opgericht die informatie en good practices rond mantelzorg in Vlaanderen en daarbuiten verzamelt. Er is echter een verschil vast te stellen tussen geschreven beleid en beleefd beleid, aangezien dergelijke initiatieven onvoldoende lijken door te stromen naar de brede groep van mantelzorgers. Toekomstige beleidsinitiatieven moeten aandacht hebben voor de vraag hoe impact te creëren onder de diversiteit aan mantelzorgers en mantelzorgsituaties.

⁶ De doelstelling van dit actieonderzoek was het ontwikkelen van een toolkit die de samenwerking tussen cliënten, hun mantelzorgers en professionele zorg- en hulpverleners faciliteert (Walgraef et al., 2018)

⁷ <https://www.mantelzorgers.be>

Prioritering voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

1. Het belang van de geïdentificeerde doelen voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

We zien zeer duidelijk twee doelen voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan naar boven komen. De doelen 'mantelzorgers erkennen en herkennen' en 'mantelzorgers ondersteunen' worden namelijk door het merendeel van de deelnemers, en over de verschillende deelnemersprofielen heen, benoemd als eerste of tweede prioriteit van het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. De percentages zijn 70,7% en 54,5% respectievelijk.

Vier doelen zijn minder uitgesproken. Eén doel vinden we terug in de middengroep, namelijk 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren'. Dit doel wordt door meer dan de helft van de deelnemers als prioriteit 3 of prioriteit 4 benoemd voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (55,3%). Het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' wordt door 23% van de deelnemers op prioriteit 4 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan geplaatst. Tegelijk wordt deze doelstelling door heel wat deelnemers als vijfde prioriteit gescoord (39,8%). Kijken we naar het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren', dan stellen we een verspreide score vast. Het doel wordt voornamelijk als vijfde prioriteit gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (26,9%) maar wordt tegelijk in 35,9% van de gevallen als prioriteit 3 of prioriteit 4 benoemd. Wanneer we de resultaten over de verschillende deelnemersprofielen heen bekijken, zien we weinig resultaten afwijken van deze globale resultaten. Er is een groot verschil waar te nemen bij het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' waar meer anderen (37%) dit doel op prioriteit 5 scoren voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan dan mantelzorgers (26,5%) en professionele zorg- en hulpverleners (22,3%).

Het doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' wordt als minder prioritair beschouwd door de deelnemers, en over de verschillende deelnemersprofielen heen, en hoofdzakelijk als zesde prioriteit gescoord voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.

Een verklaring waarom de doelen 'mantelzorgers erkennen en herkennen' en 'mantelzorgers ondersteunen' zo hoog geprioriteerd worden door de deelnemers voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan is de mogelijks direct(ere) impact van deze doelen voor mantelzorgers op korte termijn, terwijl de andere doelen eerder als een outcome kunnen gepercipieerd worden en op langere termijn voelbaar kunnen zijn.

Voor de (h)erkenning van mantelzorgers wordt hoog geprioriteerd voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Dit kan een gevolg zijn van de schaarse aandacht voor mantelzorgers tijdens de COVID-19-pandemie. Met name is gebleken dat het tijdens deze periode opmerkelijk stil bleef in de media rond de inzet van mantelzorgers (Lambotte et al., 2020). Bijvoorbeeld, tussen 13/03/2020 en 13/06/2020 kwam de term 'mantelzorg' noemenswaardig laag aan bod in de geschreven media in verhouding tot andere vormen van zorgverlening, namelijk slechts in 1% van de gevallen. In 65% van de gevallen schreef de media over de situatie in ziekenhuizen (waarvan 13% over de situatie op intensieve zorgen) en in 28% van de gevallen schreef de media over de situatie in woonzorgcentra. In de overige 6% van de gevallen schreef de media over de professionele zorg- en hulpverleners in de thuiszorg.

2. Het belang van de geïdentificeerde randvoorwaarden per doel voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Tabel 44 voorziet een oplijsting van de prioritaire randvoorwaarden per doel voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. De tabel geeft, meer bepaald in kleur, aan welke de cruciale randvoorwaarden per doel zijn voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, volgens de stakeholders van het mantelzorgbeleid. De paarse cellen zijn de randvoorwaarden die op basis van de twee analyses⁸, over de deelnemersprofielen heen, als prioritair beschouwd worden. De lichtgroene cellen zijn de randvoorwaarden die in mindere mate in minstens één van de analyses als prioritair worden beschouwd voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. De witten cellen zijn de randvoorwaarden die door de deelnemers niet als prioritair beschouwd worden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.

Prioritering van de randvoorwaarden van het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

De randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' zijn identificatie en registratie van mantelzorgers, sensibilisering van en over mantelzorg, belangenbehartiging van mantelzorgers, opleiding over mantelzorg, gelijkwaardigheid, betrokkenheid, keuzevrijheid en automatische toekenning van rechten. Over de verschillende

⁸ Het totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor een doel werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan en de verhouding van de randvoorwaarden voor een doel op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

profielen heen zien we dat de deelnemers deze randvoorwaarden identificeren als belangrijke randvoorwaarden om het doel te behalen.

Wanneer we kijken naar de prioritering van de randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, dan zien we drie grote beleidsprioriteiten: identificatie en registratie van mantelzorgers, gelijkwaardigheid en automatische toekenning van rechten. Met name zijn deze drie randvoorwaarden over het algemeen door de verschillende deelnemersprofielen het meest aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan en kwamen deze randvoorwaarden ook verhoudingsgewijs het vaakst op prioriteit 1 te staan.

Daarnaast zijn belangenbehartiging, betrokkenheid en keuzevrijheid ook aangeduid als belangrijke voorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Belangenbehartiging werd door de mantelzorgers vaak aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Keuzevrijheid werd door de professionele zorg- en hulpverleners vaak aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan en kwam verhoudingsgewijs ook vaak op prioriteit 1 te staan. Tot slot werd betrokkenheid door de anderen vaak aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.

Prioritering van de randvoorwaarden van het doel 'mantelzorgers ondersteunen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

De randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen' zijn continuïteit en opvolging, vroegtijdige behoefte detectie, informatiedoorstroming, doorverwijzing, een afgestemd ondersteuningsaanbod, maatwerk, opleiding voor mantelzorgers, een cultuursensitieve werking en het verbinden van mantelzorgers. Over de verschillende profielen heen zien we dat de deelnemers de meeste randvoorwaarden identificeren als belangrijke randvoorwaarden om het doel te behalen. Het opleiden van mantelzorgers, het verbinden van mantelzorgers en een cultuursensitieve werking worden minder als noodzakelijk aanzien door de deelnemers om het doel te realiseren. Echter, rekening houdend met de verschillende deelnemersprofielen, stellen we vast dat de professionele zorg- en hulpverleners en anderen dit vaker dan de mantelzorgers percipiëren als een noodzakelijke randvoorwaarde.

Wanneer we kijken naar de prioritering van de randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, dan zien we opnieuw drie grote beleidsprioriteiten: continuïteit en opvolging, vroegtijdige behoefte detectie en doorverwijzing. Continuïteit en opvolging en vroegtijdige behoefte detectie werden over het algemeen door verschillende deelnemersprofielen het meest aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan en kwamen verhoudingsgewijs ook het vaakst op prioriteit 1 te staan. Doorverwijzing werd voornamelijk door de professionele zorg- en hulpverleners het meest

aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan en kwam verhoudingsgewijs ook bij hen het vaakst op prioriteit 1 te staan.

Daarnaast zijn een afgestemd ondersteuningsaanbod, maatwerk en informatiedoorstroming ook aangeduid als belangrijke voorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Een afgestemd ondersteuningsaanbod werd door de professionele zorg- en hulpverleners vaak aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan en kwam tegelijk verhoudingsgewijs vaak op prioriteit 1 te staan. Professionele zorg- en hulpverleners duiden ook maatwerk vaak als prioriteit 1 t.e.m. 3. Tot slot kwam informatiedoorstroming bij mantelzorgers verhoudingsgewijs vaak op prioriteit 1 te staan voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.

Prioritering van de randvoorwaarden van het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

De randvoorwaarden voor het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' zijn structurele verankering, rolerkenning, verbinding tussen stakeholders, inspraak en participatie van stakeholders, lokale inbedding, administratieve vereenvoudiging en toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling. Over de verschillende profielen heen zien we dat de deelnemers de meeste randvoorwaarden identificeren als belangrijke randvoorwaarden om het doel te behalen. Toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling voor mantelzorgers wordt minder als noodzakelijk aanzien door de deelnemers om het doel te behalen. Echter, rekening houdend met de verschillende deelnemersprofielen, stellen we vast dat de mantelzorgers en anderen dit vaker dan de professionele zorg- en hulpverleners percipiëren als een noodzakelijke randvoorwaarde.

Wat betreft de prioritering van de randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, dan zien we opnieuw twee grote beleidsprioriteiten, namelijk administratieve vereenvoudiging en structurele verankering. Deze randvoorwaarden werden over het algemeen door de verschillende deelnemersprofielen het meest aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan en kwamen verhoudingsgewijs ook het vaakst op prioriteit 1 te staan.

Een andere belangrijke randvoorwaarde voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan is lokale inbedding. Deze randvoorwaarde werd door de verschillende deelnemersprofielen het meest aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan maar kwam verhoudingsgewijs minder op prioriteit 1 te staan.

Daarnaast zijn rolerkenning en verbinding tussen stakeholders ook aangeduid als belangrijke voorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Rolerkenning kwam verhoudingsgewijs door de mantelzorgers en de professionele zorg- en hulpverleners vaak op prioriteit 1 te staan. Dit is het ook geval voor de verbinding tussen de stakeholders bij de anderen.

Prioritering van de randvoorwaarden van het doel ‘de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren’ voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

De randvoorwaarden voor het doel ‘de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren’ zijn het monitoren van kwaliteit van leven van mantelzorgers, het monitoren van de draaglast-draagkracht van mantelzorgers, zelfbeschikking van mantelzorgers, interventies rond veerkrachtversterking, interventies rond psycho-educatie, respijtzorg, interventies rond netwerkversterking en een vrijetijdsaanbod voor mantelzorgers. Over de verschillende profielen heen zien we dat de deelnemers de meeste randvoorwaarden identificeren als belangrijke randvoorwaarden om het doel te behalen. Een vrijetijdsaanbod voor mantelzorgers wordt minder als noodzakelijk aanzien door de deelnemers om het doel te behalen. Echter, rekening houdend met de verschillende deelnemersprofielen, stellen we vast dat de anderen dit vaker dan de mantelzorgers en de professionele zorg- en hulpverleners percipiëren als een noodzakelijke randvoorwaarde.

We stellen twee grote beleidsprioriteiten vast in de prioritering van de randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan: het monitoren van de draaglast-draagkracht van mantelzorgers en interventies rond veerkrachtversterking. Deze randvoorwaarden werden over het algemeen door verschillende deelnemersprofielen het meest aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan en kwamen verhoudingsgewijs ook het vaakst op prioriteit 1 te staan.

Een andere belangrijke randvoorwaarde voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan is respijtzorg. Deze randvoorwaarde werd door de verschillende deelnemersprofielen het meest aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan maar kwam verhoudingsgewijs minder op prioriteit 1 te staan.

Daarnaast zijn zelfbeschikking en het monitoren van kwaliteit van leven van mantelzorgers ook aangeduid als belangrijke voorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Zelfbeschikking kwam verhoudingsgewijs door de mantelzorgers en de professionele zorg- en hulpverleners vaak op prioriteit 1 te staan. Mantelzorgers en anderen scoorden het monitoren van kwaliteit van leven van mantelzorgers ook vaak op prioriteit 1.

Prioritering van de randvoorwaarden van het doel ‘de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren’ voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

De randvoorwaarden voor het doel ‘de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren’ zijn een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid, een erkend statuut voor werkende mantelzorgers, overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers, een mantelzorgvriendelijk studentenbeleid, een erkend statuut voor jonge/studerende mantelzorgers, overheidsmaatregelen voor jonge/studerende mantelzorgers en opleiding over mantelzorg. De deelnemers in de verschillende profielen identificeren de meeste randvoorwaarden als belangrijke randvoorwaarden om het doel te behalen. Opleiding over mantelzorg wordt minder als noodzakelijk aanzien maar ook hier merken we op dat de anderen dit vaker percipiëren als een noodzakelijke randvoorwaarde om het doel te bereiken dan de mantelzorgers en de professionele zorg- en hulpverleners.

Wanneer we kijken naar de prioritering van de randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan, dan zien we opnieuw drie grote beleidsprioriteiten: een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid, een erkend statuut voor werkende mantelzorgers en overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers. Deze randvoorwaarden werden over het algemeen door de verschillende deelnemersprofielen het meest aangeduid als prioriteit 1 t.e.m. 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan en kwamen verhoudingsgewijs ook het vaakst op prioriteit 1 te staan.

Prioritering van de randvoorwaarden van het doel ‘een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren’ voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

De randvoorwaarden voor het doel ‘een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren’ zijn wetenschappelijk onderzoek, wetenschappelijke implementatie en wetenschappelijke monitoring. Over de verschillende profielen heen zien we dat de deelnemers deze randvoorwaarden identificeren als belangrijke randvoorwaarden om het doel te behalen.

Doordat slechts drie randvoorwaarden zijn geïdentificeerd voor dit doel, kon geen prioritering gevraagd worden aan de deelnemers.

Overkoepelende conclusies bij de prioritering van de randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Net zoals bij de evaluatie van de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan zijn de verschillen tussen deelnemersprofielen deels te verklaren door de manier waarop de deelnemers naar de thematiek kijken. De professionals onder de groep 'anderen' alsook de professionele zorg- en hulpverleners denken eerder in functie van de volledig groep mantelzorgers terwijl mantelzorgers eerder uit eigen naam spreken.

Er zit veel herkenbaarheid bij de werkveldorganisaties, adviesgroep en stuurgroep in de prioritering van de randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Opvallend is dat de randvoorwaarden, geïdentificeerd als prioriteiten, vaak randvoorwaarden zijn die op korte termijn inspelen op de acute noden van mantelzorgers. Dit kan verklaren waarom, bijvoorbeeld onder het doel 'mantelzorgers ondersteunen', randvoorwaarden zoals informatiedoorstroming, doorverwijzing en behoefte detectie als prioritaire randvoorwaarden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan worden beschouwd (in tegenstelling tot het opleiden en verbinden van mantelzorgers).

(H)erkenning en waardering van mantelzorgers blijft een zeer belangrijk doel voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan. Dit komt overeen met de noden van mantelzorgers. Uit recent onderzoek bij mantelzorgers tijdens de COVID-19-pandemie blijkt dat de nood voor erkenning en waardering hoog is (Lambotte et al., 2020). Aan de hand van de randvoorwaarden zien we dat dit doel gaat over twee dimensies: een brede (h)erkenning van mantelzorgers in de maatschappij en de (h)erkenning van mantelzorgers binnen de zorgverlening.

Dat zorg- en ondersteuning moet opgevat worden als een proces komt duidelijk naar voor in het doel 'mantelzorgers ondersteunen'. Met name benadrukken de verschillende randvoorwaarden, geïdentificeerd als prioriteiten, aspecten van het zorgverleningsproces: van vroegtijdige behoefte detectie naar informatiedoorstroming en doorverwijzing tot continuïteit en opvolging. Daarnaast is er nood aan een afgestemd zorg- en ondersteuningsaanbod, op maat van mantelzorgers. Deze resultaten, samen met de randvoorwaarden onder het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' duiden op het belang van het hanteren van een care-model waar aandacht is voor een sterke verbinding tussen preventie, zorg- en hulpverlening en welzijnswerk. Dit impliceert ook een sterke interdisciplinaire samenwerking tussen de verschillende zorg- en welzijnsdomeinen.

Mantelzorg is ook meer dan een zorg- en welzijnsverhaal. Dat is duidelijk aan de hand van het vierde doel 'een participatieve en geïntegreerde mantelzorgbeleidsvoering' en het vijfde doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren'. Er is nood aan een transversale mantelzorgbeleidsvoering met verbinding tussen de verschillende stakeholders betrokken bij

mantelzorg. Dit toont aan dat het belangrijk is om mantelzorgers niet in één hokje te plaatsen, maar de verschillende rollen van mantelzorgers te erkennen.

Een belangrijke kanttekening in dit onderzoek is de selecte steekproeftrekking van de deelnemers. Hierdoor gelden de uitspraken in dit onderzoek niet voor de totale populatie stakeholders van het mantelzorgbeleid. We zien bijvoorbeeld een oververtegenwoordiging van vrouwelijke mantelzorgers en een ondervertegenwoordiging van mantelzorgers met een migratieachtergrond onder de deelnemers. Ook zijn in dit onderzoek jonge mantelzorgers ondervertegenwoordigd. Dit kan een effect hebben op de resultaten van het onderzoek. Bijvoorbeeld kan het gebrek aan deelnemende jonge mantelzorgers in het onderzoek deels verklaren waarom randvoorwaarden met betrekking tot jonge mantelzorgers onder het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' niet als prioriteiten voor het toekomstig Vlaams mantelzorgbeleid worden beschouwd. De andere deelnemersprofielen (professionele zorg- en hulpverleners, en anderen) zijn eveneens niet representatief. Ook moeten we rekening houden met de dataverzamelmethode: doordat het onderzoek liep via een online enquête werden slechts deelnemers bereikt die over de nodige digitale competenties beschikten om een online enquête in te vullen.

Er zijn verschillende onderzoeken met betrekking tot mantelzorg lopende (bv. studies naar jonge mantelzorgers, de zorgenquête, het Triatlon-project over mantelzorg en werk). Het lijkt ons zeer opportuun om de resultaten van de verschillende onderzoeken samen te leggen en samen conclusies te trekken in functie van de ontwikkeling van een nieuw Vlaams mantelzorgplan.

Tabel 44. Samenvatting van de prioritaire randvoorwaarden per doel voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens de stakeholders van het mantelzorgbeleid

Mantelzorgers erkennen en herkennen	Mantelzorgers ondersteunen	Een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering	De kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren	De combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren	Een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren
Identificatie en registratie	Zorgcontinuïteit	Structurele verankering	Monitoring kwaliteit van leven	Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid	Wetenschappelijk onderzoek
Sensibilisering	Vroegtijdige behoefte detectie	Rolerkenning	Monitoring draaglast-draagkracht	Erkend statuut voor werkende mantelzorgers	Wetenschappelijke implementatie
Belangenbehartiging	Informatiedoorstroming	Verbinding tussen stakeholders	Zelfbeschikking	Overheidsmaatregelen voor werkende mantelzorgers	Wetenschappelijke monitoring
Opleiding over mantelzorg	Doorverwijzing	Inspraak en participatie stakeholders	Veerkrachtversterking	Mantelzorgvriendelijk studentenbeleid	
Gelijkwaardigheid	Afgestemd ondersteuningsaanbod	Lokale inbedding	Psycho-educatie	Erkend statuut voor jonge/studerende mantelzorgers	
Betrokkenheid	Maatwerk	Administratieve vereenvoudiging	Respijtzorg	Overheidsmaatregelen voor jonge/studerende mantelzorgers	
Keuzevrijheid	Opleiding voor mantelzorgers	Toekomstgerichte, persoonlijke ontwikkeling	Netwerkversterking	Opleiding over mantelzorg	
Automatische toekenning van rechten	Cultuursensitiviteit		Vrijtijdsaanbod voor mantelzorgers		
	Verbinding tussen mantelzorgers				

Paarse cellen: randvoorwaarden die o.b.v. de verschillende analyses, over de deelnemersprofielen heen, als prioritair beschouwd worden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Lichtgroene cellen: randvoorwaarden die in mindere mate in minstens één van de analyses als prioritair beschouwd worden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

Witten cellen: randvoorwaarden die door de deelnemers niet als prioritair beschouwd worden voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan

REFERENTIELIJST

Bouget, D., Spasova, S., & Vanhercke, B. (2016). *Work-life balance measures for persons of working age with dependent relatives in Europe. A study of national policies 2016*.

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ef6ed9fd-9a96-11e6-9bca-01aa75ed71a1/language-en>

Charmaz, K. (2016). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. Sage Publications Ltd.

Commission Services (Directorate-General for Economic and Financial Affairs), & Economic Policy Committee (Ageing Working Group). (2016). *Joint report on health care and long-term care systems and fiscal sustainability*. https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/joint-report-health-care-and-long-term-care-systems-fiscal-sustainability-0_en

Commission Services (Directorate-General for Economic and Financial Affairs), & Economic Policy Committee (Ageing Working Group). (2019). *Joint report on health care and long-term care systems & fiscal sustainability. Country documents 2019 update*.

https://ec.europa.eu/info/publications/joint-report-health-care-and-long-term-care-systems-and-fiscal-sustainability-country-documents-2019-update_en

Courtin, E., Jemai, N., & Mossialos, E. (2014). Mapping support policies for informal carers across the European Union. *Health Policy*, 118(1), 84-94.

<https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2014.07.013>

de Haan, J., Jansen, J., de Bruijn, D., de Groot, N., & Hetem, R. (2020). *Pilots logeertzorg. Over behoefte, gebruik en aanbod van logeertzorg*.

<https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2020-07/Pilots-Logeertzorg-behoefte-gebruik-aanbod.pdf>

de Meijer, M., Redeker, I., & Nanninga, K. (2017). *Kennisdossier. Mantelzorgbeleid door gemeenten*. <https://www.vilans.nl/vilans/media/documents/producten/mooie-voorbeelden-van-mantelzorgbeleid-in-gemeenten.pdf>

Department of Health and Social Care. (2018a). *Carers action plan 2018-2020. Supporting carers today*.

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/713781/carers-action-plan-2018-2020.pdf

Department of Health and Social Care. (2018b). *How can we improve support for carers? Government response to the 2016 carers call for evidence.*
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/713695/response-to-carers-call-for-evidence.pdf

Desmedt, M., Bergs, J., Vertriest, S., Hellings, J., Petrovic, M., & Vandijck, D. (2016). *De economische waarde van mantelzorg en de financiële impact ervan op de ziekteverzekering.* Universiteit Hasselt.

Eurocarers. (s.d.). *The 10 steps towards carer-friendly societies across Europe.*
<https://eurocarers.org/publications/enabling-carers-to-care/>

Eurocarers. (2020). *About carers.* <https://eurocarers.org/about-carers/>

Eurocarers. (2021a). *Toward carer-friendly societies. Eurocarers country profiles. United Kingdom.* <https://eurocarers.org/country-profiles/uk/>

Eurocarers. (2021b). *Toward carer-friendly societies. Eurocarers country profiles. France.*
<https://eurocarers.org/country-profiles/france/>

Europese Commissie. (2021, 4 maart). *Mededeling van de commissie aan het Europees parlement, de raad het Europees economisch en sociaal comité en het comité van de regio's. Het actieplan voor de Europese pijler van sociale rechten.* https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b7c08d86-7cd5-11eb-9ac9-01aa75ed71a1.0003.02/DOC_1&format=PDF

Europese Commissie, & Europees Sociaal Beschermingscomité. (2021, juni). *Long-term care report. Trends, challenges and opportunities in an ageing society. Volume 1.* Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/484b0ceb-cd83-11eb-ac72-01aa75ed71a1/language-en>

Europees Parlement, & Raad van de Europese Unie. (2019). *Wetgevingsbesluiten en andere instrumenten. Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende het evenwicht tussen werk en privéleven voor ouders en mantelzorgers en tot intrekking van Richtlijn 2010/18/EU van de Raad.* <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-20-2019-INIT/nl/pdf>

Europees Parlement, Raad van de Europese Unie, & Europese Commissie. (2017). *Europese pijler van sociale rechten.* https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_nl.pdf

Greenhalgh, T., Jackson, C., Shaw, S., & Janamian, T. (2016). Achieving research impact through co-creation in community-based health services: Literature review and case study. *The Milbank quarterly*, 94(2), 392-429. <https://doi.org/10.1111/1468-0009.12197>

Hoffmann, F., & Rodrigues, R. (2010). *Informal carers: Who takes care of them?* Policy brief April 2010. European Centre for Social Welfare Policy and Research.

Lambotte, D., De Koker, B., De Bruyne, N., & De Witte, N. (2020). *De beleving van mantelzorgers in tijden van COVID-19. Onderzoeksrapport*. Hogeschool Gent.

Leu, A., & Becker, S. (2017). A cross-national and comparative classification of in-country awareness and policy responses to 'young carers'. *Journal of Youth Studies*, 20(6), 750-762. <https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1260698>

MantelzorgNL. (s.d.). *Verlofregelingen voor mantelzorgers*. <https://www.mantelzorg.nl/onderwerpen/werk/verlofregelingen-voor-mantelzorgers/>

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2018a). *Programma Langer Thuis*. <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2018/06/15/programma-langer-thuis/programma-langer-thuis.pdf>

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2018b). *Programma Langer Thuis. Samen aan de slag. Plan van Aanpak 2018-2021*. <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2018/11/05/programma-langer-thuis-samen-aan-de-slag-plan-van-aanpak-2018-2021/programma-langer-thuis-samen-aan-de-slag-plan-van-aanpak-2018-2021.pdf>

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods. Integrating Theory and Practice*. Sage Publications Inc.

Philippe, E. (2020). *Agir pour les aidants. Stratégie de mobilisation et de soutien 2020-2022*. https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/document/document/2019/10/dossier_de_pr_esse_relatif_a_la_strategie_de_mobilisation_et_de_soutien_en_faveu_r_des_aidants_-_23.10.2019.pdf

Poortvliet, P. (2014). Co-creatie bij onderzoek, van plank naar praktijk. *Kwaliteit in zorg*, 2, 4-7.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2020). *Monitor Langer Thuis. 2020*. <https://www.rivm.nl/sites/default/files/2020-10/monitor-langer-thuis-2020.pdf>

Rijksoverheid. (s.d.). *Maatregelen om mantelzorgers te ondersteunen*.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mantelzorg/maatregelen-om-mantelzorgers-te-ondersteunen>

Rijksoverheid. (2019). *Meer aandacht voor vervangende zorg bij mantelzorg*.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mantelzorg/nieuws/2019/02/01/meer-aandacht-voor-vervangende-zorg-bij-mantelzorg>

Rijksoverheid. (2020). *Samen sterk voor mantelzorg. Vroegtijdige ondersteuning voor mantelzorgers in Nederland*.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mantelzorg/documenten/rapporten/2020/10/31/samen-sterk-voor-mantelzorg>

Ross, C. (2020). *Rapport 'aanjager respijtzorg'*.
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mantelzorg/documenten/rapporten/2020/01/31/rapport-aanjager-respijtzorg>

Ruebens, M. (2019). *Vlaamse regering 2019-2024. Regeerakkoord*. Departement Kanselarij & Bestuur, Vlaamse Overheid. <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/31741>

Saaty, T. L. (2008). Decision making with the Analytic Hierarchy Process. *International Journal of Services Sciences*, 1(1), 83-98. <https://doi.org/10.1504/IJSSci.2008.01759>

Saaty, T. L. (1990). How to make a decision: The Analytic Hierarchy Process. *European Journal of Operational Research*, 48(1), 9-26. [https://doi.org/10.1016/0377-2217\(90\)90057-I](https://doi.org/10.1016/0377-2217(90)90057-I)

Samana. (2021). *Een mantelzorgpremie in elke gemeente*. https://www.samana.be/wp-content/uploads/2018/03/20_036_Brochure_Mantelzorgpremie_f3.pdf

Schryvers, K. (2019, 18 maart). *Mantelzorgers – Registratie 2018*. Vlaams Parlement. <http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1479874>

Sociaal Beschermingscomité. (2021, 1 juni). *Key conclusions on 2021 Long Term Care Report of the Social Protection Committee and the European Commission – Endorsement*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9144-2021-INIT/en/pdf>

Spasova, S., Baeten, R., & Vanhercke, B. (2018). Challenges in long-term care in Europe. *Eurohealth*, 24(4), 7-12.

Vandeurzen, J. (2014). *Beleidsnota 2014-2019. Welzijn, Volksgezondheid en Gezin*. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2014-2019-welzijn-volksgezondheid-en-gezin>

Vandeurzen, J. (2017). *Nabije zorg in een warm Vlaanderen. Vlaams Mantelzorgplan 2016-2020*. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/nabije-zorg-in-een-warm-vlaanderen-vlaams-mantelzorgplan-2016-2020>

van Driesten, G., Lomans, R., & Kraaijeveld, K. (2019). *(Ont)Regel de mantelzorg. Opbrengst schrapsessies, denktank en enquête*. <https://www.ordz.nl/documenten/publicaties/2019/09/18/rapport-ontregel-de-mantelzorg>

Verbakel, E., Tamlagsrønning, S., Winstone, L., Fjær, E. L., & Eikemo, T. A. (2017). Informal care in Europe: Findings from the European Social Survey (2014) special module on the social determinants of health. *European Journal of Public Health*, 27(1), 90-95. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckw229>

Vlaamse Overheid. (2019, 28 juni). *Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de programmatie, de erkenningsvoorwaarden en de subsidieregeling voor woonzorgvoorzieningen en verenigingen voor mantelzorgers en gebruikers*. <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1032439¶m=inhoud>

Walgraef, I., De Koker, B., & De Witte, N. (2018). *Actieonderzoek ter verbetering van de samenwerking tussen cliënt, professionele zorg en mantelzorg*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Zigante, V. (2018). *Informal care in Europe. Exploring formalization, availability and quality*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8106&furtherPubs=yes>

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 1. Onderzoeksfasen van het onderzoekstraject.....	9
Tabel 2. Stappenplan gebaseerd op het Analytisch Hiërarchisch Proces (Saaty, 1990, 2008)..	12
Tabel 3. Plan van aanpak actielijn 'mantelzorgers en vrijwilligers in zorg en welzijn' (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018b)	37
Tabel 4. Overzicht van afspraken 'Samen sterk voor mantelzorg' (Rijksoverheid, 2020)	40
Tabel 5. Deelnemers mantelzorgers focusgroepen.....	50
Tabel 6. Deelnemers van de verenigingen voor mantelzorgers focusgroepen.....	51
Tabel 7. Deelnemers van de verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood en hun naasten focusgroepen.....	51
Tabel 8. Deelnemers organisaties uit de professionele zorgsector focusgroepen.....	52
Tabel 9. Deelnemers beleidsmakers focusgroepen.....	52
Tabel 10. Deelnemers onderzoekers focusgroepen.....	53
Tabel 11. Profiel van de deelnemers	117
Tabel 12. Kenmerken van de deelnemende mantelzorgers.....	118
Tabel 13. Type zorgsector (N = 352).....	119
Tabel 14. Prioritering van het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 591) (%).....	122
Tabel 15. Aanwezigheid doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 783) (%)	124
Tabel 16. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de erkenning en herkenning van mantelzorgers volgens deelnemersprofiel (%).....	124
Tabel 17. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel.....	126
Tabel 18. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%).....	127
Tabel 19. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (%).....	128
Tabel 20. Prioritering van het doel 'mantelzorgers ondersteunen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 591) (%)	129
Tabel 21. Aanwezigheid doel 'mantelzorgers ondersteunen' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 678) (%).....	131
Tabel 22. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan de ondersteuning van mantelzorgers volgens deelnemersprofiel (%).....	131
Tabel 23. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel.....	133

Tabel 24. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel.	135
Tabel 25. Prioritering van het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 591) (%)	138
Tabel 26. Aanwezigheid doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 583) (%)	139
Tabel 27. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering volgens deelnemersprofiel (%)	139
Tabel 28. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel	141
Tabel 29. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel.....	143
Tabel 30. Prioritering van het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 591) (%).....	145
Tabel 31. Aanwezigheid doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 559) (%).....	146
Tabel 32. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan het verzekeren van de kwaliteit van leven van mantelzorgers volgens deelnemersprofiel (%)	146
Tabel 33. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan per doelgroep volgens deelnemersprofiel (%)..	148
Tabel 34. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (%).....	150
Tabel 35. Prioritering van het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' voor het toekomstig mantelzorgplan volgens deelnemersprofielen (N = 591) (%)	151
Tabel 36. Aanwezigheid doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan volgens deelnemersprofiel (N = 595) (%)	152
Tabel 37. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan het faciliteren van de combinatie mantelzorg met andere rollen (%).....	153
Tabel 38. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan per deelnemersprofiel	155
Tabel 39. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' op prioriteit 1 per deelnemersprofiel.....	157

Tabel 40. Prioritering van het doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofielen (N = 589) (%).....	159
Tabel 41. Aanwezigheid doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan volgens deelnemersprofielen (N =443) (%).....	160
Tabel 42. Noodzakelijke randvoorwaarden die veel tot zeer veel kunnen bijdragen aan het voeren van een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid (%).....	160
Tabel 43. Overzicht van de geïdentificeerde randvoorwaarden per doel voor een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid volgens de stakeholders van het mantelzorgbeleid.....	168
Tabel 44. Samenvatting van de prioritaire randvoorwaarden per doel voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan volgens de stakeholders van het mantelzorgbeleid.....	180

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1. Boomstructuur AHP (Saaty, 2008).....	13
Figuur 2. Schematisch overzicht boomstructuur mantelzorgers.....	58
Figuur 3. Schematisch overzicht boomstructuur verenigingen voor mantelzorgers.....	67
Figuur 4. Schematisch overzicht boomstructuur verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood	77
Figuur 5. Schematisch overzicht boomstructuur organisaties uit de professionele zorgsector	86
Figuur 6. Schematisch overzicht boomstructuur beleidsmakers.....	96
Figuur 7. Schematisch overzicht boomstructuur onderzoekers	105
Figuur 8. Schematisch overzicht algemene boomstructuur enquête.....	111
Figuur 9. Geslacht van de deelnemers (N = 1045).....	116
Figuur 10. Geslacht van de deelnemende mantelzorgers (N = 668).....	117
Figuur 11. Profiel van de werkende mantelzorgers (N = 363)	118
Figuur 12. Geslacht van de deelnemende zorg- en hulpverleners (N=375).....	119
Figuur 13. Prioritering van het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 591).....	122
Figuur 14. Aanwezigheid doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 783).....	123
Figuur 15. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers erkennen en herkennen' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan	126
Figuur 16. Prioritering van het doel 'mantelzorgers ondersteunen' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 591).....	129
Figuur 17. Aanwezigheid doel 'mantelzorgers ondersteunen' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 678).....	130
Figuur 18. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan	132
Figuur 19. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'mantelzorgers ondersteunen' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%)	134
Figuur 20. Prioritering van het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 591).....	137
Figuur 21. Aanwezigheid doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 583)	138
Figuur 22. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.....	140

Figuur 23. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'een geïntegreerde en participatieve mantelzorgbeleidsvoering' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%).....	142
Figuur 24. Prioritering van het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 591).....	144
Figuur 25. Aanwezigheid doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 559).....	145
Figuur 26. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan per doelgroep	147
Figuur 27. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'de kwaliteit van leven van mantelzorgers verzekeren' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%)	149
Figuur 28. Prioritering van het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' voor het toekomstig mantelzorgplan (N = 591).....	151
Figuur 29. Aanwezigheid doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan het huidige mantelzorgplan (N = 595)	152
Figuur 30. Totaal aantal keer dat de randvoorwaarden voor het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' werden aangeduid als prioriteit 1, prioriteit 2 of prioriteit 3 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.....	154
Figuur 31. Verhouding van de randvoorwaarden voor het doel 'de combinatie mantelzorg met andere rollen faciliteren' op prioriteit 1 voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (%).....	156
Figuur 32. Prioritering van het doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan (N = 589).....	158
Figuur 33. Aanwezigheid doel 'een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd mantelzorgbeleid voeren' in de uitvoering van het huidige Vlaams mantelzorgplan (N = 443)	159

LIJST VAN AFBEELDINGEN

Afbeelding 1. Vraag naar de aanwezigheid van de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid in de uitvoering van het huidige mantelzorgplan (evaluatie).....	14
Afbeelding 2. Vraag naar de mate waarin randvoorwaarden de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid kunnen bereiken (inhoudelijke validering)	15
Afbeelding 3. Vraag naar de prioritering van de doelen van een succesvol Vlaams mantelzorgbeleid voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan.....	16
Afbeelding 4. Prioritering van de randvoorwaarden per doel voor het toekomstig Vlaams mantelzorgplan	17
Afbeelding 5. Mantelzorgbeleid in Europese landen (Eurocarers, 2020)	33

BIJLAGEN

1. Overzicht van de thema's, actiedomeinen en acties van het Vlaams Mantelzorgplan 2016-2020

THEMA: maatschappelijke erkenning en waardering van mantelzorgers		
Actiedomeinen		Aantal acties
Vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor mantelzorg	Het faciliteren van genuanceerde beeldvorming over (mantel)zorg in de samenleving	In overleg met de media, mantelzorg op een positieve manier zichtbaar maken
		Opzet van campagne (Vlaams Expertisepunt Mantelzorg krijgt hierin een coördinerende opdracht)
	Zich kunnen identificeren als mantelzorgers	Aandacht voor de jaarlijkse Dag van de Mantelzorg (ism de mantelzorgverenigingen)
		De registratie als mantelzorger zo eenvoudig mogelijk maken (iom de mantelzorgverenigingen)
		Stimuleren van de lokale besturen om mantelzorg op te nemen in hun lokaal sociaal beleid
		Beste praktijken inzake een gemeentelijk mantelzorgbeleid stimuleren en bekendmaken (iom de VVSG)
De mantelzorgcontext opnemen in het zorg- en ondersteuningsplan (opdracht eerstelijnszones)		
Ontwikkeling sociale module bij de BEL-RAI screener om mantelzorg in beeld te brengen		
Evalueren en herdefiniëren van opdrachten in functie van betere stroomlijnen van informatie en ondersteuning	Vraagverheldering en toeleiding van mantelzorgers met ondersteuningsnoden integreren in de uitwerking van de projecten geïntegreerd breed en herkenbaar onthaal	
	Mantelzorgondersteuning als expliciet thema in het geplande traject naar evaluatie en herziening van de erkenningsvoorwaarden voor de lokale dienstencentra	
	Opname van het mantelzorgperspectief in de reorganisatie van de eerstelijnszorg	
	Opname van de mantelzorgondersteuning in de sociale kaarten	
	Evaluatie van de huidige werking en reglementering van de mantelzorgverenigingen	
	Oprichting van het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg	
	Opname van de Regionale dienstencentra in andere voorzieningen die zijn opgenomen in het woonzorgdecreet	
	Overleg met de coördinerend Vlaams minister voor Brussel over de meest adequate ondersteuningsstructuur voor mantelzorgers in Brussel	
Overleg met de bevoegde Federale ministers over de uitwerking van Federale ondersteuningsmaatregelen voor mantelzorgers		
		Analyse van het gebruik en effect van thematische verlopen

Ondersteunen van een betere combinatie mantelzorg en werk	Overleggen met de betrokken ministers over mantelzorgvriendelijke maatregelen in hun beleid	Onderzoek naar de optimalisatie van de toekenning van het zorgverlof
		Onderzoek naar de flexibilisering van de opnamemodaliteiten van tijdskrediet
		Onderzoek naar de actualisatie van de RVA reglementering mbt zorgverloven (in het licht van nieuwe woonvormen)
		Uitbreiding van zorgverloven ikv het plan Werkbaar en Wendbaar Werk
		Onderzoek naar de toepasbaarheid van het verlof om dwingende redenen in mantelzorgsituaties
		De maatregel dat werkloze mantelzorgers tot 48 maanden vrijstelt van de verplichting om beschikbaar te zijn voor de arbeidsmarkt zodat ze langdurig voor een zieke naaste kunnen zorgen, wordt verder onderschreven
		Ondersteunen van de federale maatregelen die mantelzorg bij zelfstandigen faciliteren
		Ondersteunen van maatregelen die zorgverloven en mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid versterken Ter beschikking stellen van beste praktijken door het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg
	Stimuleren van een mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid	Informatievoorziening door het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg
		Ondersteunen van de bekendmaking van reeds ontwikkelde tools aangaande mantelzorgvriendelijk ondernemen
		Nagaan of mantelzorg kan toegevoegd worden aan de werkbaarheidsmonitor van de SERV
	Optimaliseren van de (her)intreding op de arbeidsmarkt na mantelzorg	Onderzoek naar de mogelijkheid om verworven competenties van mantelzorgers te erkennen en te valoriseren
		Nagaan met de VDAB hoe de opgedane competenties van werkzoekende (ex)-mantelzorgers in de kijker kan gezet worden bij potentiële werkgevers
Financiële ondersteuning binnen de Vlaamse Sociale bescherming	Integratie van de THAB in de Vlaamse Sociale Bescherming	
	Een maximale automatische toekenning in de uitbouw van de Vlaamse Sociale Bescherming	
	Waar geen automatische rechtentoeckenning mogelijk is, staat o.a. de zorgkas zoveel mogelijk in voor bekendmaking Ikv proactieve benadering van kwetsbare groepen is een belangrijke rol weggelegd voor het GBO	
	Met de betrokken actoren nagaan hoe mantelzorg op een optimale manier te verzekeren	
Verder onderzoek naar de leefsituatie en noden van mantelzorgers	Bepalen van prioriteiten voor verder longitudinaal en/of repetitief leefsituatie-onderzoek naar mantelzorg in Vlaanderen	
THEMA: ondersteunen van mantelzorgers		
Actiedomeinen		Aantal acties
Informereren op maat over aanbod zorg- en dienstverlening	Verbeteren van de algemene informatievoorziening	<i>Zie eerder geformuleerde acties</i>
		Mantelzorg als expliciet thema in de uitwerking van het GBO

	Individueel advies en begeleiding	<p>Het versterken van de opdrachten van het maatschappelijk werk als breed onthaal partner Inzet op een proactieve informatieverstrekking en advisering</p> <p>Lokale verankering van informatie- en adviesverlening in Brussel (iom lokale actoren)</p> <p>De mantelzorgercontext door huisartsen beter in beeld te krijgen met tijdige doorverwijzing voor individueel advies en begeleiding (iom artsenverenigingen)</p> <p>Faciliteren van de toegankelijkheid van (thuis)zorg voor kwetsbare groepen door dit op te nemen als een expliciete opdracht van de toekomstige eerstelijnszones in Vlaanderen</p> <p>Afspraken maken met alle betrokken actoren om de wettelijke mogelijkheden van vertrouwenspersoon of bewindvoederschap betere bekendheid te geven</p>
Werk maken van actief zorgzame buurten	Aanmoedigen en ondersteunen van informele zorgnetwerken en sociale cohesie	Hertekening van het beleidskader, mede ifv een betere ondersteuning van informele buurtzorgnetwerken en mantelzorgers (via werkgroepen lokale dienstencentra en buurtzorg)
		Ondersteunen van concepten van leeftijdsvriendelijke gemeenten
		Ontwikkeling beleidskader 'Ruimtelijke kwaliteit'
		Integratie van buurtzorg en mantelzorg in de uitvoering van het nieuw decreet Lokaal Sociaal Beleid
		Aanmoedigen van middenveldorganisaties, sport- en socio-culturele verenigingen om hun activiteiten maximaal toegankelijk te maken voor kwetsbare doelgroepen, zodat hun mantelzorgers ontlast worden
		Inzet op community care en vernieuwende vormen van informele zorg, en ondersteuning van oppas aan huis
	Aanmoedigen van woningaanpassing en een variatie in woon- en zorgvormen	Inzet op het informeren en ondersteunen van en naar een aangepaste woning en veilige woonomgeving ism regionale dienstencentra, preventie- en zorgactoren
		De opgedane kennis en ervaring uit de pilootprojecten "Onzichtbare zorg" van de Vlaamse Bouwmeester worden als voorbeeld gebruikt
		Sensibiliseren van mantelzorgers over woningaanpassingen, het nut en gebruik van hulpmiddelen (door mantelzorgverenigingen)
		Ondersteunen van de ontwikkeling van vormen van co-housing
		Mantelzorg een prominente plaats geven in de opzet van regelluwe projecten
		Opmaak van een decretaal kader dat gemeenschappelijk wonen faciliteert
		Onderzoek naar het faciliteren van inwonende mantelzorg zowel op fiscaal, administratief als bouwkundig vlak (iom betrokken beleidsdomeinen)
		Sensibilisering van de lokale besturen om in te gaan op de mogelijkheid om, zowel bij het aangeven van de voorkeuren als bij de opmaak van een lokaal toewijzingsreglement rekening te houden met mantelzorgers zowel voor de huurder als voor de verhuurder

Blijvende inzet op de reguliere (thuis)zorg als ondersteuner van mantelzorg		Inzet op een verdere groei van het thuiszorgaanbod, lokale dienstencentra, dagzorg en kortverblijf en aangepaste residentiële zorg
		Maken van afspraken met de sectoren om mantelzorg en cultuursensitief werken te integreren in het kwaliteitsbeleid van zorgvoorzieningen
		Inzet op meer flexibiliteit en continuïteit in de gezinszorg en aanpassing van de regelgeving aangaande de aanwezigheid van de ouder bij zorg voor minderjarige kinderen
Inzet op digitale zorg en innovatie		Ontsluiten van opgedane kennis bij het actieplan Flanders Care
		Benutten van de resultaten uit de test- en experimenteeruimte van de Proeftuin Zorginnovatieruimte Vlaanderen
		Voorzieningen, zorgverleners, zorgkassen en de mantelzorger, moeten toegang hebben tot het digitaal platform waarin attesten mbt zorgbehoefte kunnen worden opgevraagd (mits toestemming van de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood en rekening houdend met evoluties mbt de interfederale BELRAI-databank)
Gerichte ondersteuning via lotgenotencontact	Ontwikkel lotgenotencontact op maat	Ontwikkeling van een cultuurspecifiek aanbod door mantelzorgverenigingen en lokale dienstencentra
		Maken van afspraken met mantelzorg- en patiëntenverenigingen om contacten en ervaringsuitwisseling toegankelijker te maken
	Ondersteuning van het aanbod aan psycho-educatie	Methodieken centraliseren, een overzicht maken van het aanbod en hun effectiviteit digitaal en laagdrempelig aan te bieden (door het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg)
		Ondersteunen van de ontwikkeling, het gebruik en de evaluatie van psycho-educatiepakketten en methodieken
		Ondersteunen van lokale projecten die inzetten op e-learning en online coaching
Detectie en proactieve interventie in risicosituaties		Sensibilisering binnen de eerstelijnsstructuur zorgactoren om gebruik te maken van (gespreks)technieken om het netwerk rond de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood in kaart te brengen
		Sensibilisering binnen de eerstelijnsstructuur zorgactoren om gebruik te maken van detectiemethodieken en instrumenten voor draagkrachtmeting bij kwetsbare mantelzorgers Het Vlaams expertisepunt mantelzorg verschaft hieromtrent ook toegankelijke informatie
		Vindplaatsgericht werken ondersteunen via buurtwerk, opbouwwerk en gerichte toeleiding (toekomstige eerstelijnszones ism het lokale beleid)
Onderzoek naar gebruik en effectiviteit van ondersteuningsvormen		Kennis ontsluiten uit de resultaten van de projectoproepen "Mantelzorgers: kostbare schakels voor kwetsbare ouderen" en "Naar een sterker netwerk tussen formele en informele zorgpartners van ouderen in de thuisomgeving"
		Actieonderzoek over samenwerking tussen professionele zorg en mantelzorg (door onderzoekers van het steunpunt WVG)
THEMA: samenwerking tussen informele en formele zorg		
Actiedomeinen	Aantal acties	

De bewustwording en vaardigheden van professionele zorgactoren in het (h)erkenneren van de mantelzorgcontext versterken	Mantelzorg als volwaardig thema in de opleiding en het nascholingsaanbod van welzijns- en gezondheidsberoepen (i.o.m. onderwijs en betrokken sectoren)
	Diversiteit en cultuursensitieve zorg als volwaardig thema in de basisopleiding en het nascholingsaanbod van welzijns- en gezondheidsberoepen (i.o.m. onderwijs en betrokken sectoren)
	Het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg centraliseert het vormingsaanbod
	Afspraken met diensten gezinszorg om verzorgenden te sensibiliseren over hun mogelijke rol in het versterken van mantelzorg
	Overleggen met de verschillende koepels over de plaats van de mantelzorger in de voorziening
	Bekendmaking van de hulplijn 1712 en het Vlaams Ondersteuningscentrum Ouderenmis(be)handeling voor hulpverleners Stimuleren van de verdere implementatie van het Risico-Taxatie-Instrument
Mantelzorgers als zorgactor betrekken en voorbereiden op hun zorg- en ondersteuningstaak	Mantelzorgers een volwaardige plaats geven bij de zorgplanning en geboden ondersteuning (mits toestemming van de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood)
	Sensibilisering van artsenverenigingen om mantelzorgers tijdig te betrekken in de gesprekken met de persoon met een zorg- of ondersteuningsnood (mits toestemming)
De mantelzorger tijdig (h)erkenneren als potentiële zorgvrager	Sensibilisering van zorgactoren om i.o.m. de zorgplanning de draagkracht van mantelzorgers te bevragen en waar nodig mogelijkheden voor verdere ondersteuning aan te reiken
	Via het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg methodieken en tools om de communicatie te verbeteren en (kwetsbare) mantelzorgers te bereiken
	Mantelzorgers betrekken in de uitwerking van zorgcoördinatie en case management, inclusief toegang tot het zorg- en ondersteuningsplan
	Sensibilisering van zorgactoren op het belang van nazorg van mantelzorgers
THEMA: jonge mantelzorgers	
Actiedomeinen	
Erkennen en herkennen van jonge mantelzorgers	Aantal acties
	Maatschappelijke bewustwording en identificatie als jonge mantelzorger
	Het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg bundelt informatie over jonge mantelzorgers
	Opzet van een sensibiliseringscampagne
	Betrekken van jonge mantelzorgers in een genuanceerde beeldvorming (i.o.m. mantelzorgverenigingen, verenigingen voor personen met een zorg- of ondersteuningsnood, ...)
	Stimuleren van het gebruik van een herkenbare terminologie
Stimuleren van de ontwikkeling van een mobiele self-assessment app	
Bekendheid van jonge mantelzorg in het onderwijs	
Sensibilisering van jonge mantelzorgers binnen de brede, integrale en laagdrempelige zorgbenadering in de scholen	
Onderzoek naar hoe de competenties van jonge mantelzorgers kunnen gevalideerd worden bij hun zoektocht naar werk of opleiding	

	Bekendheid van de jonge mantelzorgers binnen het jeugdnetwerk	De herkenbaarheid van jonge mantelzorgers vergroten via communicatiekanalen uit het jeugdwerk
		Sensibiliseren van gemeenten om het thema jonge mantelzorg een plaats te geven in het lokaal sociaal beleid
	Bekendheid van de jonge mantelzorgers binnen de jeugdhulp	De herkenbaarheid van jonge mantelzorgers vergroten via communicatiekanalen binnen de jeugdhulp
		Opname van jonge mantelzorg binnen de jeugdhulp
		Verbinding met volwassenhulp in de jeugdhulp
	Aandacht voor jonge mantelzorg in opleiding en bijscholing	Jonge mantelzorg als thema in het vast curriculum van de opleidingen en het nascholingsaanbod (iom onderwijs en betrokken sectoren)
		Gerichte modules of nascholingen voor specialistische competenties of kennis (iom betrokken sectoren)
	Jonge mantelzorgers binnen de zorgcontext	Gezinsleden en jonge mantelzorgers als onderdeel van het integraal zorgplan (iom zorgactoren)
		Jonge mantelzorgers te registreren (iom het onderwijs)
		De zorgsituatie van en binnen het gezin mee te bevragen naar aanleiding van een aanmelding (iom de jeugdhulpverlening)
	Onderzoek	Mixed method onderzoek naar jonge mantelzorgers
	Het verstrekken van informatie op maat	Informatievoorziening door het Vlaams Expertisepunt Mantelzorg
Lokaal gerichte informatie en ondersteuning via bestaande structuren en lokale antennes van opvoedingsondersteuning, jeugdwerk en jeugdhulpverlening		
De ontwikkeling van instrumenten en communicatietools die aansluiten bij de leefwereld van jongeren		
Ondersteuning van jonge mantelzorgers	Ondersteuning van de ouders in hun rol als opvoeder binnen de zorgcontext van het gezin	Verspreiden van ruime informatie voor ouders over het perspectief van mantelzorg
		Geven van opvoedingstips voor ouders
		Laagdrempelige melding bij ondersteuningsnaden, bij Huizen van het Kind en het geïntegreerd breed en herkenbaar onthaal
		Sensibilisering binnen de jeugdhulp
	Tijd en ruimte aan de jonge mantelzorgers om zich als jonge te kunnen ontplooiën	Opname van de noden van jonge mantelzorgers bij de zorgplanning en geboden ondersteuning
		Inzet van respijtzorg en informatiepunten ter ondersteuning van jonge mantelzorgers
		Sensibiliseren van jonge mantelzorg binnen informele buurtzorg
	Tijdige detectie indien de draagkracht dreigt overschreden te worden	Tijdige detectie van de overschrijding draagkracht/ draaglast van jonge mantelzorgers in vormingspakketten voor zorg, onderwijs als jeugdhulpverlening
		Stimuleren van de methodiek van een whole family approach
	Jonge mantelzorgers kunnen hun verhaal doen en ervaringen delen	Sensibiliseren van de inzet van een volwassen vertrouwensfiguur voor jonge mantelzorgers
		Stimuleren van de organisatie van lotgenotencontact en ontmoetingsmogelijkheden voor jonge mantelzorgers

	De jonge mantelzorgers als volwaardige informele zorgactor	Betrekken van jonge mantelzorgers als volwaardige zorgactor bij het opstellen van het zorg- en ondersteuningsplan
Specifieke aandachtsgroepen	Kinderen van ouders met verslavings- of psychische problemen	Verdere inzet op het ondersteuningsaanbod van KOPP-Vlaanderen
	Kinderen in armoede, eenoudergezinnen, kinderen met een migratie-achtergrond	Aandacht en acties voorzien voor personen in armoede en personen met een migratieachtergrond, in het bijzonder de proactieve en vindplaatsgerichte benadering, gelden ook voor jonge mantelzorgers